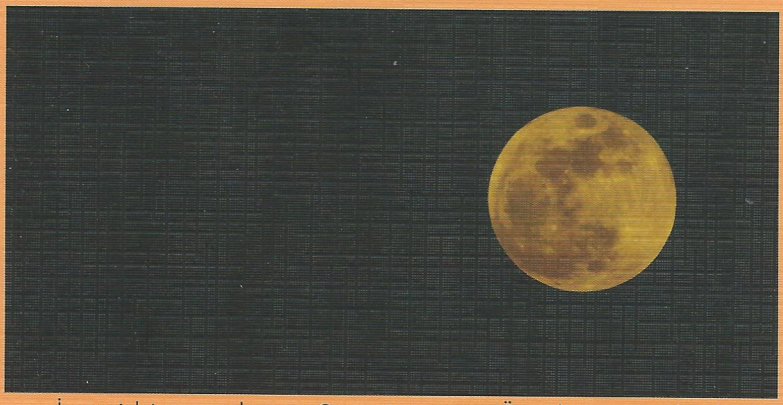
Adını Söylemeye Cesaret Eden Bir Sol

Slavoj Žižek

34 ZAMANSIZ MÜDAHALE

İngilizceden Çeviren: Önder Kulak

AYRINTI

SLAVOJ ŽİŽEK

1949 yılında Slovenya'da doğmuştur. Ljubljana'da felsefe ve Paris'te psikanaliz eğitimi almıştır. Uluslararası üne sahip bir filozof olan Žižek'in kitapları dünyanın belli başlı bütün dillerine çevrilmiştir. Türkçeye de birçok kitabı çevrilen yazarın John Milbank ile birlikte yazdığı *Mesih Garabeti: Paradoks mu Diyalektik mi?* (Çev. Selda Salman, İstanbul: Ayrıntı Yayınları) 2016 yılında yayımlanmıştır.

Ayrıntı: *1522*
İnceleme Dizisi: 332

Adını Söylemeye Cesaret Eden Bir Sol
34 Zamansız Müdahale
Slavoj Žižek

Kitabın Özgün Adı
A Left that Dares to Speak Its Name
34 Untimely Interventions

Dizi Editörü
Güven Gürkan Öztan

İngilizceden Çeviren
Önder Kulak

Yayıma Hazırlayan
Güven Gürkan Öztan

Son Okuma
Hazal Uzuner

© Slavoj Žižek, 2020
This edition is published by arrangement with Polity Press Ltd., Cambridge.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım: *2021*

ISBN 978-605-314-531-8
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci/İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Slavoj Žižek

Adını Söylemeye Cesaret Eden Bir Sol

34 Zamansız Müdahale

İçindekiler

Giriş: Komünist Bakış Açısıyla 7

Küresel Keşmekeş

1. 200 Yıl Sonra: Marx Yaşıyor mu, Ölü mü yoksa Yaşayan Bir Ölü mü? 15
2. Tali Çelişkiler Neden Önemlidir: Maocu Bir Görüş 25
3. Göçebe Proleterler 35
4. Sol'un Sağ Popülizme Yanıtı Gerçekten "Me Too" mu Olmalı? 52
5. Özgürlüksüzlük, Bizzat Özgürlük Olarak Deneyimlendiğinde 74
6. Bizi Sadece Otistik Çocuklar Kurtarabilir! 81
7. Her İkisi De Kötü! 101
8. Akla (İhanete) Umutsuz Bir Çağrı 110

Batı...

9. Demokratik Sosyalizm ve Hoşnutsuzları 119
10. Donald Trump, Bir Şişe Birayı Kucaklayan Bir Kurbağa mı? 125
11. Ölüm Kızıldan İyidir! 132
12. "Gök Kubbenin Altında Kargaşa Var, Koşullar Harika" 142
13. Soyons Réalistes, Demandons l'Impossible! 149
14. Katalonya ve Avrupa'nın Sonu 159
15. Hangi Avrupa Fikri Savunmaya Değer? 163
16. Halka Kötü Haber Verme Hakkı 169

... Ve Gerisi

17. Aynı Mücadele, Aptal! 175
18. Gerçek Antisemitistler ve Onların Siyonist Dostları 179
19. Evet, Irkçılık Canlı ve Diri! 187
20. Kubbemiz Su Aldığında Ne Yapmalı? 192
21. Çin Komünist mi Kapitalist mi? 197
22. Venezuela ve Yeni Klişelere İhtiyaç 206
23. Yeni Hakiki Dünya Düzeni'ne Hoş Geldiniz! 213
24. Bosna'da Hakiki Bir Mucize 216

İdeoloji

25. Suçluluk Duygusu ve Kendini Suçlama Karşısında Etkin Dayanışma 223
26. Sherbsky Enstitüsü, APA 230
27. Rızakornların Cesur Yeni Dünyası'na Hoş geldiniz! 240
28. Seksbotların Hakları Var mı? 244
29. Meme Uçları, Penis, Vulva... ve Belki Bok 252
30. Cuarón'ın Roma'sı: İyilik Tuzağı 258
31. Mutluluk mu? Hayır, Teşekkürler! 262
32. Assange'a Sadece Biz Yardım Edebiliriz! 273

Ek

33. Avital Ronell Gerçekten Toksik mi? 281
34. Neyin?.. Semptomu Olarak Jordan Peterson 287

Giriş: Komünist Bakış Açısıyla

Bu kitap medyada yer alan (büyük ölçüde yeniden yazılmış) yakın zamandaki müdahalelerimi bir araya getiriyor. Ekonomik kargaşadan cinsel özgürlük mücadelesine, popülizmden siyaseten doğruculuğa, Trump'ın başkanlığıyla değişen şartlardan Çin'de ve Çin'le sürmekte olan gerilimlere, seksbotların gündeme getirdiği etik sorunlardan Ortadoğu krizine kadar kamuoyunun ilgisini çeken konuların tümünü tamı tamına kapsıyor. Sondaki eklerse, benim de dahil olduğum iki polemikten fragmanlar içermektedir. Bu toplu müdahaleler zamansızdır; zira öncülü, bu konuların anlaşılmasında sadece komünist bakış açısının doğru yolu gösterdiği şeklindedir. Peki neden komünizm?

Küresel ahvalimizin böylesi bir bakış açısını giderek daha gerekli kıldığı yönündeki işaretler çoğalıyor. Mevcut düzenin savunucuları, sosyalist rüyanın bitmiş olduğunu, her uygulama girişiminin bir kâbusa dönüştüğünü (Venezuela'da neler olduğuna bir bakın!) belirtmekten hoşlanırlar. Halbuki, bir paniğin işaretleri bu sırada her yerde büyümektedir: Küresel ısınmayla, yaşamımız üzerinde topyekûn dijital kontrol tehdidiyle, mültecilerin istilasıyla nasıl başa çıkacağız? Kısacası, küresel kapitalizmin eş zaferinin etkileri ve sonuçlarıyla nasıl başa çıkacağız? Bunda şaşılacak bir şey yok: Kapitalizm kazandığında, antagonizmaları da tırmanır.

Bir yandan da Aydınlanma karşıtı çılgınlığın işaretleri her yerde çoğalıyor. Bir Kuzey Polonya şehri olan Koszalin'de üç Katolik rahip, büyücülüğü teşvik ettiğini söyledikleri, Harry Potter romanlarından birini de içeren kitapları, fotoğrafladıkları ve Facebook'ta paylaştıkları bir törende yaktılar. Büyük bir sepetteki kitapları kilisenin içinden, dışarıda taş bir zemine taşıdılar; burada dualar edilirken ve küçük bir grup insan seyrederken kitapları ateşe verdiler.[1] Evet, münferit bir hadise ama eğer başka benzer hadiselerle birlikte ele alınırsa, ortaya Aydınlanma karşıtı açık bir örüntü çıkar. Örneğin Pencap'taki 106. Hint Bilim Kongresi'nde (Ocak 2019) yerel bilim insanları, aralarında şunların da olduğu bir dizi iddiada bulundular: Kaurava kök hücre ve tüp bebek teknolojisinin yardımıyla doğmuştur; Tanrı Vişnu hedeflerin izini sürmesi için bir Sudarshan Chakra gönderirken, Tanrı Rama "astralar" ve "shastralar" kullanmıştır. Bu, güdümlü füze biliminin Hindistan'da binlerce yıl önce mevcut olduğunu; Ravana'nın yalnızca Pushpaka Vimana'ya değil ama Lanka'da 24 tipte hava taşıtı ve havalimanına sahip olduğunu; kuramsal fiziğin (Newton ve Einstein'ın katkıları da dahil olmak üzere) bütünüyle yanlış olduğunu, kütle çekimsel dalganın "Narendra Modi Dalgaları" ve kütleçekimsel merceklenme

1. Bkz. https://www.theguardian.com/world/2019/apr/01/harry-potter-among-books-burned-by-priests-in-poland.

etkisinin "Hashvardhan Etkisi" olarak yeniden adlandırılacağını; Tanrı Brahma'nın dünya üzerindeki dinozorları keşfettiğini ve bundan Vedalar'da bahsettiğini gösterir.[2] Aynı zamanda Batı sömürgeciliğinin kalıntılarıyla savaşmanın da bir yoludur bu; ve Polonya'daki kitap yakma da ticari Batı tüketimciliğiyle savaşmanın bir yolu olarak görülebilir. Biri Hindu Hindistan'dan, diğeri Hıristiyan Avrupa'dan bu iki örnek arasındaki bağlantı, küresel bir fenomenle karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Biz (büyüyen küresel bir piyasayla rahatlıkla bir arada bulunabilen) bu çılgınlığa giderek daha fazla batarken, gerçek kriz de yaklaşıyor. Ocak 2019'da bir uluslararası bilim insanları ekibi, "gezegene daha fazla zarar vermeyi azaltmak için, sürdürülebilir bir gıda üretimi sağlamakla birlikte, daha sağlıklı olduğu söylenen bir beslenme biçimi" önerdi. "Bu 'gezegenden yana sağlıklı beslenme biçimi', kırmızı et ve şeker tüketimini yarı yarıya kesmeyi ve meyve, sebze ve kuruyemiş alımını arttırmayı esas almaktadır."[3] Bütün gıda üretiminin ve dağıtımının yeniden radikal biçimde örgütlenmesi hakkında konuşuyoruz; peki bu nasıl yapılabilir? "Rapor, insanların beslenme biçimlerini değiştirebilmelerini ve bunu yaparken gezegene zarar vermemelerini sağlamak üzere beş strateji önermektedir: İnsanları daha sağlıklı yemek yemeleri için özendirmek, küresel üretimi çok çeşitli mahsullere kaydırmak, tarımı sürdürülebilir şekilde yoğunlaştırmak, okyanusların ve toprakların yönetiminde daha katı kurallar ve besin israfını azaltmak." Tamam ama bir kez daha: Bu nasıl başarılabilir? Böylesi önlemleri koordine etme gücüne sahip güçlü küresel bir failliğe ihtiyaç olduğu açık değil mi? Ve böylesi bir faillik, bir zamanlar "komünizm" diye adlandırdığımız şeyin istikametine işaret etmez mi? Ve aynı şey, insanlar olarak hayatta

2. Bkz. https://www.thenewsminute.com/article/outlandish-claimsindian-science-congress-6-point-rebuttal-science-activist-94691.

3. https://edition.cnn.com/2019/01/16/health/new-diet-to-save-lives-and-planet-health-study-intl/ index.html.

kalmamıza yönelik başka tehditler için de geçerli değil mi? Aynı küresel failliğe mülteci ve göçmen sayılarının tırmanması sorunuyla, yaşamımız üzerinde dijital kontrol sorunuyla başa çıkmada da ihtiyaç yok mu?[4]

Komünist müdahalelere ihtiyaç vardır; çünkü kaderimiz, bir seçeneğimiz var şeklindeki basit anlamda değil ama bir kimsenin kendi kaderini seçebileceği şeklindeki daha radikal anlamda, hâlâ belirlenmemiştir. Standart görüşe göre geçmiş sabittir; olan olmuştur, geri alınamaz ve gelecek açıktır, önceden kestirilemeyen olasılıklara dayanır. Burada önermemiz gereken, işte bu standart görüşü tersine çevirmektir. Gelecek, determinist bir evrende yaşadığımızdan ötürü kapalıyken, geçmiş, geriye dönük yeniden yorumlamaya açıktır. Bu, geleceği değiştiremeyeceğimiz anlamına gelmez; sadece geleceğimizi değiştirmek için öncelikle geçmişimizi ("anlamamız" değil) değiştirmemiz, onu geçmişin hâkim tasavvurunda içerilenden farklı bir geleceğe açılan bir şekilde yeniden yorumlamamız gerektiği anlamına gelir.

Yeni bir dünya savaşı olacak mı? Bunun yanıtı sadece paradoksal bir yanıt olabilir. *Eğer* yeni bir savaş olacaksa, bu zorunlu bir savaş olacaktır. Tarih böyle, Jean-Pierre Dupuy'un açıkladığı gibi tuhaf tersinmeler yoluyla işler: "Eğer olağanüstü bir olay, örneğin bir felaket meydana gelmişse, meydana gelmemiş değildir; yine de meydana gelmediği sürece, kaçınılmaz değildir. Öyleyse bu, geriye dönük kendi zorunluluğunu yaratan olayın –meydana gelmesi olgusu– gerçekleşmesidir."[5] Ve tam olarak aynısı, yeni küresel bir savaş için de geçerlidir. Çatışma bir kere (ABD ve İran, Çin ve Tayvan arasında) patlak

4. Burada tabular olmamalı. Örneğin milyonlarca mültecinin –yakın zamanda doruğuna ulaşan– Avrupa'ya akışının kendiliğinden oluşmadığı ama belirli jeopolitik amaçlar doğrultusunda tezgâhlandığı hipotezi, İslamofobik paranoya olarak görmezden gelinmemelidir. Hem ABD hem de Rusya açıkça Avrupa'nın zayıflamasıyla ilgilenirler ve onun Müslüman *reconquista*'sına sessizce göz yumarlar; bu aynı zamanda, zengin Arap ülkelerinin (Suudi Arabistan, Kuveyt, Arap Emirlikleri...), Avrupa'da camii inşasını fazlasıyla finanse ederken, neden mülteci kabul etmediklerini de açıklar.

5. Jean-Pierre Dupuy, *Petite Metaphysique des tsunamis* (Paris: Seuil, 2005), s. 19.

verdiğinde, kaçınılmaz gibi görünecektir; başka bir deyişle geçmişi, kendiliğinden, zorunlu olarak bu patlamaya yol açmış bir dizi neden diye yorumlayacağız. Eğer yaşanmazsa, aynı bugün Soğuk Savaş'ı yorumladığımız şekilde, her iki tarafın da küresel bir çatışmanın ölümcül sonuçlarının farkında olmasından ötürü felaketin savuşturulduğu, bir dizi tehlikeli uğrak olarak yorumlayacağız. (Böylece bugün III. Dünya Savaşı'nın Soğuk Savaş yıllarında hiçbir zaman gerçek bir tehlike olmadığı, her iki tarafın da yalnızca ateşle oynadığı iddiasında bulunan pek çok yorumcuya sahibiz.) İşte bu en derin seviyede, komünist müdahalelere ihtiyaç vardır.

Jürgen Habermas sıklıkla Alman (hatta Avrupa) liberal solunun devlet filozofu olarak tanımlanır; öyleyse yaklaşık 20 yıl önce İspanyol muhafazakâr Başbakan José Mariá Aznar'ın bile (Habermas'ın kişilerin kendi etnik kökeninden ziyade anayasada yerleşik özgürleştirici değerlere dayanan bir yurtseverlik olan anayasal yurtseverlik fikrinden dolayı) Habermas'ın resmi olarak İspanya'nın (ve Avrupa'nın) devlet filozofu ilan edilmesini önermesine şaşmamalı. Habermas ile pek çok konuda hemfikir olmamama karşın, korkmadan oynağı bu –iktidarın eleştirel bir destekçisi, hatta katılımcısı olma– rolü(nü) her zaman onurlu ve gerekli, temel olarak sorumsuz "mesafeli siyaset"ten kaçınmaya göre çok daha iyi bulmuşumdur.

Sol düşüncenin büyük kısmı son yıllarda muhalefetçilik tuzağına yakalanmış durumda: Muhalefetçilik, doğru siyasetin ancak devlet ve onun aygıtlarına mesafeyle olanaklı olduğu, failin kendisini devlet aygıtlarına ve (parlamenter parti siyaseti gibi) prosedürlerine tümden soktuğu anda otantik siyasal boyutunu yitirdiği iddiasını tartışmasızmış gibi benimser. (Bu bakış açısından Bolşeviklerin zaferi –Ekim 1917'de, Rusya'da iktidarı almaları– de kendilerine bir ihanet olarak görülür.) Fakat böylesi bir duruşta, sorumluluktan kaçmanın kalıcı bir yönü yok mudur? İktidarın parçası olmamak için çekilmek de pozitif bir eylemdir; çünkü biri, bir başkasının bunu yapmak

zorunda kalacağının farkındadır ve en kirli iş, kirli bir işi bir başkasına bırakmak ve böylece iş yapıldıktan sonra bu başkasını ilkesiz oportünizmle suçlamaktır. (Diğerleri arasında, Britanyalılarla Özgür İrlanda Devleti'yle sonuçlanan "kirli" müzakereleri yürütmesi için Michael Collins'e müsaade ettiğinde ve böylece Collins'in bundan menfaat sağlamasının ardından onu hainlikle suçladığında, Eamon de Valere de bunu yapmıştı.) Bir otantik siyasal fail, bahanelere ("talihsiz şartlar", "düşmanın entrikaları" ya da her neyse) başvurmadan, hiçbir zaman iktidarı almaktan ve olanların sorumluluğunu üstlenmekten korkmaz. Lenin'in büyüklüğü de burada yatar: İktidarı almalarının ardından Bolşeviklerin kendilerini imkânsız bir durumda ("sosyalizmin fiilen inşası" için hiçbir koşul olmaması) bulacaklarını biliyordu ama büsbütün bir açmazdan en iyi çıkışı bulmaya çabalayarak bunda ısrar etti.

Bir devrimin esas boyutu, doruk noktasının coşku dolu anlarında (bir milyon insanın ana meydanda marş söylemesi...) bulunamaz; daha ziyade, işler normale döndüğünde, değişimin gündelik yaşamda nasıl hissedildiğine odaklanmak gerekir. Troçki'nin Stalin'e yenilmesinin nedeni de budur. Lenin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği nüfusu, 10 yıllık cehennemden (I. Dünya Savaşı, iç savaş) ve anlatılamaz acıdan yavaşça çıkıyordu ve insanlar hasretle bir tür normallik beklemekteydi. Troçki, sürekli devrimiyle, yalnızca daha fazla toplumsal çalkantı ve acı vaat ederken, Stalin'in onlara önerdiği şey işte buydu.

Öyleyse giderek çoğalan "devletle mesafe" konusu üzerine sıkıcı çeşitlemelerdense, belki bugün ihtiyacımız olan şey dürüst devlet filozofları, başka bir devlet için savaşmada elini kirletmekten korkmayan filozoflardır. Oscar Wilde, homoseksüellik hakkında, "adını söylemeye cesaret edemeyen aşk" diye alıntıda bulunmuştu. Bugün ihtiyacımız olan, utangaç biçimde özünü birkaç kültürel incir yaprağıyla örten bir Sol değil, adını söylemeye cesaret eden bir Sol'dur. Ve bu ad, komünizmdir.

Küresel Keşmekeş

1
200 Yıl Sonra: Marx Yaşıyor mu, Ölü mü yoksa Yaşayan Bir Ölü mü?

Marx'ın eserinin küresel kapitalizm çağımızda da devam eden geçerliliği sorusu, uygun biçimde diyalektik bir yoldan yanıtlanmalıdır: Marx'ın sadece ekonomi politik eleştirisi değil, kapitalist dinamiklerin ana hatlarına dair belirlemesi de hâlâ bütünüyle geçerli; hatta bir adım daha ileri atmalı ve Hegelce ifade edersek ancak bugün, küresel kapitalizmle beraber, gerçekliğin kavramıyla buluştuğu iddia edilmelidir. Bununla birlikte, tamamen diyalektik bir tersinme burada araya girer: Bu tam gerçeklik uğrağında bir sınır ortaya çıkmak zorundadır, zafer uğrağı bir yenilgidir; yeni tehdit, dışsal engellerin aşılmasından sonra içeriden gelir ve içkin

uyumsuzluğa işaret eder. Gerçeklik, kavramına bütünüyle eriştiğinde, kavramın kendisinin de dönüştürülmesi gerekir. İşte burada tamamen diyalektik bir paradoks yatar: Marx öylece haksız değildi, çoğu kez haklıydı ama tamı tamına kendisinin de beklendiğinden çok daha haklıydı.

Örneğin Marx, tüm tekil kimlikleri çözen kapitalist dinamiklerin ilaveten etnik ve cinsel kimlikleri de etkileyeceğini tahayyül edemezdi: Cinsel "tek yanlılık ve dar kafalılık giderek daha imkânsız hale geliyor" ve cinsel pratiklere ilişkin "katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan her şey sıradanlaşıyor", öyle ki kapitalizm, standart normatif heteroseksüelliğin yerine, değişken kararsız kimliklerin ve/ya da yönelimlerin çokluğunu koyma eğilimi gösteriyor. Bugünün "azınlıklar" ve "marjinaller" övgüsü, *hâkim çoğunluk tutumudur*; liberal siyaseten doğruculuk teröründen yakınan alternatif-sağcılar bile, kendilerini tehlikedeki bir azınlığın koruyucusu olarak takdim ederler. Ya da Marx ve Engels'in bundan 150 yıl önce, *Komünist Manifesto*'nun (*The Communist Manifesto*) ilk bölümünde şu yazdıklarını görmezden gelerek, patriarkaya sanki hâlâ hegemonik bir pozisyonmuş gibi saldıran patriarka eleştirmenlerini ele alalım: "Burjuvazi, üstünlük sağladığı her yerde, tüm feodal, patriarkal ve kır yaşamına ait ilişkilere son vermiştir." Bir çocuk, ihmal ve istismar nedeniyle kendi ailesini mahkemeye verebildiğinde, başka bir ifadeyle, aile ve ebeveynliğin kendisi *de jure* bağımsız bireyler arasında geçici ve feshedilebilir bir anlaşmaya indirgendiğinde, patriarkal aile değerlerinden geriye ne kalır ki?

Böylesi koşullarda ideoloji nasıl işler? Bir tahıl tanesi olduğuna inanan ve hekimlerin kendisini sonunda bir tahıl değil ama bir insan olduğuna ikna etmek için ellerinden geleni yaptıkları bir akıl hastanesine götürülen adam hakkındaki şu klasik fıkrayı anımsayın. İyileştiğinde (bir tahıl tanesi değil ama bir insan olduğuna ikna olduğunda) ve hastaneden ayrılmasına izin verildiğinde, hemen geri döner; titriyordur. Kapının dışında bir tavuk vardır ve kendisini yiyeceğinden

korkar. "Değerli dostum" der hekimi, "Çok iyi biliyorsun ki, bir tahıl tanesi değil bir insansın." "Tabii ki biliyorum" diye yanıtlar hastası, "ama tavuk bunu biliyor mu?" Bugün Marx'ın zamanından dahi çok daha güncel olan meta fetişizmi teorisi için de tam olarak aynısı geçerlidir. "Meta fetişizmi" fiili üretim sürecinin tam kalbinde işleyen bir yanılsamadır. *Kapital*'de,* meta fetişizmi üzerine altbölümün en başına dikkat edin: "Bir meta, ilk bakışta, son derece açık, sıradan bir şey gibi görünür. Fakat metanın analizi, metafizik saf satalarla ve teolojik süslerle dolu çok karmaşık bir şey olduğunu ortaya koyar."[1]

Marx, eleştirel analizin, alışıldık "Marksist" yoldan, (gizemli teolojik bir varlık gibi görünen) metanın "sıradan" gerçek yaşam sürecinin içinden nasıl çıktığını göstermesi gerektiği iddiasında bulunmaz. Aksine, eleştirel analizin görevinin, ilk bakışta yalnızca sıradan bir nesne gibi görünen şeyi, "metafizik saf satalar ve teolojik süsler"in arasından çıkarmak olduğunu iddia eder. Meta fetişizmi (içkin metafizik bir güçle donanmış metaların sihirli nesneler olduğuna ilişkin inancımız) zihnimizde, gerçekliği (yanlış) anlama şeklimizde değil ama bizzat toplumsal gerçekliğimizde bulunur. Gerçek yaşamımızda, hakikati bilsek de bilmiyormuşuz gibi; aynı fıkradaki tavuk gibi davranırız.

Halihazırda Einstein'ın "Tanrı zar atmaz"ına ("Tanrı'ya ne yapacağını söyleme!") yerinde bir karşılık vermiş olan Niels Bohr, bir inancın fetişist inkârının ideolojide nasıl işlediğinin de kusursuz bir örneğini sunmuştu. Bohr'un kapısında bir at nalı gördüğünde şaşıran misafiri, at nalının şans getirdiğine ilişkin batıl inanca inanmadığını söylemiş; buna Bohr hemen şu karşılığı vermiştir: "Ben de inanmam; bana inanmadığında da işe yarar dediklerinden oraya astım." Kinik çağımızda

* Karl Marx, *Kapital*, C. 1-3, Çev. M. Selik, N. Satlıgan, E. Özalp, Yordam Kitap, 2019. (y.h.n.)

1. Karl Marx, *Capital*, Volume One, Available at: http://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch01.htm.

ideoloji işte böyle işliyor; ona inanmamız gerekmiyor. Bugün ideolojinin işleyiş biçimi budur: Hiç kimse demokrasi ya da adaleti ciddiye almaz, hepimiz yozlaşmış olduklarının farkındayız; ama onları deneyimleriz, yani onlara olan inancımızı sergileriz; çünkü inanmasak da işe yaradıklarını farz ederiz.

Belki "kültür"ün yaşama-dünyasının merkezi kategorisi olarak belirmesi de bu nedenledir. Dine binaen, artık "gerçekten inanmıyor", sadece ait olduğumuz cemaatin "yaşam tarzı"na saygının bir parçası olarak (kimi) dini ritüelleri ve gelenekleri izliyoruz (inanmayan Yahudiler de "geleneğe saygıdan dolayı" koşer kurallarına uyarlar). "Buna gerçekten inanmıyorum; yalnızca kültürümün bir parçası", yerinden edilmiş inancın hâkim biçimi ve zamanımızın bir karakteristiği gibi gözükür. "Kültür", gerçekten inanmadan, onları çok ciddiye almadan yapıp ettiğimiz tüm bu şeylerin adıdır. Köktenci inananları "barbar", kültür karşıtı, kültüre karşı tehdit diye dışlamamızın nedeni de budur; onlar inançlarını ciddiye almaya cüret ederler. Bu yaşadığımız kinik çağda, Marx için şaşırtıcı hiçbir şey yoktur.

Marx'ın teorileri bu nedenle, basit şekilde canlı değildir. Marx, hayaleti bizi ziyaret etmeyi sürdüren, yaşayan bir ölüdür ve onu canlı tutmanın biricik yolu, bugün kendi zamanından çok daha geçerli olan o içgörülerine, özellikle de özgürleştirici mücadelenin evrenselliği çağrısına odaklanmaktır. Bugün savunulması gereken bu evrensellik, bir hümanizm formu değil ama (sınıfsal) mücadelenin evrenselliğidir. Küresel kapitalizme, her zamankinden fazla küresel direnişle karşı koyulmak zorundadır. Bu nedenle sınıf mücadelesi ve farklı grupların birlikte varlığını hedefleyen ve nihai ifadesi kimlik siyaseti olan diğer mücadeleler (ırkçılık karşıtlığı, feminizm, vb.) arasındaki ayrımda ısrar edilmelidir. Sınıf mücadelesiyle kimlik siyaseti olmaz. Karşıt sınıf yok edilmek zorundadır ve bir sınıf olarak biz kendimiz de bu aynı hareket içinde ortadan kaybolmalıyız. Faşizmin en kısa ve öz tanımı da kimlik siyasetinin sınıf mücadelesi alanına genişletilmesidir. Temel

faşist fikir sınıfı parçalamaktır. Her sınıf kendi özgül kimliğiyle tanınmalıdır; böylelikle ağırbaşlılığı korunur ve sınıflar arası antagonizmalardan da kaçınılır. Sınıfsal antagonizma burada, farklı ırklar arasındaki gerilimle aynı şekilde konu edilir. Sınıflar geride bırakılan bir şey olarak değil, yaşamın güya doğal bir gerçeği olarak kabul edilir.

Marx'ın yaşayan bir ölü olarak statüsü, aynı zamanda Marksist mirasa da eleştirel olmamızı gerektirir; burada kutsal ineklere yer olmamalıdır. Birbiriyle bağlantılı yalnızca iki örnek yeterli olur. Standart Marksist dogmaya göre, kapitalizmden sosyalizme geçiş, "alt" ve "yüksek", iki aşamada gerçekleşecektir. Değer yasası (kimi zaman "sosyalizm" diye adlandırılan) alt aşamada da geçerli olmayı sürdürecektir:

> [Bu] üretici birey, topluma verdiğini –kesintiler yapıldıktan sonra– ondan tamı tamına geri alır. Topluma verdiği kendi bireysel emek miktarıdır. Örneğin toplumsal işgünü bireysel çalışma saatlerinin toplamından oluşur; üretici bireyin bireysel emek zamanı, toplumsal işgününe katkı verdiği kısım, ondaki payıdır. Toplumdan (ortak fonlar için emeği düşüldükten sonra) filanca emek miktarı sunduğuna ilişkin bir sertifika alır ve bu sertifikayla, tüketim nesnelerinin toplumsal stokundan aynı miktar emek karşılığı kadarını alır. Topluma bir form altında verdiği aynı miktar emeği bir başka formda geri alır. [...] Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasında, bireyin işbölümüne ve bununla beraber bilişsel ve fiziksel emeğin antitezine kölece boyun eğişinin tarihe karışmasının; emeğin sadece bir geçim aracı değil ama yaşamın başlıca ihtiyacı haline gelmesinin; üretim güçlerinin aynı zamanda bireyin her bakımdan gelişimiyle beraber artmasının ve bütün müşterek zenginliğin kaynaklarının gürül gürül akmasının ardından; ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufku tümden aşılabilir ve toplum bayraklarının üzerine şunu yazabilir: Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.[2]

2. Alıntı: https://www.marxists.org/archive/marx/works/1875/gotha/ch01.htm.

Bu ayrımın standart eleştirisi, "alt aşama"nın bir şekilde tahayyül edilebilir ve halledilebilir olmasına karşın, "yüksek aşama"nın (tam komünizmin) tehlikeli bir ütopya olduğudur. Bu eleştirinin, reel sosyalist rejimlerin altbölümler uygulayarak, hangi aşamada oldukları hakkında bitmek bilmeyen tartışmalara kapılmaları gerçeğiyle haklı çıkarıldığı görülmektedir; örneğin geç dönem Sovyetler Birliği'nde, bir noktada, daha tam "komünizm"de olmasalar da salt "sosyalizm"den de halihazırda üstte oldukları görüşü hâkimdi; "yüksek aşamanın alt aşaması"ndaydılar. Fakat burada bizi bir sürpriz beklemektedir. Pek çok sosyalist ülkede cezbedici olan şey, "alt aşama"yı atlamak ve maddi yoksulluğa rağmen (ya da ağır bir seviyede tam da bundan dolayı) komünizme doğrudan ulaşabileceğimizi ilan etmekti. 1950'lerin sonlarındaki Büyük İleri Atılım sırasında, Çinli komünistler Çin'in sosyalizmi atlaması ve doğrudan komünizme ulaşması gerektiğini kararlaştırdılar. Marx'ın o ünlü komünizm formülüne referans verdiler: "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!" Buradaki bityeniği, tarım komünlerindeki yaşamın bütünüyle askerileştirilmesini meşrulaştırmak amacıyla, ona dair yapılan yorumdu: Komünü yöneten parti kadrosu her çiftçinin neyi yapabildiğini bilir, dolayısıyla planı kurar ve bireylerin becerilerine göre yükümlülüklerini belirler; ayrıca çiftçilerin hayatta kalmak için aslen neye ihtiyacı olduğunu da bilir ve buna uygun olarak gıda dağıtımını ve diğer yaşam tedarikini düzenler. Böylece askerileştirilmiş aşırı yoksulluk koşulu komünizmin gerçekleştirilmesi olur ve elbette, komünizmin onun içinde nasıl daha çok bir olasılık olarak uykuda olduğunun fark edilmesi gerektiği şeklindeki soylu fikrin, böylesi bir yorum tarafından yanlışlandığını iddia etmek de uygun değildir. Paradoks şu ki, öylece paylaşılan yoksulluğun "savaş komünizmi"yle başlıyoruz, sonrasında işler iyiye gittiğinde, elbette ideal olarak, herkese katkısına göre ödeme yapıldığı "sosyalizm"e ilerliyoruz/geriliyoruz ve [...] ve sonunda komünizmin kapitalizmden kapitalizme dolambaçlı bir yol olduğu

şeklindeki eski söylemi doğrulayarak (bugün Çin'de olduğu gibi) kapitalizme dönüyoruz. Bu karmaşanın gösterdiği, doğru ütopyanın değer yasasının ancak "adil" bir şekilde geçerli olmayı sürdürdüğü, böylece her işçinin kendi hak ettiğini aldığı "alt aşama"da olduğudur; para fetişinin yerini fetişleştirilmemiş yalın sertifikaların aldığı "adil" toplumsal değişimin imkânsız rüyası. Ve bugün de benzer bir noktayız: (Ekolojik, dijital, toplumsal) Apokalips [kıyamet] tehdidinin belirmesi, bizi "adil" kapitalizmin sosyalist rüyasını terk etmeye ve çok daha radikal "komünist" önlemler tahayyül etmeye zorluyor.

Öyleyse komünizmi nasıl tahayyül etmeliyiz? Marx *Kapital III*'te, özgürlük ve zorunluluk, zorunluluk ve çalışma karşıtlığının ortadan kaybolacağı bir durum olarak, komünizmin daha önceki ütopik tasavvurundan vazgeçmiş ve her toplumda özgürlükler (*Reich der Freiheit*) ve zorunluluklar alanı (*Reich der Notwendigkeit*) ayrımının varlığını sürdüreceğinde ısrar etmiştir; özgür neşeli etkinlikler alanımız, toplumun devamlı yeniden üretimi için gerekli olan çalışma alanıyla daima ayakta tutulmak zorunda olacaktır:

> Özgürlük alanı aslen yalnızca emeğin zorunluluk tarafından ve günlük kaygılarla belirlenmesinin bittiği yerde başlar; böylece doğal akışı içerisinde, fiili maddi üretim alanının ötesine geçer. Tıpkı vahşi insanın isteklerini karşılamak, yaşamını korumak ve yeniden üretmek için Doğa'yla boğuşmak zorunda olduğu gibi, uygar insan da bunu yapmak zorundadır; bunu tüm toplumsal oluşumlar içinde, tüm olası üretim biçimleri altında yapmak zorundadır. Gelişimiyle beraber, insana ait isteklerin bir sonucu olarak, fiziksel ihtiyaçlar alanı genişler; ama aynı zamanda bu istekleri karşılayan üretim güçleri de çoğalır. Bu alandaki özgürlük, Doğa'yla karşılıklı değiş tokuşu rasyonel biçimde düzenleyen, Doğa'nın kör kuvveti olarak onun tarafından yönetilmek yerine onu ortak kontrolleri altına alan ve bunu insan doğasına en uygun ve layık koşullar altında, en az enerji tüketimiyle başaran toplumsallaşmış insanda, birlik içindeki üreticilerde oluşabilir. Fakat yine de bir zorunluluklar alanı varlığını sürdürür. Bununla birlikte ancak bu zorunluluklar alanının temelinde olgunlaşabilen, ken-

> dinde bir amaç olan insan enerjisinin gelişimi, hakiki özgürlük alanı, bunun ötesinde başlar. İşgünün kısaltılması en temel önkoşuludur.[3]

Bu düşünce çizgisinin reddedilmesi gerekir; kendinden aşikâr sağduyu karakteri, onu tam da güvenilmez kılan şeydir. Bu iki alan arasındaki ilişkiyi tersine çevirme riskini göze almalıyız. Kendinden tüketiciler olarak doğal eğilimlerimizin zorunluluğuna kapılırken ancak iş disiplini sayesinde hakiki özgürlüğümüzü yeniden kazanabiliriz. Auschwitz'in girişindeki kötü şöhretli "Arbeit macht frei"* yazısı öyleyse doğrudur; bu Nazizme yaklaştığımız anlamına değil ama sadece Nazilerin bu sloganı acımasız bir ironiyle kullandıkları anlamına gelir.

Bugün komünist olmak, aynı zamanda Marksist teorinin en hassas iddialarından biri olan devlet iktidarının "sönümlenme"si fikrine gelindiğinde de böylesi radikal sonuçlara varmaktan korkmamak demektir. Hükümetlere ihtiyacımız var mıdır? İşte bu soru son derece muğlaktır. Bu, hükümetin (devlet iktidarının) kendinde bir yabancılaşma ya da baskı formu olduğu ve bundan dolayı onu ortadan kaldırmak ve bir tür doğrudan demokrasi toplumu inşa etmek için çalışmamız gerektiği şeklindeki radikal sol bir fikrin ürünü olarak okunabilir. Ya da daha az radikal liberal bir şekilde şöyle okunabilir: Karmaşık toplumlarımız için düzenleyici bir faile ihtiyacımız vardır; fakat onu (eğer paralarını değilse) oylarını yatıranların çıkarlarına hizmet etmeye zorlayarak, sıkıca kontrol altında tutmalıyız. Her iki görüş de tehlikeli biçimde yanlıştır.

Siyasal "yabancılaşma"yı (devlet aygıtları, siyasal yaşamın kurumsallaşmış kuralları, hukuk düzeni, polis, vb.) önleyecek toplumun kendinden şeffaf biçimde örgütlenmesi fikrine gelince bu, toplumun "alt sistemler"in karmaşık bir ağı olduğu

---

3. Alıntı: https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/ Capital-Volume-III.pdf.

* (Alm.) Çalışmak özgür kılar. (y.h.n.)

bu nedenle belirli düzeyde bir "yabancılaşma"nın toplumsal yaşamda kurucu olduğu, dolayısıyla bütünüyle kendinden şeffaf bir toplumun totaliter potansiyellere sahip bir ütopya olduğu gerçeğine öylece boyun eğen bir kabulleniş değil, reel sosyalizmin akıbetinin temel deneyimidir. Bugünün gecekondu mahallelerinden "sanayi sonrası" dijital kültüre (bilgisayar hackerlerine ait yeni "kabile" toplulukları tanımları, sıklıkla konsey tipi demokrasinin mantığını çağrıştırmaz mı?) kadar tüm "doğrudan demokrasi" pratiklerinin bir devlet aygıtına yaslanmak zorunda olduğuna, başka bir deyişle, varlıklarını sürdürmelerinin "yabancılaşmış" kurumsal mekanizmaların sık dokusuna dayanmasına şaşmamalı: Elektrik ve su nereden gelir? Hukukun üstünlüğünü kim güvence altına alır? Sağlık hizmeti için kime başvururuz? vb. Bir topluluk ne kadar özerkse, ağı da o kadar düzgün ve görünmez şekilde işlemek zorundadır. Belki de özgürleştirici mücadeleler hedefini, yabancılaşmayı aşmaktan doğru türde bir yabancılaşmayı uygulamaya çevirmeliyiz: "Yabancılaşmamış" topluluk alanlarını ayakta tutan, "yabancılaşmış" (görünmez) toplumsal mekanizmaların düzgün işleyişine nasıl ulaşılabilir?

Bu durumda daha ılımlı geleneksel liberal temsili iktidar kavramını mı benimsemeliyiz? Yurttaşlar (bir kısım) güçlerini devlete aktarırlar ama belirli koşullar altında: İktidar hukuk tarafından kısıtlanır, kullanımı tümüyle belirli koşullarla sınırlanır; çünkü halk, egemenliğin temel kaynağı olarak kalır ve yapmaya karar verdiği takdirde, iktidarı lağvedebilir. Kısacası, her birimizin atıklarımızla ya da sağlığımızla ilgilenen üstenciyi değiştirebildiğimiz gibi, temelde aynı şekilde, iktidar sahibi devlet, büyük ortağın (halkın) herhangi bir aşamada lağvedebildiği ya da değiştirebildiği bir anlaşmada küçük ortaktır. Buna karşılık, fiili devlet iktidarının görkemli yapısına yakından bakıldığı anda kolayca, örtük ama hemen tanınan bir uyarım tespit edilir: "Bizimle ilgili kısıtlamaları unut; nihayetinde sana istediğimizi yapabiliriz!" Bu aşırılık, iktidarın arılığını bozan ilave bir olasılık değil ama ona ait

zorunlu bir bileşendir; devlet iktidarı onsuz, tek taraflı sınırsız güç tehdidi olmadan, tam bir iktidar olamaz, otoritesini kaybeder.

Devlete olan ihtiyacımız öyleyse işlerimizi düzenlemesi için değildir ve maalesef otoriter alt yüzünü de zorunlu bir bedel olarak almak zorundayız; tam olarak ve belki de her şeyden önce bu otoriter alt yüze ihtiyacımız vardır. Kierkegaard'ın söylediği gibi, Hıristiyanlığın iyi gerekçelerine ikna olduğum için İsa'ya inandığımı iddia etmem bir küfürdür; Hıristiyanlığın gerekçelerini anlamak için halihazırda inanmam gerekir. Aşk için de aynı şey geçerlidir. Bir kadına yüz hatlarından dolayı âşık olduğumu söyleyemem; yüz hatlarını güzel olarak görmem için ona halihazırda âşık olmam gerekir. Ve bu, babadan devlete kadar her otorite için de aynıdır.

Dolayısıyla temel sorun, çoğunluğa dair farklı bir edilgenlik biçiminin nasıl icat edilebileceği, siyasal yaşamın kaçınılmaz yabancılaşmasıyla nasıl başa çıkılabileceğidir. Bu yabancılaşma, liberalizmin ve yanı sıra doğrudan demokrasinin solcu taraftarları tarafından göz ardı edilen en güçlü haliyle, fiili bir gücün işleyişindeki ölçüsüz kuruculuk olarak ele alınmak zorundadır.

2
Tali Çelişkiler Neden Önemlidir: Maocu Bir Görüş

Karmaşamıza hızlı bir bakış, halihazırda birden çok toplumsal mücadeleye kapıldığımızı açıkça ortaya koymaktadır: Liberal düzen ve yeni popülizm arasındaki gerilim, ekolojik mücadele, feminizm ve cinsel özgürlük mücadelesi, etnik ve dini mücadeleler, evrensel insan hakları mücadelesi, yaşamımızın dijital kontrolüne karşı mücadele. Herhangi birine salt ayrıcalık tanımadan bütün bu mücadeleler (ekonomik mücadele, feminist mücadele, ırkçılık karşıtı mücadele...) bir araya getirilemezler çünkü "doğru" mücadele diğer tüm mücadelelerin anahtarını sağlar. Yarım yüzyıl önce, Maocu dalganın en güçlü olduğu zamanda, Mao Zedong'un (1937'de

yazılan "On Contradiction" incelemesinden) "baş" ve "tali" çelişkiler arasındaki ayrımı, siyasal tartışmalarda yaygın bir geçerliliğe sahipti. Belki de bu ayrım ihya edilmeyi hak ediyor.

Mao "çelişkiler"den söz ederken, terimi Hegel tarafından açıklanmış tam diyalektik anlamıyla değil, karşıtların savaşımının, toplumsal ve doğal antagonizmaların en basit anlamında kullanır. Mao'nun çelişkiler teorisi dört noktada özetlenebilir. İlk olarak, belirli bir çelişki en başta bir şeyi tanımlar, onu ne ise o kılar: Bir hata, başarısızlık, bir şeyin kusurlu işleyişi değil ama bir şeyi kısmen bir arada tutan ana özelliktir; eğer çelişki ortadan kaybolursa, şey de kimliğini kaybeder. Klasik Marksist bir örnek alalım: Tarih boyunca her toplumu ifade eden baş "çelişki", şimdiye kadar sınıf mücadelesiydi. İkincisi, bir çelişki asla tekil değildir, diğer çelişkiye (çelişkilere) dayanır. Mao'nun kendi örneğini alalım: Kapitalist bir toplumda proletarya ve burjuvazi arasındaki çelişkiye, emperyalistler ve sömürgeleri arasındaki gibi başka "tali" çelişkiler de eşlik eder. Üçüncüsü, bu tali çelişkiler birinciye dayansalar da (sömürgeler sadece kapitalizmde vardır) baş çelişki her zaman baskın olan değildir: Çelişkiler önem bakımından yer değiştirebilirler. Örneğin bir ülke işgal edildiğinde genelde, ayrıcalıklı konumunu koruması karşılığında hâkim sınıf, işgalcilerle işbirliği yapmak üzere satın alınır, böylece işgalcilere karşı mücadele bir öncelik haline gelir. Aynısı ırkçılığa karşı mücadele için de geçerlidir. Irksal gerilim ve sömürü durumunda, işçi sınıfı için etkili biçimde mücadele etmenin yegâne yolu ırkçılıkla savaşmaya odaklanmaktır (bugünün alternatif-sağ popülizminde olduğu gibi beyaz işçi sınıfına hitap etmek bu nedenle sınıf mücadelesine ihanet etmektir). Dördüncüsü, baş çelişki de değişebilir: Bir kimse belki bugün, insanlığın bizzat topyekûn hayatta kalmasına ilişkin bir tehditle ilgili olmasından ötürü, ekolojik mücadelenin toplumumuzun "baş çelişki"sini belirlediğini savunabilir. Bir başkası da elbette, ekolojik sorunlar kâra duyulan kapitalist susamışlığın yol açtığı doğal kaynakların aşırı sömürüsünün

bir sonucu olduğundan, "baş çelişki"mizin küresel kapitalist sistem olarak kaldığını savunabilir. Bununla birlikte, ekolojik keşmekeşimizin bu kadar kolay şekilde kapitalist yayılmanın etkisine indirgenip indirgenemeyeceği şüphelidir; kapitalizmden önce de insana bağlı ekolojik felaketler vardı ve kapitalizm sonrası muvaffak bir toplumun da aynı çıkmazla karşı karşıya kalmaması için hiçbir neden yoktur.

Devam edersek, daima tek bir baş çelişki olsa da çelişkiler önem bakımından yer değiştirebilirler. Bu nedenle bir dizi karmaşık çelişkiyle uğraşırken başat olanı tespit etmeli ama aynı zamanda hiçbir çelişkinin statik kalmadığını, zaman içinde bir başkasına dönüştüğünü de akılda tutmalıyız. Çelişkilerin bu çokluğu, yalnızca ampirik rastlantısal bir olgu değildir; tam olarak (tek) çelişki kavramını tanımlar: Her çelişki "en azından bir"inin (diğer çelişkinin) varlığına dayanır, "yaşamı" diğer çelişkilerle birbirini nasıl etkilediğine bağlıdır. Bir çelişki eğer kendi başınaysa, o bir "çelişki" (karşıtların savaşımı) değil ama durağan bir karşıtlıktır. "Sınıf mücadelesi", cinsiyetlerin, üretim sürecinde doğayla mücadelenin, farklı kültürler ve ırklar arasındaki gerilimlerin... nasıl üst-belirlendiğine bağlıdır.

Bu düşünceler ne kadar eski moda ve tamamen zamanı geçmiş gibi görünseler de bugün yeni bir geçerlilik kazanırlar. İlk "Maocu" görüşüm, bugünün mücadelelerinin her birinde doğru tutum takınmak için, her birinin diğer mücadelelerle o karmaşık etkileşimin içine sokulması gerektiğidir. Buradaki önemli ilke, bugünün modasının aksine "ikili" karşıtlık formlarına sadık kalmamız ve çoklu pozisyonların her görünümünü "ikili" karşıtlıkların kombinasyonuna çevirmemizdir. Bugün üç ana duruşa değil (liberal-merkez hegemonya, sağ popülizm ve yeni sol), iki antagonizmaya –sağ popülizm karşısında liberal-merkez düzen– sahibiz ve ikisi birlikte (mevcut kapitalist düzenin iki tarafı) solun meydan okumasını karşılarlar.

Basit bir örnekle başlayalım: Makedonya. Bir isimde ne var ki? Kısa süre önce Makedonya ve Yunanistan hükümet-

leri, "Makedonya" adına ilişkin sorunun nasıl çözüleceği konusunda bir anlaşmaya vardılar: "Makedonya"nın "Kuzey Makedonya" olarak değiştirilmesi gerekir. Bu çözüm her iki ülkenin radikalleri tarafından da anında saldırıya uğradı. Yunan aleyhtarları "Makedonya"nın eski bir Yunan adı olduğunda ısrar ettiler ve Makedonya aleyhtarları, kendilerini "Makedonyalılar" diye adlandıran tek halk olduklarından ötürü, "Kuzey" bölgesine indirgendikleri için aşağılanmış hissettiler. Çözüm bu haliyle kusurlu da olsa, uzun ve anlamsız bir mücadelenin makul bir uzlaşmayla sona ermesine yönelik bir umut ışığı verdi. Ancak bir başka "çelişki"ye yakalandı: Büyük güçler arasındaki mücadele (bir tarafta ABD ve AB, diğer tarafta Rusya). Batı, Makedonya hızla AB ve NATO'ya girebilsin diye, her iki tarafa da uzlaşmayı kabul etmesi için baskı yaparken, Rusya da tam aynı nedenle (bunu Balkanlardaki nüfuzunu yitirme tehlikesi olarak görüyordu), her iki ülkenin bağnaz muhafazakâr milliyetçi güçlerini destekleyerek buna karşı çıktı. Peki burada hangi tarafı tutmalıyız? Bence, soruna tek gerçekçi çözüm olmasının basit gerekçesinden dolayı, muhakkak anlaşmanın tarafını tutmalıyız; Rusya jeopolitik çıkarlarından ötürü, başka bir çözüm önermeksizin buna sadece karşı çıkar, dolayısıyla burada Rusya'yı desteklemek, Makedon ve Yunan ilişkilerindeki bu tekil sorunun makul çözümünü, uluslararası jeopolitik çıkarlara feda etmek anlamına gelir.

Şimdi de Huawei'in finans müdürü ve firmanın kurucusunun kızı Meng Wanzhou'nun Vancouver'daki tutuklanmasını ele alalım. Kendisi ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımları ihlal etmekle suçlanıyor ve suçlu bulunduğu takdirde 30 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabileceği ABD'ye teslim edilmekle karşı karşıya. Burada doğru olan nedir? Muhtemelen, öyle ya da böyle, tüm büyük şirketler çaktırmadan yasaları çiğnerler. Lâkin bunun yalnızca bir "tali" çelişki olduğu ve burada aslında bir başka savaş verildiği aşikâr. Mesele İran'la ticaret hakkında da değil; dijital donanım ve yazılım üreti-

minde egemenlik için büyük mücadeleyle ilgili. Huawei'in simgelediği, artık Foxconn Çin, başka yerlerde geliştirilen makinelerin birleştirildiği yarı köle emeğinin yeri değil, yazılımın ve donanımın da tasarlandığı bir yerdir. Çin dijital piyasada Sony'li Japonya ya da Samsung'lu Güney Kore'den çok daha güçlü bir aktör olma potansiyeline sahiptir. Şu sıralar Çin'deki Huawei fabrikalarında ağır çalışma koşulları üzerine medyamızda çok sayıda rapor var ve Huawei'e karşı yaptırımların bu işçilere gerçekten yardımcı olacağına ilişkin fikirler dahi mevcut; ne var ki aynı korkunç (ya da hatta daha kötü) koşullar Foxconn fabrikalarında ortaya çıktığında hiç kimse boykot çağrısında bulunmamıştı.

Bununla birlikte, yeterince tikel örnekle beraber, alternatif-sağın ırkçı/cinsiyetçi bayağılık mirası ve siyaseten doğruculuğun katı düzenleyici ahlakçılığı arasındaki "çelişki"yle, işler daha karmaşık bir hal alır. Bu "çelişki"yi *başat kabul etmemek* ama onda sınıf mücadelesinin yerinden edilmiş ve çarpıtılmış yankılarını ortaya çıkarmak, ilerici özgürleşme mücadelesinin bakış açısı nezdinde çok önemlidir. Faşist ideolojide olduğu gibi sağcı popülist düşman figürü (finansal elitler ve işgalci göçmenlerin bir birleşimi) de toplumsal hiyerarşinin her iki kutbunu da birleştirir ve böylelikle sınıf mücadelesini bulandırır; karşı uçta ve neredeyse simetrik bir şekilde, siyaseten doğrucu ırkçılık ve cinsiyetçilik karşıtlığı, temel hedeflerinin beyaz işçi sınıfı ırkçılığı ve cinsiyetçiliği olduğu gerçeğini zar zor saklar ve böylelikle sınıf mücadelesini etkisiz kılar. Siyaseten doğruculuğun "kültürel Marksizm" olarak nitelendirilmesi bu nedenle yanlıştır. Siyaseten doğruculuk aksine bütün o sahte radikalliği içinde, "burjuva" liberalizminin Marksizm fikrine karşı, "baş çelişki" olarak sınıf mücadelesinin önüne perde çeken, sınıf mücadelesini yerinden eden son savunmasıdır.

Evrensel insan hakları mücadelesiyle beraber işler daha da karmaşıklaşır. Burada, bu hakların savunucuları ve standart biçimiyle evrensel insan haklarının hakikaten evrensel

olmadığı ama zımnen Batı değerlerine ayrıcalık tanıdığı (bireylerin topluluklar üstünde önceliğe sahip olduğu, vb) ve böylelikle bir ideolojik yeni sömürgecilik formu oluşturduğu uyarısında bulunanlar arasında bir "çelişki" vardır; insan haklarına referansın Irak'tan Libya'ya kadar pek çok askeri müdahalenin haklı çıkarılmasına hizmet etmiş olmasına şaşmamalı. Evrensel insan hakları partizanları, itirazlarının çoğu zaman, yerel otoriter yönetim ve baskı formlarını belirli bir yaşam tarzının unsurları olarak meşrulaştırmaya hizmet ettiğini kabul etmezler. Burada nasıl bir karar verilmeli? Ilımlı bir uzlaşma da yeterli olmaz; çok hassas bir nedenle evrensel insan haklarına öncelik verilmelidir: Bir evrensellik boyutu, farklı yaşam tarzlarının bir arada var olabilmesinde bir ortam olarak hizmet etmelidir ve Batılı evrensel insan hakları kavramı, kendi sınırlarını görünür kılan öz eleştirel bir boyut içerir. Standart Batılı evrensel insan hakları kavramı tekil önyargısı için eleştirildiğinde, bu eleştirin bizzat yanlış evrenselliğin tahrifini görmemizi sağlayan daha otantik bir evrensellik kavramına işaret etmesi gerekir. Kaldı ki farklı ve nihayetinde uyumsuz yaşam tarzlarının birlikte var olmasının ılımlı tasavvurunun bile ona bel bağlamak zorunda olduğu bir tür evrensellik formu her zaman buradadır. Bu kısaca, "baş çelişki"nin farklı yaşam tarzları arasındaki gerilim(ler) den değil ama her yaşam tarzının ("kültür", onda *mutluluğun* [*jouissance* (ç.n.)] örgütlenmesi) içinde yer alan tikellik ve evrensellik iddiası arasındaki "çelişki"den kaynaklandığı anlamına gelir. Teknik bir terim kullanırsak, doğası gereği her tikel yaşam tarzı "pragmatik çelişki"ye kapılır, geçerlilik iddiasının altı başka yaşam tarzlarının varlığı tarafından değil ama bizzat kendi uyumsuzluğu tarafından oyulur.

Tali çelişkilerin önemine dair en son örnek, 2019 Avrupa Seçimleri'ydi; ondan birtakım dersler çıkarılabilir mi? Kimi zamanların (Birleşik Krallık'ta [BK] her iki ana partinin de ezici yenilgisi gibi) hayret verici ayrıntıları, bizi gerçekten büyük ve şaşırtıcı bir şey yaşanmadığı yönündeki temel ger-

çeğe körleştirmemelidir. Evet, popülist yeni sağ bir ilerleme kaydetti ancak galibiyetin çok gerisinde kaldı. Bir mantra* gibi tekrarlanan, insanlar değişim istediler ifadesi son derece yanıltıcıdır; evet ama nasıl bir değişim? Temel olarak eski slogan "kimi şeyler değişsin ki her şey aynı kalsın"ın bir çeşitlemesiydi.

Bir bütün olarak Avrupalıların özalgısı, bir devrimde (radikal bir ayaklanmada) riske etmek için kaybedecek çok şeyleri olduğudur ve bu nedenle çoğunluk, kendilerine (finansal elitlere, "göçmen tehdidi"ne... karşı) barış ve sakin yaşam vaat eden partilere oy verme eğilimindedir. 2019 Avrupa Seçimleri'nde, özellikle Fransa ve Almanya'da, kaybedenlerden birinin de popülist sol olmasının nedeni buydu: Çoğunluk siyasal seferberlik istemez. Sağcı popülistler bu mesajı çok daha iyi kavradılar. Aslında önerdikleri etkin bir demokrasi değil, (kendilerinin takdim ettiği biçimde) halkın çıkarları için çalışan güçlü otoriter bir iktidardır. Eski Yunan ekonomi bakanı Yanis Varoufakis'in DIEM'inin (Avrupa'da Demokrasi Hareketi) onulmaz sınırı da yine burada yatıyor. İdeolojisinin özü sıradan halk yığınlarını seferber etme, onlara yönetici elitlerin hegemonyasını kırarak bir ses verme umududur.

Birkaç yıl önce Willy Brandt'ın bir arkadaşından bir anekdot dinlemiştim. Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra (o zamanlar hâlâ ayrıcalıklı bir vatandaş olan) Mikhail Gorbaçov, Brandt'ı ziyaret etmek istemiş ve habersizce Berlin'deki evinin kapısında belirmiş ama Brandt (ya da hizmetçisi) zilin çalışına aldırış etmemiş ve hatta kapıyı açmayı reddetmiştir. Brandt daha sonra tepkisini, arkadaşına, Gorbaçovachev'a öfkesinin bir ifadesi olarak açıklamıştır: Sovyet Bloku'nun dağılmasına rıza göstererek, Gorbaçov, Batı sosyal demokrasisinin temellerini yıkmıştır. Bu, sosyal demokrat refah devletine katlanmada Batı üzerindeki baskıyı besleyen Doğu Avrupa

* Genellikle tekrarlandığında motivasyon sağladığı ya da ruhani güçleri uyandırdığı düşünülen söz. (y.h.n.)

komünist ülkeleriyle yapılan sürekli bir karşılaştırmadır; komünist tehdit bir kere ortadan kaybolduğunda, Batı'daki sömürü daha açık ve amansız hale gelmiş ve refah devleti çözülmeye başlamıştır.

Bu fikir ne kadar basitleştirilmiş de olsa, içinde bir hakikat uğrağı vardır. Komünist rejimlerin çöküşünün nihai sonucu, bizzat sosyal demokrasinin de çöküşüdür (ya da daha doğrusu uzatmalı çözülüşüdür). Kötü "totaliter" solun çöküşünün iyi "demokratik" sol için yer açacağı şeklindeki naif beklenti, ne yazık ki yanlış olduğunu kanıtladı. Avrupa'da siyasal alanın yeni bir bölümlenmesi, iktidarda bir diğerinin yerini alan merkez-sol parti ve merkez-sağ parti arasındaki eski karşıtlığın yerini gitgide alıyor: Bir liberal merkez parti (kapitalizm yanlısı ve kültürel olarak liberal: Kürtaj yanlısı ve gey hakları, vb) ve bir popülist Sağ hareket arasındaki karşıtlık. Paradoks şu ki, yeni popülistler kültürel olarak muhafazakâr olmalarına karşın, genelde sosyal demokrasiyle ilişkilendirilen ama hiçbir gerçek sosyal demokrat partinin uygulamaya cesaret edemeyeceği önlemleri sıklıkla savunur ve hatta iktidardayken yürürlüğe koyarlar.

Yeşil partilerin 2019 Avrupa Seçimleri'ndeki başarısı dahi bu formüle uymaktadır. Bu başarı otantik ekolojik uyanışın bir işareti olarak ele alınamaz; daha çok bir tepki oyuydu bu, Avrupa düzeninin hegemonik siyasetindeki yetersizliği net biçimde kavrayan ve ona yönelik milliyetçi-popülist tepkiyi reddeden ama sosyal demokrat ya da ötesinde daha radikal sola oy vermeye de hazır olmayan tüm kesimlerin bilinçli oyuydu. Gerçekten eylemde bulunmadan vicdanlarını rahatlatmak isteyen kimselerin oyuydu. Bu demek oluyor ki, bugünün Avrupa Yeşil partilerinde hemen göze çarpan şey, hâkim ılımlılık tonudur. Büyük ölçüde "alışıldık siyaset" yaklaşımının içinde gömülü kalırlar; amaçları yalnızca yeşil yüzlü bir kapitalizmdir. Yalnızca Yeşiller ve aşırı solun koalisyonu sayesinde ortaya çıkabilecek o çok ihtiyaç duyulan radikalleşmenin ise hâlâ çok uzağındayız.

Lâkin bugünün keşmekeşi içinde öncelikle tehlikede olan, siyasi failler olarak sosyal demokrat partilerin kaderi değil ama Peter Sloterdijk'in "nesnel" sosyal demokrasi diye adlandırdığı şeyin kaderidir. Sosyal demokrasinin asıl zaferi, en temel talepleri (ücretsiz eğitim ve sağlık, vb) tüm ana partiler tarafından kabul edilen ve bizzat devlet kurumlarının işleyişine eklenen bir programın parçası haline geldiğinde meydana gelmişti. Bugünün gidişatı ise tam aksi yönde ilerler. Margaret Thatcher'a neyi en büyük başarısı olarak gördüğü sorulduğunda hemen, İşçi Partisi'nden aleyhtarlarının bile kendi ekonomi siyasetini benimsedikleri imasında bulunarak, "Yeni İşçi Partisi" diye yanıtlamıştır.

Geriye kalan radikal solcuların da buna hızlı bir yanıtı vardır: Sosyal demokrasi tam da neoliberal ekonomi siyasetini benimsediği için ortadan kalmaktadır bu nedenle çözüm... nedir? İşte burası sorunun başladığı yer. Radikal solcuların uygulanabilir alternatif bir programları yok ve Avrupa sosyal demokrasisinin ortadan kayboluşu da çok daha karmaşık bir süreç. Birincisi, Finlandiya, Slovakya, Danimarka ve İspanya'daki son seçim başarıları dikkate alınmalı. İkincisi, Avrupa standartlarıyla ölçüldüğünde, Amerikalı Bernie Sanders gibi "demokrat sosyalistler" aşırılıkçılar değil ılımlı sosyal demokratlardır. Önceki yıllarda sosyal demokrasiye yönelik standart radikal solcu duruş, tepeden bakan bir güvensizlikti. Sosyal demokrasi tek solcu seçenek olduğunda, nihayetinde başarısız olacağını bilerek, onu desteklemeliyiz; bu başarısızlık halk için önemli bir öğrenme deneyimi olacaktır. Bununla birlikte, bugün eski usul sosyal demokrasi, düzen tarafından giderek bir tehdit olarak algılanmaktadır. Geleneksel talepleri artık kabul edilebilir değildir. Bu yeni durum yeni bir strateji gerektirmektir. Sol için tüm bunlardan çıkarılacak olan ders ise şudur: Büyük halk seferberliği rüyasını terk etmek ve gündelik yaşamdaki değişimlere odaklanmak. Bir "devrim"in gerçek başarısı ancak ertesi gün, işler normale döndüğünde ölçülebilir. Sıradan insanların gündelik yaşamında bu değişim nasıl algılanmaktadır?

BK'ya dönersek, Brexit keşmekeşi bir istisna değil ama sadece tüm Avrupa çapında karşılaşılan bir gerilimin şiddetlendirilmiş bir patlamasıdır. BK'daki durumun gösterdiği, Mao'nun da belirtmiş olacağı gibi, tali çelişkilerin önemli olduğudur. Corbyn'in hatası "Brexit'e evet ya da hayır" seçimi sanki hiç önemli değilmiş gibi davranmaktı, böylece (kalbi Brexit'ten yana olmasına rağmen) oportünistçe iki taraf arasında seyretti; her iki taraftan da oy kaybetmemeye çalışırken, her iki taraftan da kaybetti. Lâkin tali çelişkiler önemlidir. Net bir tutum takınmak çok önemlidir. Bu, en genel anlamda Avrupa solunun özenle kaçındığı çetin bir sorundur: Milliyetçi popülist ayartmaya boyun eğmek yerine, Avrupa'nın yeni solcu tasavvurunu nasıl ayrıntılandırmalı.

3
Göçebe Proleterler

"*Political Considerations About Lacan's Later Work*" kitabında Jean-Claude Milner, Lacan'ın "Joyce le symptôme"unu şu şekilde alıntılar: "Ne participent a l'histoire que les déportés: puisque l'homme a un corps, c'est par le corps qu'on l'a [Tarihte rol alanlar yalnızca sürgün edilenlerdir: İnsan bir bedene sahip olduğundan ki, başkaları için de bu beden aracılığıyla vardır]." ... "Il [= Joyce] a raison, l'histoire n'étant rien de plus qu'une fuite dont ne se racontent que des exodes [Joyce haklı: Tarih, yalnızca göçten söz edilen bir kaçıştan ibaret]." Lacan burada "kaçış" (amaçsızca dolanıp durmak) ve "göç" (vaat edilmiş toprak arayışındaki Yahudiler gibi aklımızda bir son varış noktasıyla dolaşmak) arasındaki

karşıtlığa işaret eder: "Kaçış" tarihin, kuralsızca dolaşmanın gerçeğidir ve bu kaçış ancak bir göçe dönüştüğünde anlatılan tarihin bir parçası haline gelir. Milner daha sonra bu karşıtlığı bugünün göçmenlerine de uygular. Öylece dolanıp dururlar ve nihayetinde ayak bastıkları yer, kendi seçimleri olan varış noktası değildir. Göçmen mültecileri gerçek ve bu itibarla katlanılmaz kılan, deneyimlerini bir göç anlatısına dönüştürmenin olanaksızlığıdır. Bedenleri (çoğunlukla sahip oldukları tek şey) huzurumuzu bozan utançtır; bu bedenleri potansiyel birer tehdit, gıda ve bakım gerektiren, topraklarımızı kirleten şeyler olarak algılarız. Dolayısıyla

> [göçmenlerin] maruz kaldıkları nefret, yanı sıra, Batılı siyasal sistemlerin kendi gerçek yapılarını kabul etmeleri halinde, açıkça çıkarmalı oldukları tek mantıklı sonuçtan kaçınmaları için insani merhamet ihtiyacı, şuna varır: Göçmenlerin fiziksel olarak bertaraf edilmesi. Saygıdeğer insanlar, sözlü merhamet ve fiilen zulmetme arasında bir orta terim olarak ayrımcılığın erdemlerini keşfetmişlerdir. 1970'lerin başından itibaren Lacan, ayrımcılığın toplumsal bir olgu olarak fevkalade olduğunu düşünüyordu; ırkçılık ise bu genel sürecin bir alt örneğiydi.[1]

Bu başıboş dolaşan davetsiz misafirlerin proleterlerle ilişkisi nedir? Kimi solcu çevrelerde, evsiz mültecilerin sayısındaki patlama, "göçebe proleter" kavramına yol açmıştır. Temel fikri, bugünün küresel dünyasında başlıca antagonizmanın ("baş çelişki"nin) artık hâkim kapitalist sınıf ve proletarya arasında değil ama "uygar" dünyanın kubbesi altında (kamu düzeni, temel haklar, vb ile) güvende olanlar ile dışlanmış, çıplak yaşama indirgenmişler arasında olduğudur. "Göçebe proleterler" basit bir şekilde kubbenin tamamen dışında değil ama arada bir yerdedir. Küresel kapitalizmin etkisiyle yıkılan modern öncesi maddi yaşam formları çoktandır enkaz altındadır ancak onlar küresel düzenin kubbesiyle de bütünleşmiş değildirler, dolayısıyla arafta amaçsızca dolanıp dururlar. Katı Marksist anlamda proleter de değildirler; paradoksal şekilde,

1. Alıntı: http://crisiscritique.org/april2019/milner.pdf.

gelişmiş ülkelerin kubbesi altına girdikleri anda çoğunun ideali, tam da "normal" sömürülen proleterler olmaktır. Geçenlerde Meksika-ABD sınırından ABD'ye girmeye çalışan Salvador'dan bir mülteci, televizyon kameralarına şunları söylüyordu: "Lütfen Bay Trump bizi içeri alın, tek isteğimiz ülkenizde çalışkan, iyi işçiler olmak."

Normal proleterler (sömürülen işçiler) ve göçebe (daha az) proleterler arasındaki ayrım, yeni daha kapsayıcı bugünün proleterleri kategorisiyle bir şekilde bulanıklaştırılamaz mı? Katı Marksist bakış açısından yanıt, yankılanan bir HAYIR'dır: Marx açısından proleterler yalnızca "yoksul" değil ama üretim sürecindeki rolleri bakımından tüm maddi içerikten yoksun bırakılmış bir öznelliğe indirgenen kimselerdir; bu itibarla, aynı zamanda üretim süreci tarafından gelecekteki iktidarın ("proletarya diktatörlüğü") taşıyıcıları olmak üzere şekillendirilirler. Üretim sürecinin dışında kalanlar ve böylelikle toplumsal bütünlükte yer bulamayanlar, Marx tarafından "lümpen proletarya" içinde sayılır ve Marx, onlarda herhangi bir özgürleşme potansiyeli görmez; daha ziyade, çoğunlukla (III. Napolyon gibi) gerici güçler tarafından harekete geçirilen ve yozlaştırılan bir güç olarak şüpheyle karşılar.

Ekim Devrimi'nin zaferiyle birlikte, yalnızca nüfusun büyük kısmının küçük köylüler (ve Bolşevikler onlara toprak vadederek kesinlikle güç kazandılar) olmadığı, aynı zamanda iç savaş sırasındaki şiddetli ayaklanmaların sonucu olarak milyonlarca insanın kendisini klasik lümpen proleterler değil ama henüz proleter olamamış (işgücü bakımından "hiç"e indirgenmiş), harfi harfine proleterlerden daha azı (hiçten az) evsiz göçebeler konumunda buldukları bir ülkede, Bolşevikler güç kullandığında, işler daha da karmaşıklaşmıştır. Kitlesel mevcudiyetleri, yaşam tarzlarını ayrıntılı biçimde betimlemiş ve eşsiz bir "materyalist yoksul yaşam ontolojisi" hazırlamış Andrei Platonov'un eserlerinin de ana konusudur.[2]

2. Burada büyük ölçüde, Maria Chehonadskih, "Soviet Epistemologies and the Materialist Ontology of Poor Life: Andrei Platonov, Alexander Bogdanov

"Yoksul yaşam ontolojisi" açısından Samuel Beckett ve Platonov arasındaki koşutluk iyiden iyiye belirgindir: "Yoksul bir yaşam"ın deneyimlenmesi Beckett'in büyük roman üçlemesi *Molloy*, *Malone Ölüyor* (*Malone Dies*), *Adlandırılamayan*'ın (*The Unnamable*) da çekirdeği değil mi? Bütün konusu ve yanı sıra *Malone Ölüyor'un** ayrıntıları, açıkça Alman işgali ve sonucu sırasındaki Fransız *péripéties* ile ilişkilidir: Nazilerin ve işbirlikçilerin kontrolü, terörü ve baskısı, işbirlikçilere yönelik intikam ve mültecilere eve dönerken, iyileşirken nasıl davranıldığı. Romana böylesine güç veren şey, tam da bu üç alanın, polis ağında, psikiyatrik ve idari önlemlerde kaybolan, yerinden edilen evsiz bireyin tek bir boğucu deneyiminde yoğunlaştırılmasıdır.

Platonov ve Beckett arasındaki fark, Beckett evsiz mültecilerin deneyimini devlet kurumlarının insafında olan bireyler olarak canlandırırken, Platonov yerinden edilmiş göçebe gruplara, yeni komünist iktidarın onları komünist mücadele için seferber etmeye çalıştığı devrim sonrası bir durumda odaklanır. Her bir eseri "komünizmin nasıl inşa edileceğine, komünizmin ne anlama geldiğine, komünist fikrin somut koşullarla ve devrim sonrası toplumun gerçekliğiyle nasıl buluşacağına yönelik aynı siyasal sorundan hareket eder." Platonov'un bu soruna yanıtı komünizmin alışıldık karşıt reddiyesinden çok uzakta, paradoksaldır. Sonucu olumsuzdur; tüm hikâyeleri birer başarısızlık hikâyesidir. Komünist proje ve yerinden edilmiş göçebe grupların "sentez"i bir boşlukta sona erer; proleterler ve proleterlerden daha azı olanlar arasında bir birlik oluşmaz:

> Chevengur'de (1926-28) öksüz Sasha Dvanov, devrimin gerçekleştiği yılda komünist olur, Bolşeviklere katılır ve bir köyde devrimi desteklemek üzere parti görevine gider. Bu uzun yolculuğu boyunca Dvanov, yoksul köylüler tarafından kurulan "tek köyde komü-

and Lev Vygotsky" metnine bağlıyım. Atıfta bulunulmamış tüm alıntılar bu yayımlanmamış elyazmasından.

* Samuel Beckett, *Malone Ölüyor*, Çev. Uğur Ün, Kırmızı Kedi, 2018. (y.h.n.)

nizm"i keşfeder. Chevengur köyünün komünizmine, şehir planlaması, tarım, kalıcı terör ve açlıkla ilgili çeşitli absürt deneyler eşlik eder. Gezici örgütlü entelektüeller, göçebe kitleler, sınıflar ve topluluklar için bir tamamlayıcıdır ve bu göçlerde hepsine, hayvanlar, bitkiler ve doğal manzara eşlik eder. *Dzhan*'ın [1936; İngilizce, "Soul"] ana karakteri Nazar Chagataev, kendisinin de ait olduğu kayıp göçebe *Dzhan* ulusunu sosyalist bir düzen kurmak üzere bulma parti görevi için, Türkistan'daki doğduğu şehre döner. *Dzhan*, Platonov'un yazarlar heyetinin bir üyesi olarak Türkistan'a yaptığı iki yolculuğun ardından yazılmıştır. Bu, Türkistan'daki iç savaşın henüz bittiği ve geleneksel göçebe yaşam biçimlerine karşı bir kampanya başlatıldığı dönem esnasındaydı. Heyetin görevi, yerel toplulukların başarılı "uygarlaşma" süreci hakkında ortodoks sosyalist gerçekçi bir hikâye yazmaktı. Platonov'un *Dzhan*'ındaki ana sorun, Asya çölünün göçebe halklarını sosyalizme götüren "Kızıl Musa"nın hikâyesi şeklinde öykülemede bulunarak, bu talimata uymak gibi gözükebilir. Buna karşılık, Chagataev görevi bittiğinde Moskova'ya döner ve okur, komünizmin çöldeki geleceği hakkında şüphede bırakılır. [...] Platonov'un en ünlü eseri *The Foundation Pit* (1930) de ilk 5 yıllık plan çerçevesinde oluşturulmuştur. Ana karakter Voshchev ile görkemli proleter bir merkez inşa etmekle meşgul olan küçük taşra kasabasının sakinleri arasında geçen bir dizi toplantıdan ortaya çıkmıştır. Hakikate ulaşmak için Sokratik bir sorgulamaya girişen Voshchev, farklı sınıftan grupların temsilcileriyle tartışırken, proje, nihayetinde sonuçsuz bir şekilde sona ermeden önce, giderek daha görkemli bir plan edinmektedir.

Lâkin ona yabancı olan fiili yaşam modellerini şiddetle dayatma girişimi şeklindeki, devrimin eski muhafazakâr liberal eleştirisinden de olabildiğince uzağız. Birincisi Platonov, umutsuzluğunu, komünizme bağlı bir nefer konumundan ifade eder (1920'lerde göçebe gruplarla etkin biçimde, ayrıca tarım projelerini planlama ve örgütleme gibi oldukça pratik teknik bir seviyede, yakın ilişkiler kurmuştu). İkincisi Platonov, (Edmund Burke'nin Fransız Devrimi eleştirisi tarzında) toplumsal yaşamın geleneksel dokusu ve onu değiştirmenin radikal devrimci girişimi arasında bir çatışma tasvir etmez.

Odak noktası geleneksel yaşam formları değil ama yaşamları halihazırda modernleşme süreci tarafından geri dönülemez biçimde enkaza çevrilmiş mülksüzleştirilen göçebelerdir. Kısacası Platonov'un tasvir ettiği radikal ayrılık, "kendiliğinden" proleter bir kalabalık ve örgütlü komünist güçler arasında değil ama bizzat proleter kalabalığın iki boyutu, iki toplumsal "hiçlik" arasındadır. Modern işçilerin kapitalizm tarafından üretilen tam proleter "hiçliği" ve sistemle, onun içkin olumsuzluğu olarak bile bütünleşememişlerin "hiçten azı", Chevengur'dan şu kısa tartışmada açıkça ortaya koyulur: "Chepurny, Prokofy'a, 'Bize kimi getirdin?' diye sordu... 'Proleterler ve ötekiler' dedi Prokofy. Chepurny rahatsız oldu: 'Kim ötekiler? Yine şu domuz artıkları tabakası mı?' [...] 'Ötekiler ötekilerdir. Hiç kimse. 'Proletaryadan bile daha kötüdür.' " İşte bu toplumsal "hiçten az"ları betimleyen kimi pasajlar:

> Platonov'un kahramanları farklı ulusal ve kültürel geçmişlere sahiptir; ancak yine de aynı kategoriyi temsil ederler: Proletarya. "Enternasyonal" ve "Rus olmayan" yüzlerin arkasındaki fikir, tek bir sınıfı oluşturan bir ortalama çokuluslu proletarya fikridir. Chevengur'daki göçebe sınıfsızlaşmış halkın "Rus olmayışı"na dair dikkate değer bir açıklama bulunur: "İşte bu hakiki enternasyonal proletaryadır: Baksanıza –Rus değiller, Ermeni değiller, Tatar değiller– hiçbir şey değiller! Size canlı kanlı enternasyonali sunuyorum." Platonov'u, Prolerkult'un uzlaşmazları arasında çok tipik olan beyaz sanayi işçi sınıfının baskın imajının yapıbozumuna götüren, kesinlikle bu çokuluslu ve hatta sömürge karşıtı denilebilen perspektif olmuştur. [...] Platonov daha önce benzerleriyle hiç karşılaşmadığı yoldaşlar, sınıf kavrayışı ya da varlığı ve devrimci değerleri olmayan insanlar gördü. Onlar daha ziyade, bütünüyle anlamdan, gururdan yoksun yaşayan ve yaklaşan dünya çapındaki zaferin bir tarafından tutmayan bir tür isimsiz ötekilerdi. Bu ötekilerin yaşını anlamak dahi olanaksızdı; tüm söylenebilecek olan, yoksul oldukları, istemsizce gelişen bir bedene sahip oldukları ve herkese yabancı olduklarıydı. [...] Platonov marjinal sınıfsızlaşmış göçebelerini "adları bilinmeyen el yapımı insanlar", "sayılamayanlar", "yanlış anlaşılabilenler" ya da "prochie" olarak

> adlandırdı; Robert Chandler'ın İngilizce çevirisinde, "ötekiler". Rusça *prochie* sözcüğü aynı zamanda "gerisi", "geri kalan" anlamına gelir. Bu nedenle ötekiler halkın geri kalanıdır; Marksist teori içindeki hiçbir sınıf kategorisine ait değiller çünkü çok yoksullar ve normal toplumsal yaşamdan kopuklar. [...] Bu nedenle öteki, amorf ve marjinal statüsünden ötürü hesaba katılmamış ama ayrıca sayılamayan bir çokluğun parçası da olan kimseye işaret eder; dağılmış ve göçebe halkın bir parçası, insanlığın yaşam ve ölüm arasında, toplumsal ve biyolojik arasında sıkışmış bir anomalisidir.

Alıntılanan son cümlenin de açıkça ortaya koyduğu gibi, *prochie*'nin orijinal bir üretkenlik alanına yükseltilmesinden kesinlikle kaçınmak gerekir; yaşayan mevcudiyeti devlet temsiliyeti tarafından baskılanır. *Prochie*, Deleuzecü çokluk da değildir, aksine, üretken olmayan bir edilgenliğe yakalanmış, etken olmanın iradesinden temel olarak yoksun, "yaşayan ölü"dür. Bu nedenle *prochie*'nin bir başka çevirisini daha önerme riskini göze almalıyız: Terimin İncil'le ilgili tüm ağırlığıyla beraber, komşular; "ötekileri" oluşturan ve kesinlikle bu itibarla ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar bize daima en yakın olan kimseler. Onları en yakın kılan şey, onlara yönelik tam bir mesafeden yoksun olmamızdır; çünkü toplumda net bir kimliğe ve bir yere sahip değiller. Hıristiyan "komşunu da kendin gibi sev" sloganı burada tüm o ağırlığını kazanır. Katışıksız toplumsal sevgi, bu açıklanamayan hiçten az olanlar için sevgidir. Bununla birlikte, bu sevgi farklı formlar alabilir; Bolşevikler de onları elbette sevmelerine, onlara yardım etmek ve kurtarmak istemelerine karşın, Lacan'ın "üniversite söylemi" diye adlandırdığı modeli takip etmişlerdi: *Prochie* onların *objet petit a*'larıydı* ve bütün çabalarını onları aydınlatmaya, onları modern öznelere dönüştürmeye harcadılar. Platonov'un eserlerinin kalbinde yatan çatışma bu nedenle düşmanlar arasında değildir; bir tür sevgili kavgasıdır. Bolşevikler bu

* *Objet petit a*, Lacan'ın psikanalitik kuramında ulaşılamaz arzu nesnesini temsil eden tamlamadır. Lacan'ın kavramın tercüme edilmeden bu şekilde kullanılması konusunda ısrarcı olmuştur. (y.h.n.)

evsiz ötekilere yardım etmek, onları uygarlaştırmak istediler ve ötekiler de (Platonov'un tasvir ettiği üzere) içtenlikle komünist idealleri desteklediler ve onlar için savaştılar ancak her şey ters gitti: "Platonov'un romanlarındaki ötekiler her zaman 'daha bilinçli' yoldaşlar, parti liderleri ve entelektüeller tarafından manipüle edilirler ama hep başarısız şekilde; ötekileri işçilerin kolektif yapısıyla bütünleştirmek, emeğin ve sanayi üretiminin kolektifleştirilmesine dayanan normalleştirilmiş bir toplumsallık kurmak, neredeyse imkânsızdır."

Buna karşılık Platonov, incelikle, bu uçurumun sadece kendini bilen devrimci güç ve kalabalıkların ataleti arasında bir uçurum olmadığına dikkat çekmiştir. Bolşevikler toplumsal dönüşümün işlevsel yönüne odaklanmaktayken, yeni radikal bir şeyin doğuşunu bekleyen ötekilerin hayallerinde komünist ütopyanın özü zaten mevcuttu. Komünizm başka hiçbir yerde, ötekilerin hareketsizliği, somut işlevsel önlemlere kapılma karşısındaki direnişleri kadar yakın değildi: "Yoksul ve sınıfsızlaşmış unsurların özel statüsü, örgütlü işçilerden, parti temsilcilerinden ve entelektüellerden farklı olarak, yeni radikal bir şey yapmada, oldukları yerde kalmaya gönüllü olmalarıdır." Onlarınki bir bakıma bekleme halinde sürdürülen bir yaşamdır ve sorun burada nasıl bir siyaset uygulanacağıdır." Platonov'un ünlü dil değişimleri de resmi parti dili ve ötekilerin "ilkel" söylemi arasındaki gerilim bağlamında yer almaktadır:

> Platonov, devrimci sloganlardan, Marksçı ekonomi politiğin söz dağarcığından, Bolşeviklere ve parti bürokratlarına ait jargondan ve hepsinin eğitimsiz köylü ve işçiler tarafından benimsenmesinden oluşan yeni Sovyet dilinin tarihsel gelişimini yansıtıyordu. Tarihsel araştırma, devrim sonrası nüfusun –özellikle de taşrada– büyük kısmı için partinin dilinin yabancı ve anlaşılmaz olduğunu göstermektedir, dolayısıyla "yabancı, kitabi terimleri sıkça daha kabul edilebilir ancak absürt şeyler biçiminde bozarak ya da yeniden düzenleyerek, bu söz dağarcığını mecburen benimsemeye başladılar..." Böylece "deistvyuschchaya armia" –"aktif ordu"–

devstvyuschchaya armia" –"bakir(e)ler ordusu"– haline geldi "çünkü "aktif" ve "bekaret" Rusçada aynı şekilde telaffuz edilir; "militsioner" ("milis") ise "litsimer" ("ikiyüzlü") haline geldi.

Bu kuraldışı gayrimeşru kaynaşma, beklenmedik hakikat kıvılcımları ortaya çıkaran (baskıcı bir rejimde polisler *ikiyüzlüdür*; devrimcilerin ise bir tür masumiyet içinde, tüm bencil dürtülerden kurtulmuş bir bakir(e) gibi hareket ettiği *sanılır*) tüm "anlamsız" ses benzeşimleriyle beraber, dilin dilsel yapısının ötesinde onu tahrif eden toplumsal ve cinsel antagonizmaların içinden geçmesine, Lacan'ın *lalangue* diye adlandırdığına örnek bir durum değil mi? Bu *lalangue*, Platonov'un iki (neredeyse) simetrik biçimde karşıt düzenek kullanmasıyla ortaya çıkar:

> [Öncelikle] soyut ideolojik bir tanımı sokaktaki insanın, halktan insanın kullanımına göre yorumlar ve ikinci olarak, en yalın ve berrak gündelik sözcük ve ifadeleri... bu sözcükler "sonunda, başlangıçtaki anlamlarını yitirmiş son derece anlaşılmaz ve kafa karıştırıcı" hale gelene kadar bir dizi ideolojik çağrışımla aşırı yükleyerek, tersine bir işlemde bulunur.

Bu anlam kaybının siyasal içerimi nedir? Birbirleriyle iç içe geçmiş olsalar da iki zemin –resmi Bolşevik söylem ve ötekilerin gündelik söylemi– hep antagonist kalır: Devrimci faaliyet onları ne kadar birleştirmeye çalıştıysa, antagonizmaları da o kadar görünür hale geldi. Bu başarısızlık ampirik ve rastlantısal değildir; iki zemin de temelde radikal heterojen alanlara aittir. Bu nedenle Sovyet Marksizminin bu "gizli eğilim"ini övme tuzağından da kaçınmalı; Parti'nin "yukarıdan" kontrol etme rolünü reddeden ve (Bogdanov meselesinde olduğu gibi) işçilerin doğrudan "aşağıdan" kendi örgütlenmelerine güvenen, Lenin'in Stalinizm'in temellerini hazırlayan yaklaşımına kıyasla Sovyetler Birliği'nin farklı, daha az baskıcı gelişimi için bir umuda işaret eden bu diğer çizgi, resmi Sovyet Marksizm-Leninizmiyle bastırılmıştı. Doğru, bu diğer çizgi resmi Leninist Marksizmin bir tür "semptom"uydu; resmi Sovyet

ideolojisinde "bastırılmış" olanı ifade ediyordu ama tam da bu itibarla resmi Marksizme bağımlı olarak kaldı, başka bir ifadeyle, kendi ayakları üzerinde duramadı. Kısacası burada kaçınılması gereken tuzak, ötekilerin "zavallı yaşamı"nı bizim uğursuz kapitalist modernitemize bir alternatifin çıkabileceği, bir tür otantik komünal yaşam katına yükseltmektir. Ötekilerin zavallı yaşamında "otantik" olan hiçbir şey yoktur; işleyişi tümüyle olumsuzdur, komünist örnek de içinde olmak üzere, toplumsal projelerin başarısızlığını ifade eder (ve hatta ona şekil verir).

Ne yazık ki yapısal nedenlerden dolayı zorunlu olan bu aynı başarısızlık, bugünün işçi sınıfı ve bugünün "proleterlerden daha azı"nın (mülteciler, göçmenler) türdeş kaynaşması projesini, yani "göçebe proletarya"nın devrimci değişim için potansiyel kaynak olduğu fikrini de niteler. Burada da Platonov'un çıkardığı dersi etraflıca düşünmek gerekir. Gerilim sadece yerel muhafazakâr ırkçı alt sınıflar ve göçmenler arasında değildir; bir bütün olarak "yaşam tarzı"ndaki fark o kadar güçlüdür ki, tüm sömürülenlerin sorunsuz bir dayanışması için bel bağlanamaz. Belki de proletarya ve proleterden daha azı olan "ötekiler" arasındaki antagonizma, aynı etnik topluluk içindeki sınıf antagonizmasından bile bir bakıma daha aşılamazdır. Tam da bu noktada "kapsam" (ötekilerini "bizim" proleterler altında kapsama) aşikâr, tüm ezilenlerin evrenselliği yakın göründüğünde, o, kavrayışımızın dışına çıkar. Başka bir deyişle, "proletaryadan daha azı olan" ötekiler, yaşama-dünyamızla ilgili olarak, çok farklı, çok heterojen olduklarından değil ama ona tümüyle içkin olduklarından, bizzat ona ait gerilimlerin bir sonucu olduklarından, kapsanamazlar, bütünleştirilemezler.

Bu elbette, hiçbir şekilde, Marksçı proleter pozisyonun sadece gelişmiş Batı ülkelerinde olanaklı olduğu anlamına gelmez. Hindistan'a yaptığım bir ziyaret sırasında, en aşağı kastın en aşağı kesimine ait ("dokunulmazlar") hareketin, kuru tuvalet temizleyicilerinin temsilcileriyle buluşmuştum;

bana başarmak istediklerinin harikulade kısa ve öz bir yanıtını verdiler: "Bizler olduğumuz şey olmak istemiyoruz." Dolayısıyla burada ne kimlik siyaseti ne de tanınma ve yaptıkları benzersiz işe saygı arayışı var; sadece kimliklerini gereksiz ve olanaksız kılacak bir toplumsal değişim istemi vardır.

Burada böylece radikal bir yeniden formülasyon önermeye kalkışılabilir: Bugünün küresel kapitalizminin sorunlu unsurları, proleter "hiçlik" tarafından olası radikal bir toplumsal değişimin nihai kümesi olarak kapsanmaya direnen göçebe "hiçten az olanlar" değil; göçebe "hiçten az olanlar"la karşılaştıklarında, kendi "hiçlik"lerinin (sıfır seviyesi, mevcut toplumsal düzende "yersizlik") her şeye karşın belirli bir hiçlik, mevcut toplumsal düzen içinde kastedilmiş tüm ayrıcalıklarıyla (eğitim, sağlık, vb) bir konum olduğunun birdenbire farkına varan (yerel) proleterlerdir artık. Öyleyse "yerel" proleterlerin göçebe "hiçten az olanlar"la karşılaştıklarında, tepkilerinin kendi kültürel kimliklerinin yeniden keşfi olması şaşırtıcı olmamalı. Hegelci spekülatif terimlerle belirtilirse, "yerel" proleterler kendi "hiçlik"lerinin her şeye karşın bir dizi tikel ayrıcalıkla sürdürüldüğünü keşfederler ve elbette bu keşif, onları radikal özgürleştirici eylemlere katılmaya daha az yatkın kılar; zincirlerinden başka çok daha fazla kaybedecekleri şeyler olduğunu keşfederler.

Herkesin önünde başarısızlıklarını ilan etmek için bir sinagogda toplanan Yahudilerle ilgili, iyi bilinen bir fıkra vardır. Kudretli bir haham, ilk olarak, şöyle der: "Affet beni Tanrım, ben bir hiçim, ilgine layık değilim!" Onun ardından zengin bir tüccar şunları söyler: "Affet beni Tanrı'm, ben değersiz bir hiçim!" Daha sonra yoksul sıradan bir Yahudi öne çıkar ve şöyle der: "Affet beni Tanrım, ben de bir hiçim." Zengin tüccar hahama fısıldar: "Bu sefil herif kendini ne sanıyor ki o da hiç olduğunu söyleyebiliyor?" Bu fıkrada derin bir içgörü bulunur: Bir "hiç olmak", olumsuzluğun, tikel belirlenimlerin tuzağına batmaktan kendini kurtarmanın üstün çabasını gerektirir. Öznenin bir boşluk, bir hiçlik katına böylesine

Sartrecı yükseltilmesi, geçerli Lacancı (ya da Hegelci) bir tutum değildir. Lacan, bunun olması için, nasıl "hiçten az" olarak işlev gören belirli bir unsurun desteğinin bulunması gerektiğini gösterir; Lacan'ın onun için adı *object a*, arzu nesne-nedenidir. Siyasi bir örnek alalım. Siyaseten doğruculuğun (diğerlerine yönelik bir baskı modeli olarak) tikel Beyaz Erkek kimliğini savunma yasağı, her ne kadar bunu suçlarının kabulü olarak sunsa da onlara merkezi bir konum verir: Kendi özel kimliklerini savunmanın bu manidar yasağı, onları evrensel-tarafsız bir araca, diğerlerinin ezilmişliği hakkındaki hakikate onunla ulaşılabilen bir mercie dönüştürür. Ve bu nedenle beyaz liberaller, dövünmekten keyif almaya oldukça hazırdırlar. Yaptıklarının asıl amacı, gerçekten diğerlerine yardım etmek değil ama kendi kendini suçlamanın beraberinde getirdiği *Lustgewinn*'e,* kendi ahlakının diğerlerine göre üstün olduğu hissine ulaşmaktır. Beyaz kimlikten feragatin sorunu, çok ileri gitmesi değil, yeterince ileri gitmemesidir. Açıklanan içeriği radikal gözükse de açıklayıcı konumu ayrıcalıklı bir evrensellik olarak kalır. Evet, böylece kendilerini "hiç" olarak ilan ederler ama bu (belirli) bir şeyden feragat, ahlaki üstünlüğün artı zevkiyle devam ettirilir ve burada da o tekrarlanmış Yahudi fıkrasından alıntılanan sahneyi kolayca hayal edebiliriz. Diyelim ki siyah bir kişi "Ben de hiçim" dediğinde, beyaz kişi de (beyaz) komşusuna şöyle fısıldamış olsun: "Bu kişi kim olduğunu sanıyor ki kendisinin de hiç olduğunu iddia edebiliyor?" Kaldı ki buradan kolayca hayalden gerçeğe geçebiliriz. 10 yıl ya da daha önce, New York'ta siyaseten doğrucu solcuların hâkim olduğu bir yuvarlak masada, merak uyandıran "eleştirel düşünürler" arasından birkaç büyük ismin, kötülüklerimiz için Yahudi-Hıristiyan geleneğini suçlayarak, Avrupa-merkezciliği vb üzerine sert hükümler vererek, birbiri ardına dövünmeye geçtiklerini anımsıyorum. Daha sonra, beklenmedik bir şekilde, siyah bir eylemci tartışmaya katıldı ve o da siyah Müslüman hareketin sınırları

* (Alm.) Haz alma. (y.h.n.)

hakkında kimi eleştirel yorumlarda bulundu. Bunu duyan beyaz "eleştirel düşünürler" mesajı sanki "Bu herif kendini kim sanıyor ki değersiz bir hiç olduğunu iddia edebiliyor?" olan sinirli bakışlar attılar. Ve "bizim" proleterlerimizin göçebe proleterlere tepki verme eğilimleri bakımından da aynı şey geçerli değil mi? "Biz hakiki hiçiz; kim oluyorlar da hiç olduklarını iddia ediyorlar?"

Platonov'a dönelim: Platonov böylece, soyut bir düzeyde, (ötekileri proletarya içinde) kapsama sorununu gündeme getirmiş olur ve biz de bugün aynı sorunla, yalnızca mülteciler ve diğer göçmenlerle ilgili olarak (küresel kapitalist düzen içinde kapsanabilirler mi?) değil, aynı zamanda Balibar'ın bugünkü kapitalizmin temel eğilimi olarak "bütüncül kapsama" diye adlandırdığı, daha formel bir düzeyde karşı karşıya kalırız.[3] Bu terim sadece sözüm ona "kültürel kapitalizm"i (kültürel alanın artan metalaşmasını) değil ama her şeyden çok, bizzat işçilerin ve onların yeniden üretim sürecinin sermaye mantığı altında tam bir kapsanmasını da içerir:

> Marx, "sermaye"nin nihayetinde (üretken) emeğe indirgenebildiğini ya da başka bir sınıf tarafından kendine mal edilen farklı formda bir emek dışında bir şey olmadığını açıklarken, insan sermayesi teorisi, emeğin –daha kesin biçimde "emek kapasitesi"nin [*Arbeits vermögen*]– sermayeye indirgenebildiğini ya da kredi, yatırım ve kârlılık gibi kapitalist işlemler cinsinden analiz edilebilir hale geldiğini açıklar. Bu elbette "kendine girişimci" ya da "kendi kendisinin girişimcisi" şeklindeki birey ideolojisinin temelinde yatan şeydir.[4]

Buradaki mesele, "pek mevcut ürünler için piyasanın büyümesini açıklamak değil; daha çok, piyasanın kapsamını geleneksel anlamdaki 'üretim alanı'nın sınırlarının ötesine zorlamak, böylece, sermayenin değeri hem emeğin ve üretimin

3. Etienne Balibar "Towards a New Critique of Political Economy: From Generalized Surplus-Value to Total Subsumption", *Capitalism: Concept, Idea, Image* (Kingston: CRMEP Books, 2019).
4. Balibar, "Towards a New Critique of Political Economy", s. 51.

'nesnel' yanıyla hem de tüketimin ve kullanımın 'öznel' yanıyla belirlendiğinden, sınırlarını aşarak, değer belirlemeyle bütünleşebilen yeni kalıcı 'ek artıdeğer' kaynakları yaratmaktır."[5]

Bu öyleyse yalnızca işgücünü daha üretken kılmakla ilgili değil, işgücünün kendisini doğrudan bir başka kapitalist yatırım alanı olarak düşünmektir: İşçinin "öznel" yaşamının tüm boyutları (sağlık, eğitim, cinsel yaşam, ruhsal durum...), yalnızca işçilerin üretkenliği için önemli olduğundan değil ama ek artıdeğer yaratabilen yatırım alanları olduğundan da dikkate alınmaktadır. Sağlık hizmetleri yalnızca işçileri daha üretken kılmak üzere sermayenin çıkarlarına hizmet etmez; sadece sermaye için (sağlık hizmetleri ABD ekonomisinin en güçlü, savunmadan bile daha güçlü tekil kolunu oluşturur) değil (sağlık sigortası yaptırmayı gelecekleri için bir yatırım olarak gören) işçiler için de başlı başına inanılmaz güçlü bir yatırım alanıdır. Aynısı eğitim için de geçerli. Eğitim sizi sadece üretken çalışma için hazırlamaz; kurumlar ve yanı sıra geleceğine yatırım yapan bireyler nezdinde başlı başına kârlı bir yatırım alanıdır. Bu yoldan metalaşma, sanki yalnızca bütüncül hale gelmez ama aynı zamanda bir tür kendine başvurma döngüsüne girer: "(Kapitalist) zenginliğin temel kaynağı", artıdeğerin kökeni olarak işgücü, bizzat kapitalist yatırımın bir uğrağı haline gelir. Bu döngü, "kendine girişimci", (kıt) artı kaynaklarını (ya da çoğunlukla ödünç paralar yoluyla edindiği kaynaklarını), eğitime, sağlığa, ev mülkiyetine..., nereye yatıracağına özgürce karar veren bir kapitalist olarak işçi fikrinden başka hiçbir yerde daha net ifade edilemez. Bu sürecin bir sınırı var mıdır? Balibar makalesinin en son paragrafında bu soruyu ele aldığında, tuhaf bir şekilde Lacancı bir referansa, Lacan'ın ("cinsellik formülleri"nden) tam-olmayan mantığına başvurur:

> Bu benim ("formel" ve "gerçek" kapsamadan sonra) dışarıda hiçbir şey bırakmadığı için ("doğal" yaşam için yer bırakmayan) bütün-

5. Balibar, "Towards a New Critique of Political Economy", s. 53

> cül kapsama diye adlandırdığım şeydir. Ya da dışarıda kalan herhangi bir şey, bir arta kalan ve sonraki katılımın bir parçası olarak var olmak zorundadır. Yahut zorunda mıdır? Bütün sorun işte budur ve etik olduğu kadar siyasaldır da: Metalaşmanın sınırı var mıdır? İçsel ve dışsal engeller var mıdır? Bir Lacancı burada şunu söylemek isteyebilir: Böylesi her bütünleşme, "gerçeklik"e ait bir olanaksızlık unsuru da içerir; bu *pas tout* ya da tam olmayan olmalıdır. Eğer mesele böyle olsaydı, heterojen unsurlar, bütüncül kapsamanın içkin geride kalanları, pek çok farklı formda, kimileri patolojiler ya da anarşist direnişler gibi görünüşte bireyci, diğerleri ortak ya da hatta kamusal olarak var olabilirdi. Ya da yasallaştıktan sonra bir sağlık sigortası sistemini parçalamanın zorluğu gibi neoliberal gündemi uygulamadaki belirli zorluklarda ortaya çıkabilirdi.[6]

Balibar'ın burada söyledikleri, bir Lacancı için oldukça tuhaftır. Lacan'ın cinsellik formülünün iki yanını özetler (ya da daha ziyade, sadece karıştırır) ve istisnayı kabaca tam-olmayan olarak yorumlar: Kapsamanın bütüncüllüğü tam-olmayandır çünkü sermayede kapsanmaya direnen istisnalar vardır. Ancak Lacan tam da tam-olmayana ve istisnaya karşı çıkar. Her evrensellik bir istisnaya dayanır ve istisnalar olmadığında küme tam-olmayandır; bütünleştirilemez. (Kamusal söylemin siyaseten doğrucu kontrolüne karşı istisnai ilginç bir örnek de rap sözleridir: Burada her şeyi söyleyebilirsiniz, tecavüzü, cinayeti, vb vb övebilirsiniz. Neden bu istisna? Nedenini tahmin etmek kolaydır. Siyahlar mağduriyetin ayrıcalıklı imgesi olarak değerlendirilir ve siyahi gençliğin sefaletinin ifadesi rap ve böylelikle acımasız rap sözleri, siyahların acılarının ve hayal kırıklıklarının otantik ifadesi olarak peşin peşin affedilir.) Bu karşıtlık, kapsama konusuna da uygulanmalı: (Evrensel) Kapsamaya direnen ve bu itibarla bir "direniş alanı" oluşturan kimseler için istisna arayışından, istisna olmaksızın kapsamayı destelemeye ve ona ait tam-olmayana güven duymaya geçilmelidir. Balibar'ın bahsettiği bireysel yaşamların

6. Balibar, "Towards a New Critique of Political Economy", s. 57.

kapsamı, belirli bir evrensel kapitalist kapsama durumuna indirgenemez; kendisiyle ilişkili doğası nedeniyle (işgücünün kendisi sermaye haline gelir) artıdeğer üretimini tekrardan ikiye katlayan tikel bir durum olarak kalır.

Marx'ın ekonomi politik eleştirisinde, istisnalar yoluyla evrenselliğe ilişkin başlıca iki durum vardır: Para, işgücü. Metalar alanı ancak tüm metaların genel bir eşdeğeri olarak işlev gören ama bu haliyle kullanım-değerinden yoksun olan özel bir metayla bütünleştirilebilir; metaların değişim alanı, üretici bireyler sadece ürünlerini piyasada sattığında değil; ancak (kullanım-değeri artıdeğer üretmek olan bir meta olarak) işgücü de piyasada bir meta olarak satıldığında bütünleşir. Burada üçüncü bir durum da söz konusu olabilir: Artıdeğer üreten bu metanın kendisi de bir sermaye yatırımının artıdeğer getiren nesnesi haline geldiğinde, böylece iki tip artıdeğer elde ederiz: İşgücünün ürünleriyle oluşan "normal" artıdeğer ve işgücünün kendisinin üretimiyle oluşan artıdeğer. Şu, Mutlak'ın kendini açmasını nasıl daima kapsadığına ve bu anlamda tam-olmayan olduğuna ilişkin Hegel'in içgörüsüne iyi bir örnektir: Bir sermaye yatırımı olarak işgücünün bizzat üretimiyle beraber, sermaye bünyesinde kapsama bütüncül hale gelir; fakat tam da bu haliyle tam-olmayan haline gelir, bütünleştirilemez, bir sermaye yatırımı olarak işgücünün kendisine başvuran unsuru, bizzat tüm alana dengesizlik katan bir uçurum getirir. Örneğin eğitime yapılan muazzam yatırımlar nereye varır? Pek çok ampirik inceleme, yüksek öğrenimin büyük kısmının esas olarak sermayenin yeniden üretimi için kullanılmadığını göstermektedir; işletme okulları bile bireyleri etkili yöneticiler kılmak üzere eğitmede esasen pek bir şey yapmazlar. Sonuçta medya bizi eğitimin başarılı bir ekonomi için çok önemli olduğu mesajıyla topa tutsa da çoğu üniversite bölümü ticari amaçlara ilgisizdir. Devletin ve ticari kurumların, beşeri bilimlerin hiçbir amaca hizmet etmediklerine ve üniversitelerin gerçek yaşamın (yani sermayenin) ihtiyaçlarına hizmet etmek için dönüştürülmeleri

gerektiğine ilişkin sürekli şikâyet etmeleri de bu nedenledir. Peki ya devasa eğitim sistemimizi bu kadar değerli kılan şey tam da buysa? Açıkça tanımlanmış bir amaca hizmet etmez, sadece "işe yaramaz" kültürü, incelikli düşünceyi, sanata duyarlılığı vb çoğaltır. Bu nedenle de kendimizi paradoksal bir durumda buluruz. Bir yatırım alanı olarak eğitimin formel açıdan giderek daha çok sermaye bünyesinde kapsandığı bir uğrakta, bu kapsamanın fiili sonucu, muazzam miktarda bir paranın bilginin işlenmesi ve kendinde bir amaç olarak sanat için harcanmasıdır. Böylece sermayenin kullanımında olmayan (iş bulamayan) yüz binlerce hayli eğitimli bireye sahip oluruz. Lâkin mali kaynakların bu anlamsızca tüketimini protesto etmek yerine, bu sonucu "özgürlük alanı"nın genişlemesinin beklenmedik bir işareti olarak kutlamamız gerekmez mi?

Belki bu uçurum bir umut kaynağı olarak işlev görebilir, radikal bir değişimin önünü açabilir. Sermayenin mantığı, bütünleşmemiş dışsal bir geride kalandan değil, kendi iç uyumsuzluğundan dolayı tehdit altına girer ve bu, kapsama bütüncül olduğunda patlar.

4
Sol'un Sağ Popülizme Yanıtı Gerçekten "Me Too" mu Olmalı?

Hepimiz Magritte'nin ünlü pipo resmini biliriz; bir pipo çiziminin altında şu sözler vardır: "Ceci n'est pas une pipe."* Güncel İsrail siyasetinin kıvrımlarında ve dönüşlerinde ise bu paradoksun yeni şaşırtıcı bir örneğini buluruz.

19 Mart 2019 Salı, İsrail'de bir reklam kampanyası başlatıldı. Ağır çekimde hareket eden sağcı adalet bakanı Ayelet Shaked, reklamda lüks bir parfümün modeli olarak belirdi. Parfüm şişesinin etiketinde "Faşizm" yazılıdır ve Shaked parfümü üzerine sıkarken anlatıcının sesi duyulur: "Yargı devrimi. Aktivizmin azaltılması. Hâkimlerin atanması. Dene-

* (Fr.) Bu bir pipo değildir. (y.h.n.)

tim. Güçler ayrılığı. Yargıtay'ın kısıtlanması." Bakan sonunda dördüncü duvarı yıkar ve kameraya (yani bizlere, seyircilere) doğrudan seslenir: "Bana demokrasi gibi kokuyor."[1] Reklamın (oldukça beceriksiz) ironisi açıktır. Shaked'in sol-liberal eleştirmenleri, programında (ve bakanlığının uyguladığı önlemlerde) bulunan (onların algıladığı biçimiyle) faşist unsurlar nedeniyle ona saldırırlar; eleştirmenlerine yanıtında Shaked, anlatıcının sesi gerçek demokratik önlemleri sıralarken, ironik biçimde terimi ("faşist") üstüne alır.

Shaked, İsrail'de devam eden seçim kampanyasında Netanyahu'yu sağdan alt etmeye çalışmasına rağmen, Netanyahu Instagram'daki son açıklamalarında da aynı yolu takip etti; Araplar da içinde olmak üzere, İsrail'in tüm vatandaşlarının eşit haklara sahip olduğunu ileri sürdükten sonra, şöyle ekledi: "İsrail vatandaşlarının tümünün devleti değildir." (İsrail'i Yahudi halkının ulus-devleti ilan eden, 2018'de çıkartılmış tartışmalı yasaya bir referans.)[2] Bu durumda Shaked'in reklam spotunu basitçe ters çevirdiğimizde hakikate yaklaşmış oluruz: Anlatıcı icraatlarını sıralarken, o üzerine "demokrasi" denilen bir parfüm sıkar; ikinci sınıf vatandaşların olduğu apartheid sistemi, yasal belirsizlik içindeki bir milyondan fazla Filistinli, sivillerin bombalanması. Daha sonra (Shaked'in kendisi değil) yoldan geçen birisi şöyle der: "Bana faşizm gibi kokuyor."

Bununla birlikte Shaked ve Netanyahu'nun hakikaten faşist olmadıkları konusunda ayak diremek pek kolaydır; hakikat ise biraz daha karmaşıktır. Demokratik parlamenter kurallara bağlı kalmayı sürdürürken popülist bir oyun oynarlar ve bugünün popülizminin mantığı da demokrasinin "bizim taraf"ımızla, bizim etnik grubumuzla sınırlı olduğu bir demokratik faşizm olarak nitelenebilir; ötekiler (Trump'un belki de dört iyi arkadaşından birinden, Kim Yong Un, Mohammad

1. Bkz. https://www.nytimes.com/2019/03/19/world/middleeast/ayelet-shaked-perfume-ad.html.

2. Bkz. https://www.theguardian.com/world/2019/mar/10/benjamin-netanyahu-says-israel-is-not-a-state-of-all-its-citizens.

bin Salman ya da Jair Bolsonaro'dan değil ama Putin'den öğrendiği, eski Stalinist terimi yeniden dirilterek söylemekten hoşlandığı gibi) halk düşmanlarıdır.

Bugünün ırkçı popülizmini son derece tehlikeli kılan şey de budur: Sadece sıradan insanların gerçek endişelerini temsil etme iddiası değil ama onların demokratik meşrulaştırılması da. İşte bugün "demokrasi gibi kokan faşizm" böyle işlemektedir. Shaked haklıdır: Bugünün ırkçı popülizmini bu kadar travmatik kılan, faşist olması değil ama bir bakıma *hakikaten demokratik olması*, demokrasinin yeni bir işleyiş biçimini temsil etmesidir; onu eleştirmek için demokrasiye bizzat içkin olan tehlikeli potansiyelleri de eleştirmek gerekir. Peki sol aynı başarıyı yakalamak için sağ popülizmi kopyalamalı mıdır? Sol siyasetin aşırılıklarındaki son moda, etkileyici biçimde MeToo'nun tuhaf bir uyarlamasıdır: Solun sağ popülizmin yükselişinden ders alması gerekir; biz de* bu popülist oyunu oynayabiliriz. Sol popülizmin *de facto* kazandığını ve işlediğini tekrar tekrar söylemiştik; fakat nerede ve nasıl işler? Latin Amerika'dan İspanya'nın Podemos partisine, her yerde ciddi bir güç haline geldi ve onulmaz bir sınıra ulaştı. Corbyn'in İşçi Partisi'ne gelince, siyaseti tam anlamıyla popülist olarak adlandırılamaz (üstelik gerçek sınavın başladığı iktidarı da henüz kazanamadı). Bugünün İşçi Partisi siyaseti, sağ popülist tutkulara (Nigel Farage'dan Boris Johnson'a) karşı tam da rasyonel pragmatik akıl yürütmenin bir zaferidir; önerilen kimi önlemlerle hemfikir olunamasa da akıl yürütme çizgisi daima nettir. Tutku patlamalarına Corbyn'den daha az meyilli bir siyasetçi düşünülebilir mi (ki bir yanlış anlaşılmadan kaçınırsak, bana göre Corbyn'i önemli kılan da budur)?

Bu gerçek, başlı başına, sol popülistlerin pragmatik soğukkanlı akıl yürütme ve (her ne kadar sol popülistler bu çatışmanın sınırları olduğunda ısrar etseler de) tutkulu çatışma arasındaki karşıtlığa olan güvenlerini sorunlu kılmaktadır: Demokratik çerçeve içerisinde kalmaktadırlar; antagonizma-

* WeToo. (ç.n.)

lar, tüm tarafların temel demokratik kurallara uyduğu kavgacı bir rekabete aktarılmak zorundadır. Peki ya bu kurallar artık tüm failler tarafından kabul edilmiyorsa? Birkaç yıl önce, *Süddeutsche Zeitung* okurlarının mülteci krizi hakkındaki sorularını yanıtlarken, dikkatleri en çok çeken sorun kesinlikle demokrasiyle ama sağ popülist eğilime sahip demokrasiyle ilgiliydi: Angela Merkel yüz binlerce göçmeni Almanya'ya davet ettiği o ünlü halka seslenişi verirken, demokratik meşruiyeti neredeydi? Demokratik istişare olmaksızın Alman yaşamına böylesi radikal bir değişimi getirme hakkını ona veren şey neydi? Buradaki görüşüm elbette göçmen karşıtı popülistleri desteklemek değil ama net bir biçimde demokratik meşrulaştırmanın sınırlarını göstermektir. Aynısı, sınırların radikal biçimde mültecilere açılmasını savunan kimseler için de geçerlidir. Demokrasilerimiz ulus-devlet demokrasileri olduğundan, taleplerinin demokrasinin askıya alınmasına varacağının farkındalar mı? Nüfusunun demokratik istişaresi olmaksızın böylesi devasa bir değişimin bir ülkeyi etkilemesine müsaade edilmeli mi? (Yanıtları elbette mültecilere de oy hakkı verilmesi gerektiği olacaktır; fakat bu, mülteciler ancak bir ülkenin siyasal sistemiyle halihazırda bütünleştikten sonra gerçekleşebilen bir önlem olduğundan ki, açıkça yeterli değildir.) Bir süre önce, George Soros'u televizyonda seyrederken, Avrupa'nın bir milyondan fazla mülteciyi kabul etmesi gerektiği fikrini savunduğunu anımsıyorum. En insani motiflerine rağmen bir yönü beni rahatsız etti. Avrupa'nın yerel nüfusunun ne düşünebileceği sorusunu dahi yöneltmeden, bir milyarderin insanların böyle büyük ölçüde yerinden edilmesini desteklemeye ne hakkı var ki? Yuval Harari, Almanya'daki göçmenlerin süregiden sorunlarının bizi nasıl halihazırda demokrasinin sınırlarıyla karşı karşıya getirdiğine işaret etmektedir. Göçmenlerle ilgili olarak referandum talep eden, Almanların çoğunluğunun onlara karşı oy kullanacağına dair güvence veren göçmen karşıtı popülistlere nasıl karşı koyabiliriz? Bu durumda çözüm göçmenlere de oy hakkı

tanınması mı? Peki içlerinden kimlere? Zaten Almanya'da olanlara mı, Almanya'ya gitmek isteyenlere mi?

Bu çizginin sonunda, yalın ve kesin bir nedenden ötürü kendi kendini baltalayan şu dünya genelinde seçim fikrine geliriz: *Dünya genelinde* "temeller üzerine bir fikir birliği" *olmadığından*, elimizdeki tek yöntem (elbette doğrudan savaş dışında) sadece müzakere etmektir. (Ortadoğu'daki çatışma bu nedenle seçimlerle değil ama ancak savaş ya da müzakerelerle çözülebilir.) Ve doğası gereği müzakereler, Biz'e karşı Onlar'ın antagonistik mantığını aşmak anlamına gelir. Sol popülistlere göre solun yenilgisinin başlıca nedeni, rasyonel akıl yürütmenin kavgacı olmayan duruşu ve Anthony Giddens, Ulrich Beck ve Jürgen Habermas isimlerinde örneklenen, teorinin cansız evrenselciliğidir. Bu siyaset sonrası Üçüncü Yol, göçmen karşıtı sağ popülistler tarafından başarılı şekilde harekete geçirilen kavgacı Biz'e karşı Onlar mantığıyla etkili biçimde savaşamaz. Bu nedenle sağ popülizmle savaşmanın yolu, temel popülist koordinatları (yozlaşmış elitlere karşı kavgacı Biz'e, halka karşı Onlar mantığını) korurken onları solcu bir içerikle dolduran sol popülizme başvurmaktır: "Onlar" yoksul mültecilerden ya da göçmenlerden oluşmaz, finans sermayesine, teknokratik devlet bürokrasisine, vb işaret eder. Bu popülizm, eski işçi sınıfı antikapitalizminin ötesine geçer; Podemos partisinin İspanya'da yapmakta olduğu gibi, ekolojiden feminizme, çalışma hakkından ücretsiz eğitim ve sağlığa, vb mücadelelerin çokluğunu bir araya getirmeye çalışır.

Rasyonel uzlaşmanın pragmatik sakin siyasetiyle ilişkili olarak, öncelikle neoliberalizmin ideolojisinin (ve ayrıca onun liberal-sol uyarlamasının) hiçbir şey değilse de "rasyonel" olduğu belirtilmelidir: *Son derece* çatışmacıdır; kendisini kabullenmeyenleri, demokrasi karşıtı tehlikeli ütopyalar diye acımasızca dışlar; uzmanı olduğu bilgi en saf haliyle ideolojidir, vb. (Neoliberal ekonomiyi onaylayan) Üçüncü Yol solunun sorunu çok fazla pragmatik-rasyonel olması değil ama aslında hakikaten rasyonel olmamasıdır; karşıtının öncüllerini daha

baştan onaylayan ilkesiz pragmatizm içine işlemiştir. Bugün solcu siyasetin (yalnızca) çatışmacı tutkuya ihtiyacı yoktur; daha fazla soğukkanlı rasyonaliteye ihtiyacı vardır. Soğukkanlı analiz ve tutkulu mücadele birbirini sadece dışlamaz, birbirine ihtiyaç da duyar.

Cansız evrenselciliğe karşı yöneltilen kavgacı siyasallaşmanın, tutkulu çatışmacılığın formülü aslında oldukça formeldir; arka planda pusuda bekleyen büyük soruyu görmezden gelir: Sol neden kavgacı Biz'e karşı Onlar mantığını on yıllar önce bırakmıştır? Kapitalizmin basit popülist seferberlik aracılığıyla karşı koyulabilir olmayan derin yapısal değişimlerinden dolayı değil miydi bu? Sol antagonistik çatışmacılığı bıraktı; çünkü kapitalizmle olan mücadelesini kaybetti; kapitalizmin küresel zaferini kabul etti. Peter Mandelson'un ekonomi açısından söylediği gibi, hepimiz Thatchercıyız, dolayısıyla sola kalan sadece çoklu tikel mücadelelerdir: İnsan hakları, feminizm, ırkçılık karşıtlığı ve özellikle çok kültürlülük. (Sol popülizmin teorik açıdan babası Ernesto Laclau'nun, Blair'in –sınıf özcülüğünden, vb bir kurtuluş olarak– Üçüncü Yol siyasetini önce coşkuyla karşılamış olduğunu ama daha sonra kavgacı olmayan siyasetin bir biçimi olarak hedef aldığını düşünmek ilginçtir.)

Şüphesiz Podemos, popülizmi en iyi haliyle temsil etmektedir: "Çıkarlarına karşı oy verdikleri" için "aptal" olarak değerlendirdikleri sıradan insanların "dar görüşlülüğünü" hor gören kibirli siyaseten doğrucu entelektüel elitlere karşılık, partinin örgütlenme ilkesi, tüm geleneksel sol ve sağ modellerin ötesinde, "yukarıdan" kimselere kaşı "aşağıdan" kimseleri dinlemek ve örgütlemektir. Buradaki fikir, özgürleştirici siyasetin hareket noktasının sıradan insanların yerel yaşama-dünyalarındaki (evinin olduğu semt, işyeri, vb) acılarının ve haksızlıklarının somut deneyimi olması, geleceğin komünist ya da her neyse toplumunun soyut tasavvurları olmamasıdır. Yeni dijital medya, yeni topluluklar için alan açıyor gibi gözükmesine rağmen, bu yeni topluluklar ve

eski yaşam-dünyası toplulukları arasındaki farklar oldukça önemlidir: Bu eski topluluklar seçilmiş değildir; onların içine doğarım ve benim toplumsallaşma alanımı şekillendirirler; buna karşılık yeni (dijital) topluluklar, beni ilgilerim uyarınca belirli bir alana dahil ederler ve böylece kendi seçimlerime dayanırım. Kendi özgür seçimime dayanmaması gerçeği, eski "kendiliğinden" toplulukları yetersiz kılmaktan ziyade, onları yeni dijital topluluklara nazaran daha üstün kılar; çünkü benim seçimime dayanan yeni dijital topluluklar, bireyin bir şekilde daha önceden komünal bir yaşamda var olduğu ve onu seçmekte özgür olduğu ideolojik mitini devam ettirirken, o beni gerçek farklılıklarla karşı karşıya geldiğim (ve başa çıkmayı öğrenmek zorunda kaldığım), önceden varolan seçilmemiş bir yaşama-dünyasında yolumu bulmaya zorlar. Bu yaklaşım şüphesiz (çok büyük) bir hakikat tohumu içermesine karşın, sorunu, açıkça söylemek gerekirse, Laclau'nun vurgulamaktan hoşlandığı gibi sadece toplum değil "halk" da yoktur yönündedir.

Bu tez, toplumsal gövdenin içinden geçen uyumsuzluk hakkındaki soyut teorik açıklama olarak ele alınmamalıdır: Daha somut, hatta deneysel bir gerçekten bahseder. "Halk" toplumsal bütünlük için yanlış bir addır; küresel kapitalizmimizde bütünlük, "soyut" ve görünmezdir, onu somut yaşama-dünyalarına dayandırmanın bir yolu yoktur. Başka bir deyişle, bugünün küresel kapitalist evreninde tikel yaşam-dünyasının parçası olan "somut deneyim" gelenekleri, canlı bağlantıları, dayanışma formları, vb ile bu tikel somut dünyayı yöneten ve düzenleyen finansal, toplumsal, vb süreçlerin geniş ağının izlerini silen katı tikel deneyim anlamında, halihazırda "soyut" bir şeydir. Podemos da işte bir noktada iktidara gelirse, şu sorunlarla karşı karşıya kalacaktır: Sermayenin gücünü sınırlamak için (Keynesçi standart yalan dolanın ötesinde) hangi özel ekonomik önlemleri uygulayacaktır?

Syriza ve Podemos arasındaki fark da burada yatıyordu. Syriza küresel düzenimizin gerçekliğine temas etti; sermayenin

saltanatını tehdit etti, ki bu nedenle amansızca aşağılanmak zorundaydı. Syriza'nın kahramanlığı, demokratik siyasal savaşı kazanmasının ardından, sermayenin sorunsuz yeniden üretim akışını bozmak üzere partinin bir adım daha riske girmesiydi. Yunanistan krizinden alınan ders, sermayenin, nihayetinde sembolik bir kurgu olmasına rağmen, bizim Gerçek'imiz olmasıdır. Başka bir deyişle, bugünün protestoları ve isyanları, farklı zeminlerin birleşimiyle (örtüşmesiyle) sürdürülürler ve bu birleşme güçlerinin nedenini açıklamaktadır: ("Normal" parlamenter) Demokrasi için otoriter rejimlere karşı; ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe, özellikle de göçmenlere ve mültecilere yönelen nefrete karşı; refah devleti için neoliberalizme karşı; siyaset ve ekonomide (doğayı kirleten şirketler, vb) yozlaşmaya karşı; çok parti ritüellerinin ötesinde (katılım vb) demokrasinin yeni formları için savaşırlar; ve son olarak, böylesi küresel kapitalist bir sistemi sorgularlar ve kapitalist olmayan toplum fikrini canlı tutmaya çalışırlar.

Burada her iki tuzaktan da kaçınmak gerekir: Sahte radikalizm ("asıl önemli olan liberal parlamenter kapitalizmin ortadan kaldırılması; diğer tüm savaşımlar talidir") ve yanı sıra sahte aşamacılık ("şu an askeri diktatörlüğe karşı basit demokrasi için savaşıyoruz; sosyalist düşlerinizi unutun, daha sonra sırası gelecek; belki..."). Belirli bir mücadeleyle ilgilenmek zorunda kaldığımızda, kilit soru şudur: Buna dahil olmamız ya da olmamamız diğer mücadeleleri nasıl etkiler? Genel kural şu ki, 2011'de Ortadoğu'da olduğu gibi baskıcı yarı demokratik bir rejime karşı isyan başladığında, kesinkes halkı coşturan demokrasi için, yozlaşmaya karşı, vb sloganlarla büyük kalabalıkları harekete geçirmek kolaydır. Fakat sonrasında giderek daha zor seçimlerle karşılaşırız. İsyanımız doğrudan hedefine ulaştığında, bizi gerçekten rahatsız edenin (özgürlüksüzlüğümüz, aşağılanmamız, toplumsal yozlaşma, düzgün bir yaşam beklentisinin olmaması) yeni bir kılıkta devam ettiğini fark ederiz. Mısır'da protestocular baskıcı Mübarek rejiminden kurtulmayı başardılar ama yozlaşma

olduğu gibi kaldı ve hatta düzgün bir yaşam beklentisi daha da uzaklaştı. Otoriter bir rejimin devrilmesinin ardından, yoksullar için patriarkal hizmetin son kalıntıları da çekilebilir; dolayısıyla yeni edinilen özgürlük *de facto* bir kimsenin istenen sefalet formunu seçme özgürlüğüne indirgenir; çoğunluk sadece olduğu gibi yoksul kalmakla kalmaz ama kaş yapayım derken göz çıkarılır ve kendilerine artık özgür olduklarından yoksulluğun kendi sorumlulukları olduğu söylenir. Böylesi bir açmazda hedefimizin kendisinde bir kusur olduğunu, hedefin yeterince belirli olmadığını kabul etmemiz gerekir; demek ki standart siyasal demokrasi de özgürlüksüzlüğün en azılı formu olarak işlev görebilir. Siyasal özgürlük, temel imkânlardan yoksun olanların kendilerini "özgürce" köle olarak satmasıyla birlikte, ekonomik kölelik için kolayca hukuki bir çerçeve sağlayabilir. Bu nedenle yalnızca siyasal demokrasi istemekten fazlasına zorlanırız; başta soylu bir ilkeyi (demokratik özgürlük) tam anlamıyla gerçekleştirememe başarısızlığı olarak ele aldığımız şeyin, bu ilkenin kendisine içkin bir başarısızlık olduğunu kabul etmemiz gerekir; bunun anlaşılması siyasal pedagojide büyük bir adımdır.

Yunanistan Krizi'nin Temmuz 2015'te geçirdiği çifte U dönüşü, yalnızca trajediden komediye bir adım olarak değil ama Stathis Kouvelakis'in de belirttiği gibi, komik tersliklerle dolu bir trajediden absürt tiyatroya doğrudan bir adım olarak da görünmek zorunda kalır; en spekülatif Hegelci filozofun bile gözlerini kamaştıracak olan bir kutbun diğerine bu olağanüstü dönüşümünü nitelemenin başka bir yolu var mıdır? AB yöneticileriyle, bir aşağılanmanın diğerini takip ettiği, bitmek bilmeyen müzakerelerden bıkan Syriza, 5 Temmuz 2015 Pazar günü, Yunan halkına AB'nin yeni kemer sıkma önlemleri tasarısını destekleyip desteklemediklerini ya da reddedip reddetmediklerini soran bir referandum yapılması çağrısında bulundu. Hükümetin kendisi de "HAYIR" oyunu desteklediğini açıkça ifade etmesine rağmen, sonuç hükümet için de sürpriz oldu: Yüzde 61'in üzerindeki bu şaşırtıcı ezici

çoğunluk, Avrupa şantajına "HAYIR" oyu verdi. Sonucun –hükümetin zaferinin– içten içe hükümetin kaybetmesini uman Başbakan Alexis Tsipras'ın kendisi için kötü bir sürpriz olduğu, yenilginin AB'nin isteklerine teslim olmada görüntüyü kurtarmasını sağlayacağı ("seçmenin kararına saygı duymalıyız") söylentileri dolaşmaya başladı. Bununla birlikte, abartısız ertesi sabah, Tsipras Yunanistan'ın müzakerelere devam etmeye hazır olduğunu duyurdu ve Yunanistan günler sonra seçmenlerin reddettiğiyle temelde aynı (hatta kimi ayrıntılarda daha sert) olan bir AB tasarısını müzakere etti; kısacası, hükümet sanki referandumu kazanmamış da kaybetmiş gibi hareket etti. İşte burada popülizmin hakikatiyle karşılaşırız: Sermaye gerçeğiyle yüzleşmedeki başarısızlığı. En yüksek popülist uğrak (referandum zaferi) doğrudan bir teslimiyete, kapitalist düzene ilişkin bir güçsüzlük itirafına dönüştü; bu tersinmede basit bir ihanet değil ama derin bir kaçınılmazlığın ifadesi vardır.

Syriza'nın üzücü kaderi, Avrupa solunun yeni durumunun temsilidir. Bildiğimiz anlamda kapitalizmde şiddetli ekonomik kriz sistemin normal yeniden üretimini olanaksız kıldığında, bir on yıl ya da ekonomik durum yeterince yeniden normalleşene kadar, bir tür otoriter yönetim (genellikle bir askeri diktatörlük) uygulanır, böylece demokrasiye dönüş yeniden katlanılabilir olurdu; Şili, Arjantin, Güney Kore... örneklerini anımsayın. Syriza'nın eşsiz rolü, genellikle sağcı diktatörlükler için ayrılan bu rolü oynamasına müsaade edilmiş olmasıdır. Syriza derin kargaşa ve krizin olduğu bir zamanda iktidara gelmiş, zorlu kemer sıkma önlemlerinin uygulanması görevini yerine getirmiş ve daha sonra Yeni Demokrasi denilen, Yunanistan'ı başta krize sokan aynı partiyle yer değiştirerek sahneyi terk etmiştir.

Syriza hükümetinin icraatları karışıktır: Kimi iyi (Makedonya'yla adının değiştirilmesi üzerine anlaşma gibi rasyonel merkez bir hükümetin de yapabileceği) işler yaptı ancak genel sonuç çifte bir felakettir. Birincisi, bir bütün olarak programı-

nın karşı olduğu, ana görevi olan kemer sıkma önlemlerinin uygulanması işini üstlendi. AB bürokratlarının makus dehası, bunu yapması için Syriza'ya izin verilmesiydi; bunun için radikal solcu bir partiye sahip olmak çok daha iyidir çünkü bu şekilde kemer sıkmaya karşı protestolar asgariye indirgenir; sağcı bir hükümet şu kemer sıkmayı getirmiş olsaydı, Syriza tarafından nasıl halk protestoları örgütleneceğini hayal edin yalnızca. Daha kötüsü, kemer sıkma önlemlerini yasalaştırmasıyla, Syriza kendi toplumsal tabanını, siyasi bir parti oluşturmak için birleşen sivil toplum gruplarının zengin dokusunu *de facto* yok etmiş oldu; Syriza da artık diğerleri gibi yalnızca siyasi bir partidir.

Syriza yönetimi devraldığında ve AB'yle müzakerelere girdiğinde, tek seçenek kemer sıkma ya da Grexit* olduğu anda savaşın kaybedildiği açıktı. Kemer sıkma önlemleri uygulamanın ihtiyaç olduğunu kabul etmek, programının temel ilkesine ihanet etmek demekti ve Grexit yaşam standartlarının yüzde 30 daha fazla düşüşüne ve olağanüstü hale neden olarak toplumsal yaşamın çöküşüne (ilaç, gıda... sıkıntısı) sebep olacaktı. Şimdilerde Avrupalı finansal elitler için Grexit'in aslında daha kabul edilebilir olduğunu da biliyoruz. Varoufakis, (o zaman Alman ekonomi bakanı) Wolfgang Schäuble'e bir tehdit olarak Grexit'ten bahsettiğinde, Schauble'in bunu yapması karşılığında Yunanistan'a hemen milyarlarca avro yardım teklif ettiğini anlatır. AB elitleri için katlanılamaz olan Grexit değil ama Yunanistan'ın *AB'de* kalması ve orada bir karşı saldırı düzenlemesiydi. Fikir açıktı: Grexit'in neden olacağı çöküş, hiçbir radikal ekonomik önlemle oynamamaları yönünde, tüm solculara iyi bir ders işlevi görecekti. Düzen, yalnızca bu yolun ilerisinde hangi tehlikelerin yattığı konusunda halkı uyarmak için, daha radikal solun her iki ila üç on yılda bir iktidara gelmesinden memnun olmaktadır.

* Yunanistan'ın AB ortak para birimi euro'yu terk etmesi anlamına gelen sözcük. (y.h.n.)

Yani her şey bu seçimden kaçınmaya ve üçüncü bir yol bulmaya bağlıydı. Syriza'yı savunan bizler, naif çe, bu üçüncü yol için bir planları olduğunu düşündük ve ben de onlarla olan tüm tartışmalarda, ne yaptıklarını bildiklerine ve endişeye gerek olmadığına ikna olmuştum. Syriza bir rüya takımına sahipti ve kazanacaklardı. Ben bile bir süreliğine buna kendimi kaptırdım çünkü AB'nin Yunanistan üzerindeki baskısının acımasızlığına dair tüm solcu eleştiriye rağmen, AB beklenmedik hiçbir şey yapmadı, Brüksel'deki yöneticiler tam da beklendiği gibi davrandı; hiçbir sürpriz yoktu.

2015'teki tartışmalarda, büyük halk etkinliklerinin büyüsüne, tüm o "Syntagma Meydanı'nda bir milyon kişiydik, hepimiz alkışlıyor ve hep birlikte şarkılar söylüyorduk" yaygarasına karşı nasıl uyarılarda bulunduğumu anımsıyorum. Gerçekten önemli olan, ertesi sabah, kolektif transın sarhoşluğu bittiğinde ve coşkunun somut önlemlere çevrilmesi gerektiğinde ne yaşandığıdır. Geçmiş gösterilerin yıl dönümlerinde yılda bir kez bir kafeteryada buluşan ve duygusal şekilde o geçmiş coşku dolu birlik anlarını yâd eden ancak daha sonra cep telefonu çaldığında sıkıcı işlerine geri dönmek zorunda kalan bir grup müdavimi, sık sık alaycı bir şekilde anımsarım. Böylesi bir sahneyi bugün de kolayca hayal edebiliriz: 2015'in kitlesel protestolarının eşsiz ruhunu sevecenlikle yâd eden Syriza üyeleri bir kafeteryada buluşuyor ve daha sonra bir telefon çalıyor ve kemer sıkma işini takip etmek için ofislerine koşmak zorunda kalıyorlar.

Syriza'nın başarısızlığı bizi yeniden popülizmin o kaçınılmaz sınırlarına getirir. Laclau, popülizme içkin bir Düşman figürü inşa etmenin gerekliliği konusunda ısrarcıydı; bu onun zayıflığı değil gücünün kaynağıdır. Sol popülizm, ırksal tehditkâr Öteki'den (göçmen, Yahudi, Müslüman...) değil ama finansal elit, köktenci ve ilericilerin diğer "olağan şüpheliler"den farklı bir Düşman figürü inşa etmelidir. Bu Düşman inşa etme dürtüsü popülizmin bir başka onulmaz sınırını oluşturur: Bugün nihai "düşman" somut toplumsal bir fail değil ama bir

anlamda sistemin kendisi, sistemin failleri diye kolayca tespit edilemeyen belirli bir işleyiştir. Yıllar önce Alain Badiou, bir kimse kapitalizmle değil onun somut failleriyle savaşır diye yazmıştı; ama asıl hedef *kapitalizm olduğundan* dolayı, tam da burada bir sorun yatar. Bugün Düşman'ın neofaşist, göçmen karşıtı milliyetçilik ya da ABD'de Trump olduğunu söylemek kolay gözükür. Fakat olgu, Trump'un yükselişi, nihayetinde liberal demokratik uzlaşının başarısızlığının sonucu şeklinde kalır; dolayısıyla bu ikincisiyle elbette "anti-faşist" ittifakların yeni formları dışlanmasa da bu uzlaşı, değiştirilmesi gereken bir *şey* olarak kalır. Öyleyse, Clinton'dansa Trump'ı tercih ettiğim ABD başkanlık seçimleri öncesinde yapılan iki röportajımda yanılmış mı oldum? Hayır. Takip eden olaylar haklı olduğumu kanıtladılar. Trump'ın zaferi düzeni bir krize soktu ve Demokrat Parti'nin sol kanadının yükselişi için yolu açtı. Eğer Trumpçı aşırılıkçılar ABD solunu harekete geçirmeselerdi, o zaman savaş gerçekten kaybedilmiş olurdu.

Somut düşmanlara odaklanmaları nedeniyle sol popülistler, küresel kapitalizme karşı bir savunu olarak, ulusal bağımsızlığa, güçlü ulus-devlete öncelik tanır gibi gözükürler (Almanya'da Auferstehen dahi temel olarak bu yolu izlemektedir). Bu şekilde, çoğu, mücadelesini uluslararası finans sermayesine karşı bir savunma diye takdim ederek, (doğası gereği) yalnızca popülizmi değil, aynı zamanda milliyetçiliği de onaylamaktadır. ABD'deki kimi sol popülistler önceleri "ulusal sosyalizm"[3] terimini kullanıyorlardı; elbette onların gizli Naziler olduğunu iddia etmek aptalca ve haksızca olmakla beraber, yine de enternasyonalizmin her radikal özgürleşme projesinin kilit bileşeni olduğu konusunda ısrarcı olunmalıdır. Varoufakis'in DIEM'ine yönelik hangi eleştirel yorumlar yapılırsa yapılsın, DIEM hiç değilse küresel sermayeye karşı direnişin kendisinin de küresel, evrenselliğin yeni bir formu olması gerektiğini net biçimde görüyor. Düşmanlar şüphesiz

3. Bu olay, Eylül 2018'de, Amherst, Massachusetts'teki Radikal Ekonomi için Birlik Konferansında yaşandı.

ki vardır ve komplolar başlığı da kolayca görmezden gelinemez. Yıllar önce Fredric Jameson, bugünün kapitalizminde, anonim bir "kapitalizmin mantığı"na referansla açıklanamayacak şeylerin yaşandığını, anlaşılır biçimde anlatmıştı; örneğin şimdilerde biliyoruz ki, 2008'deki finansal çöküş, kimi finansal çevrelerin iyi planlanmış bir "komplo"sunun sonucuydu. Bununla birlikte, toplumsal analizin asıl görevi hâlâ, çağdaş kapitalizmin böylesi "komplocu" müdahalelere nasıl alan açtığını açıklamak olarak kalır. Bu aynı zamanda, "açgözlülük" referansının ve kapitalistlerin toplumsal dayanışma ve sorumluluk göstermeleri yönündeki çağrının yersiz olmasının da nedenidir: "Açgözlülük", (kâr arayışı) *kapitalist genişlemeyi harekete geçiren şeydir*; kapitalizmin bahsi, *bireysel açgözlülükten hareket etmenin ortak yarara katkıda bulunacağıdır*. Bu durumda görev, bir kez daha, bireysel açgözlülüğe odaklanmak ve artan eşitsizlik sorununa ahlaki terimlerle yaklaşmak yerine, sistemi daha fazla "açgözlü" davranmaya izin vermeyecek ya da dahası zorlamayacak şekilde değiştirmektir.

Sembolik açıdan yeniden ifade edilmesi çok zor bir Gerçek'in özü olarak, bir kimsenin "yaşam tarzı"nı tanımlamada, bir tür fazlasıyla güçlü mutluluk ekonomisinin iş başında olduğunu kabul etmek gerekir. Lenin'in I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yönelik sosyal demokratların yurtsever tepkisiyle yaşadığı şoku anımsayın; bugünün "bütünleşme"ye hazır olmayan mültecileri de içinde olmak üzere, insanlar yaşam tarzları için acı çekmeye razıdırlar. Kısacası, sembolik hegemonyanın akıcı unsurları içinde çözülemeyen iki Gerçek (sermayenin gerçeği, etnik tanımlama gerçeği) vardır.

(Kurgusal) Sade bir örneği ele alalım: Seçmenlerinin büyük çoğunluğunun göçmen karşıtı popülist propagandaya karşı koyamadığı ve bir referandumda sınırları mültecilere kapatma kararı alan ve halihazırda ülke içinde olan kimselere yaşamı biraz daha zorlaştıran bir demokrasiyi tahayyül edin; ardından, seçmenlerin böylesi bir propagandaya karşın dayanışmaya bağlılıklarını ve mültecilere yardım iradelerini

koydukları bir ülke düşünün. Farklılık yalnızca nesnel, yani sadece bir durumda seçmenlerin ırkçı, gerici bir karar vermeleri ve diğer durumda doğru dayanışma kararı vermeleri misali değildir; bu farklılık, her iki durumda da farklı tipte siyasal arzunun iş başında olduğunun kesin anlamıyla, aynı zamanda "öznel"dir. Buna karşılık, ilk durumda ne kadar içtenlikle ikna olmuş görünürlerse görünsünler, bir şekilde "kendi içlerinde" yaptıklarının utanç verici bir davranış olduğunun farkında olduklarını ileri sürmekten korkmamalı; tüm o ajite akıl yürütmeleri, sadece kötü hislerinin üzerini örtmektedir. Ve ikinci davranışta, insanlar davranışlarının özgürleştirici etkisinin her zaman bir şekilde farkındadırlar: Yaptıkları şey riskli ve çılgınca olsa bile, hakiki bir ilerleme kaydetmişlerdir. Her iki davranış da bir anlamda olanaksızı başarır ama tamamen farklı şekilde. Birinci durumda kamusal alan bozulur, etik standartlar düşürülür; o ana dek kamusal alanda kabul edilemez olan saklı, kirli söylentilerin meselesi olan bir şey, herkesin alenen konuşulabileceği bir şey haline gelir; herkes açıkça ırkçı, cinsiyetçi olabilir, nefret söyleminde bulunabilir ve paranoya yayabilir. Bugünün böylesi bir "kurtuluş" modeli, elbette, dedikleri üzere "başkalarının sadece düşündüklerini alenen söyleyen" Donald Trump'tır. İkinci durumda, büyük kısmımız insanlara daha fazla güvenemediğimiz için kendimizden utanırız. Referandumdan önce, sessizce bir yenilgi bekleriz, seçmenlerin etik soğukkanlılığı ise bizi şaşırtır. Böylesi "mucizeler" yaşanmaya değer.

Peki böylesi "mucizeler"e nasıl zemin hazırlayacağız? "Kendi" halkımızı mülteci ve göçmen hakları için savaşmak üzere nasıl harekete geçireceğiz? Yanıt, ilke olarak, basittir: Mülteciler için mücadeleyi feminist mücadele, ekolojik mücadele vb ile birleştiren yeni ideolojik bir alanı ayrıntılandırmaya çabalamalıyız. Buna karşılık, böyle kolay bir çıkış yolu bütünüyle retoriktir ve geri dönülmesi çok zor olan (elbette ideolojik olarak belirlenmiş) "deneyim"le zıt düşer. Daha da önemlisi, esas mesele, bugünün elitler topluluğunun, prog-

ram ve "gerçek insanlar"ın doğrudan deneyimleri arasındaki dolaysız bağlantıya fırsat vermemeleridir. Klasik Marksizmin temel öncülü, insanlığın proletaryanın merkezi rolüyle birlikte, kendisini, en derin teorik içgörünün yankısını en somut sömürü ve yabancılaşma deneyiminde yakaladığı, benzersiz bir durumda bulmasıdır; buna karşılık, bugünün karmaşık durumunda benzer bir stratejinin uygulanabilir olup olmadığı son derece kuşkuludur. Sol popülistler, şüphesiz tam da bu nedenle, ayrıcalıklı özgürleştirici özne olarak proletaryaya Marksist bağlılığın terk edilmesi ve hiçbir başarı garantisi olmayan yeni hegemonik "denklik zincirleri"nin inşasının uzun ve meşakkatli işine girilmesi gerektiğinde ısrar ederler (feminist mücadelenin, özgürlük mücadelesinin ve göçmen hakları mücadelesinin tek büyük bir Mücadele'de kaynaşacağının garantisi yoktur). Buna karşılık benim görüşüm, bu çözümün de son derece soyut ve formel olduğudur. Sol popülistler bana, endişeli bir hastanın ne yapması gerektiğini sorduğunda, ona şunu söyleyen bir hekimi anımsatır: "Git ve bir hekime görün!" Asıl sorun formel yöntemlerden biri, birlik için pragmatik bir arayış karşısında antagonist çatışmacılık değil ama özsel olandır: Küresel sermayeye nasıl karşılık verilebilir? Küresel kapitalist sisteme karşı bir alternatifimiz var mı? Bugün de otantik komünist bir iktidarı hayal edebilir miyiz? Elimizde olan felaket (Venezuela), teslimiyet (Yunanistan) ya da kapitalizme kontrollü tam bir geri dönüştür (Çin, Vietnam).

Peki popülist arzuya burada ne olur? Ortadan kaybolur; ortadan kaybolmak zorundadır. Popülizm iktidara geldiğinde, tek seçenek onu Nicolás Maduro (toplumsal çürümeyle beraber, hakiki popülizmden onun otoriter bir biçimine geçiş), Deng Hsiao-Ping (otoriter-kapitalist normalleşme, Konfüçyüs'e ideolojik bir dönüş) gibi adlarla anmaktır. Olağanüstü halde filizlenen popülizm, doğası gereği uzun süre dayanamaz. Dışsal bir düşman figürüne ihtiyaç duyar; Laclau'nun Çar-

tizmin* neden popülizm olarak sayılması gerektiğine ilişkin kendi kesin analizini ele alalım:

> Baskın laytmotifi, toplumun kötülüklerini ekonomik sisteme içkin bir şeyde değil ama daha çok tam aksine, siyasal iktidarı kontrol eden asalak ve spekülatif gruplarca gücün kötüye kullanılmasında, Cobbett'in sözcükleriyle, "eski yozlaşmada" konumlandırmasıdır. [...] Bu nedenden ötürü hâkim sınıfta en güçlü biçimde seçilen özellik, aylaklığı ve asalaklığıydı.[4]

Başka bir deyişle, bir popülist için sorunların nedeni nihayetinde asla gerçek sistem değil ama onu yozlaştıran işgalcidir (finansal manipülatörler, aslında kapitalist olmayanlar, vb); yapıya kazılı onulmaz bir kusur değil, gerçek yapıdaki rolünü düzgün oynamayan bir unsurdur. Bir Marksist için (tıpkı bir Freudcu gibi) aksine, patolojik (kimi unsurlara ait kötü davranışların yoldan çıkması), normalin semptomu, "patolojik" dışavurumla tehdit edilen iç yapıdaki yanlışın bir işaretidir; Marx açısından ekonomik krizler, kapitalizmin "normal" işleyişini anlamanın anahtarıdır; Freud açısından histerik dışavurum gibi patolojik fenomenler, "normal" öznenin oluşumuna (ve işleyişi sürdüren gizli antagonizmalara) anahtar sağlar. Popülizmin milliyetçi olma eğilimi de bu nedenledir; Marksizm her topluluğu bölen içsel ayrılığa odaklanırken ve hepimiz bu aynı ayrılıktan etkilendiğimizden ötürü uluslararası dayanışma çağrısında bulunurken, o (dış) düşmana karşı halkın birliği çağrısında bulunmaktadır.

Kabul etmesi zor olan gerçek, "sıradan insanlar"ın hiçbir şey "bilmemeleri"dir: Ne otantik bir içgörüye ne de deneyime sahiptirler, kafaları tüm ötekilerden ne daha az bulanık ne de daha az karışıktır. Bir konuşmam sonrasındaki bir tartışmada, Podemos'un taleplerinin (yozlaşmış iktidar yapılarından kurtulmak; halkın gerçek çıkarları ve endişelerinde kökleşen

* Britanya'da 1838-1857 yılları arasında varlığını sürdüren ve politik reform talep eden işçi sınıfı temelli hareket. (y.h.n.)

4. Ernesto Laclau, *On Populist Reason* (Londra: Verso, 2005), s. 90.

otantik demokrasi) toplumu nasıl yeniden örgütleyeceğine dair kesin fikirlere sahip olmadığı iddiama itiraz eden bir Podemos taraftarıyla kısa bir fikir alışverişi anımsıyorum. Şöyle yanıt vermişti: "Fakat Podemos başka bir sistemi değil, yalnızca gerçekten olduğunu iddia ettiği şey olacak olan demokratik sistemi istediğinden, bu bir suçlama değil." Kısacası Podemos mevcut sistemi semptomları olmaksızın ister; ki buna sert bir biçimde, başlamak için bu tamam ama daha sonra er ya da geç semptomların (yozlaşma, çöküş, vb) sistemin bir parçası olduğunu fark etmeye zorlandığımız uğrağın geldiği ve böylece semptomlardan kurtulmak için sistemin kendisini değiştirmek zorunda kalacağımız yanıtı verilmelidir.

Bugünün radikal siyaset biçimlerinden biri de dört gözle bir felaket beklenmesidir: Pek çok radikal dostum bana, kişisel sohbetlerimizde, sadece büyük bir ekolojik felaketin, ekonomik çöküşün ya da savaşın radikal bir değişim için insanları çabalamak üzere harekete geçireceğini söylüyor. Fakat bu manidar felaket bekleme duruşu da halihazırda bir felaket, mutlak bir yenilginin kabulü değil mi? Bu muammada uygun bir yön bulmak için, çıkar siyasetinin kaçınılmaz sınırlarının farkına varılması gerekir. Die Linke gibi partiler etkili biçimde, işçi sınıfından seçmenlerin çıkarlarını, daha iyi sağlık ve emeklilik koşullarını, daha yüksek ücretleri, vb temsil ederler; bu temsil onları kendiliğinden mevcut sistemin sınırları içerisine çeker ve bu nedenle otantik özgürleşme için yeterli olamazlar. Çıkarlar sadece kovalamak üzere yoktur; çıkarlara indirgenemez fikirlerle ilişkili olarak, yeniden tanımlanmaları gerekir. Bu nedenle sağ popülistler iktidara geldiğinde, nasıl işçilerin çıkarlarında etkili olan önlemleri kimi zaman uyguladıkları paradoksuna tekrar tekrar tanık oluruz; PiS'in (Hukuk ve Adalet Partisi, iktidardaki sağ popülist parti) Polonya'nın yakın tarihindeki en büyük toplumsal aktarımı hayata geçirmeyi başardığı Polonya'da durum budur. PiS, Marine le Pen'in Fransa'da yapmayı vaat ettiği şeyi yaptı. Kemer sıkma karşıtı önlemlerin (hiçbir sol partinin göz önüne almaya

cesaret edemediği toplumsal aktarımlar) ve yanı sıra ulusal kimliği savunan ve göçmen tehlikesiyle başa çıkan düzen ve güvenlik vaadinin bir birleşimi; kim sıradan insanların başlıca iki endişesine doğrudan hitap eden bu birleşimi yenebilir ki? Popülist sağın (yabancı düşmanı milliyetçi bir gündem izlediği sırada) yoksullara yardım etmek için kemer sıkma karşıtı önlemler izlerken, resmi "sol"un (çok kültürlülük, vb hakları savunurken) kemer sıkma siyaseti uyguladığı tuhaf şekilde sapkın bir durumun ufkunu, Hegel'in *die verkehrte Welt*, tersine dünya diye açıkladığı şeyin bu son figürünü ayırt edebiliriz. Buna yönelik açık (yalnızca) popülist (olmayan) tepki şudur: "Normal" hali yeniden tesis etmemiz gerekmez mi? Başka bir deyişle sol, popülist sağın uygulamakta olduğu kemer sıkma karşıtı önlemleri, yalnızca ona eşlik eden ırkçı milliyetçi bagaj olmadan uygulamamalı mı? Kulağa "mantıklı" gelse de bu tam da yapılamaz olan şeydir: Sağ bunu kesinlikle yapabilir *çünkü* onun kemer sıkma karşıtı önlemlerine ırkçı, milliyetçi bir ideoloji eşlik etmektedir; bu ideolojik örtü, kemer sıkma karşıtlığını kabul edilebilir kılmaktadır.

Bu mantık, belli belirsiz, çoğunlukla ancak büyük sağcı bir liderin solcu bir güçle tarihi bir anlaşma yapabilmesi gerçeğine benzemektedir: Ancak Nixon Çin'le ilişki kurabilir ya da Vietnam'da barış anlaşması imzalayabilirdi; ancak de Gaulle Cezayir'in bağımsızlığını tanıyabilirdi. Böylesi bir adım solcu bir lider için yıkıcı olabilirdi. Bugün artık tam aksi bir örneğe de sahibiz: Ancak solcu Syriza, Yunanistan'daki kemer sıkma önlemlerini uygulayabilirdi; sağcı bir hükümet bunu yapmış olsaydı, bir protesto patlamasını tetiklerdi. Bunun daha genel bir düzeydeki anlamı, hegemonik bir eşdeğerler zincirinde, unsurların konumunun diğer unsurların bileşimi tarafından üst-belirlenmesidir. Sömürgecilik karşıtı radikal bir mücadelenin sömürgeci iktidar tarafından tanınması, sol siyasetle ilişkilendiği çok daha "doğal" bir zincirin unsuruna göre, genel muhafazakâr bir yönelimle daha kolay bağdaşmaktadır.

Popülizm nihayetinde *asla* işlemez. Sağcı örneğinde, doğası gereği hile yapar: Sahte bir düşman figürü inşa eder; temel toplumsal antagonizmaları perdelemesi ("sermaye" yerine "Yahudi", vb) ve bu şekilde, popülist retoriğin karşıymış gibi göründüğü finansal elitlere hizmet etmesi anlamında sahtedir. Solcu örneğinde, daha karmaşık Kantçı bir anlamda sahtedir. Belirsiz ama geçerli bir benzeşimde, antagonist bir ilişkide inşa edilen Düşman'ın, Kant'ın şematizmindeki rolü oynadığını söyleyebiliriz: Teorik içgörüyü (soyut toplumsal çelişkilerin farkındalığını) pratik siyasal katılıma çevirmemizi sağlar. Badiou'nun "bir kimse kapitalizmle savaşamaz" ifadesini işte bu şekilde okumalıyız: Savaşımız, kapitalizmin ortadaki failleri gibi çalışan somut aktörlere karşı faaliyetimiz şeklinde "şematize" edilmelidir. Bununla birlikte, Marksizmin temel bahsi, tam da gerçek düşmanın böylesi bir kişiselleştirmesinin yanlış olduğu yönündedir; eğer gerekliyse, bu bir tür gerekli yapısal yanılsamadır. Bu öyleyse, Marksist siyasetin taraftarlarını (ve kendisini), yanılttığını bile bile hareket ederek, sürekli manipüle etmesi gerektiği anlamına mı gelir? Marksist uğraş, şimdi Düşman'la savaşıldığı ve daha sonra sistemin daha temel bir revizyonuna geçileceği iddiasında bulunarak çözümlenemeyecek olan bu içkin gerilime mahkûmdur. Sol popülizm ise iktidara geldiği anda, Düşman'la savaşma sınırına takılır.

Bugünkü gibi bir durumda, sol popülizmin onulmaz kusuru net biçimde görünürdür: Partizanlarına güç olarak görünen Düşman figürünün inşası ve ona karşı mücadeleye odaklanma kesinlikle zayıflığıdır. Bugün her şeyden önce gerekli olan, sorunlarımızla, ekolojik felaket tehdidiyle, küresel kapitalizmin istikrar bozan sonuçlarıyla, zihinlerimizin dijitalleşmesi tuzağıyla nasıl yüzleşeceğimizin pozitif tasavvurlarıdır. Başka bir deyişle, gerekli olan yalnızca büyük finansal kurumlara karşı savaşmak değil ama aynı zamanda yeni finansal siyaset biçimleri tasarlamak, "Tamam ama iktidara gelirseniz finansmanı nasıl düzenleyeceksiniz?" sorusuna uygulanabilir yanıtlar sunmaktır. Yalnızca duvarlara karşı ve sınırların

açılması için savaşmak değil, aynı zamanda artık mülteci üretmeyecek yeni toplumsal ve ekonomik modelleri tahayyül etmektir. Bugün sistemimiz, hiç olmadığı kadar, öyle derin bir krize doğru ilerliyor ki, onu artık sadece, sorunsuz biçimde işlemeyi sürdürürken karşılamayı da bir şekilde başaracağını umduğumuz taleplerimizle topa tutamayız.

Bu nedenle, bugün solcu bir hükümetin yalnızca antagonizmaya odaklanmak yerine, özel sektöre bir rol belirlemesi, özel sektöre faaliyet gösterebileceği kesin koşullar sunması çok daha önemlidir. Toplumlarımızın sorunsuz işleyişi için özel sektöre (en azından önemli bir kısmına) ihtiyaç duyulduğu sürece, onu sadece düşmanlaştırmakla kalmamalı, yerine, oynayacağı rol hakkında pozitif bir tasavvur önerilmelidir. Sosyal demokrasi en iyi zamanlarında tam olarak bunu yapıyordu.

Burada en açık sol popülist karşı argüman elbette ki şudur: Fakat sol popülizmin alternatif topluma ilişkin ayrıntılı bir bakış açısı sağlamaması tam da onun avantajına değil mi? İşte böylesi bir ucu açıklık, radikal demokratik mücadeleyi ayıran şeydir: Önceden kararlaştırılmış reçeteler yoktur, kısa süreli hedefler değişirken, yeniden düzenlemeler de hep devam eder. Bu pürüzsüz yanıt da yine çok basittir; sol popülist mücadelenin "ucu açıklık"ının geri çekilmeye, kapitalizmin kilit sorunundan kaçmaya dayandığı gerçeğini perdeler.

Peki radikal değişim bugün tahayyül edilebilir bile değilse, neden radikal mücadelede ısrar edelim? Çünkü küresel çıkmazımız bunu gerektirir: Sadece radikal bir değişim ekolojik felaket beklentisinin, biyogenetik tehditlerin ve yaşamımız üzerindeki dijital kontrolün, vb üstesinden gelebilmemizi sağlar. Bu imkânsız bir görevdir ancak hiç de boşuna değildir. İrlanda Parlamentosu'nda on yıllar önce bir tartışmada, o zamanın başbakanı Gerald Fitzgerald bir öneriyi, "Bu teori için iyi olabilir ancak pratik için değildir" basmakalıp sözünün iyi bir Hegelci tersinmesiyle reddetmişti. Karşı argümanı şuydu: "Bu pratik için iyi olabilir ancak teori için yeterince iyi değildir." Sol popülizmde de durum budur: Tümüyle des-

teklemeden, onu kısa süreli pragmatik bir uzlaşının parçası olarak düşünmeliyiz. (En azından Podemos örneğinde olduğu gibi en iyi halindeyken.) Desteklemeliyiz ancak herhangi bir yanılsama olmadan, nihayetinde başarısız olacağını bilerek ve bu başarısızlık sayesinde yeni bir şeyin ortaya çıkacağını umarak desteklemeliyiz.

5
Özgürlüksüzlük, Bizzat Özgürlük Olarak Deneyimlendiğinde

Geçenlerde medyamız, Steve Bannon'un Brüksel'de tüm Avrupa çapında milliyetçi popülistleri koordine etmeye yönelik, sağ popülist bir organ kurduğunu haber verdi. "Hareket" diye adlandırılan bu organ, politika önerileri araştıracak ve yazacak, anketler yapacak, mesajlaşma ve veri hedefleme üzerine bilgilerini paylaşacakmış. Şimdiden 80 kişi istihdam ediyor ve nihai hedefi, radikal biçimde Avrupa siyasetinin manzarasını değiştirmekten, liberal uzlaşıyı saf dışı bırakmaktan ve onu göçmen karşıtı "önce benim ülkem" milliyetçiliğiyle değiştirmekten daha aşağısı da değil. Amerikan kamuoyu, Rusya'nın ABD seçim sürecine müdahalesine saplanmış du-

rumda; lâkin Putin'in Brüksel'deki Bannon gibi hareket etmesi için Washington'a birilerini gönderdiğini bir düşünün. Burada o eski paradoksla karşı karşıyayız: Bölünmüşlüğün ayrılıkçı güçleri, ulus ötesi birliği kurmada uluslararası dayanışma güçlerinden daha başarılıdır. Liberal Avrupa'nın panik içinde olmasına hiç şaşmamalı.

Bugün, 21. yüzyılın başlarında, insan hakları, demokrasi ve bireysel özgürlüklere dair değerli liberal mirasımızın "faşist" popülizmin tırmanan yükselişiyle tehlike altına girdiği ve bu tehdidi uzakta tutmak için tüm gücümüzü birleştirmemiz gerektiği fikriyle topa tutuluyoruz. Bu fikir iki düzeyde, tereddüt edilmeksizin reddedilmelidir. Birincisi, (Joschka Fischer'in Donald Trump hakkında yazmış olduğu gibi) popülizm dünyaya kuyrukluyıldız misali çarpmış değildir. Yükselişi daha çok dünyada bir çatlak, dışarı çıkan lav akışı gibidir; liberal uzlaşının parçalanmasının ve solun uygulanabilir bir alternatif sunamamasının bir sonucudur. Popülizmle savaşmanın ilk adımı bu nedenle liberal projenin kendi zayıflığına yönelik eleştirel bir bakış atmaktır; popülizm bu zayıflığın bir semptomudur.

İkincisi ve daha önemlisi, gerçek tehlike başka yerdedir. Özgürlüğe karşı en tehlikeli tehdit açıkça otoriter olan bir iktidardan gelmez; özgürlüksüzlüğümüz, özgürlük olarak deneyimlendiğinde meydana gelir. İsteğe bağlılık ve özgür seçim üstün bir değer katına yükseltildiğinden dolayı, toplumsal kontrol ve egemenlik, artık öznenin özgürlüğünü ihlal ederek ortaya çıkamaz. Bireylerin kendi özgür öz deneyimleri olarak ortaya çıkması (ve sürdürülmesi) gerekir. Bu karşıtı kılığındaki belirgin özgürlüksüzlüğün çok çeşitli formları bulunmaktadır. Evrensel sağlık hizmetinden yoksun bırakıldığımızda, bize yeni bir seçme (sağlık hizmeti sağlayıcımızı seçme) özgürlüğü verildiği söylenir; artık uzun vadeli istihdama bel bağlayamadığımız ve birkaç yılda bir yeni, güvencesiz bir iş aradığımızda, bize kendimizi yenileme ve kişiliğimizde saklı duran beklenmedik yaratıcı potansiyelleri

keşfetme olanağı verildiği söylenir; çocuklarımızın eğitimi için para ödememiz gerektiğinde, bize sahip olduğu (ya da ödünç aldığı) kaynakları –eğitime, sağlığa, geziye– nereye yatıracağını özgürce seçen bir kapitalist gibi "kendimizin girişimcisi" haline geldiğimiz söylenir. Bizler özgürlüğümüzü, durmaksızın dayatılan "özgür seçimler" tarafından topa tutularak, çoğunlukla uygun niteliklere sahip olmadığımız (ya da hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız) kararlar almaya zorlanarak, giderek katlanılamaz bir anksiyeteye yol açan bir yük olarak deneyimleriz.

Üstelik etkinliklerimizin (ve edilgenliklerimizin) büyük kısmı, şimdilerde, bizi sürekli olarak değerlendiren, sadece eylemlerimizi değil, aynı zamanda duygu durumlarımızı da takip eden kimi dijital bulutlara yükleniyor; kendimizi son derece özgür hissederken (her şeyin mevcut olduğu webde gezinirken), bütünüyle dışsallaştırılmakta ve incelikle manipüle edilmekteyiz. Bu dijital ağ, eski "kişisel olan siyasaldır" sloganına yeni bir anlam katar. Ve tehlikede olan sadece özel yaşamımızın kontrolü de değildir. Bugün ulaşımdan sağlığa, elektrikten suya her şey, kimi dijital ağlarca düzenlenmektedir. Bu nedenle web bugün en önemli ortak alanımızdır ve kontrolü için mücadele de *günün mücadele*sidir. Düşman, özel ve devlet kontrolündeki ortak alanların, şirketlerin (Google, Facebook) ve devlet güvenlik kurumlarının (NSA) bir birleşimidir. Bu gerçek, başlı başına, geleneksel liberal temsili iktidar kavramını yetersiz kılar: Yurttaşlar güçlerinin bir kısmını ama belirli şartlarda devlete aktarırlar (bu güç hukukla kısıtlanır, kullanımı bakımından çok belirli koşullarla sınırlanır çünkü halk bağımsızlığın nihai güç kaynağı olarak kalır ve yapmaya karar verdiği takdirde gücü hükümsüz kılar). Kısacası, iktidar sahibi devlet, temel olarak her birimizin erzakımızı satın aldığımız süpermarketi değiştirebileceğimiz aynı yoldan, büyük ortağın (halkın) herhangi bir noktada hükümsüz kılabileceği ya da değiştirebileceği bir sözleşmedeki küçük ortaktır.

Medya güvenliğimize yönelik tehditlerle ilgili haberleriyle bizi topa tutmaktadır: Çin, ABD'yle ticaret savaşının misillemesi olarak Tayvan'ı işgal edecek mi? ABD, İran'a saldıracak mı? Brexit keşmekeşinden sonra AB kaosa sürüklenecek mi? Lâkin bana kalırsa (hiç değilse uzun vadede) diğerlerini gölgede bırakacak bir konu daha var: ABD'nin Huawei'in yayılışını kontrol altına alma çabası. Peki neden?

Toplumlarımızın işleyişini ve yanı sıra kontrol mekanizmalarını düzenleyen dijital ağlar, bugün iktidarı ayakta tutan teknik şebekenin en son figürüdür. Shoshana Zuboff kapitalizmin bu yeni aşamasının adını "gözetim kapitalizmi" koydu: "Bilgi, otorite ve güç, gözetim sermayesinde yatıyor çünkü bizler saf 'doğal insan kaynaklar'ız. Bizler kendi kaderini tayin etme iddiası kendi deneyim haritasından artık silinmiş olan yerli halklarız."[1] Yalnızca materyal de değiliz; aynı zamanda sömürülüyoruz, (artıdeğer rolünü oynayan) "davranışsal artı" teriminin tümüyle haklı çıkarıldığı, eşit olmayan bir değişime sokuluyoruz. Webde gezinirken, satın alırken, televizyon seyrederken istediğimizi alıyoruz ama daha fazlasını veriyoruz; kendimizi çıplak bırakır, yaşamımızın ayrıntılarını ve alışkanlıklarımızı dijital büyük Öteki'ye şeffaf kılarız. Paradoks, elbette, bu eşit olmayan değişimi, bizi etkili biçimde köleleştiren bu etkinliği, en yüksek özgürlük tecrübemiz olarak deneyimlememizdir; webde özgürce dolaşmaktan başka daha özgür ne olabilir ki? Sadece bu özgürlüğümüzü kullanarak, veri toplayan dijital büyük Öteki'nin el koyduğu "artı"yı üretiriz...

Ve bu da bizi Huawei'ye geri götürür. Huawei etrafındaki savaş, yaşamımızı kontrol eden mekanizmayı kimin kontrol edeceğinin savaşıdır. Belki de devam eden *en önemli iktidar mücadelesi*dir. Huawei yalnızca özel bir şirket değildir, Çin devlet güvenliğiyle bütünüyle iç içe geçmiştir ve yükselişinin büyük ölçüde devlet tarafından finanse edildiğini ve yönlen-

1. Alıntı: https://www.theguardian.com/technology/2019/jan/20/shoshana-zuboff-age-of-surveillance-capitalism-googlefacebook.

dirildiğini de akılda tutmamız gerekir. Bugünkü Çin'de dijital devlet kontrolünün nasıl işlediğini zaten görüyoruz:

> Geçen sene iktidardaki Komünist Parti'nin kamu davranışlarını iyileştireceğini söylediği tartışmalı bir sistem gereğince, muhtemel uçak yolcularının bilet almaları, ödenmemiş vergileri ve para cezalarını içeren "toplumsal kredi" suçlarından ötürü, 17,5 milyon kere engellenmiştir. Diğerleri ise, Ulusal Kamu Kredi Bilgi Merkezi'ne göre, 5,5 milyon tren bileti almaktan alıkonulmuştur. Yıllık bir raporda, 128 kişinin ödenmemiş vergiler nedeniyle Çin'den ayrılmasının engellendiği söylenmektedir. İktidardaki parti "toplumsal kredi" cezalarının ve ödüllerinin, toplumsal yapıları sarsan 30 yıllık reformların ardından hızla değişen bir toplumda düzeni iyileştireceğini söylemektedir. Sistem, Başkan Xi Jinping hükümetinin veri işlemeden başlayarak genetik sıralamaya ve yüz tanımaya kadar kontrolü sıkılaştırmak için teknolojiyi kullanma çabasının bir parçasıdır.[2]

Huawei'in büyümesinin siyasal gerçeği budur. Öyleyse evet, Huawei'in hepimiz için bir güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair suçlamalar doğrudur; bununla birlikte, akılda tutmamız gereken şey, bizim "demokratik" otoritelerimizin daha örtük biçimde, kamuoyundan gizleyerek yaptıkları şeyi, Çinli otoritelerin yalnızca daha açık biçimde yaptığıdır. Rusya'da internet erişimini, son AB web düzenlemelerine kadar sınırlayan yeni yasada, dijital ortak alanlara erişimimize yönelik aynı sınırlama ve kontrol etme çabasına tanık oluruz. Dijital ağ, Marx'ın "müşterekler" diye adlandırdığı, etkileşimimizin zeminini oluşturan, paylaşımlı toplumsal mekânın tartışmasız bugünkü başlıca figürüdür. Özgürlük için savaş nihayetinde müştereklerin kontrolü için savaştır ve bugün bunun anlamı, yaşamımızı düzenleyen dijital mekânı kimin kontrol edeceği savaşıdır. Öyleyse bu bir "Batı Çin'e karşı" değildir; Huawei ve Batı arasında devam eden savaşım talidir; bize hükmetmek isteyenlerin farklı fraksiyonları arasındaki

2. https://www.apnews.com/9d43f4b74260411797043ddd391c13d8.

savaşımdır bu. Asıl savaşım, hepsi ve onlar tarafından kontrol edilen sıradan insanlar, bizler arasındadır. Müşterekler için bu mücadeleyi simgeleyen bir isim vardır: Julian Assange. Bu nedenle kolayca Çin'i tekmelemekten kaçınmalıyız. Assange'ı savunmak istemeyen kimseler, Çin'in dijital kontrolü kötüye kullanması karşısında da sessiz kalmayı sürdürmelidirler.

Liberalizm ve onun büyük düşmanı klasik Marksizmin her ikisi de devleti sermayenin yeniden üretim ihtiyaçlarına uyan ikincil bir mekanizmaya indirgeme eğilimindedir; böylelikle her ikisi de devlet aygıtlarının ekonomik süreçte oynadıkları etkin rolü hafife alır. Bugün kapitalizm, devletleri kontrol eden büyük kötü kurt şeklinde (belki de hiç olmadığı kadar çok) fetişleştirilmemelidir: Devlet aygıtları, yalnızca hukuk ve sermayenin diğer yeniden üretim koşullarını (eğitimsel, ekolojik...) sağlama almaktan çok daha fazlasını yaparak, ekonomik süreçlerin tam kalbinde etkindir. Devlet pek çok farklı form altında, doğrudan ekonomik bir fail olarak etkindir (batan bankalara yardım eder, seçili sanayileri destekler, savunma ve diğer ekipmanlar sipariş eder); bugün ABD'de yüzde 50 civarı üretime devlet tarafından aracılık edilmektedir (bir yüzyıl önce bu tablo yüzde 5 ila 10 arasındaydı).

Daha önce de görmüş olduğumuz gibi, toplumlarımızın işleyişini ve yanı sıra kontrol mekanizmalarını koruyan dijital ağlar, bugün iktidarı ayakta tutan teknik şebekenin en son figürüdür. Bu, devletin anahtarının ona ait siyasal örgütlenmelerde ve sekreterlik örgütlenmelerinde değil ama teknik hizmetlerinde olduğu şeklindeki, Troçki'nin eski fikrine yeni bir geçerlilik kazandırmaz mı? Bu nedenle, aynı şekilde, Troçki için posta servisinin, elektriğin, demiryollarının, vb kontrolünün alınması iktidarın devrimci ele geçirilişinin anahtar uğrakları olduğu gibi, devletin ve sermayenin iktidarını parçalamak istiyorsak, mesele, bugün dijital şebekenin "işgali"nin de kesinlikle can alıcı oluşu değil mi? Ve aynı şekilde, Troçki bu "teknik sorunu" çözmek için çok iyi eğitilmiş dar "saldırgan bir ekibe, teknik uzmanlara ve mühendisler

tarafından yönlendirilen silahlı çetelere" ihtiyaç duymuştur; dolayısıyla son yılların dersi (İspanya ve Yunanistan'da görmüş olduğumuz gibi) ne tabandan kitlesel protestoların ne de çok iyi örgütlenmiş siyasi hareketlerin (ayrıntılı siyasal tasavvurlara sahip partiler) yeterli olduğudur; aynı zamanda disiplinli komplocu bir grup olarak örgütlenen, kendini adamış "mühendisler"in (hackerler, ıslık üfleyiciler) bir dar saldırı gücüne ihtiyacımız vardır. Görevi, dijital şebekeyi "devralmak", onu *de facto* kontrol eden şirketlerin ve devlet kurumlarının ellerinden söküp almak olacaktır.

Ya da 1968'in o çok bilinen ifadeleriyle söylersek, temel mirasının hayatta kalması için liberalizmin radikal solun kardeşçe yardımına ihtiyacı vardır.

6
Bizi Sadece Otistik Çocuklar Kurtarabilir!

Gidişatın bir parçası olarak tümüyle açıklanabilir olmasına rağmen, kimi zaman küresel çıkmazımıza dair bir işaretin beklenmedik boyutu şeklinde değer kazanan bir olay meydana gelir. Nisan 2019'da, Seattle'ın banliyölerinde yaşanan da buydu; kel kartallar her gün, içi kan dolu biyolojik tehlike konteyneri de içinde olan çöpleri, üst orta sınıf kenar mahalle insanlarının avlularına dökmeye başladılar. Çöp, her gün iki ton taze çöp alan civardaki bir çöplükten geliyor. Kel kartallar çöplükte buldukları yemeğin sulu lokmalarını seçiyor ve sonrasında istemedikleri ıvır zıvırı yakındaki mahallelere bırakıyorlar.[1] "Burada Amerika'nın ulusal kuşunun, insanlara

1. Bkz. https:// boingboing.net/2019/04/04/bald-eagles-are-takingtrash-f.html.

attıkları çöpün öylece ortadan kaybolmadığını anımsattığı, neredeyse şiirsel olan bir şeyler var. Bir bakıma bu kuşlar, aşırı tüketimin çoğunlukla gizlenen sonuçlarının derinlerde yatan birer göstergesidir."[2] Tek bir dünyada yaşıyoruz, dolayısıyla güvenli bir şekilde kurtulduğumuzu düşündüğümüz pisliğin suratımıza fırlatılmasına şaşmamalı.

Sıcaklık 50 santigrat derecenin üzerine çıktığında da benzer şeyler olmuyor mu? Bu artık büyük bir haber de değil; Arap Emirlikleri'nden Güney İran'a kadar olan hilalde, Hindistan'ın kimi kısımlarında, Ölüm Vadisi'nde, düzenli olarak yaşanıyor ve şimdilerde beklentilerin çok daha karanlık olduğunu, sadece çöl sahalarını tehdit etmediğini öğreniyoruz. Vietnam'da pek çok çiftçi dayanılmaz sıcaklık yüzünden gün boyunca uyumaya ve gece çalışmaya karar verdi. Dünyanın en kalabalık bölgesi (Çin'in Pekin'den Şanghay'a yoğun nüfuslu ve gıda üreten kuzey ovası) eğer küresel ısınma böyle giderse yaşanmaya elverişsiz hale gelecek. Nedeni ise "ıslak termometre sıcaklığı" (WBT) şeklinde ölçülen ısı ve nemin ölümcül birleşimidir. WBT 35°C'ye ulaştığında insan bedeni terleyerek soğuyamaz ve gölgede oturan zayıf insanlar bile 6 saat içinde ölebilir.

Hızla ortaya çıktığı üzere, göçmenler ve göçmenlerin içeriye girmesini engellemeyi amaçlayan duvarlar, küresel ısınma gibi ekolojik düzensizliklerle gitgide iç içe geçiyorlar; dolayısıyla ekolojik apokalips ve mülteci apokalipsi, uygun bir biçimde "iklim aparthedı" diye adlandırılan şeyle, giderek daha çok örtüşüyor: "Kuraklıklar, seller, fırtınalar gibi uç değerlerdeki hava olayları daha sıklaştıkça, dünyanın en yoksul insanları açlık ve göç arasında bir seçim yapmaya zorlanacaklar. Aşırı yoksulluk ve insan hakları hakkında BM Özel Raportörü Philip Alston "Bizler, zenginlerin aşırı ısınmadan, açlık ve çatışmadan kaçmak için para verirken,

2. Alıntı: https:// www.popularmechanics.com/science/environment/a27035441/ bald-eagles-are-stealing-trash-from-a-seattle-landfill-and-dropping-it-in-the-suburbs/.

dünyanın geri kalanının acı çekmeye bırakıldığı bir 'iklim apartheidı' senaryosunu göze alıyoruz" diyor. "Ters bir biçimde, yoksulluk içindeki insanlar küresel emisyonunun yalnızca küçük bir kısmından sorumlu olsalar da iklim değişikliğinin yükünü sırtlanacaklar ve kendilerini korumak için en az imkâna sahipler."[3] Buna topyekûn dijital kontrol beklentisini ve içinde bulunduğumuz bu keşmekeşin resminin ortaya çıkmaya başladığını da ekleyin.

Yaklaşan apokalipsle ilgili uyarılara karşı hâkim sağcı tepki, bunların kapitalizmin 1990'lardaki zaferi sonrasında devrimci coşkusunu korumak isteyen umutsuz radikal solcu stratejinin bir parçası olduğudur. Solun kabul edemediği, bütün sorunlara rağmen görece barışçıl ve müreffeh bir çağda yaşadığımızdır: Hiç bu kadar az savaş olmadı, en az gelişmiş ülkelerde bile yoksulluk azalıyor, yaşam her zamanki gibi devam edecek ve hatta çoğumuz için çok daha iyi olacak. Radikal solun radikal değişim ihtiyacının tasavvuruyla birlikte varlığını korumasının tek yolu, eski Marksist proletaryanın zincirlerinden başka kaybedeceği bir şey yoktur tasavvurunun yerini alacak yeni bir apokaliptik tehdit inşa etmektir ve böylesi feci bir tasavvura en açık aday ekolojidir; bugünün ekoloji hareketi etkin biçimde bir "bostan" hareketidir (dışta yeşil ve içte kırmızı). Asgari güvenirliği korumak için böylesi bir tasavvurun ortaya çıkan her kötü habere asılması gerekir: Burada eriyen bir buzul, şurada bir kasırga, başka yerde sıcak hava dalgası; tümü yaklaşan bir felaketin işaretleri olarak yorumlanmalıdır. Sağcı saldırıya karşı yanıtımız, yalnızca apokaliptik öngörüleri doğrulayan verilerin sıralanması da olmamalı; aynı zamanda sola yönelik bu eleştirideki içsel tutarsızlıklara da işaret edilmelidir. Küresel ısınmanın inkârının en büyük savunucularından biri olan Trump'ın, ABD'ye giren Latin göçmen dalgasından ötürü ulusal acil durum ilan edişini anımsayın. Sağ popülistler, ayrıca, Avrupa'da tüm uygarlığımı-

3. Alıntı: https://edition.cnn.com/2019/06/25/world/ climateapartheid-poverty-un-intl/ index.html.

zın Müslüman mülteciler tarafından tehdit altında olduğuna dair feci bir tasavvuru resmediyorlar; eğer bugünkü gidişat böyle ilerlerse, on yıl ya da daha sonra Avrupa, Müslüman bölgesi, Avrupistan* olacaktır...

Ve her iyi komplo teorisine uygun düştüğü üzere, yaşam tarzımıza yönelik bu saldırıyı kontrol eden gizli bir fail bulunmak zorundadır: Avrupa'daki komünist devrimlerin 1920'lerdeki başarısızlıklarının ardından komünist merkez, öncelikle Batı'nın ahlaki temellerinin (din, etnik kimlik, aile değerleri) ortadan kaldırılması gerektiğinin farkına varmış, böylece amacı aile ve otoriteyi egemenliğin patolojik araçları olarak telaffuz etmek ve her etnik kimliği baskıcı diye baltalamak olan Frankfurt Okulu'nu kurmuştur. Bugün kültürel Marksizmin farklı formları kılığında, çabaları sonunda sonuç veriyor; toplumlarımız sözüm ona günahlarından ötürü ebedi bir suçluluk duygusuna kapılmıştır; dizginlenemeyen göçmen istilasına açıktır, boş hedonist bireycilikte kaybolmuştur ve yurtseverlikten yoksundur. İşte bu, siyaseten doğruculuğun, cinsiyet teorisinin ve MeToo'nun gizli temelidir; Müslüman köktenciliğe destek ve Hıristiyan değerlerimize siyaseten doğrucu saldırı arasında hiçbir aykırılık yoktur: Bunlar aynı madalyonun iki yüzüdür. Sonuç olarak, göçmen karşıtı popülistler tam da radikal ekolojistleri suçladıkları aynı yöntemle, umutsuzca kötü haberlere asılırlar: Burada göçmenler tarafından bir tecavüz, şurada kendi aralarında bir kavga; tümü yaklaşan felaketin işaretleri olarak yorumlanır. Kısacası, yeni sağ kendi apokaliptik tasavvuruna sahiptir.

Peki tüm apokaliptik tasavvurları reddeden (Steven Pinker'dan Sam Harris'e, bugünün "rasyonel iyimserler" gibi) ılımlı merkezcilere ne demeli? Onlar bile kendi apokaliptik tasavvurlarıyla eğlenirler, ki bu kendine başvuran paradoksal bir eğilim içinde, bizzat apokaliptik bir duruştur: Rasyonel iyimserler açısından esenliğimize en büyük tehlike, solcu ya

* Europistan/Europestan: Avrupa'ya Müslüman göçüne karşı çıkanların göç politikalarını eleştirmek için Avrupa yerine kullandığı isim. (y.h.n.)

da sağcı apokaliptik tasavvurların neden olduğu irrasyonel paniğin büyütülmesidir. Peki bu panik nereden gelir? Neden sadece refahımızın tadını çıkarmamıza müsaade edilmez? Buna standart solcu yanıt bellidir: Otoriter iktidar ancak bizim sefaletimiz sayesinde kendisini yeniden üretebilir; dolayısıyla esenliğimizi baltalayanlar iktidarda olanlardır. *The Pyramid*'de* İsmail Kadare, bu iktidar komplosunun iyi bir örneğini verir. Roman, Firavun Keops'un danışmanlarına, selefleri gibi bir piramit inşa etmek istemediğini bildirmesiyle başlar. Bu ihtarla paniğe kapılan danışmanları, otoritesini korumasında piramit inşasının çok önemli olduğuna dikkat çekerler: Birkaç nesil önce refah, Mısır halkını daha bağımsız kılmış ve onlar da Firavun'un otoritesinden şüphe duymaya, otoritesine karşı çıkmaya başlamışlardı. Keops bu refahı yok etmenin gerekliliğini anladığında, danışmanları refahı radikal biçimde azaltmak için farklı seçenekler düşünmüştür: Mısır'ı komşularıyla büyük bir savaşa sokmak; yapay biçimde (Nil'in olağan akışını bozma ve böylece tarımı harap etme gibi) büyük doğal bir felakete neden olma; fakat hepsi çok tehlikeli oldukları için reddedilmiştir (eğer Mısır savaşı kaybederse, Firavun'un kendisi ve elitleri de iktidarı kaybedebilirdi; doğal bir felaket iktidardakilerin durumu kontrol altına almadaki güçsüzlüğünü ortaya çıkarabilir ve böylece kaosa neden olabilirdi). Böylece yapımı ülkenin kaynaklarını seferber edecek ve Mısır'ın refahını tüketecek çok büyük bir piramit inşası fikrine geri döndüler; ayaktakımının enerjisinin azaltılması herkesi hizada tutacaktı. Proje ülkeyi, gizli polisin sabotajları açığa çıkarma ve Firavun'un gizli polisi tarafından Stalinist tarzda tutuklamalar, halka açık itiraflar ve infazlar düzenlemekle meşgul olduğu 20 yıllık bir olağanüstü hale sokacaktı. Roman, Firavun'un bilge ve ustaca içgörüsünün nasıl tarih boyunca tekrar tekrar, en son ve orijinal biçimde bir büyük piramit yerine binlerce sığınağın aynı işi gördüğü Arnavutluk'ta uygulandığı hakkındaki bir raporla biter.

* İsmail Kadare, *Piramit*, Çev. Aykut Derman, Doğan Kitap, 1999. (y.h.n.)

Fakat bu açıklama, ayrıcalıklıların kubbesi altında yaşayanların daha yüksek bir amaç için acı çekmeye değil, tüketmeye ve eğlenmeye zorlandığı bizim çağdaş kapitalizmimizi açıklamak için yeteri kadar güçlü mü? Başka bir deyişle, özgür bir zevk yaşantısına çağrı bizi sistemin kölesi yapan şey değil mi? Öyleyse doğru soru şudur: Özgür zevklere çağrı neden karşıtına dönüşür ve kendi kendini yıkan sefil bir yaşam üretir? Kült bir film olan *The Matrix* bu yönde bir ipucu sağlar; filmin sonuna doğru Matrix'in ajanı Smith, Matrix'teki çıkmazımızın tamamen Freudcu bir açıklamasını verir:

> İlk Matrix'in mükemmel bir insan dünyası olması için tasarlandığını biliyor muydun? Kimsenin acı çekmediği, herkesin mutlu olacağı bir yer? Bir felaketti. Hiç kimse programı kabul etmedi. Batarya görevi gören bütün insan mahsulleri kaybedildi. Kimileri sizin mükemmel dünyanızı betimlemek için programlama dilinden yoksun olduğumuza inanıyordu. Fakat ben, bir tür olarak insanların gerçekliklerini acı ve sefalet yoluyla tanımladıklarına inanıyorum. Kusursuz dünya ilkel serebrumunuzun [cerebrum] sürekli uyanmaya çalıştığı bir rüyaydı. İşte bu nedenle Matrix buna göre yeniden tasarlandı: Uygarlığınızın zirvesi.

Ajan Smith (unutmayalım: Diğerleri gibi insan değil ama bizzat Matrix'in doğrudan sanal cisimleşmesi) film evrenindeki psikanalist figürünün yerini tutar; verdiği ders, bizler, insanlar için aşılamaz bir engelin deneyiminin, bir şeyi gerçek olarak algılamada pozitif bir koşul olduğu; gerçekliğin de nihayetinde bu *direnen* şey olduğudur. Freud bu boyuttan, "ölüm dürtüsü", insan olmayı tanımlayan bir tür ilkel mazoşizm olarak bahsetmişti: İçimizdeki bir şey sonsuz biçimde çok fazla zevke direnir ve en yoğun zevklerimiz de şu ya da bu biçimde daima acı içindeki zevklerdir. Bu, son moda solcu ideolojik düş, "tam otomatik lüks komünizm"de, (TOLK) "makinelerin ağır işleri yaptığı ve bildiğimiz istihdamın tarihe karıştığı çalışma sonrası bir toplumu gerçekleştirme

fırsatı"nda da sorunlu olan şeydir.[4] Burada elimize geçen, fiili durumun karmaşıklığını görmezden gelen, örnek bir soyut akıl yürütme durumudur: Tamamen otomatik toplumun (dijital kontrol ve egemenliğin yeni biçimlerinin) yalnızca (daha karanlık) bir başka yanı yoktur burada; çok daha zor sorularla karşı karşıya kalınır. İnsanlar gerçekten TOLK'da huzurlu varlıklı bir hayattan zevk alırlar mı yoksa onda yeni şiddetli gerilimler mi ortaya çıkar?

Peki neler oluyor? Hayatta kalmamıza yönelik nihai belirsizliğinin giderek daha fazla farkına varıyoruz: Yıkıcı bir deprem, dünyaya çarpan büyük bir asteroit, ölümcül bir sıcak hava dalgası ve her şey biter. Gilbert Keith Chesterton şöyle yazmıştı: "Doğaüstünü ortadan kaldırın ve size kalan doğal olmayandır." Bu ifadeyi desteklemeliyiz ancak Chesterton'ın kastettiği anlamda değil, tam aksi anlamında: Doğanın "doğal olmayan" hiçbir iç uyuma sahip olmayan olası bozuklukların bir ucube gösterisi olduğunu kabul etmeliyiz. Lâkin gelmekte olan fazlası, çok daha fazlası vardır.

Küresel ısınmadan çıkarılacak ders, insanın özgürlüğünün ancak dünyadaki yaşamın dengeli doğal parametreleri (sıcaklık, havanın bileşimi, yeterli su ve enerji kaynağı, vb) zemininde olanaklı olduğudur: İnsanlar ancak yeterince marjinal kaldıkları sürece "istedikleri her şeyi yapabilirler"; böylece dünyadaki yaşamın parametrelerini ciddi şekilde bozmazlar. Küresel ısınmayla beraber, özgürlüğümüzün gözle görülür hale gelen sınırı, özgürlüğümüzün ve gücümüzün, başka bir deyişle, bizi saran doğayı dönüştürmede dünya üzerindeki yaşamın en temel jeolojik parametrelerinin dengesini bozma noktasına dek gelişen becerimizin çok süratle büyümesinin paradoksal sonucudur; "Doğa" böylelikle kelimenin tam anlamıyla sosyo-tarihsel bir kategori haline gelir; *Komünist Manifesto*'dan o ünlü satırları anımsayın:

4. Alıntı: https://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/mar/18/fully-automated-luxury-communism-robotsemployment.

> Üretimin sürekli devrimcileştirilmesi, tüm toplumsal koşulların kesintisiz sarsılışı, bitmek bilmeyen belirsizlik ve çalkantı, burjuva dönemini tüm öncekilerden ayırır. Tüm sabit, donmuş ilişkiler, kadim ve kutsal önyargı ve fikirler silsilesiyle beraber silinip gider, tüm yeni oluşanlar ise daha kemikleşmeden eskir. Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan her şey sıradanlaşıyor.

Burada işler Marx'ın tahayyül edebileceğinden çok daha ileri gitti; kapitalist dinamiklerin tüm tekil kimlikleri çözmesinin aynı zamanda etnik ve cinsel kimlikleri etkileyeceğini; cinsel pratiklere ilişkin "tek yanlılığın ve dar kafalılığın gittikçe daha imkânsız hale geldiğini" ve "katı olan her şeyin buharlaştığını, kutsal olan her şeyin sıradanlaştığını" tahayyül edemezdi; öyle ki kapitalizm standart normatif heteroseksüelliğin yerine, kararsız değişken kimliklerin ve/ya da yönelimlerin çokluğunu koyma eğilimi gösterir. Ayrıca işler bir başka yönde de çok daha ileri gitmiştir. Bugün bilim ve teknoloji artık yalnızca doğal süreçleri anlamayı ve yeniden üretmeyi amaçlamıyor, aynı zamanda bizi şaşırtacak yeni yaşam formları üretmeyi amaçlıyorlar; hedef artık sadece doğaya (olduğu şekliyle) hükmetmek değil ama bizi de içeren yeni, büyük, yalın doğadan daha güçlü bir şey üretmektir; burada örnek, insan beyninden daha güçlü bir beyin üretmeyi amaçlayan yapay zekâ saplantısıdır. Bilimsel-teknolojik uğraşı ayakta tutan hayal, geri dönüşü olmayan, süratle kendini yeniden üretebilen ve kendi başına ilerleyebilen bir süreci tetiklemektir. Bu nedenle "ikinci doğa" kavramı, her iki temel anlamına da hiç olmadığı kadar uygundur. Birincisi, kelime anlamıyla, yapay olarak üretilmiş yeni doğa: Doğanın canavarları, deforme inekler ve ağaçlar ya da –daha pozitif bir hayal– bize uygun bir yönde "geliştirilen", genetik açıdan manipüle edilen organizmalar. Ardından, daha standart kendi etkinliklerimizin sonuçlarının özerkleştirilmesi anlamında "ikinci doğa": Eylemlerimizin sonuçlarıyla bizden sıyrılması, kendi başına hayatı olan bir canavar yaratması. Üzerinde kontrol sahibi olmadığımız doğa güçleri değil, kendi eylemlerimizin öngö-

rülemeyen sonuçlarındaki bu dehşet, şok ve korkuya neden olur. Bugün yeni olan şey, "ikinci doğa"nın bu iki anlamı arasındaki kısa çevrimdir: Nesnel Gelecek, özerk toplumsal süreç anlamında "ikinci doğa" ve yapay olarak yaratılmış doğa, doğanın canavarları anlamında "ikinci doğa". Kontrolden çıkma tehdidi bulunan süreç, artık yalnızca ekonomik ve siyasal gelişimin toplumsal süreçleri değil ama bizzat öngörülemeyen nükleer felaketten küresel ısınmaya ve biyogenetik manipülasyonların öngörülemeyen sonuçlarına kadar bizzat doğal süreçlerin yeni formlarıdır. Nanoteknolojik deneylerin öngörülemeyen sonuçlarının neler olabileceği hayal edilebilir mi: Kansere benzeyen bir şekilde kontrolden çıkan, kendini yeniden üreten yeni yaşam formları.

Böylece buharlaşanın sadece doğa olduğu yeni bir aşamaya giriyoruz: Biyogenetikteki bilimsel atılımların başlıca sonucu, doğanın sonudur. Bu bizi Freud'un *Kültür'deki Huzursuzluk** (*Unbehagen in der Kultur*) başlığına yeni bir yorum katmaya zorlar; kültürde hoşnutsuzluk, huzursuzluk. Son gelişmelerle beraber, hoşnutsuzluk kültürden doğaya kayar: Doğa artık "doğal", yaşamımızın güvenilir "yoğun" arka planı değildir. Şimdi, herhangi bir noktada, feci bir doğrultuda patlayabilecek, kırılgan bir mekanizma olarak görünür. Peki bu patlamayı nasıl önleyeceğiz?

Belki bir İskandinav televizyon dizisi, bize hareket noktası sağlayabilir. Şu Harikulade *The Killing*'te, iki ana figürden biri, yalnız yaşayan, otistik İsveçli polis dedektifi Sarah Lund'tur; ciddi ilişkilerle uğraşmak yerine, barlardaki erkekleri gündelik seks için tavlar. Zayıf sosyal becerileri, empati kurmada zorlanma ve duygularını kanalize edememesi onu soğuk, duyarsız ve pervasız gösterir; ancak nasıl bakarsanız bakın bütünüyle dürüst ve açık sözlüdür. Son (üçüncü) sezon, dizinin en hevesli takipçilerinin çoğunu dahi kafa karıştıracak kadar şoke eden etik bir eylemle sona erer. Saga (harikulade

* Sigmund Freud, *Kültürdeki Huzursuzluk*, Çev. Veysel Atayman, Say Yayınları, 2011. (y.h.n.)

biçimde Sofie Gråbøl tarafından oynandı) sonunda, önemli siyasi bağlantılara sahip bir şirket müdürü olan seri katil Reinhardt'la yüzleşir. İkisi bir arabada yalnız kaldıklarında, acımasız cinayetlerini ona soğukkanlı biçimde itiraf eder ama alaycı şekilde, kendisini hiçbir zaman yargı önüne çıkarmayı başaramayacağını iddia eder; o ise zayıflığından çaresizliğe kapılarak, onu silahla infaz eder. Yasadışı eylemi bir suç mu etik bir eylem mi yoksa her ikisi birden midir? Bu, en iyi haliyle, son derece kadınsal "zehirli erkeklik"tir: Bir etik sorumluluk eylemi olarak yasayı çiğnemek.

Başka bir İsveçli kız da gerçek yaşamda benzer şekilde davrandığına göre, bu türde radikal etik kadınsal duruşta İskandinav bir şeyler olmalı. Küresel ısınmayla ilgili bir şeyler yapmak için tek yolun sivil itaatsizlik olduğunu anladıktan sonra, 15 yaşındaki Greta Thunberg, tüm Avrupa çapına yayılan bir çocuk okul boykotu dalgasına önayak olmuştur. Kendisine otizm teşhisi konması olgusu burada beklenmedik siyasal bir anlam kazanıyor: Rahatsız edici bir faktör olmaktan çok, burada güç katan bir şeydir. Otizmin tanımı "toplumsal etkileşim ve iletişimde zorlukla ve kısıtlanan ya da tekrar eden düşünce ve davranış kalıplarıyla ayırt edilen bir gelişimsel bozukluk"tur ve bu tam da küresel ısınmayla yüzleşmek için ihtiyacımız olan şeydir: Tekrarlayan biçimde bilimsel sonuçlarda ısrar etmek ve bilimsel mesajı perdeleyen tüm retorik hileleri görmezden gelmek.

Geçtiğimiz aylarda yaşandığı gibi dünyanın dört bir yanından çocuklar (yetişkinlere ait) ekolojik tehlikeler konusundaki bilgisizliği protesto etmek için boykota çıktıklarında, onları koşulsuz şekilde desteklemeli ve çocukların "durumun karmaşıklığını anlamadığı"na, vb ilişkin tüm iddiaları reddetmeliyiz. En iğrenç tepki Belçikalı bir siyasetçininkiydi: Çocuklar boykot yerine okulda kalmalılar ve öğrenmeliler... Neyi öğrensinler? Büyüklerinin (onlara öğretenlerin) yaptığı gibi gelecek şansımızın nasıl mahvedilebileceğini mi? İkinci en iğrenç tepki, Greta gibi çocukların bu kadar büyük bir

boykot hareketini kendi başına örgütleyemeyeceğini ima eden Angela Merkel'den geldi; Putin gibi iplerini arkadan çeken karanlık bir güç olmalı...

Doğru, çocuklar "karmaşıklığı anlamıyorlar"; yani siyasetçilerimizin içinde bulunduğumuz çıkmazın aciliyetini nasıl umutsuzca sulandırmaya çalıştıklarının karmaşıklığını anlamıyorlar. Bilim insanlarının bize tekrar tekrar söylediklerini (yani burada: Kelimenin tam anlamıyla) ciddiye alan sadece onlar gibi görünüyor. Greta, küresel ısınmaya karşı ağır basan tepkimizi belirlemekte olan fetişist reddin mantığının tamamen farkında: Yetişkinler "her zaman ışıkları nasıl söndürmemiz, sudan tasarruf etmemiz, yiyecekleri atmamamız gerektiği hakkında konuşuyorlar. Nedenini sordum ve iklim değişikliğini açıkladılar. Ve bunun çok tuhaf olduğunu düşündüm. İnsanlar iklimi gerçekten değiştirebilselerdi, herkes onun hakkında konuşurdu ve insanlar başka hiçbir şey hakkında konuşmazdı. Ama bu olmuyordu."[5] Neler olduğunu (yetişkinler) çok iyi biliyorlar ama [...] bizi bilgimiz uyarınca hareket etmekten alıkoyan o alışıldık "ama yine de..."yi ekliyorlar. Çocuklar yalnızca bunu bilirler. Gerçekten "karmaşık" olan tek şey, imparatorun yeni kıyafetleridir. Çocuklar sadece imparatorun çıplak olduğunu görüyor ve bizden ona göre hareket etmemizi istiyorlar.

Bu somut olarak ne anlama gelir? Diğer şeylerin yanında, ne kadar tiksindirici de gelse, solun Trump'tan dahi bir şeyler öğrenmekten korkmaması gerektiği anlamına gelir. Trump nasıl hareket eder? Pek çok anlaşılır analizci, Trump'ın kesin yasaları ya da kuralları (en azından çoğu zaman) çiğnemezken, tüm bu yasaların ve kuralların nasıl uygulanacağını bize söyleyen yazılı olmayan kurallara ve geleneklere dayandığı gerçeğini aşırı ölçüde istismar ettiğine ve bu yazılı olmayan kuralları vahşice ayaklar altına aldığına dikkat çeker. Bu yöntemin en son (ve şu ana kadar en uç) örneği Trump'ın ulusal

5. Alıntı: https:// www.newyorker.com/ news/ our-columnists/the-fifteen-year-old-climate-activist-who-is-demanding-a-newkind-of-politics.

acil durum ilanıdır. Açıkça sadece bir savaş tehdidi ya da doğal afet gibi büyük felaketler için tasarlanmış bu önleme, ABD topraklarını uydurma bir tehditten korumak için sınır inşa etme amacıyla nasıl başvurduğuna, eleştirmenleri bile şoke oldular. Bununla birlikte, bu önlem karşısında eleştirel olanlar sadece Demokratlar değildi, Trump'ın ilanının tehlikeli bir emsal teşkil etmesi doğrultusunda kimi sağcılar da karşı çıktılar: Ya gelecekte solcu demokrat bir başkan da diyelim ki küresel ısınma adına ulusal acil durum ilan ederse ne olacak? Bana kalırsa, ivedi olağanüstü önlemleri meşrulaştırmak için solcu bir başkanın tam da böyle bir şey yapması gerekir; küresel ısınma fiilen (sadece ulusal değil) *bir acil durumdur*. İlan edilsin ya da edilmesin, *bir olağanüstü hal içindeyiz*. Küresel ısınmayla ilgili, karamsarların bile beklediğinden daha hızlı ilerlediğini açıkça ortaya koyan son haberlere bakıldığında, kimi yorumcular oldukça yerinde bir şekilde II. Dünya Savaşı'yla paralellik kuruyorlar; en az benzer bir küresel seferberlik gerekiyor.

Böylesi bir seferberliği görmezden geldiğimizde, kalabalık bir hastane odasında yatıp da bir hemşireye "Diğer yataklardaki hastalar sürekli ağlıyor ve sızlanıyor; onlardan daha sessiz olmalarını isteyebilir misiniz?" diye şikâyet eden (tıbbi bir fıkradan) bir hasta gibi davranmış oluruz. Hemşire şöyle yanıt verir: "Onları anlamanız gerekir, ölümcül vakalar." Hasta hızlıca karşılık verir: "Peki ama öyleyse onları neden ölümcül vakalar için özel bir odaya koymadınız?" "Fakat bu oda zaten ölümcül vakalar için." Radikal ekolojistlerin vaziyetimizle ilgili çok fazla şikâyet ettiklerini, sanki bizler –insanlık– ölümcül bir vakaymışız gibi davrandıklarını iddia eden tüm şu "gerçekçiler"in durumuyla aynı değil mi bu? Görmezden geldikleri şey, bizim gerçekten *bir ölümcül vaka olduğumuzdur*.

Peki felaket bütün gücüyle yüklenmeden önceki bu ara zamanda neler olacak? Güney Afrika'nın şimdiki başkanı Cyril Ramaphosa, 1990'ların başlarında, haşlanan bir kurbağa ve yeni ANC hükümetinin beyazlarla başa çıkma stratejisi ara-

sında bir karşılaştırma yapmıştı: "Bu, bir kurbağayı canlı canlı, ısıyı çok yavaş biçimde arttırarak haşlamak gibi olacaktır. Bir soğukkanlı olarak kurbağa, ısının yavaş yükselişinin farkına varamaz; ama eğer ısı aniden yükselirse, kurbağa suyun dışına zıplar. [Ramaphosa] siyah çoğunluğun zenginlik, toprak ve ekonomik gücü aktaran yasaları geçireceğini ve ekonomik gücün yavaşça ve aşamalı olarak, beyazlar Güney Afrika'da kazandıkları her şeyi kaybedene kadar ama onları isyana ya da savaşa itecek şekilde fazlasını hemen de almadan, siyahlara geçeceğini kasteder."[6] Ramaphosa yarım milyar dolardan fazlasının sahibi, en zengin Güney Afrikalı iş insanlarından biridir; peki eğer zenginliğin yeniden bölüştürülmesinden bahsediyorsak, kendisinin de yavaşça haşlanması için tencereye atılması gerekmez mi? Yoksa sadece eski hâkim beyaz sınıfı siyahıyla, siyah çoğunluğun aynı sefalet içinde kalmasıyla değiştirmeyi mi amaçlıyoruz?

Bununla birlikte, Ramaphosa'nın oldukça talihsiz metaforunun çok daha ilgi çekici bir kullanımı vardır: Ekolojik tehdidi (şimdiye kadar ve gelişmiş ülkelerde) nasıl deneyimlediğimizi mükemmel biçimde resmetmez mi? Küresel ısınma sürecinin içinde kelimenin tam anlamıyla haşlanırken, zalim Doğa Ana bizlerle, insanlarla, şu aynı suyu (ve havayı) yavaşça ısıtma oyunundaki gibi oynuyor gözüküyor; küresel ısınma süreci yavaş ve inkârcıların istismar ettiği belirsizliklerle dolu; örneğin yerel aşırı soğuk dönem etkileri üreterek, Trump gibi sabit istikrarlı dâhilerin daha sıcak havaya ihtiyacımız olduğunu iddia edebilmesine mahal veriyor. Küresel ısınmanın etkilerinden biri de Körfez Akıntısı'nın yön değiştirebileceği ve Kuzeybatı Avrupa'ya artık ulaşmayabileceği, Fransa'dan İskandinavya'ya yeni bir buzul çağı başlatabileceği yönündedir. Sanki "küresel ısınma projesi", insanların çoğunun şüpheci kalmasını sağlayacak ve bu konuda herhangi bir şey yapmayı reddedecek şekilde yürütülüyor. İşlerin ciddiyet kazanabile-

6. Alıntı: https:// www.politicsweb.co.za/opinion/ramaphosamust-explain-comment-of-white-people-and.

ceğini anımsatırcasına, zaman zaman bir sıcak hava dalgası ya da beklenmedik bir kasırga tarafından vuruluyoruz ancak böylesi felaketler hemen anormal rastlantılar olarak yorumlanıyor. Bu şekilde, tehdidin farkında olsak bile, medyamızın örtük mesajı, büyük değişiklikler olmadan aynı yaşadığımız gibi yaşamaya devam etmemiz gerektiğidir. Çöplerinizi geri dönüştürün, kola kutularınızı bir çantaya, eski gazeteleri başka bir çantaya koyun ve işte üzerinize düşeni yapmış oldunuz...

Ramaphosa'nın metaforunun insanlar olarak hayatta kalmamızla daha az ilgili olmayan bir başka kullanımı daha vardır: Yaşamımızın dijital kontrolü tehdidinde de benzer bir şey yok mu? Kesinlikle dijital polis devleti çağına giriyoruz: Dijital makineler, şu ya da bu şekilde, sağlıktan alışveriş alışkanlıklarımıza, siyasi görüşlerimizden uğraşlarımıza, ticari kararlarımızdan cinsel pratiklerimize kadar tüm kişisel olgularımızı ve eylemlerimizi kayıt altına alıyorlar. Bugünün süper bilgisayarlarıyla bu denli büyük miktarda veri, düzgünce kategorileştirilebilir, ayrı ayrı dosyalarda düzenlenebilir ve tüm bu veri devlet kurumlarına ve özel şirketlere erişilebilir hale getirilebilir. Buna karşılık, asıl oyun kurucu böylesi bir dijital kontrol değil, nörologların pet projeleridir: Zihnimizi (biz elbette bunu bilmeden) doğrudan okuyabilen dijital makineler.

Bu sürecin failleri, yani iktidardakiler, bizi suyun giderek ısındığından habersiz kurbağanın pozisyonunda tutmak için bir dizi stratejiye yaslanırlar. Bunlardan birisi, tehdidi ütopik, bundan halen çok uzağız diye dikkate almamaktır: Zihin okuyucu makineler tarafından kontrol edilmek yalnızca liberal-solcu bir paranoyadır. Bir başkası, bu sürecin potansiyel (çoğunlukla tıbbi) kazanımlarını ortaya koymaktır: Eğer bir makine bütünüyle kötürüm bir kimsenin zihnini okuyabilirse, onun için gündelik yaşamı çok daha kolay kılabilir; örneğin yalnızca hakkında düşünerek yanındakileri istediklerinden haberdar edebilir. Daha genelde ise medyamız, tekrar tekrar dijital açıdan kontrol edilen bir toplumda gündelik yaşamın

bizim için ne kadar kolay olacağına dikkat çeker. Benim buradaki en favori hikâyem, büyük bir mağazaya girerken göz taraması hakkında olandır: Makine göz taramasıyla bizi tanımlar, banka hesabımızla bağlantı kurar ve alım gücümüzü aktif kılar; ek olarak, mağazayı terk ederken ne aldığımızı kendiliğinden kayıt altına alır, böylece hiçbir şey yapmamız gerekmez. Mağaza yalnızca içine girdiğimiz, istediğimizi ya da ihtiyaç duyduğumuzu aldığımız ve çıktığımız bir yer haline gelir.

Hem küresel ısınma hem de şu tırmanan dijital kontrolde, değişimler aşamalı olarak gerçekleşir, böylece kısa süren acil durumlar dışında, gündelik yaşamımızdaki etkilerini görmezden gelebiliriz; ta ki aniden çok geç olduğunu ve her şeyimizi kaybettiğimizi anlayana kadar. Fakat bir kurbağayı haşlamak ve küresel ısınma ya da dijital kontrol arasında bir fark vardır. Hem ekolojik tehditte hem de dijital kontrol tehdidinde, sıcaklığı aşamalı olarak yükselten ya da dijital kontrolü arttıran hiç kimse, insan olmayan hiçbir fail bulunmaz. Bunu kendimize yapan bizleriz; ısıyı aşamalı olarak arttırarak, tehdidi görmezden gelmemizi sağlarız. Bizler, kendimizi yavaş yavaş ölümüne kaynatan kurbağalarız.

Peki ne olacak? Muhtemelen hiçbir şey. Bizi uyandırması ve hakiki bir olağanüstü hal ilan etmeye hazırlaması için; kendimize karşı önümüzdeki savaşta dövüşmek için daha fazla (umarım daha büyük olmayan) felakete ihtiyacımız vardır. İşte komünizm nihayetinde böyle sahneye çıkacak: Elbette basit parlamenter bir seçim süreciyle değil ama apokaliptik bir tehdidin bizi olağanüstü hale zorlamasıyla. *Taht Oyunları'nın* (*Game of Thrones*) radikal siyasi kadın fail Daenerys'in kurgusal örneğinde de gördüğümüz gibi, bu radikalleşmeye karşı direnç son derece güçlüdür. Dizinin son sezonu, tüm sezonun reddedilmesi ve yeni bir tane çekilmesi için (neredeyse bir milyon öfkeli seyirci tarafından imzalanan) imza kampanyasıyla doruğuna ulaşan bir halk tepkisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tartışmanın yırtıcılığı, ideolo-

jik kazanımların büyük olması gerektiğinin kendi içindeki kanıtıdır.

Hoşnutsuzluk birkaç nokta etrafında dönmüştür: Kötü senaryo (diziyi hemen bitirme baskısı altında anlatının karmaşıklığı basitleştirildi), kötü psikoloji (Daenery'nin Çılgın Kraliçe'ye dönüşmesi karakter gelişimiyle gerekçelendirilemedi), vb. Tartışmadaki birkaç akıllıca sesten biri de hoşnutsuzluğu üretenin kötü son değil ama böylesi bir son olduğunu belirten Stephen King'ti; böyle dönem dizileri, kural olarak, belirsiz şekilde süregiderken, anlatının kapatılması fikri katlanılmaz oldu. Dizinin bu çabuk sonunu, inandırıcı psikolojiyi değil ama daha ziyade bir televizyon dizisinin anlatım önkoşullarını ihlal eden tuhaf bir mantığın devraldığı doğrudur. Son sezon yalnızca savaş için hazırlık, yas ve savaş sonrası yıkım ve savaşanın kendisinin tam bir anlamsızlık içinde olmasıydı; benim için o alışıldık melodramatik gotik olay örgülerinden çok daha gerçekçiydi.

Taht Oyunları evreni (*Lord of the Rings*'inki gibi) ruhani ama tanrısızdır: Doğaüstü güçler vardır ancak bunlar doğanın parçalarıdır, daha büyük tanrılara ya da onlara hizmet eden rahiplere sahip değildirler. Bu çerçevede 8. Sezon'un ana hatları son derece tutarlıdır: Üç müteakip savaşıma sahne olur. Birincisi insanlık ve onun insan olmayan Ötekiler'i (Gece Kralı'nın yönetiminde, Kuzey'deki Gece Ordusu) arasındadır; başlıca iki insan grubu arasında (kötü Lannisterlar ve onlara karşı Daenerys ve Starkların öncülüğündeki koalisyon); Daenerys ve Starklar arasındaki iç çatışma. Bu nedenle 8. Sezon'daki savaşlar, dışsal karşıtlıktan içsel ayrışmaya doğru mantıksal bir yol izler: İnsan olmayan Gece Ordusu'nun yenilgisi, Lannisterların yenilgisi ve King's Landing'in yıkılışı; nihayetinde tebaalarını sadakatle kötü tiranlardan koruyan geleneksel "iyi" soyluluk (Starklar) ve yeni tipte güçlü bir lider, bir tür yoksullar yararına hareket eden ilerici bonapartist Daenerys arasında son Starklar ve Daenerys savaşımı. Son çatışmanın mükâfatı böylece, en basit şekilde belirtirsek, şu

şekildedir: Tiranlığa karşı isyan, yalnızca aynı hiyerarşik düzenin daha iyi bir örneğine dönüş için bir savaş mıdır yoksa ihtiyaç duyulan yeni bir düzen için arayışa mı yönelmelidir?

Hoşnutsuz seyircilerin sorunu bu son mücadeleyle ilgilidir; bunda radikal bir değişimin reddiyesinin, Hegel, Schelling ve Wagner'de geçerli olan eski anti-feminist bir motifle birleştirilmesine şaşmamalı. *Tinin Fenomenolojisi*'nde* Hegel, "topluluğun ebedi ironisi" olarak kadınlar şeklindeki kötü şöhretli kavramını sunar: Kadınlar, "hükümetin evrensel amacını, entrikayla bir özel amaç olarak değiştirirler, evrensel etkinliğini tikel bireyin çabasına dönüştürürler ve devletin evrensel mülkiyetini, ailenin sahipliği ve süsü şeklinde saptırırlar."[7] Bu satırlar mükemmel biçimde Wagner'in *Lohengrin*'indeki Ortrud figürüyle örtüşür: Wagner açısından güç arzusunun itkisiyle siyasal yaşama müdahale eden kadından daha korkunç ve iğrenç bir şey yoktur. Erkek hırsına kıyasla, devlet siyasetinin evrensel boyutunu kavramada yetersiz olduğundan kadın, gücü kendi dar aile çıkarlarını desteklemek ya da daha kötüsü, kişisel kaprisi için ister. F.W.J. Schelling'in "etkinliğinde bizi tüketen ve yok eden aynı ilke, bizi edilgenliğinde taşır ve korur" iddiasını nasıl anımsamayız?[8] Doğru yerde durduğunda yararlı ve barışçıl olan bir güç, daha yüksek, kendisine ait olmayan bir düzeye müdahale ettiği uğrakta, karşıtına, en yıkıcı öfkeye dönüşür. Aile yaşamının kapalı çemberi içerisinde koruyucu sevginin en büyük gücü olan aynı kadınlık, kamu ve devlet işleri düzeyinde görüldüğünde korkunç bir gazaba dönüşür. Diyaloğun en alçak noktası Daenerys'in Jon'a eğer kendisini bir kraliçe olarak sevemiyorsa, korkunun hüküm sürmesi gerektiğini söylediği andır; cinsel

* Hegel, *Tinin Görüngübilimi*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea, 2014. (y.h.n.)

7. G.W.F. Hegel, *Phenomenology of Spirit* (Oxford: Oxford University Press, 1977), s. 288.

8. F.W.J. Schelling, *Die Weltalter. Fragmente. In den Urfassungen von 1811 und 1813*, (Ed.) Manfred Schroeter (Munich: Biederstein, 1946; yeniden baskı 1979), s. 13.

olarak tatmin olmamış bir kadının kaba mahcup motifinin yıkıcı bir öfke olarak patlayışı.

Peki Daenerys'in ölüm saçan patlayışına ne demeli? Şimdi buna göğüs gerelim. King's Landing'teki binlerce sıradan insanın merhametsizce katledilişi evrensel özgürlüğe yönelik gerekli bir adım olarak gerçekten haklı çıkarılabilir mi? Evet, bu affedilemez; ancak bu noktada senaryonun iki erkek tarafından yazıldığını anımsamalıyız. Çılgın Kraliçe olarak Daenerys tam bir erkek fantezisidir; dolayısıyla eleştirmenler, çılgınlığa düşmesinin psikolojik olarak gerekçelendirilmediğine işaret ettiklerinde haklıdırlar. Bir ejderhanın üzerinde uçan, evleri, insanları yakan çılgın ve öfkeli ifadeyle Daenerys kavrayışı, tamamen patriarkal ideolojinin güçlü siyasi kadın korkusunun ifadesidir.

Taht Oyunları'ndaki lider kadınların nihai kaderi de bu koordinatlara uyar. Merkezde, Cersei ve Daenerys, iktidarda olan/olmayan iki kadın arasındaki karşıtlık vardır ve aralarındaki çatışmanın mesajı nettir: İçlerinden iyi olanı bile kazansa iktidar kadını yozlaştırır. (Gece Kralı'nı öldürerek hepsini tek başına kurtaran) Arya da ortadan kaybolur, (sanki Amerika'yı sömürgeleştirecekmiş gibi) Batı'nın Batı'sına yol alır. Geride kalan bugünün kapitalizminin sevdiği tipte bir kadın olan (Kuzey'in özerk krallığının kraliçesi) Sansa'dır. Kadınsal yumuşaklığı ve anlayışı, iyi dozda manipülasyon ruhuyla birleştirir ve böylece tümüyle yeni güç ilişkilerine uyum sağlar. Kadınların bu marjinalleştirilmesi, finalin şu genel liberal muhafazakâr dersinin kilit uğrağıdır: Devrimler yoldan çıkmaya ve yeni tiranlıklara yol açmaya mahkûmdur.

Aynısı Christopher Nolan'ın Batman üçlemesinin final kısmı *The Dark Knight Rises* için de geçerli değil mi? Bane resmi kötü adam olmasına rağmen, çarpıtılmış kötü adam olarak, filmin Batman'den çok daha otantik kahramanı olduğuna ilişkin işaretler vardır: Aşkı için hayatını feda etmeye, haksızlık olarak düşündüğü şeye karşı her şeyini riske etmeye hazırdır ve bu temel gerçek, yıkıcı kötülüğün yüzeysel ve

daha çok saçma işaretleriyle örtülmektedir. Ve Killmonger da *Black Panther*'deki asıl kahraman değil mi? Wakanda'nın sahte bolluğunda iyileşmek ve kurtulmak yerine özgürce ölmeyi yeğler; Killmonger'ın son sözlerinin etik açıdan güçlü etkisi, basit kötü bir adam olduğu fikrini hemen yıkar. Liberal muhafazakâr ders, en iyi Jon'un Daenerys'e şu sözlerinde açığa vurulmaktadır:

> Ejderhaların yeniden var olacağını asla düşünmemiştim; hiç kimse düşünmedi. Seni izleyen insanlar, olması imkânsız bir şeyi gerçekleştirdiğini biliyorlar. Belki bu, başka imkânsız şeyler de gerçekleştirebileceğine inanmalarına yardımcı olur: Her zaman bildikleri bu berbat dünyadan farklı bir dünya inşa et. Fakat onları [ejderhaları] kaleleri yıkmak ve şehirleri yakmak için kullanırsan, hiçbir farkın kalmaz. Aynılardan biri daha olursun yalnızca.

Sonuç olarak Jon, aşkını, dizide gerçekten yeni bir şey, eski adaletsizliklere son verecek olan yeni bir dünya için savaşan tek faili öldürür (eski erkek-şovenist formülün söylediği gibi lanetli kadını kendinden kurtarır). Bu nedenle son bölümün olumlu tepkiler almasına şaşmamalı: Adalet galip geldi; peki ne tür bir adalet? Herkes kendi uygun yerine yerleştirildi; kurulu düzeni rahatsız eden Daenerys öldürüldü ve son ejderhasıyla birlikte ebediyete uçuverdi. Yeni kral, kötürüm, her şeyi bilen, en iyi yöneticiler iktidarı istemeyenlerdir bayat sözünü çağrıştırır şekilde hiçbir şey istemeyen Bran oldu. Fevkalade siyaseten doğrucu bir sonla, şimdi, bir cücenin yardım ettiği, yeni bilge elitler tarafından seçilen engelli bir kral hükmeder. (Güzel bir ayrıntı: İçlerinden biri kralın daha demokratik şekilde seçilmesini önerdiğinde ardından gelen kahkahalardır.) Ve mecburen belirtilmelidir ki, yeni hükmedenler açıkça beyaz Kuzeyli olmakla beraber, Daenerys'e sonuna kadar sadık kalanlar etnik açıdan çeşitlidir. Toplumsal konumuna ve kökenine bakmaksızın herkes için daha fazla özgürlük isteyen radikal kraliçe saf dışı bırakılmış, işler normale dönmüş, halkın sefaleti uysal bir bilgelikle mayalanmıştır

(yeni yönetim konseyi tarafından planlanan ilk önlemlerin ordunun, genelevlerin... yeniden eski konumuna getirilmesi olduğunu anımsayın).

Ve Greta da bizim yeni Daenerys'imiz değil mi? Gerçek bir değişim isteyen aynı Çılgın Kraliçe değil mi? Ve onun eylemlerine düzenimizin yanıtı *Taht Oyunları*'nın sonundaki yönetim konseyinde sergilenen aynı kinik sözler değil mi?

7
Her İkisi De Kötü!

Ne zaman öğrencilere "serbest çağrışım"ın psikanalitik tedavide ne anlama geldiğini açıklamaya çalışsam, sürekli şu çok iyi bilinen sözden bahsederim: "Bebeği kirli banyo suyuyla birlikte dışarı atmayın!" Psikanalist, hastasından "serbest çağrışım yapma"sını, yani bilinçli egosunun kontrolünü askıya almasını ve aklına gelen herhangi bir şeyi söylemesini istediğinde, ondan neredeyse tam tersini yapmasını istemiş olmaz mı? Analist, hastasının (egosunu) "bebeği dışarıya atmasını" ve sadece (serbest çağrışımına ait) "kirli su"yu tutmasını ister. Burada fikir, elbette, bu "kirli su"yun aklı başında ve sağlıklı egonun gizli hakikatini ortaya çıkaracağıdır. Sudaki kirin dışarıdan değil bebekten geldiğini unutmayın!

Aynısı pek çok sahte ekolojist için de geçerli değil mi? Kirlenmiş muhitlerde serbestçe akan kirli suyu görmezden gelirken, temiz yeşil ortamda sağlıklı "sürdürülebilir" yerleşimlere saplanmış durumdalar. Eğer kirliliğin ciddi şekilde üstesinden gelinmek istenirse, yapılması gereken ilk iş, kirli muhitlere odaklanmak ve yalıtılmış "sürdürülebilir" ortamlarımızın, kirliliği neden sadece onların civarına taşıdığını analiz etmektir. Belki de tam aksini, Japonya'da yaptıklarına çok benzer bir yaklaşımı benimsemeliyiz: Mümkün olduğunca kirliliği ve nüfusu büyük şehirlerde yoğunlaştıralım ki, (görece) temiz sudaki kirli bebekler gibi olsunlar.

Bir başka örnek: İrlanda ve Pensilvanya'dan Avustralya'ya kadar dünyanın dört bir yanında, Katolik Kilisesi'nde meydana gelmekte olan çok sayıda pedofili suçu, toplumun ahlaki pusulası olduğunu iddia eden bir kurumun mensupları tarafından işlenen suçlar, bizleri, Kilise kirli pedofili suyunu atmalı ama iyi rahiplerin aklı başında kurumunu tutmalı şeklindeki, basit fikri reddetmek zorunda bırakıyor. Bu istismar, kurumun hayatta kalmak için libidinal yaşamın patolojik gerçeklerine yer vermek zorunda kaldığından değil ama onun kendisini yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğundan ötürü yaşanan bir şeydir.

Bunun anlamı, bir sistemin karanlık tarafıyla yüzleştiğini gördüğümüzde, basit bir şekilde onun iyi tarafını desteklememiz gerektiğidir; bu iyi tarafın nasıl ve neden kötü tarafı ortaya çıkardığını da sorgulamalıyız; bir anlamda her iki taraf da kötüdür. 1920'lere dönersek, bir gazeteci Stalin'e, sağ (Buharin ve topluluğu) ya da sol (Troçki ve topluluğu), hangi sapmanın daha kötü olduğunu sormuştu ve o da hızlıca şu yanıtı vermişti: "Her ikisi de kötüdür." Siyasal bir seçimle karşı karşıya kaldığımızda ve bir taraf tutmamız istendiğinde, bu taraf sadece daha az kötü taraf olsa bile, çoğu zaman kendisini dayatanın şu olması vaziyetimizin üzücü bir işaretidir: "Fakat her ikisi de kötü!" Bu elbette, alternatifin her iki kutbunun da öylece aynı yere varacağı anlamına gelmez;

somut durumlarda, örneğin Fransa'daki Sarı Yelekliler'in (*les gilets jaunes*) protestolarını koşullu olarak desteklemeliyiz ya da özgürlüklerimize yönelik köktenci tehdidi (diyelim köktenciler kürtaj hakkını sınırlamak istediklerinde ya da açıkça ırkçı bir siyaset izlediklerinde) engellemek için liberallerle taktik bir işbirliği yapmalıyız. Fakat bunun anlamı, bize büyük medya tarafından dayatılan seçimlerin büyük kısmının sahte seçenekler olduğudur; işlevleri asıl seçimi perdelemektir. Bundan çıkarılabilecek üzücü ders şudur: Bir çatışmada bir taraf kötüyse, karşı taraf zorunlu olarak iyi değildir.

Venezuela'nın bugünkü durumunu ele alalım: Maduro mu Guaido mu? Aynı anlamda olmasa da her ikisi de kötüdür. Maduro "kötü"dür çünkü onun devri Venezuela'ya, nüfusun çoğunluğunun acınası yoksulluk içinde yaşamasıyla beraber, yalnızca iç ve dış düşmanların sabotajlarına dayandırılamayacak olan tam bir ekonomik fiyasko getirdi. Maduro rejiminin sosyalizm fikrine verdiği kalıcı zararı akılda tutmak yeterlidir: Gelecek on yıllar boyunca, "Sosyalizm mi istiyorsunuz? Venezuela'ya bakın. [...]" temasının çeşitlemelerini dinlemek zorunda kalacağız. Buna karşılık Guaido da daha az "kötü" değildir: Sanal başkanlığı üstlendiğinde, bağımsız bir halk ayaklanması (her ikisi de kötü olan Maduro ve Guaido arasındaki seçimde kaybolan kesinlikle "daha iyi" bir üçüncü seçenek) değil, ABD tarafından yönetilen çok iyi hazırlanmış bir darbeye tanık olduğumuza şüphe yoktu.

Ve aynı mantığı, popülistler ve Batı demokrasilerini simgeleyen düzen liberalleri arasındaki savaşıma uygulamaktan da kaçmamalıyız. ABD siyasetine gelince bunun anlamı, "Kim daha kötü, Trump mı Clinton mı (ya da şimdilerde Pelosi mi)?" sorusuna yanıtımızın şu olması gerektiğidir: Her ikisi de kötüdür! Trump şüphesiz ki "daha kötü"dür: Sistematik olarak uygar siyasal yaşamın normlarını çürüten, azınlık haklarını ortadan kaldıran, çevremize yönelik tehditleri görmezden gelen, vb "zenginler için sosyalizm"in faili. Bununla birlikte, başka bir anlamda, demokratik düzen de "kötü"dür: Trump'ın

popülizmine alan açanın demokratik düzenin içkin başarısızlığı olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız. Trump'ı yenilgiye uğratmak için ilk adım bu nedenle demokratik düzenin radikal bir eleştirisidir. Trump ve diğer popülistler sıradan insanların korkularını ve sıkıntılarını nasıl istismar edebiliyorlar? Çünkü iktidardakiler tarafından ihanete uğramış hissediyorlar.

Şimdi de daha karmaşık bir örneğe geçelim. Batı liberal evrenselciliği karşısında (Avrupa-merkezcilik karşıtı) tekil kimliklerin savunulması. Bu seçimde her iki terim de kötüdür; neden? Göçmen proleterlerle ilgili olan bölümde alıntıladığımız Yahudi fıkrası sahte sol-liberal "ırkçılık karşıtları"nın sorununun ne olduğunu açıklığa kavuşturur. Kimlik siyaseti için çabalarında, siyahi toplulukların kültürel kimliklerini koruma ve güçlendirme çabasını hep desteklerler; siyahi toplulukların özgül kimliklerini kaybetmelerinden ve beyaz kategorilerle belirlenen küresel evrende, *a priori* olarak ikincil bir pozisyonda oldukları bir dünyada kaybolmalarından endişelenirler. Bununla birlikte, beyaz liberal "ırkçılık karşıtları"nın siyahi kimliği desteklemelerinin nedeni çok daha karanlık bir hadisedir: Asıl korktukları şey, siyahların kendi özgün kimliklerini unutmaları, "hiçbir şey olmayı" varsaymaları ve kendi evrenselliklerini hegemonik beyaz kültür ve siyasetinin dayattığı evrensellikten farklı olarak formüle etmeleridir. *Bu* seçenek, orijinal seçimin (liberal evrenselcilik ya da marjinal tekil kimlikler) her iki teriminin de "kötü" olmasına göre, "en iyi" olandır. Malcolm X bunu örnek alınacak bir yol olarak görmüştü: Tekil siyah köken ve kimlik aramaktansa, X'i (etnik kökenlerin yoksunluğu) beyazlar tarafından dayatılandan farklı bir evrenselliği savunmak için eşsiz bir şans olarak aldı.

Ve işte burada da son ve daha sorunlu "her ikisi de kötü"dür örneğimiz. 2018'de internette bir video klip yayıldı. Washington'daki Lincoln Anıtı'nın yanında geçen gergin bir sahneyi göstermektedir: Yerli Halklar Yürüyüşü'nün* sonunda, yaşlıca

* 19 Ocal 2019'da Washington'da gerçekleşen ve yerli hakların karşılaştığı küresel adaletsizliklere dikkat çeken yürüyüş. (y.h.n.)

Yerli Amerikalı bir adam, katılımcıları sömürgeciliğin polis vahşetini, sağlık hizmetlerine zayıf erişimi ve küresel ısınmanın arazilerine olumsuz etkisini de içeren yağmasına karşı "güçlü olma"ya çağıran bir birlik şarkısı söylerken, durmadan davuluna vurur. Çoğu beyaz yeniyetme, birkaçı "Amerika'yı Yeniden Büyük Yapalım" şapkaları giyen bir grup genç tarafından sarılır; içlerinden davulcunun yüzünden bir buçuk metre kadar uzakta duran birisi durmadan sırıtır. Şimdilerde bu ikisinin kimler olduğunu biliyoruz: Yerli Amerikalı Nathan Phillips, bir Omaha büyüğü, yerli hakları mücadelesinde kıdemli biri ve sırıtan genç çocuk Nick Sandmann, bir Katolik lisesinde öğrenci.

Bu karşılaşmanın videosu, şöhretini tümüyle hak ediyor: İdeolojik açmazımızın bir tür yoğunlaştırılmış indeksini sunar. Beklendiği üzere, hâkim liberal tepki, onda alternatif-sağ ırkçılığının saf bir ifadesini görerek, sadece adaletsizliklerimize karşı protestoyla değil ama aynı zamanda azınlık kültürünün otantik gösterimiyle de alay eden, Nick'in küstah sırıtışına odaklandı. Bu görüşe tamamen katılıyorum. Benim için Nick'in sırıtışı Amerikancılığın en kötüsünü temsil ediyor, dolayısıyla klipi gördüğümde, kişisel olarak Nick'in yüzündeki ifadeden tiksindim ve cahil vahşi büyüklenmesinden günlerce rahatsız oldum. (Nick şimdilerde, yalnızca gerilimi yatıştırmaya çalıştığını iddia ederek, eylemini savunuyor: "Protestocuya kasten surat yapmıyordum. Bir noktada sırıttım çünkü öfkelenmeyeceğimi bilmesini istedim. [...]" Bu karşı iddianın saçmalığı nefes kesici: Sırıtışı eğer iyiliği ifade ediyorsa, bu öyleyse bir babanın vahşi çocuğunu zapt etmeye çalışmasındakine benzer şekilde, dünyanın bugüne kadar gördüğü en kibirli ve küçümseyici iyiliktir.)

Bununla birlikte, karşı tarafa da eleştirel bir bakış sergilemeye kendimi zorunlu hissediyorum; bu bir filozof olarak benim mesleki deformasyonumdur. Medyada verildiği üzere, Phillips yalnızca Yerli Amerikalı protesto hareketinden kıdemli biri değil, aynı zamanda Vietnam Savaşı gazisidir; ki

bu, kendi nezdinde, otantik kültürel köklerini korumasının, en etkili modern askeri makineye dahil olmasına engel teşkil etmediği anlamına gelir. Şüphesiz samimi olduğu gibi, Yerli Amerikan kültürüne devam eden pratiğinin katılımını daha kolay kıldığını bile kolayca varsayabiliriz. En acımasız modern savaşa etkin katılımı mümkün kılan "otantik" geleneksel kültürel pratiğin benzer örnekleri vardır. (Kimi kaynaklara göre Phillips hiçbir zaman Vietnam'da fiilen görev almamıştır; lâkin bunun doğru olduğu kanıtlanırsa, kendisini bir Vietnam gazisi olarak sunması ABD askeri operasyonlarıyla özdeşleşmesini daha güçlü kılar: Pişman olduğu bir şey değil ama bir bağlılık beyanı.)

Japonya'da Zen Budizmin yakın tarihine aşina olan herhangi biri, vahşi askeri yayılma döneminde (1930'lar ve 1940'lar), Budist birliğinin büyük çoğunluğunun etkin biçimde savaş çabasını desteklediğini ve hatta bunlara gerekçe sunduğunu bilir. Örneğin hippi zamanlarında Zen'i popüler kılan başlıca kişi olarak tanınmış D.T. Suzuki,* 1930'larda, Zen aydınlanma deneyiminin bir askeri nasıl daha etkili kıldığını kanıtlamaya çalışan bir dizi metin yazmıştı; eğer sabit bir Benlik'inin olmadığının farkındaysan, dünya yalnızca akıp giden fenomenlerin bir dansıdır; öldürmek çok daha kolaydır. Suzuki'nin kendi sözcüklerinde, bir asker düşmana bir kılıçla saldırdığında, "ölümü gerçekleştiren aslında kendisi değil kılıçtır. Hiç kimseye zarar verme arzusuna sahip değildir ama düşman belirir ve kendisini kurban kılar. Kılıç kendiliğindenmişçesine merhametin bir hizmeti olan adalet hizmetini yerine getirir."

Otantik Budizmin başkalarının acı çekmesine karşı alışıldık merhamet anlayışımızdan ne kadar uzak olduğu, bir öğrencinin bir zamanlar Buda'ya sorduğu şu soruyla ilişkili hikâyede açıklığa kavuşur: "Usta başkalarına merhamet göstermeli miyiz?" Birkaç dakikalık derin düşünüşten sonra Buda şöyle yanıtlar: "Başkaları yoktur." İnsan Benliklerinin

* Budizm ve Zen üzerine çalışmaları olan Japon yazar ve bilgin. (y.h.n.)

herhangi bir maddi gerçekliğini reddeden Budist bakış açısından çıkabilir tek mantıki yanıttır bu: Kendimizi maddi Benlik olarak algıladığımız kadar acı çekeriz, dolayısıyla acılarımızı doğru bir şekilde geride bırakmamız Benlik'imizin mutluluğumuza engel olarak algıladığından kurtulmak değil ama Benlik'imizin kendisinden kurtulmaktır. Budizmin bu radikal tutumu hızlıca terk etmesine şaşmamalı; Mahayana dönüşüyle birlikte her şey ters gitmeye başladı. Budizm'deki ana bölünme, Hinayana ("küçük çark") ve Mahayana ("büyük çark") arasındadır. Birincisi elitisttir ve Buda'nın öğretisine bağlılık talep eder, onu korumaya çalışır, bireyin Benlik yanılsamasından kurtulma çabasına ve Aydınlanma'ya erişmesine odaklanır. Bu ilkinden bölünme yoluyla ortaya çıkan ikincisi, vurguyu incelikle diğerlerine merhamete kaydırır: Merkezi figürü bodhisattva, Aydınlanma'ya eriştikten sonra, merhametten ötürü maddi yanılsamalar dünyasına, diğerlerinin Aydınlanma'ya erişmesine yardım etmek, yani tüm hisseden varlıkların acısına son vermeye çabalamak için dönmeye karar veren bireydir. Zorunlu olarak kaderci sonuçlara yol açan Mahayana hamlesinin tutarsızlığını tespit etmek kolaydır: Bodhisattva Arzulama Çarkı'nda olmayı sürdüren kimselere merhametinden, onları Aydınlanma'ya erişmelerine ve Nirvana'ya girmelerine yardım etmek için yanılsamaların düşkün yaşamına döndüğünde, tam burada basit bir soru yöneltilmelidir: Eğer radikal Budistlerin dikkat çektikleri gibi, Nirvana'ya girmek bu dünyayı terk ettiğimiz ve daha yüksek başka bir gerçekliğe girdiğimiz anlamına gelmez, başka bir deyişle, gerçeklik olduğu gibi kalırsa ve Nirvana'da değişen tek şey, bireyin ona yönelik tutumuysa, öyleyse neden diğer acı çeken varlıklara yardım etmek için her zamanki gerçekliğimize *geri dönmek* zorundayız ki? Bunu neden, bize öğretildiği kadarıyla bu dünyada yaşamayı sürdürdüğümüz Aydınlanma halinde bulunurken yapamıyoruz? Dolayısıyla Mahayana'ya, "daha büyük çark"a ihtiyaç yoktur. Küçük (Hinayana) çark, Aydınlananlar için, başkalarına yardım etmeyi

sağlayacak kadar büyüktür. Başka bir deyişle, bodhisattva kavramı Nirvana'nın doğasının teolojik-metafiziksel bir yanlış anlaşılmasına dayanmaz mı? Nirvana'yı el altından daha yüksek bir metafizik gerçekliğe dönüştürmüyor mu? Mahayana Budistlerinin, Buda'nın orijinal agnostik materyalizmini, din konusuna belirgin kayıtsızlığını terk ederek, Budizm'e dini bir dönüş yaptıran ilk kişiler olmalarına şaşmamalı.

Budizmin şiddet potansiyeline ilişkin kanıta ihtiyaç duyulursa, işte son bir örnek:

> Myanmar polisi "Budist Bin Laden" olarak bilinen kışkırtıcı rahip Ashin Wirathu için bir yakalama emri çıkardı. Wirathu nefret dolu İslamofobik söylevler yoluyla uzun zamandır Myanmar'ın Müslümanlarına, özel olarak Rohingya cemaatine* karşı köktendinci şiddeti kışkırtmakla suçlanıyordu. Budizm şiddetten kaçınmayı benimsemiş de olsa, Wirathu açıkça "radikal Budist diye anılmaktan gurur duyduğunu" belirtmiş ve 2013'teki bir vaazında Myanmar'daki Müslümanlar için şunları söylemiştir: "Tümüyle iyilik ve sevgi dolu olsanız da çılgın bir köpeğin yanı başında uyuyamazsınız."[1]

Bu bizi belki, böylesi tehlikelerden kaçınan otantik Budist duruşun en doğru tanımlarından birine götürür: Hakikaten aydınlanmış bir insan, çılgın bir köpeğin yanı başında uyuyabilen kimsedir.

Bunun anlamı, acımasız (ve şüphesiz kimi insanlar için "duyarsız") bir şekilde belirtilirse, Phillips'e yönelik tüm sempatime ve dayanışmama rağmen, kayıtsız şartsız biçimde böylesi "otantik" ritüellerin sergilenmesini aptalca, etkisiz ve hatta zarar verici bulma hakkımı savunmak istiyorum. Evet, elbette, Sandmann gibi insanlarla savaşmalıyız ancak esasen ritualistik ilahiler eşliğinde davul çalma yoluyla değil; hele ki

---

* Myanmar'ın Arakan bölgesinde yaşayan ve uzun zamandır ayrımcı politikalara ve eziyetlere maruz kalan Sunni Müslüman bir halk. (y.h.n.)

1. Bkz. https://www.theguardian.com/world/2019/may/29/myanmar-police-hunt-buddhist-bin-laden-over-suu-kyi-comments.

böylesi performansların uyuşuk ritmine neredeyse hipnotik olarak dalmamızda, bugün her zamankinden daha çok ihtiyacımız olan eleştirel rasyonel düşünmeyi etkisiz bırakan herhangi bir şey varsa. Askeri emperyalizme karşı savaşmak için animist* olmak zorunda değiliz.

Bütün seçimlerimiz neyse ki her iki tarafın da kötü olduğu türden değildir. Son toksik erkeklik örneğini, küresel ısınmaya karşı bir dizi okul boykotunu tetikleyen İsveç'ten otistik Greta'yı bir düşünün. Eylemlerinden alınan ders yalnızca siyasal değildir; aynı zamanda erkeklik ve kadınlık arasındaki standart karşıtlıklar dizisinin reddedilmesi gerektiğini de gösterir (düzene karşı kaos, akla karşı duygu, hiyerarşiye karşı işbirliği, nesnelerle ilişkilere karşı insanlar arası ilişkiler, vb). Düzene karşı kaosun, vb iki farklı birleşiminden bahsetmek çok daha yerindedir: Antigone'den Greta Thunberg'e uzanan çizgide tespit edilebilir kadınsal "zehirli erkeklik", çürümekte olan patriarkal otoritenin ürünü erkek biçiminden farklıdır. Kadınsal "zehirli erkeklik" adalet duygusuna içkinken, adalete bağlılığın bir eylemiyken, bu ikincisi babaya dayanan Yasa'ya (erkek egemenliğinin algılanan zayıflığına karşı koyan şiddetin patlak vermesi) (kurucu) bir istisnadır.

* Bir bütün olarak tabiatın ve tabiattaki tekil varlıkların kendilerine ait bir ruh taşıdığına inanan kimse. (y.h.n.)

8
Akla (İhanete) Umutsuz Bir Çağrı

Ukrayna-Rusya sınırından gelen son haberler, halihazırda bir savaş öncesi durumda yaşadığımıza işaret ediyor; peki küresel deliliğin patlayışı belirdiğinde, bizler, sıradan insanlar ne yapmalıyız? Belki de ilk tepkimiz, böylesi kara haberleri, çok daha feci bir başka haber dizisiyle karşı karşıya getirmek olmalıdır. Son bilimsel raporlar küresel gıda sistemimizin bozulduğunu açıkça ortaya koyar. Dünya çapında 130 ulusal bilimler ve tıp akademisine göre, milyarlarca insan ya yetersiz besleniyor ya da fazla kilolu, gıda üretimimiz gezegeni bir iklim felaketine sürüklüyor. Hepimiz için çevre dostu bir beslenme biçimi sağlamak, sistemin radikal bir dönüşümünü gerektirecek.

Fakat çığırından çıkmış olan yalnızca küresel gıda sistemi değildir. En son çevre raporlarından da fazlasıyla öğrendiğimiz üzere, vaziyetimizin bilimsel teşhisi çok kolay ve net: Eğer önümüzdeki 12 yıl içerisinde sera gaz emisyonlarını yüzde 45 oranında kesemezsek, kıyı şehirleri sular altında kalacak, yiyecek kıtlığı çekilecek, vb. Bir şeyler yapmak için yaşamımızın tüm alanlarını derinlemesine etkileyecek, süratli radikal bir toplumsal dönüşüm ihtiyaçtır. Peki bunu nasıl başaracağız? Karbon yoğun yakıtların aşamalı, süratle azaltılmasının dışında, daha çarpıcı bir başka yaklaşım da göz önünde bulunduruluyor: SRM (Güneş Radyasyonu Yönetimi), güneş ışığını yansıtmak, soğurmak ve böylece gezegeni soğutmak için aerosollerin* aralıksız biçimde yaygın olarak atmosferimize yayılması. Buna karşılık, SRM son derece risklidir: Mahsullerin verimini düşürebilir, su döngüsünü onarılamaz biçimde bozabilir, diğer pek çok "bilinmeyen bilinmezler"den bahsetmeye gerek bile yok; dünyamızın kırılgan dengesinin nasıl işleyeceğini ve böylesi bir jeomühendisliğin onu nasıl beklenmedik şekillerde karıştıracağını hayal bile edemeyiz. Ayrıca SRM'nin neden pek çok şirket nezdinde popüler olduğunu tahmin etmek de kolay: Zahmetli toplumsal bir değişimdense, en büyük sorunumuza doğrudan teknolojik bir onarım umudu verir. Gerçek bir çıkmazın içindeyiz. Eğer hiçbir şey yapmazsak ölüme mahkûmuz ve ne yaparsak yapalım ölümcül riskler içeriyor. Burada kararı kim verecek? Kim bunu yapmaya yetkin?[1] Kararlar burada doğrudan çıkar kavrayışlarına değil, büyük ölçüde bilimsel akıl yürütmeye dayanarak verilmelidir. Halihazırda ekolojik bozulmaların etkilerini hissetsek ve deneyimlesek de gündelik yaşamımız henüz tam anlamıyla mahvolmuş değil.

Küresel ısınma gibi bir fenomen, teorik ve pratik etkinliğimizin tüm evrenselliğiyle beraber, Dünya gezegeninde,

* Çok küçük ya da ince katı parçacıklarının havada ya da gazlar içerisinde asılı kalmasıyla oluşan bir karışım. (y.h.n.)

1. Burada Kate Aronoff, "The Plan to Block Out the Sun", *These Times* (Aralık 2018) metnine bağlıyım.

yalnızca belirli temel düzeyde başka bir canlı türü olduğumuzun farkına varmamızı sağlar. Hayatta kalmamız, itiraz etmeden kendiliğinden düzenlenmiş saydığımız belirli doğal parametrelere bağlıdır. Dolayısıyla "doğa", kelimenin tam anlamıyla sosyo-tarihsel bir kategoridir ama geniş Marksist anlamda değil ("doğa"nın içeriğinin ne olduğu –ya da bizim ne olduğunu düşündüğümüz–, doğa anlayışımıza dair ufkumuzu yapılandıran tarihsel koşullar tarafından daima üst-belirlenmektedir). Çok daha radikal ve kelime anlamıyla sosyo-tarihsel bir kategori haline gelmektedir; doğa yalnızca insan etkinliğinin sabit bir arka planı değildir, en temel bileşenleriyle onun etkinliğinden etkilenmektedir.

Kısacası, jeomühendislik beklentisi, diz boyu "Antroposen"de* olduğumuz, gezegenimizin yaşamında bizlerin, insanların artık üretken etkinliğimizin sonuçlarını almaya hazır bir rezervuar olarak Dünya'ya bel bağlayamayacağımız yeni bir çağda bulunduğumuz anlamına gelir. Dünya bundan böyle üretken etkinliğimizin aşılamaz arka planı/ufku olamaz; sehven yok edebileceğimiz ya da dönüştürerek yaşanmaz kılabileceğimiz bir sonlu (bambaşka) nesne olarak ortaya çıkar. İşte tam burada Antroposen'in paradoksu yatmaktadır: İnsanlık tam da bütün Dünya'daki yaşamın dengesini etkileyecek kadar güçlü olduğu anda, bir tür olarak kendi sınırlarının farkına vardı. Doğa (Dünya) üzerindeki nüfuzu marjinal kaldığı sürece, doğaya hükmetme ya da onu sömürme hayali kurabiliyordu; bu, sabit bir arka plan olan doğaya karşıydı. Paradoks şu ki, doğanın yeniden üretimi ne kadar insan etkinliğine dayanırsa, o kadar kontrolümüzün dışına çıkıyor. Bizden sıyrılan sadece doğanın gizli tarafı değil ama her şeyden önce kendi etkinliğimizin aşılamaz sonuçlarıdır.

Öyleyse, evet, derin bir keşmekeşin içindeyiz. Burada kolay "demokratik" bir çözüm de yok. (Yalnızca hükümet ve şirketlerin değil) Bizzat halkların da karar vermesi gerektiği

* İnsanlığın yeryüzüne olan etkisinin en üst seviyede olduğu dönemi anlatmak için kullanılan bir kavram. (y.h.n.)

fikri kulağa derin gibi gelse de önemli bir sorudan kaçar: Kavrayışları şirketlerin çıkarları tarafından bozulmamış olsa bile, böylesi hassas bir meselede bir yargıya varmaları için onları yetkin kılan şey nedir? Hiç olmazsa yapabileceğimiz, en azından düzgün bir şekilde öncelikleri belirlemek ve uğruna savaşların verildiği gezegen tehdit altındayken, jeopolitik savaş oyunlarımızın absürtlüğünü kabul etmektir.

Ulus-devlet rekabetinin mantığı son derece tehlikelidir çünkü dolayımızla ivedi yeni bir ilişkilenme biçimi kurma ihtiyacına, Peter Sloterdijk tarafından "vahşi hayvan Kültür'ünün evcilleştirilmesi" diye adlandırılan radikal siyasal-ekonomik bir değişime doğrudan zıt düşer. Şimdiye kadar her kültür kendi üyelerini yetiştirmiş/eğitmiş ve devlet iktidarı kılığı altında aralarındaki sivil barışı güvence altına almıştır ancak farklı kültürler ve devletler arasındaki ilişki, her barış hali geçici bir ateşkesten fazlası olmamakla beraber, sürekli olarak potansiyel savaş tehdidinin gölgesi altındadır. Bütün devlet etiği en yüksek kahramanlık eylemiyle, bir kimsenin ulus-devlet için hayatını feda etmeye hazır olmasıyla doruğuna çıkar; bu demektir ki, devletler arası vahşi barbarca ilişkiler bir devlet içerisindeki etik yaşamın temeli olarak hizmet eder. Bugünün Kuzey Kore'si, uzak hedefleri vurmaya ayarlanmış nükleer silah ve roketlere dair amansız uğraşıyla, koşulsuz ulus-devlet bağımsızlığının mantığına son bir örnek değil midir?

Bununla birlikte, Uzaygemisi Dünya'da yaşadığımız gerçeğini tümüyle kabul ettiğimiz anda, kendini ivedi biçimde dayatan görev, bizzat uygarlıkların uygarlaştırılması, tüm insan toplulukları arasında evrensel dayanışmanın ve işbirliğinin uygulanmasıdır; dinsel ve etnik "kahramanca" sekter şiddetin devam eden yükselişiyle ve bir kimsenin belirli bir Dava için kendisinin (ve dünyanın) hayatını feda etmeye hazır olmasıyla daha da zorlaşan bir görev.

Böylece akıl bizi burada ihanet etmeye, Dava'mıza hıyanet etmeye, devam eden savaş oyunlarına katılmayı reddetmeye zorlar. Eğer ulusumuzu oluşturan insanların kaderini gerçek-

ten önemsiyorsak, sloganımız şu olmalı: "Amerika'ya son, Çin'e son, Rusya'ya son..." Yarım yüzyıl önce, Kara Panterler Partisi'nin kurucusu ve teorisyeni Huey Newton, sermayenin küresel saltanatı karşısında yerel (ulusal) direnişin sınırlarını net biçimde görmüştü. Hatta ileriye doğru kilit bir adım daha attı ve "bağımsızlaşma" terimini uygun olmadığı için reddetti; küresel kapitalizmle ulusal birlik konumundan savaşılamaz. İşte Freudcu psikanalist Erik Erikson'la 1972'deki eşsiz diyaloğundan açıklamaları:

> Kara Panterler Partisi'nden bizler, Birleşik Devletler'i artık bir ulus olarak görmüyorduk. Başka bir şeydi; ulustan daha fazlası. Sadece bölgesel sınırlarını genişletmekle kalmadı, yanı sıra tüm kontrolünü de genişletti. Bunu bir imparatorluk olarak adlandırdık. Şimdikinden başka bir zamanda, dünya hâkimiyet koşullarının farklı olduğu bir imparatorluğa sahipti: Roma İmparatorluğu. Roma ve Amerika imparatorlukları arasındaki fark, keşif, fetih ve kontrol araçlarının tümünün görece sınırlı olması nedeniyle, diğer toplulukların dışsal ve Roma İmparatorluğu'ndan bağımsız biçimde var olabilmesiydi. Fakat bugün bir "imparatorluk"tan bahsettiğimizde, tam da söylediğimiz şeyi kastederiz. İmparatorluk, kendisini dünyanın tüm topraklarını ve halklarını kontrol eden bir güce dönüştürmüş olan bir ulus-devlettir.
>
> Bizler artık sömürge ve yeni sömürge olmadığına inanıyoruz. Eğer bir halk sömürgeleştirilirse, onlar için bağımsızlaşmak ve daha önce oldukları şey olmak da mümkün olmalıdır. Fakat tüm küreye yayılmış bir bölge dahilinde hammaddeler çıkarıldığında ve emek sömürüldüğünde ne olur? Bütün dünyanın zenginliği tüketildiğinde ve emperyalistlerin merkezinde devasa bir sanayi makinesinin beslenmesi için kullanıldığında? Böylece halk ve ekonomi, emperyalist imparatorlukla o kadar bütünleşir ki, "bağımsızlaşmak", önceki varlık koşullarına dönmek olanaksız olur. Eğer sömürgeler "bağımsızlaşamaz" ve ulus olarak orijinal varlığına geri dönemezse, öyleyse uluslar da artık var olmaz. Bir daha yeniden var olabileceklerine de inanmıyoruz. Ve devrimci ulusalcılık ya da enternasyonalizm için anlamlı olabilmesi için ulusların var olması gerektiğinden, kendimize yeni bir şey demeye karar verdik.[2]

2. *In Search of Common Ground: Conversations with Erik H. Erikson and Huey P. Newton* (New York: Norton, 1973), s. 69.

Bu Newton'ın zamanından çok, bizim bugünkü vaziyetimiz değil mi? Newton'ın bu yeni boyut için adlandırması –"devrimci interkomünalizm"– sorgulanabilir ama temel komünist içgörüsü hâlâ bütünüyle desteklenebilir. Bugün "bağımsızlaşma" bataklığına ya da kimlik siyasetinin diğer öğelerine saplanan kaç tane solcu Newton'un teşhisiyle harekete geçmeye hazırdır?

G20 başkanlarının Osaka'daki son toplantısı (Haziran 2019) ve etrafında gelişen olaylar, yükselen Yeni Dünya Düzeni'nin üzücü bir görünümünü vermiştir: Trump, Kim Yong Un'la karşılıklı sevgi mesajları paylaşmış ve onu Beyaz Saray'a davet etmiş; Putin neşeyle Mohammad bin Salman'la el çırpmış, falan filan, bu sırada Merkel ve Tusk, eski Avrupa aklının iki sesi, marjinalleştirilmiş ve çoğunlukla görmezden gelinmiştir. Bu *şimdi* son derece hoşgörülüdür: Her biri bir başkasına saygı gösterir; hiç kimse başkasına kadın hakları gibi Avrupa-merkezli emperyalist kavramları dayatmaz. Bu yeni ruh, en iyi, Putin'in Osaka zirvesinin hemen öncesinde *Financial Times*'a verdiği, beklendiği üzere "amacından daha uzun yaşadığını" iddia ederek, "liberal fikri" hırpaladığı röportajda özetlenir. "Göçmenliğe, sınırların açılmasına ve çok kültürlülüğe karşı kamuoyu" dalgasına bel bağlayan Putin'in liberalizmin içini deşmesi,

> ABD başkanı Donald Trump'tan Macaristan'ın Viktor Orbán'ına, İtalya'da Matteo Salvini'ye kadar düzen karşıtı liderlere ve BK'daki Brexit çalkantısına ahenk içindedir. "[Liberaller], önceki on yıllarda yapmaya çalıştıkları gibi herhangi bir şeyi herhangi birine öyle kolayca dikte edemezler" dedi. Bay Putin, Şansölye Angela Merkel'in çoğunlukla savaştan tahrip olmuş Suriye'den 1 milyondan fazla mülteciyi Almanya'ya kabul etme kararını, "esaslı bir hata" şeklinde nitelendirdi. Ancak Donald Trump'ı Meksika'dan göçmen ve uyuşturucu akışını durdurmaya çalıştığı için övdü. "Bu liberal fikir hiçbir şeyin yapılmaması gerektiğini farz eder. Göçmenler, cezasız bir şekilde, öldürebilir, yağmalayabilir ve tecavüz edebilirler çünkü göçmenler olarak hakları korunmak zorundadır." Şöyle ekledi:

"Her suçun cezası olmalıdır. Bu liberal fikrin modası geçmiştir. Çıkarları nüfusun ezici çoğunluğuyla çatışma halindedir."[3]

Bunda şaşıracak bir şey yok ve aynısı Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk'ın Putin'e verdiği tepki için de geçerli: "Gerçekten modası geçmiş olarak gördüğüm şey otoriterizm, kişi kültleri ve oligark hâkimiyetidir"; krizin köklerinden kaçan boş ilkelerin dişli olmayan bir savunusu. Liberal iyimserler umutsuzca burada ve şurada iyi işaretlere asılıyorlar (genç ABD neslinde sola güçlü bir dönüş; Trump'ın Clinton'dan 3 milyon daha az oy alması ve zaferinin daha çok seçim bölgelerindeki manipülasyonların bir sonucu olması; Slovakya gibi ülkelerde Avrupa liberal solunun yeniden ortaya çıkışı...) ancak temel küresel gidişatı etkileyecek kadar güçlü değiller.

Putin röportajının tek ilgi çekici özelliği, gerçekten gönülden konuştuğunun hissedildiği nokta, ülkelerine ihanet eden casuslara kati biçimde sıfır tolerans ilan ettiğinde ortaya çıkar: "İhanet mümkün olan en büyük suçtur ve hainler cezalandırılmalıdır. Salisbury hadisesinin bunun yolu olduğunu söylemiyorum [...] ancak hainler cezalandırılmalıdır." Bu çıkıştan Putin'in Snowden ya da Assange'a hiçbir kişisel sempatisi olmadığı açıktır: Onlara sadece düşmanlarını kızdırmak için yardım eder ve ilerideki Rus bir Snowden ya da Assange'ın kaderinin ne olacağı ise ancak hayal edilebilir. Putin'in toplumsal yönden muhafazakâr duruşuna rağmen, yine de hâlâ ABD'nin dünya hâkimiyetine engel teşkil ettiğini ve bu nedenle sempatiyle karşılanması gerektiğini iddia etmeye devam eden kimi Batılı solculara sadece hayret edilebilir.

Her otantik solcu, yırtıcı bir şekilde, ihanetin (bir kimsenin ulus-devlete ihanetinin) mümkün olan en büyük suç olduğu iddiasına karşı çıkmalıdır: Hayır, böylesi bir ihaneti en büyük etik bağlılık eylemi kılan şartlar vardır. Bugün böylesi bir ihanet Assange, Manning ve Snowden gibi isimlerde kişiselleşmiştir.

3. https://www.ft.com/content/670039ec-98f3-11e9-9573-ee5cbb98ed36.

Batı...

9
Demokratik Sosyalizm ve Hoşnutsuzları

ABD'nin ulusal sahnesini sarsmak için geride bekleyen başkalarıyla beraber, Alexandria Ocasio-Cortez de mademki sol kanat Demokrat Parti'nin kamudaki yüzü olarak Bernie Sanders'a katıldı, "demokratik sosyalizm" teriminin ABD'nin başlıca iki partisinden birinde, geniş ölçekli tepkilerin arasında (sınırlı) kabul görmüş olması şaşırtıcı değildir. Cumhuriyetçi medya ise, tahmin edildiği üzere, korku yayıyor: Demokratik sosyalistler kapitalizmi ortadan kaldırmayı, Venezuela tarzında devlet terörü uygulamayı ve yoksulluk getirmeyi, vb amaçlıyorlar. Daha ölçülü bir şekilde, merkezci Demokratlar, demokratik sosyalist tasarıların istenmeyen feci ekonomik sonuçlarıyla ilgili uyarılarda

bulunuyorlar: Örneğin evrensel sağlık hizmetine nasıl para yetiştirilebilir ki. (Bu arada, bugünün demokratik sosyalistlerinin en cesur tasarılarının bile, yarım yüzyıl öncenin ılımlı Avrupa sosyal demokrasisinin yanına dahi yaklaşamadığını burada anımsamak gerek; bütün bir siyasal alanının ağırlık merkezinin sağa kaydığının bir kanıtı.) Demokrat Parti'nin liberal sol tarafında bile kötü sürprizler vardır. Obama'nın ara dönem seçimleri için Demokrat adayları (80'den fazla isim) onayladığı uzun listesinde Ocasio-Cortez* için bakmak boşunadır. "Söylemeliyim ki, bizler kapitalistiz, işte her şey bundan ibaret" diyen Nancy Pelosi'yi tekrarlayarak, "solcu" Elizabeth Warren bile kendisini "kemiklerime kadar kapitalist" ilan etmiştir.

Bu silsiledeki son (ve ahlaki açıdan en sorunlu) moda, makbul sol-liberal düzenden sola kayan herkese yönelik antisemitizm suçlamasıdır. "Antisemitizm" damgası, yakın zamana kadar, İsrail devletine ve onun Filistinlilerle başa çıkma biçimine dair her eleştiriye karşı kullanılmaktaydı; şimdi ise BK'daki Corbyn'den ABD'deki Ocasio-Cortez'e kadar, solda "aşırı radikal" diye algılanan herkesi ekarte etmek için giderek daha çok seferber ediliyor. Bir ülkede (Polonya'da, Macaristan'da, Baltık ülkelerinde) antisemitistler, İsrail'in Batı Şeria'daki siyasetinin Siyonist bir destekçisine dönüştüğü sürece hoş karşılanırken, Batı Şeria'daki Filistinlileri destekleyen ama aynı zamanda Avrupa'da yeniden güçlenmekte olan antisemitizme karşı uyarıda bulunan solcular sürekli suçlanırlar. Antisemitist Siyonistlerin bu tuhaf yükselişi, çürüyüşümüzün en endişe verici işaretlerinden birisidir.

Buna karşılık, bu dış düşmanlar ve saldırıları demokratik sosyalistlerin sadece savaşma azmini beslerken, çok daha onulmaz sınırlar, demokratik sosyalist projenin kalbinde pusudadır. Bugünün demokratik sosyalizmi, yüz binlerce

* Tam adı, Alexandria Ocasio-Cortez, ABD'li aktivist ve eğitimci. New York 14. Bölgeden Temsilciler Meclisi'ne seçildiğinde ABD tarihinin en genç Kongre üyesi olmuştur. (y.h.n.)

sıradan insanı harekete geçiren, hoşnutsuzluklarını kaydeden ve dile getiren, fiili siyasi bir hareketi temsil etmenin yalın gerekçesinden ötürü, son yıllarda gelişen akademik radikallere nazaran son derece üstündür. Şu basit soruyu sorduğumuzda ise sorunlar başlar: Demokratik sosyalistler sonuç olarak ne isterler? Kendilerine yönelik sağcı suçlama, vergileri arttırmak, sağlık hizmetlerini iyileştirmek, vb gibi kulağa masum gelen somut tasarıları altında, kapitalizmi ve özgürlüklerini yok etmek üzere karanlık bir proje bulunduğudur. Benim korkumsa bunun tam aksi olduğu: Somut refah devleti tasarılarının altında hiçbir şey olmaması, büyük bir proje olmaması, yalnızca daha fazla belirsiz toplumsal adalet fikri bulunması. Fikir, basitçe, seçim baskısıyla ağırlık merkezinin yeniden sola kayacağıdır.

Fakat bu (çok da) uzun (olmayan) vadede yeterli mi? Küresel ısınmadan mültecilere, dijital kontrolden biyogenetik manipülasyonlara kadar karşı karşıya kaldığımız zorluklar, en azından toplumlarımızın küresel olarak yeniden örgütlenmesini gerektirmez mi? Her ne olursa olsun iki şey kesindir: Bunların hiçbiri ne yeni çeşit bir Leninist komünist parti olmadan uygulanacaktır ne de parlamenter demokrasimizin bir parçası olarak gerçekleşecektir. Bu yalnızca bir siyasi partinin daha fazla oy alması ve sosyal demokratik önlemler uygulaması meselesi değildir.

Bu bizi demokratik sosyalistlerin onulmaz sınırına götürür. 1985'e dönersek, Félix Guattari ve Toni Negri, İngilizce çevirisi için başlığı *Communists Like Us** olarak değiştirilen, Fransızca kısa bir kitap *Les Nouveaux Espaces de liberté*'yi yayımlamışlardı. Bu değişikliğin örtük mesajı, demokratik sosyalistlerinkiyle aynıydı: "Korkmayın biz de sizin gibi sıradan kişileriz, herhangi bir tehdit oluşturmuyoruz, kazansak da yaşam olduğu gibi devam edecek. [...]" Maalesef bu bir seçenek değildir. Hayatta kalmamız için radikal değişimlere

* Félix Guattari, Antonio Negri, *Bizim Gibi Komünistler*, Çev. İlkay Sümer, Otonom Yayıncılık, 2006. (y.h.n.)

ihtiyaç vardır ve yaşam alışıldığı gibi *devam etmeyecek*, en içsel yaşamımızı bile değiştirmek zorunda kalacağız.

Yine de elbette demokratik sosyalistleri tümüyle desteklemeliyiz; radikal bir değişimi hayata geçirmek için eğer yalnızca doğru anı bekliyorsak, bu an hiçbir zaman gelmeyecektir; olduğumuz yerden başlamak zorundayız. Fakat bunu yanılsamalar olmaksızın, geleceğimizin seçim oyunları ve sosyal demokrat önlemlerden çok daha fazlasını talep ettiğinin tam bilincinde olarak yapmalıyız. Hayatta kalmamızın buna bağlı olduğu tehlikeli bir yolculuğun başındayız.

Bu nihayet beni Trump'a yönelik "tartışmalı" tutumuma geri götürür. Başkanlığa seçildiğinden beri, dostlar ve "dostlar" tarafından sıklıkla, hâlâ Clinton yerine Trump tercihimin arkasında olup olmadığım ya da artık korkunç bir şekilde yanıldığımı kabul edip etmediğim soruluyor. Yanıtımı tahmin etmek kolay. Sadece söylediğimin arkasında değilim, aynı zamanda bana kalırsa son olaylar tercihimi tamamen doğruladı. Peki neden? ABD siyasetinin temel ilkeleri üzerine büyüyen uzlaşma eksikliği iki taraftan kaynaklanmaktadır. Birincisi, Trump popülist sağ taraftan ve sonrasında sol demokratlar (Sanders ve diğerleri) sol taraftan kurulu düzeni bozdular. Bu iki çatlak simetrik değildir. Trump ve liberal düzen arasındaki savaşım, aynı küresel kapitalizm alanı içinde kültürel-ideolojik bir savaşımken, sol demokratlar bu küresel kapitalist düzenin kendisini sorgulamaya başladılar. Bu nedenle, bugün devam etmekte olan tek hakiki mücadele, Demokrat Parti içerisinde gerçekleşmektedir.

Trump'la birlikte paniğe kapılan liberaller, zaferinin otantik solun meydana çıkacağı bir süreci başlatabileceği fikrini görmezden geliyorlar; karşı argümanları temel olarak Hitler'in iktidara yükselişiyle bir karşılaştırmadır. Pek çok Alman komünisti, Nazilerin iktidarı ele geçirmesini radikal sol için yeni bir şans olarak memnuniyetle karşılamıştı ("artık durum net, demokratik yanılsamalar kayboldu, asıl düşmanla karşı karşıyayız") fakat bildiğimiz üzere, değerlendirmeleri feci bir

hataydı. Soru şudur: Gidişat Trump için de aynı mıdır? Trump, anti-faşist halkçı cepheye benzer, "iyi" muhafazakârların ana akım ilerici liberaller ve (geride ne kaldıysa) radikal solla birlikte savaştığı geniş bir cepheyi beraberinde getirebilecek bir tehlike midir? Trump'a karşı böylesi geniş bir cephe tehlikeli bir yanılsamadır: Sonunda yeni solun teslimiyetine, liberal düzene teslim olmasına varacaktır. Trump'ın zaferinin ABD'yi faşist bir devlete dönüştüreceği korkusu da saçma bir abartıdır. ABD yeterince fazla çeşitte sivil ve siyasi kurum dokusuna sahiptir bu nedenle doğrudan faşist bir *Gleichschaltung** (diyelim ki Le Pen'in zaferinin çok daha tehlikeli olabileceği Fransa'ya kıyasla) uygulanamaz. ABD'de yaşanan, Trump'ın zaferinin Demokrat Parti içinde bir radikalleşme sürecini tetiklediğidir ve bu süreç bizim tek umudumuzdur. Saritha Prabhu'nun *Tennessean*'da yayınlanan görüşleri, burada alıntılanmayı hak ediyor; basit bir hakikati açıklaması beni neredeyse gözyaşlarına boğacaktı:

> Kendinizi hazırlayın; Demokrat Parti'de bir iç savaş yaklaşıyor. Bugünkü Demokrat Parti'nin tam kalbinde, bir kimlik krizi ve bir ideolojik mücadele var. Başlangıç olarak, Demokrat Parti zenginlerin mi sıradan insanların mı partisidir? Yıllarca sıradan insanların yanındaymış gibi yapma iyi oyununu oynayan zenginlerin partisi olmuştur. Ve çok zekice olduğunu sandığı, sinsice yöntemlerle yapar bunu Demokrat düzen: Irk, cinsiyet ve cinsellik meselelerinde, marjinal kılınan erkek ya da kadının yanındadır çünkü bunlar kendilerinin ve varlıklı bileşenlerinin cebine pek dokunmaz. Fakat önemli ekonomik meselelerde, işlerini ülke dışına çıkaran ve Amerikan imalat altyapısını yok eden küresel ticaret anlaşmalarında, yasadışı göçmenler Amerikalı işçi sınıfının ücretlerini düşürürken başka yöne baktıklarında ve dahasında, işçi sınıfından ortalama Demokrat seçmeni çoğu zaman hırpalarlar. Lâkin ne kadar kürtaj, trans hakları ve ırkçılık hakkında (bunlar önemli meseleler olmadığından değil) konuşurlarsa ve konuşurlarsa ve

* Faşistleşme anlamında kullanılan Almanca söz. Hitler ve Nazi Partisi'nin Alman toplumunun tüm katmanları üzerinde kontrolü mutlak bir biçimde ele geçirmesi. (y.h.n.)

> daha fazla konuşurlarsa, hem pastaları durur hem de karınları doyar. Fakat tüm bunlar 2016'ya kadar işe yaradı; daha fazla kıvıramazlar. Demokrat düzen kanadı hâlâ ya budala ya da dediğim dedik; iyi, yaşlı Biden'in yardıma gelmesini ve Oligarşik Amerika'yı Yeniden Büyük Kılmasını istiyorlar. Maskelerini indirdiğinizde açığa çıkan şeyse rahatsız edicidir: Scranton, Pensilvanya Partisi'ymiş gibi yapan Davos Partisi, esasen seçmenlerin çoğunun gözünü boyuyor.[1]

Evet, Trump ortaya çıkana dek, "tüm bunlar 2016'ya kadar işe yaradı." Açıkça ortaya koyalım, Demokrat Parti'deki "iç savaş"ı tetikleyen Trump'ın yükselişiydi ve sırası gelmişken, bu "iç savaş"ın asıl adı sınıf mücadelesidir. Öyleyse sinirimizi bozmayalım; Trump tarafından kazara açılan bu fırsatı değerlendirelim. Sol için Trump'ı gerçekten bozguna uğratmanın biricik yolu, Demokrat Parti'deki bu iç savaşı kazanmaktır.

1. Alıntı: https://eu.tennessean.com/story/opinion/columnists/ 2019/ 06/ 21/ democratic-party-civil-war-donald-trump/1503516 001/.

10
Donald Trump, Bir Şişe Birayı Kucaklayan Bir Kurbağa mı?

Birkaç on yıl önce, Britanya televizyonlarında, bir bira için albenili bir reklam spotu gösterimdeydi. İlk kısmı herkesçe bilinen bir peri masalı anekdotunu sahnelemekteydi. Bir kız dere boyunca yürür, bir kurbağa görür, onu nazikçe kucağına alır, öper ve elbette çirkin kurbağa mucizevi bir biçimde genç güzel bir adama dönüşür. Bununla birlikte, hikâye henüz bitmemiştir. Genç adam kıza haris bir bakış atar, onu kendisine doğru çeker, öper; ve kız, muzafferane biçimde elinde tuttuğu bir şişe biraya dönüşür. Kadın açısından asıl nokta, sevgi ve (öpüşüyle simgelenen) şefkatinin bir kurbağayı güzel bir adama, tam bir fallik varlığa dönüştürmesidir; erkek

açısındansa, kadını, Freud'un kısmi nesne diye adlandırdığı, arzusunun esas nedenine indirgemesidir. (Laf arasında, pek çok kadın bana deneyimlerinin daha ziyade aksi olduğunu söylemiştir. Kendilerine güzel bir adam gibi görünen kişiyi öpmüşler ve yakın temasta onun aslında bayağı bir kurbağa olduğunun farkına varmışlardır.) Bu durumda elimizde ya bir kadınla kurbağa ya da bir adamla bir şişe bira vardır; hiçbir zaman elde edemediğimiz şey ise, güzel bir kadın ve erkekten oluşan "doğal" bir çifttir. Peki neden? Çünkü bu "ideal çiftin" fantazmatik (hayal edilen ama imkânsız olan) yardımı, bir şişe birayı kucaklayan kurbağa için tutarsız bir figür olurdu.

Aynı tatsız fantezi, Donald Trump'ın siyaseti için de bir model sunar. Trump'ın Kim'i Beyaz Saray'a davet etme niyetini ilan ettiği, Kim Yong-un'la Singapur toplantısından sonra, asil Martin Luther King'le olan gibi değil ama (gerçekleştirilmesi Luther'in rüyasından çok daha kolay) çok daha tuhaf bir rüyayla sarsıldım. Askeri geçitlere sevgisini daha önce açığa vurmuş olan Trump, bir tane de Washington'da düzenlemeyi önerir ancak Amerikalılar bu fikirden hoşlanmamış gözükürler; peki yeni arkadaşı Kim ona yardım elini uzatacak olursa? Davetini geri çevirir ve Pyongyang'daki büyük stadyumda, Kim ve Trump'ın gülümseyen devasa hareketli resimlerini oluşturmak için rengarenk bayraklar dalgalandıran yüz binlerce iyi eğitimli Kuzey Koreliyle beraber, Trump için bir gösteri hazırlarsa neler olur? Kurbağa misali Trump'ın bir teneke bira misali Kim'i kucakladığı Trump-Kim bağlantısının altında yatan da şu ortak fantezi değil mi? (Daha iğrenç bir adım olarak, Trump'ın Melania'yi öpmesini ve ardından neşeyle nasıl bir kutu biraya dönüştüğünü seyretmesini hayal edebiliriz.)

Aynı silsile içinde bir başka vaka da şudur: Haziran 2018'deki bir *CNN* röportajında Steve Bannon, siyasi idealinin sağ ve sol popülizmin eski siyasal düzene karşı birleşmesi olduğunu belirtmişti. Şu an İtalya'yı yöneten sağcı Kuzey Birliği ve sol popülist Beş Yıldız Hareketi koalisyonunu, dünyanın

takip etmesi gereken bir model ve siyasetin solun ve sağın ötesine kaydığının bir kanıtı diye övmüştür; fantezi yine, kurbağa misali alternatif-sağ'ın Sanders hareketini kucaklaması ve bir şişe biraya dönüştürmesidir. Bu iğrenç fikrin (siyasal ve estetik anlamda) kazığı, elbette, temel toplumsal antagonizmayı perdelemektir, ki bu yüzden de başarısız olmaya mahkûmdur; lâkin nihai başarısızlığının öncesinde birçok talihsizliğe neden de olabilir.

Belli gerekçelerden ötürü, Sanders ve Bannon arasında herhangi bir işbirliği hesaba katılmasa da solun stratejisinin kilit unsuru, düşman kamptaki bölünmeyi kıyasıya kullanmak ve Bannon taraftarları için savaşmak olmalıdır. Uzun lafın kısası, tüm düzen karşıtı güçlerin geniş ittifakı olmadan sol için zafer de olamaz. Asıl düşmanımızın küresel kapitalist düzen olduğunu ve sadece onun çıkmazlarına bir tepki olan yeni popülist sağ olmadığını hiçbir zaman unutmamalıyız. Bunu unutursak, bu durumda sol, ılımlı sosyal demokrat sol için Avrupa'nın büyük kısmında (Almanya, Fransa, vb) çoktandır yaşandığı gibi, kolayca haritadan kaybolur ya da Slawomir Sierakowski'nin belirttiği gibi, "Sol partiler çöktüğünde seçmene kalan tek seçenek, muhafazakârlık ya da sağ popülizmdir."

2016 ABD Başkanlık Seçimleri'yle ilgili, ilerici güçler açısından Clinton'ın zaferindense Trump'ın zaferinin daha iyi olacağını iddia ettiğimde pek çok (elbette artık dostum olmayan) dostumun afallamasının nedeni de budur. Trump şüphesiz ki tehlikeli bir alçaktır ancak seçilmesi olasılıklar yaratabilir ve liberal-sol kutbu yeni, daha radikal bir konuma itebilir. David Lynch'in de aynı tutumu benimsediğini öğrendiğimde şaşırmıştım: Haziran 2018'de bir röportajında (2016 Demokrat ön seçiminde Bernie Sanders için oy kullanan) Lynch, Trump "tarihteki en büyük başkanlardan biri olarak batabilir çünkü işleri çok fena karıştırdı. Hiç kimse bu herife akılcı bir yolla karşı koyamaz" demiştir. Trump'ın kendisi iyi bir şey yapmamış da olsa, Lynch öteki dışlanmışların yapabilmesi için bir

alan açtığını düşünür. "Sözümona liderlerimiz ülkeyi ileriye taşıyamazlar, hiçbir şey başaramazlar. Tıpkı çocuk gibiler. Trump işte bütün bunları göstermiş oldu."

Bugün siyasetin estetize edilmesinin nasıl tırmandığı daha fazla hesaba katılmalıdır: Siyasal savaşlar yüzeyde (ve bu yüzey önemlidir), imaj, değer ve tutumlardan daha az "gerçek konular" hakkındadır.[1] Örneğin (ve bu elbette *bugünün tam bir örneğidir*) "Trump" sadece bir dizi ekonomik ve ideolojik önlemi temsil etmez; aynı zamanda (anti) estetik bir fenomendir, belirli kaba bir tarzın kişileşmesidir; ve aynısı BK'daki Boris Johnson için de geçerlidir. Tam da bu estetik tarz, Trump'ın (yanı sıra BK'daki Boris Johnson'ın) karşıt toplumsal tabakalardan (zengin ve yoksul) seçmenlerin dikkatini çekmesini mümkün kılar. Bu estetik düzeyde Trump ile özdeşleşirler. Trump'ı en alçak noktasından, kadınları "kukular"ından yakalamaya cüret etmekle böbürlenirken ele alalım: Bu tatsız ifade, yalnızca Trump'ın erkek şovenist cinsiyetçiliğinin açık bir göstergesi değildir; aynı zamanda "Önce Amerika" siyaseti için bir metafor işlevi görmeye başlamıştır. ABD çıkarlarını kıyasıya savunurken, isteklerine riayet etmelerini sağlamak için (Çin gibi) diğer ülkeleri kukularından, acıtan en zayıf noktalarından yakalar.

Trump'ın kuku kapmasının en son örneği, ABD ve Çin arasında devam eden ticaret savaşı, bizi istemeden korkuyla doldurur: Gündelik yaşamımızı nasıl etkileyecektir? Yeni küresel bir durgunlukla mı hatta jeopolitik bir kaosla mı sonuçlanacaktır? Bu keşmekeşte yönümüzü bulmak için kimi temel gerçekleri akılda tutmalıyız.

Çin'le ticaret çatışması, Trump'ın birkaç yıl önce AB, Kanada ve Meksika'dan çelik ve alüminyum ithaline ağır gümrük vergisi koyma kararıyla, ABD'nin en büyük ticaret ortaklarını hedefleyen ilk kurşunu sıktığı zaman başlayan bir savaşın yalnızca doruğudur. Trump sınıf savaşının kendi popülist

1. Bu fikri Gabriel Gonzales-Molina'ya borçluyum.

uyarlamasını oynuyordu burada. Sözdeki hedefi, Amerikalı işçi sınıfını (ve metal işçileri de geleneksel işçi sınıfının sembolik figürlerinden biri değil mi?) "adil olmayan" Avrupa rekabetinden kurtarmak ve böylelikle Amerika'daki işleri kurtarmaktı. Şimdi de aynısını Çin'le yapıyor.

Trump'ın fevri kararları yalnızca kişisel acayipliklerinin birer ifadesi değildir: Küresel ekonomik sistemde bir dönemin kapanışına tepkilerdir. 1970'lerin başlarında, Yanis Varoufakis'in "Küresel Minotor"* diye adlandırdığı, 1970'lerin başından 2008'e kadar dünya ekonomisine hükmeden canavarca mekanizmanın doğduğu zamanlarda başlamış olan ekonomik döngü son buluyor. 1960'ların sonuyla beraber ABD ekonomisi, artılarını Avrupa ve Asya'da yeniden dolaşıma sokmayı daha fazla sürdüremiyordu: Artıları bütçe açıklarına dönüşmüştü. ABD hükümeti 1971'de bu gerileyişe cesur stratejik bir hamleyle karşılık verdi: Büyüyen açıklarıyla mücadele etmek yerine, tam aksini yapmayı, *açıklarını arttırmayı* kararlaştırdı. Peki onları kim ödeyecekti? Dünyanın geri kalanı! Ama nasıl? Amerika'nın açıklarını finanse etmek için iki büyük okyanus arasında durmadan gidip gelen kalıcı bir sermaye aktarımı yoluyla.

Büyümekte olan bu negatif ticaret dengesi, ABD'nin üretken olmayan bir avcı haline geldiğini göstermektedir: Son yıllarda, tüketimini satın almak için diğer uluslardan günlük bir milyar dolarlık bir akışı emmek zorundaydı ve bu itibarla, dünya ekonomisinin işleyişini sağlayan evrensel Keynesçi bir tüketicidir. (Bugün hâkim gözüken Keynes karşıtı ekonomik ideoloji için çok fazla!) Fiilen antik zamanlarda Roma'ya ödenen aşara (ya da Antik Yunanlarca Minotor'a kurban edilen armağanlara) benzeyen bu akış, karmaşık ekonomik bir mekanizmaya dayanır: ABD "güvenilir" olduğu kadar güvenli ve istikrarlı bir merkezdir de; bu nedenle petrol üreticisi Arap ülkelerinden Batı Avrupa ve Japonya'ya ve hatta artık Çin'e kadar tüm diğerleri de artı kârlarını ABD'de tutarlar. Bu

* Minotor, Yunan mitolojisinde yarı boğa, yarı insan yaratığa verilen ad. (y.h.n.)

"güven" öncelikle ekonomik değil ideolojik ve askeri olduğundan, ABD için sorun bu emperyal rolü nasıl savunacağıdır; sürekli savaş tehdidine, kendini tüm diğer "normal" ("haydut" olmayan) devletlerin evrensel koruyucusu diye sunmasına ihtiyacı vardır.

Buna karşılık, bu dünya sistemi 2008'den beri çökmektedir. Obama yıllarında, Federal Rezerv Başkanı Paul Bernanke, bu sisteme bir soluk daha verdi. ABD dolarının küresel para birimi olması gerçeğini acımasızca kullanarak, ithalatları büyük ölçüde para basarak karşıladı. Trump ise soruna farklı bir yoldan yaklaşmaya karar verdi. Küresel sistemin hassas dengesini görmezden gelerek, ABD için "haksızlık" diye sunulabilir unsurlara odaklandı: Devasa ithalatlar yerel işleri azaltmakta, vb. Fakat "haksızlık" olarak yerdiği şey, ABD'ye kazandıran sistemin bir parçasıydı da: ABD malzeme ithal ederek, parasını borçlarla ödeyerek ve para basarak, etkin biçimde dünyayı "soyuyordu".

Trump, sonuç olarak, ticaret savaşları sırasında hile yapmaktadır: ABD'nin küresel bir güç olmayı sürdürmesini ister ama bunun için cüzi bir bedel ödemeyi bile reddeder. Küresel bir güç olarak hareket etmeyi sürdürürken, ABD çıkarlarını acımasızca üstün tutma ilkesi "Önce Amerika"yı izler. ABD'nin Çin ve onun ticaretine karşı argümanlarından kimileri akla yatkın görünse bile, saçma bir şekilde tek yanlıdır: ABD, Trump tarafından haksız diye yerilen durumdan kazanç sağlamaktadır ve Trump yeni durumda da kazanmaya devam etmek istemektedir. Bu nedenle diğerlerine bırakılan tek çıkar yol, ABD'nin askeri ve finansal gücüyle güvence altına aldığı küresel bir güç olarak merkezi rolünü yıkmak üzere, temel bir düzeyde birleşmeleri gereğidir. Bu, ABD'ye karşı olanların günahlarının affedilmesi gerektiği anlamına gelmez. Çin'in iç işleri diye savuşturarak, Trump'ın Hong Kong'daki (Mart 2019'da başlayan) demokratik protestolarla ilgilenmediğini beyan etmesi tipiktir. Bu protestoları desteklemeliysek de ABD'nin Çin'e karşı ticaret savaşı için bir

argüman olarak kullanılmamasına kesinlikle dikkat etmeliyiz; Trump'ın burada daima Çin'in tarafında olduğunu da aklımızdan çıkarmamalıyız.

Öyleyse her şeye karşın devam eden ticaret savaşının yalnızca ekonomik bir savaş olmasına sevinmeli miyiz? Ekonomimizin yöneticileri tarafından müzakere edilen bir tür ateşkesle sona ereceği umuduyla teselli mi bulmalıyız? Asla: Çoktandır sezilebilir olan jeopolitik yeniden düzenlemeler, kolayca (en azından yerel) gerçek savaşlara yol açabilir. Ticaret savaşları gerçek savaşların yapıldığı yerlerdir. Küresel ahvalimiz giderek Avrupa'nın I. Dünya Savaşı öncesindeki yıllarını andırıyor; yalnızca bizim Saraybosna'mızın, savaşın patlak vereceği yerin neresi olacağı henüz belli değil: Ukrayna, Güney Çin Denizi ya da...

Bu felaketi önlemek için en az Trump'ın mücadelesinde acımasız olduğu kadar acımasız olunmalıdır. Vaziyetimiz ancak artık ABD tarafından yönetilmeyen yeni bir dünya düzenin topluca dayatılmasıyla dengelenebilir. Trump'ı yenmenin yolu, onu "Önce Çin", "Önce Fransa", vb ile taklit etmek değil ama ona küresel olarak karşı çıkmak ve ona utanç verici bir dışlanmış gibi davranmaktır. Sol bu açılımı kullanmak için gücünü mü birleştirecek yoksa statükoyu savunmaya devam mı edecek? Trump'ın bir şişe birayı kucaklayan kurbağa fantezisine solun yanıtı, sadece bir çift kızarmış kurbağa bacağı yiyip bira içmek olmalıdır.

11
Ölüm Kızıldan İyidir!

Son günlerde bir dizi olay meydana geldi: Önde gelen liberal demokratlara gönderilen şüpheli paketler, Pittsburgh sinagoguna ateş açılması, –ABD'nin ana akım medyasını halk düşmanı diye nitelemesinden, ara dönem seçimlerini Cumhuriyetçiler kaybedecek olursa hileli olacağı için tanımayacağı imasına kadar– Trump'un retoriğinin keskinleşmesi. Bütün bu fenomenler ABD siyasal alanının Cumhuriyetçi tarafında meydana geldiğinden ve Cumhuriyetçi Parti'nin rengi de kırmızı olduğundan, Soğuk Savaş günlerinden kalan o eski antikomünist "Ölüm kızıldan iyidir!" sloganının bugün nasıl beklenmedik yeni bir anlam kazandığı görülebilir. Fakat burada daha da açık olunmalı. Siyasal alanımızdaki bu

bayağılık patlamasıyla aslında neler oluyor? Yuval Harari'nin de belirttiği gibi:

> İnsanlar belli başlı bir iletişimi pek çok başka seçmenle paylaştıklarında ancak demokratik seçimlere bağlılık hissederler. Diğer seçmenlerin deneyimi bana yabancıysa, hislerimi anlamadıklarına ve yaşamsal çıkarlarıma kayıtsız olduklarına inanırsam, bu durumda yüze karşılık bir oy üstünlüğü sağlasam bile, bu hükmü kabullenmek için kesinlikle bir nedenim olmaz. Demokratik seçimler, çoğunlukla, önceden paylaşılan ortak dini inançlar, ulusal mitler gibi bağlara sahip toplumlar içerisinde işler. Temel ilkeler üzerinde zaten hemfikir olan insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için birer yöntemdir.[1]

Temel ilkeler üzerine bu uzlaşma gücünü yitirdiğinde, elimizdeki (elbette açık savaş dışında) tek yöntem müzakeredir. Bu nedenle Ortadoğu çatışması seçimlerle değil ama sadece savaş ya da müzakereyle çözülebilir. Ve her demokrasinin kendi içinde sınırlarının olmasının nedeni de budur: Kendi hükmünün sınırlı kapsamını sessizce kendisi belirler. Her renkten liberal, Rosa Luxemburg'un Bolşeviklere yönelik şu eleştirel saldırısından hoşlanır: "Özgürlük, farklı düşünenler için özgürlüktür." Ve baharat olsun diye Voltaire'in maksimini eklemekten de memnuniyet duyar: "Söylediklerinizi doğru bulmuyorum ama bunları söyleme hakkınızı ölümüne savunacağım." Buna karşılık, yakın (ve çok da yakın olmayan) deneyimlerimiz, farklı düşünenler için özgürlüğün sadece hâkim toplumsal anlaşmanın sınırları içinde kabul edilebilir olduğunu göstermez mi? Bugün kabul edilebilir olanın sınırlarını belirleyen toplumsal anlaşma parçalanırken ve farklı tasavvurlar kendilerini hegemonik biçimde kabul ettirmek için rekabet ederken, bunu açıkça görebiliriz. Yıllar önce Noam Chomsky, Voltaire'in maksimini en uç noktaya kadar izleyerek, bir skandala neden olmuştu: Nazi Soykırı-

1. Yuval Harari, *Homo Deus: A History of Tomorrow* (New York: Random House, 2016), s. 249. [*Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, Çev. Poyzan Nur Taneli, Kolektif Kitap, 2016].

mı inkârcısı Jean Faurisson'un kitabını yayınlama hakkını savunmuştu; hatta Chomsky'nin argümanı, Faurisson'un kitabında son söz olarak da yer aldı. Bugün böylesi bir jest, hemen antisemitik olarak tanımlanırdı. Nazi Soykırımı'nın inkârı bugün sadece suç ilan edilmiyor, aynı zamanda suç sayılmasının koşulları bile sayısal olarak sınırlandırılıyor; örneğin 10 yıl ya da daha fazla bir zamandır dolaşımda olan fikir, Nazi Soykırımı kurbanlarının sayısını 5 milyonun altına düşürmenin cezalandırılması gerektiğiydi. Sonrasında diğer toplu katliamlar da listeye eklendi: Örneğin Fransa, Ermeni Soykırımı'nın inkâr edilmesini yasadışı kıldı. Bir şey yasal olarak suç sayılmamış olsa bile *de facto* suç sayılmaya da tabi tutulabilir. Heidegger'in düşüncesinin kaderi burada tipiktir: *Black Notes*'un yayınlanmasından sonra bir grup liberal eleştirmen, düşüncesinin akademik olarak suç sayılması için koordineli bir kampanya düzenlemişti. Fikir, Nazi ideolojisiyle doğrudan bağlantıları göz önüne alındığında, Heidegger'in ciddi felsefi tartışmaların konusu olmayı bile hak etmediğidir. Emmanuel Faye'nin belirttiği üzere, Heidegger sadece Nazileri desteklediğinden değil, aynı zamanda düşüncesi Nazizmin yalnızca felsefeye uygulanışı olduğundan, böylesi bir yaklaşıma layık olmadığı için öylece kenara atılmalıdır.

Bu yasal olmayan suç sayma yöntemi, bugünün siyaseten doğrucu MeToo örneğiyle doruğuna ulaşır. Kimi zaman MeToo'nun adanmışları, komedyen Louis CK onlara penisini gösterdiğinde şok geçiren birkaç varlıklı kadını, vahşice tecavüze uğrayan yüzlerce yoksul kızdan daha fazla önemsiyormuş gibi görünür. MeToo eylemcileri, Harvey Weinstein ve Louis CK arasında bir fark olduğunda ısrar edenlere karşı yanıtlarında, bunu söyleyenlerin erkek şiddetinin nasıl işlediği ve deneyimlendiği hakkında hiçbir fikri olmadığını ve kadınların önünde yapılan mastürbasyonun fiziksel dayatmadan daha az şiddet içermeyen bir şekilde deneyimlenebildiğini iddia ettiler. Bu iddialarda bir doğruluk uğrağı olmasına rağmen, yine de bu argümanı savunan mantığın sınırı or-

taya koyulmalıdır. Özgürlüğün sınırları burada o kadar dar biçimde belirlenmiştir ki, farklı derecelerde istismar hakkında mütevazı bir tartışma bile kabul edilemez görülür. Burada (tartışmadaki) özgürlük *de facto* bizim gibi düşünenler için özgürlüğe indirgenmez mi? Sadece genel (PC) uzlaşıyı kabul etme ve sonrasında tartışmamızı küçük ayrıntılarla sınırlama gereğiyle de kalmayız; tartışılmasına izin verilen ayrıntıların kapsamı dahi çok dardır.

Ben bu durumda tam açıklığı savunan bağnaz bir liberal miyim? Hayır, yasaklar gereklidir; sınırlar koyulmalıdır. Burada son derece gerçekçi olmak gerekir, yani "Kitap yakmaya başladığınızda, bunu insan yakmayla bitirirsiniz" gibi basmakalıp sözler kenara atılmalıdır; ya insanları yakmayı önlemenin yegâne yolunun (okurları insan yakmaya teşvik eden) kitap yakmak olduğu durumlar varsa? Ben sadece fiilen özgürlüğün kimi bakımlardan, *temelde bizim gibi düşünenlerin özgürlüğü olduğu* aşikâr gerçeğini kabul etmeyen ikiyüzlülerden nefret ediyorum. Tahmin edilebileceği üzere, "nefret söylemi"nin suç sayılmasını destekleyenler, bu paradokstan bir çıkış yolu bulmaya çalışıyorlar; alışıldık akıl yürütme çizgileri ise şu şekilde: Nefret söylemi kurbanlarını fiilen özgürlüğünden yoksun bıraktığı ve aşağıladığı için suç sayılmayı hak eder, dolayısıyla nefret söyleminin dışlanması etkin biçimde özgürlük kapsamını genişletir. Doğru; ancak konuyla ilgili açık bir tartışmayı bile yasaklayan PC yöntemiyle, sorunlar belirir; böylece (Louis CK'nın yasaklanması gibi) keyfi bir dışlamanın kendisi de tartışmadan dışlanmış olur.

Louis CK'i savunanlar karşısında anımsatılan argüman, İngiliz İşçi Partisi'ni antisemitizmi hoş görmekle suçlayanların anımsattıklarıyla aynıdır: Biz kimiz ki kendini mağdur ilan edenlerin isnadının haklı olup olmadığını yargılayacağız? Buna karar vermek mağdurlara kalmıştır; eğer incindiklerini hissederlerse, işte bu kadar [...] mı gerçekten? Öyleyse antisemitizm örneğini ele alalım: Bu durumda BK'daki Yahudilerin isnatlarını ciddiyetle ele almalıyız ancak onlar

Batı Şeria'daki Filistinlilerin isnatlarını ciddiyetle ele almaya hazırlar mı yoksa bu da mağdurun beyanına güvenilmemesini gerektiren farklı bir örnek mi yalnızca? Bir kimsenin kendini mağdur ilan etmesinin asla dış görünüşle değil ama daima soğukkanlılıkla analiz edilmesi gerektiğinin iyi bir sağlaması. Gilles Deleuze'ün on yıllar önce belirttiği gibi, dar bir grubun kendine has deneyimine dayanan siyaset her zaman gericidir.

Bununla birlikte, temel ilkeler üzerine ABD'de ve başka yerlerde tırmanan uzlaşma eksikliği, esas olarak etnik ya da dini çeşitlilikle ilgili değildir. Bütün siyasal yapıyı kapsar. Toplumsal ve siyasal yaşamın iki tasavvurunu, popülist milliyetçileri ve liberal demokratları karşı karşıya getirir. Bu karşılaşma sınıf mücadelesine de yansır ama yerinden edilmiş bir biçimde: Sağcı popülistler kendilerini ezilen işçi sınıfının sesi diye sunarlarken, sol liberalleri yeni elitlerin sesi diye sunarlar. Nihayetinde gerilimlerin müzakere yoluyla çözümü mümkün olmaz. Ya bir taraf kazanmak ya da bütün alan dönüşmek zorundadır.

Böylece filozofların yaşamımızın "etik tözü" diye adlandırdıkları şeyde bir kopuş meydana gelir. Bu kopuş "normal" demokrasi için fazla güçlü hale gelir ve giderek bir tür sivil soğuk savaşa sürüklenir. Trump'ın sapkın "büyüklüğü" ise etkin şekilde eyleyişidir; kendi kararlarını dayatmak için yazılı olmayan (ve yazılı) kuralları çiğnemekten korkmaz. Kamusal yaşamımız kati (yazılı) kuralları nasıl uygulayacağımızı söyleyen kalın bir yazılı olmayan gelenekler, kurallar ağıyla düzenlenmektedir. Trump (az çok) kati yasal düzenlemelere sadık kalırken, bu kuralları nasıl uygulayacağımızı belirleyen yazılı olmayan sessiz anlaşmaları görmezden gelme eğilimindedir; Brett Kavanaugh'la* başa çıkma yolu bunun sadece son örneğidir. Sol, yalnızca Trump'ı suçlamak yerine, ondan ders almalı ve aynısını yapmalıdır. Durum gerektirdiğinde,

* Trump tarafından Temmuz 2018'de aday gösterilen ve hakkındaki iddialara rağmen Senato tarafından onaylanarak göreve gelen Yüksek Mahkeme yargıcı. (y.h.n.)

utanmadan imkânsızı yapmalı ve yazılı olmayan kuralları çiğnemeliyiz. Ne yazık ki bugünün solu, radikal eylemlerin daha öncesinde dehşete düşer; iktidarda olduğunda bile her zaman endişe içindedir: "Eğer bunu yaparsak dünya nasıl tepki verir? Eylemimiz paniğe yol açar mı?" Bu korkunun anlamı nihayetinde şudur: "Düşmanlarımız çılgına döner ve karşılık verir mi?" Siyaset içinde hareket etmek için bu korkuyu aşmak ve riski göze almak, bilinmeze doğru bir adım ileri atmak gerekir.

Andrew Cuomo gibi siyasetçiler, nezakete dönüş için umutsuz çağrılarda bulunuyorlar ancak bu yeterli değil: Çağrı, liberal uzlaşının başarısız olması sayesinde açılan yarığın, "vahşi" popülizmin yükselişiyle dolduğunu hesaba katmaz. Peki ne yapacağız? Burada Samuel Beckett'i alıntılamalıyız; *Malone Ölüyor*'da şöyle yazmıştı: "Sanırım her şey kendi içinde bölünüyor." Temel bölünme, Mao Zedong'un iddia ettiği gibi, Bir'in İki'ye bölünmesi değildir; sıradanın Bir'e ve kalanına bölünmesidir. Bu son popülist patlamaya kadar toplumlarımızın bölündüğü "Bir" demokratik savaşımın herkesçe paylaşılan, yazılı olmayan yerleşik geleneklerine riayetle beraber, liberal uzlaşıydı; dışlanan "gerisi" ise her iki tarafın da sözde aşırılık yanlılarıydı; bunlara katlanılmaktaydı ancak siyasal iktidara dahil olmaları da engellenmişti. Alternatif-sağ popülizmin yükselişiyle beraber, liberal merkezin hegemonyası zayıfladı ve (içeriği açısından pek değil ama daha çok tarzı açısından) farklı bir siyasi mantık, kendisini ana akımın bir parçası olarak koydu.

Böyle bir durum sonsuza kadar devam edemez; yeni bir uzlaşıya ihtiyaç vardır, toplumlarımızda siyasal yaşamının kendisini yeni bir Bir'e bölmesi gerekir ve bu Bir'in ne olacağı da önceden belirlenemez. Bu şartlar gerçek tehlikelerle beraber gelir; Bolsonaro'nun Brezilya'daki zaferinin sadece Brezilya için değil ama hepimiz için sonuçlarını kim tahmin edebilir ki; bununla birlikte, sinir bozmaktan ve kendimizi paniğe teslim etmektense, cesaretimizi toplamalı ve bu tehlikeli uğrağı bir

fırsata çevirmeliyiz. Mao Zedong'u bir kez daha alıntılarsak: "Gök kubbenin altında büyük bir kaos var; koşullar harika."

Solun basit bir şekilde önermesi gereken Bir, yeni ortak alan, modern Avrupa'nın en büyük ekonomik-siyasal başarısı, sosyal demokrat refah devletidir. Peter Sloterdijk'e göre –hiç değilse Avrupa'daki– gerçekliğimiz, "öznel" sosyal demokrasiye karşı "nesnel" sosyal demokrasidir: Siyasi partiler topluluğu olarak sosyal demokrasi ile "tam da, modern devlet tarafından vergi devleti, altyapı devleti, hukukun üstünlüğü devleti ve en önemlisi sosyal devlet ve terapi devleti diye tanımlanmış ekonomi politik düzenin işlerini betimleyen" "bir sistem formülü" olarak sosyal demokrasi arasında ayrımda bulunmak gerekir. "Her yerde fenomenal ve yapısal, açık ve örtük, biri parti olarak cisimleşen, biri gerçek modern devlet olma halinin tanımlarına, işlevlerine ve prosedürlerine, az çok geri dönülemez biçimde işlemiş, bir sosyal demokrasiyle karşılaşırız."[2]

Böylelikle yalnızca eskiye mi dönmüş oluruz? Hayır. Paradoks şu ki, bugünün yeni şartlarında, eski sosyal demokrat refah devletinde ısrar etmek, neredeyse devrimci bir eylemdir. Bernie Sanders ve Jeremy Corbyn'in tasarıları çoğu zaman, yarım yüzyıl öncenin ılımlı sosyal demokrasisine ait tasarılardan daha az radikaldir ancak yine de sosyalist radikaller olarak kötülenirler.

Popülist sağ, milliyetçi olduğu halde, kendini uluslararası bir ağ olarak örgütlemede soldan çok daha iyidir. Bu durumda yeni sol proje ancak popülist enternasyonalizmle eşleşirse ve kendini küresel bir hareket olarak örgütlerse canlanabilir. Sanders, Corbyn ve Yanis Varoufakis arasında ortaya çıkan pakt, bu yöndeki ilk adımdır. Liberal düzenin buna tepkisi sert olacaktır; Corbyn'in sözüm ona antisemitizmine karşı yürütülen kampanya, bütün hareketin itibarsızlaştırma kampanyasının kurbanı olacağının daha ilk göstergesi. Fakat başka bir yol da yok; risk alınmak zorunda.

2. Peter Sloterdijk, "Aufbruch der Leistungstraeger", *Cicero* (Kasım 2009).

Donald Trump imgesi de bu anlamda bir fetiştir. Bir liberalin sınıf mücadelesiyle yüzleşmeden önce gördüğü en son şeydir. Bu nedenle liberaller sınıf konusundan kaçınmak için Trump tarafından hem çok büyülenir hem de çok dehşete düşerler. Hegel'in "Kötülük, her yerde kötülüğü gören bakışta yatar" sloganı burada tümüyle geçerlidir. Trump'ı şeytanileştiren liberal bakış da kötüdür çünkü kendi başarısızlığının nasıl Trump tipi yurtsever bir popülizme alan açtığını görmezden gelir. Sağ popülizm gerçekten geride bırakılmak istenirse, yapılacak ilk şey, anti-popülist küstahlıktan kaçınmaktır, yani rasyonel kamusal alanın parçalandığını, seçmenlerin giderek daha fazla (yeniden) duygusal davrandığını, rasyonel kişisel çıkar yerine nefret ve korkuyla beslendiğini iddia eden düşünce çizgisinden kaçınmaktır. Bu düşünce çizgisinin önerdiği çözüm havuç ve çubukların bir karışımıdır: Yoksulluğu azaltmalı, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmeti sağlamalı ve onu doğrudan suç sayana kadar nefret söylemiyle kıyasıya mücadele etmeliyiz. Bu düşünce çizgisinin gözden kaçırdığı şey, Trump seçmenlerinin bir bakıma oldukça *rasyonel oldukları*dır: Davranışları kişisel çıkar algısıyla kolayca açıklanabilir; düzen tarafından etkin şekilde ihmal edilen gerçek sorunlara karşılık verirler. Sorun tırmanan yeni "irrasyonalite" değildir: Popülist dalganın tehdit ettiği (ideolojik) rasyonalitenin başarısızlığıdır.

Öyleyse Trump'ın gerçekten kaybetmesini isteyenler kimlerdir? Demokratların 30 Temmuz 2019'daki hararetli önseçim tartışması sırasında, eski Colorado valisi John Hickenlooper, partisinin Bernie Sanders'ın "Herkes için Sağlık Sigortası" planını, Yeni Yeşil Anlaşma ve diğer radikal girişimlerini benimsemesi halinde, "seçimi Donald Trump'a FedEx'leyebilirsiniz de" uyarısında bulunmuştu. Bunu takip eden hiddetli tartışma, Demokrat Parti'deki iki kampı açıkça ayırmıştır: "Ilımlılar" (başlıca yüzü Joe Biden olan parti düzeninin temsilcileri) ve daha "radikal" demokrat sosyalistler (Bernie Sanders, belki Elizabeth Warren ve ayrıca Trump'un "manga" dediği ve en

popüler yüzü şimdilerde Alexandria Ocasio-Cortez olan dört kadın kongre üyesi). Bu mücadele tartışmasız dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelenden çok daha önemli bir siyasi mücadeledir.

Ilımlılar ikna edici bir argümana sahipmiş gibi gözükebilirler. Demokratik sosyalistler seçmenlerin çoğunluğunu kazanamayacak kadar çok radikal değiller mi? Asıl savaş, saçları örtülü Müslüman bir Ilhan Omar'ı asla desteklemeyecek olan ılımlı kararsız seçmenler için savaş değil mi? Ve Trump mangaya acımasızca saldırdığında, böylelikle tüm Demokrat Parti'yi dört kadınla dayanışma içinde olmaya zorladığında ve onları partinin sembolü katına yükselttiğinde buna bel bağlamaz mı? Demokrat ılımlılar için en önemli şey, Trump'tan kurtulmak ve yok ettiği normal liberal demokrat hegemonyaya geri dönmektir.

Maalesef bu strateji çoktan test edildi. Hillary Clinton buna uymuş ve medyanın büyük kısmı Trump'ın seçilemez olduğu için kaybedeceğini düşünmüştür. İki eski Cumhuriyetçi başkan baba-oğul Bush bile Clinton'a oy vereceğini söyledi; ancak Clinton kaybetti ve Trump kazandı. Trump'ın zaferi düzeni Sağ'dan baltaladı; şimdi solun da aynı şeyi yapma zamanı değil mi? 2016'daki Trump gibi, ciddi kazanma şansları var.

Ve işte Trump'ın sahte alternatifi de içinde olmak üzere, bütün düzeni paniğe iten olasılık budur. Ana akım ekonomistler, Sanders'ın zafer kazanması halinde, ABD'de ekonomik bir çöküş bekliyorlar; ana akım siyaset analizcileri, totaliter devlet sosyalizminin yükselişinden korkuyorlar; ılımlı sol liberaller, demokrat sosyalistlerin hedeflerine sempatiyle yaklaşıyor ancak ne yazık ki gerçeklikle temasları olmadıkları yönünde uyarıyorlar. Ve panik halinde olmakta haklılar, ABD'de bütünüyle yeni bir şey doğuyor.

Demokrat Parti'nin sol kanadıyla ilgili bu kadar yeni olan şey, siyaseten doğruculuğun bayat suyunu ve MeToo aşırılıklarını arkasında bırakmasıdır. Irkçılık karşıtlığı ve feminist mücadelenin yanında kararlı bir şekilde dururken, evrensel

sağlık hizmeti, ekolojik tehditler, vb gibi toplumsal meselelere de odaklanır. Demokrat Parti'nin sol kanadı, ABD'yi yeni bir Venezuela'ya dönüştürmek isteyen çılgın sosyalistler olmaktan ziyade, ABD'ye sadece o iyi, eski, otantik Avrupa sosyal demokrasisi tadını kazandırmak ister. Programlarına hızlı bir bakış, Batı özgürlüklerine Willy Brandt ya da Olof Palme'den daha fazla tehdit oluşturmadığını fazlasıyla ortaya koyar.

Fakat daha da önemlisi, demokratik sosyalistlerin sadece radikalleşen genç neslin sesi olmamasıdır. Kamu yüzleri –dört kadın ve bir yaşlı beyaz adam– çoktandır bambaşka bir hikâye anlatırlar. Evet, ABD'deki genç neslin büyük kısmının tüm biçimleriyle bu düzenden bıktığını, bildiğimiz şekliyle kapitalizmin yüzleştiğimiz bu sorunlarla başa çıkma becerisinden şüphe duyduklarını ve "sosyalizm" sözcüğünün artık onlar için tabu olmadığını net biçimde sergilerler. Bununla birlikte, asıl mucize, Sanders gibi eski kuşak, sıradan işçileri, çoğunlukla Cumhuriyetçilere ya da hatta Trump'a oy verme eğilimindeki insanları temsil eden "yaşlı beyaz adam"la güçlerini birleştirmeleridir. Burada gerçekleşen, kültür savaşlarının ve kimlik siyasetinin tüm taraftarlarının imkânsız dediği şeydir. Irkçılık karşıtları, feministler ve ekolojistler, sıradan emekçi insanların "ahlaki çoğunluğu"yla güçlerini birleştiriyorlar. Eğer bu terimin herhangi bir pozitif anlamı varsa, ahlaki çoğunluğun hakiki sesi, alternatif-sağ değil Bernie Sanders'tır.

Yani hayır, demokratik sosyalistlerin ilerideki yükselişi, Trump'ın yeniden seçilmesini garantilemez. Bu tartışmadan Trump'a gerçekten bir mesaj FedEx'leyen Hickenlooper ve diğer ılımlılardı. Mesajları da şuydu: Düşmanınız olabiliriz ama hepimiz Bernie Sanders'ın kaybetmesini istiyoruz. Bu yüzden endişelenmeyin, eğer Bernie ya da onun gibi herhangi biri Demokratların adayı olacak olursa, onun yanında olmayacağız; kazanman için gizlice seni tercih edeceğiz...

12
"Gök Kubbenin Altında Kargaşa Var, Koşullar Harika"

Donald Trump başkanlığının ilk günlerinde üç yeri ziyaret etti: Kilit Avrupa liderleriyle buluştuğu Brüksel, daha sonra Başbakan Theresa May'le (ve ayrıca Kraliçe'yle) buluştuğu Londra ve Vladimir Putin'le buluştuğu Helsinki. Herkes Trump'ın Amerika'nın (onların algıladığı şekilde) düşmanlarına, dostlarından daha dostça davranmasının tuhaflığından bahsetti; lâkin böylesi olgular bizi çok fazla şaşırtmamalı; dikkatimiz başka bir yöne kaymalıdır. Trump'ın durumunda çoğunlukla olduğu gibi, davranışlarına yönelik tepkiler, fiilen yaptıklarından ya da söylediklerinden daha önemlidir.

Trump'ın söylediklerini ortaklarının söyledikleriyle karşılaştırarak başlayalım. Trump ve May'e bir gazeteci tarafın-

dan, göçmenlerin Avrupa'ya akışı hakkında ne düşündükleri sorulduğunda, Trump popülist göçmen karşıtı tutumunu acımasızca ve dürüstçe yineledi: Göçmenler Avrupa yaşam tarzı için bir tehdittir; şiddet ve hoşgörüsüzlük getirerek ülkelerimizin güvenliğini bozarlar bu nedenle onları dışarıda tutmalıyız. Dikkatli bir dinleyici, Theresa May'in de tam olarak aynı şeyi, yalnızca daha diplomatik ve "uygar" bir yolla söylediğini kolayca fark edebilir: Göçmenler çeşitlilik getirirler, refahımıza katkıda bulunurlar; ancak kimi içeriye alacağımızı dikkatli bir şekilde kontrol etmeliyiz. Burada bize gitgide sunulan tek seçeneğin net bir tadını alırız: Doğrudan popülist barbarlık ya da aynı siyasetin daha uygar bir örneği, insani yüzlü barbarlık.

Genellikle, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar da içinde olmak üzere, Trump'a yönelik yelpazenin her noktasından küresel tepkiler, yalnızca panik sınırında şok ve korku oldu: Trump güvenilmezdir; kaos getirir. İlk olarak, Rus gazına yaslandığı ve böylece kendilerini düşman karşısında savunmasız bıraktığı için Almanya'ya çattı; günler sonra Putin'le kurduğu iyi ilişkileriyle övündü. Görgü kurallarına bile sahip değil (dehşet verici: Kraliçe'yle buluştuğunda, bir monarkın huzurunda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin protokolü ihlal etti!); demokratik ortaklarını bir diyalog sırasında gerçekten dinlemez bile; Amerika'nın büyük düşmanı Putin'in cazibesine çok daha açık. Trump'ın Helsinki'de, Putin'le basın toplantısındaki davranış şekli, yalnızca eşi görülmemiş bir aşağılanma değildi (düşünsenize; Putin'in sahibi gibi davranmadı); kimi ifadeleri açıkça ihanet eylemi olarak değerlendirilebilir bile. Putin'in elinde ona karşı koz olduğundan (Moskova'da fahişelerin Trump'ın üzerine işerkenki ünlü fotoğrafları) Trump'ın nasıl Putin'in kuklası gibi davrandığı söylentileri yeniden ortaya çıktı ve ABD düzeninin bileşenleri, Demokratlar ve kimi Cumhuriyetçiler, yerine Pence'i getirmek anlamına gelse bile bu, hızlıca suçlamalarda bulunmayı gözden geçirmeye başladılar. Sonuç, basitçe, Birleşik Devletler Başkanı'nın artık

özgür dünyanın lideri olmadığıydı. Lâkin Birleşik Devletler Başkanı gerçekten herhangi bir zaman böylesi bir lider olmuş muydu? İşte burada bizim karşı saldırımız başlamalı.

Öncelikle Trump'ın ifadelerindeki genel karışıklık içinde, orada ve burada kimi hakikatler bulunabileceğini belirtmeliyiz. Savaşı önlemek için Rusya ve Çin'le iyi ilişkiler kurmak bizim çıkarımıza derken bir bakıma haklı değil miydi? Gümrük vergisi savaşını, aynı zamanda ABD'li işçilerin çıkarlarının korunması olarak sunması kısmen haklı değil miydi? Gerçek şu ki, mevcut uluslararası ticaret ve finans düzeni adil olmaktan uzaktır ve Trump'ın önlemlerinden zarar gören Avrupa düzenin de kendi günahlarına bakması gerekir. Güçlü Avrupa devletlerine, özellikle de Almanya'ya ayrıcalık tanıyan mevcut finans ve ticaret kurallarının Yunanistan'a nasıl yıkım getirdiğini çoktan unuttuk mu yoksa?

Putin'le ilişkili olarak, ona yönelik suçlamaların büyük kısmının doğru olduğuna inanıyorum; örneğin ABD seçimlerine müdahalesine ilişkin. Evet, muhtemelen Putin yaparken yakalandı... Neyi? ABD'nin de düzenli ve büyük ölçekte yaptığını; fakat kendi durumlarında buna demokrasinin müdafaası derler. Yani evet, Trump bir canavardır ve kendini "istikrarlı dahi" diye adlandırdığında, bunu hakikatin tam tersi diye okumalıyız; düzeni rahatsız eden istikrarsız bir ahmaktır. Fakat bu haliyle, düzenin kendisindeki yanlışın bir semptomu, bir sonucudur. Asıl canavar Trump'ın eylemleriyle şok geçiren düzendir.

Trump'ın son eylemlerine yönelik paniğe kapılma tepkisi, ABD'nin siyasal düzenini ve ideolojisini zayıflattığını ve bozduğunu göstermektedir. Bu durumda şu sonuca varmalıyız: Evet, durum tehlikelidir, uluslararası ilişkilerde bir belirsizlik ve yanı sıra kaosun ilk adımları vardır; lâkin tam da burada Mao'nun o eski sloganını anımsamalıyız: "Gök kubbenin altında büyük kargaşa var, koşullar harika!" Sinirlerimizi bozmayalım; bu karışıklığı sistematik biçimde başka bir düzen karşıtı cephe örgütleyerek soldan istismar edelim. Burada işaretler

de nettir: Kendini demokratik sosyalist ilan eden Alexandria Ocasio-Cortez'in kongre önseçiminde, New York Temsilciler Meclisi'nde on dönem görevde bulunmuş Joe Crowley'e karşı, şanslı, şaşırtıcı seçim zaferi, Demokrat Parti'yi dönüştürecek olan bir dizi şokun ilkiydi. Trump'a yanıtımız liberal düzenin herkesçe bilinen yüzleri değil onun gibi insanlar olmalı.

Bu tehdide karşı, düzenin tüm kılıkları altında, son derece sert karşılık vermesine şaşmamalı. Bernie Sanders'ın başkanlık için adaylığını açıklamasının ardından, anında her yandan saldırılar yağdı. Yalnızca ondan "kaçık" diye bahseden Trump ve "Sanders başkan mı olsun istiyorsunuz? Bugünün Venezuela'sına bir bakın!" motifinin düzinelerce çeşitlemesini öneren bir deste alışıldık muhafazakâr yorumcudan değil, aynı zamanda daha merkezci Demokrat rakiplerinden de geldi. Bu son saldırıları okurken bir kimse, *déja vu* hissinde hemen kaybolur; bu durumu daha önce, Sanders ve Clinton arasındaki çatışmanın damgasını vurduğu Demokrat önseçimler zamanında da yaşadık.

Muhtemelen Sanders karşıtı Clinton kampanyası, Hillary'yi destekleyen Madeline Albright* şunları söylediğinde, en alçak noktasına erişmiş oldu: "Cehennemde birbirine yardım etmeyen kadınlar için özel bir yer var!" (Meali: Clinton yerine Sanders'a oy verecekler için özel bir yer var.) Belki de ifadeyi şöyle değiştirmeliyiz: Bütün kalbiyle ülkesinde kadın ve gey haklarını savunurken, (Albright'ın ağır Irak bombardımanını desteklemek için daha önce 1996'da söylediği gibi) bir ülkeyi harap etmiş askeri müdahalede yarım milyon ölü çocuğun makul bir bedel olduğunu düşünen kadınlar (ve erkekler) için cehennemde özel bir yer var. Albright'ın bu yorumu Trump'ın tüm cinsiyetçi bayağılıklarından çok daha tiksindirici ve mide bulandırıcı değil mi?

Henüz orada değiliz ama yavaşça yaklaşıyoruz. Kimlik siyasetini reddettiği iddiasıyla Sanders'a yönelik liberal saldırı-

* Clinton'ın ABD başkanlığı döneminde, 1997-2001 yılları arasında dışişleri bakanlığı yapmış politikacı ve diplomat. (y.h.n.)

lar, bir kez daha hortladı; Sanders'ın sınıf, ırk ve cinsiyet arası bir köprüde ısrar ederek, tam da aksini yaptığını görmezden gelirler. Biri, bir kimseye oy verirken kimliğini bir gerekçe olarak almıyorsa, Sanders'ı koşulsuz şartsız desteklemelidir. "Bir kimsenin ben kadınım bana oy verin demesi yeterli değil. İhtiyacımız olan Wall Street'e, sigorta şirketlerine, ilaç şirketlerine, fosil yakıt sanayisine karşı ayağa kalkma cesareti olan bir kadındır." Beklendiği gibi tam da bu ifade için Sanders, "sınıf indirgemeciliği"ni savunan beyaz şovenist erkek diye saldırıya uğradı. Daha sonra toksik erkekliğin bir ifadesi olarak kınanacak olursa da şaşırmamak gerek.

Şayet (genç Sanders'ın yurttaşlık hakları mücadelesinde Martin Luther King'le birlikte çalışmadığına ilişkin doğru olmadığı ispatlanmış iddialar gibi) düpedüz yalanları dikkate almıyorsak, Warren'ı Sanders'a yeğ tutan kimselerin stratejisi çok daha açıktır. İlk olarak, ilgili ekonomik programları arasındaki farkların minimal ve önemsiz olduğunu iddia ederler. (Burada şunların da eklenmesi istenebilir: Evet, Sanders kendini bir demokratik sosyalist olarak nitelerken, Warren'ın kemiklerine kadar kapitalist olduğunda ısrar etmesi gibi minimaldir. Bill Gates, Elon Musk ve Mark Zuckerberg gibi tepedeki şirket yöneticilerinin bile, en azından şu an işlediği şekilde kapitalizmin varlığını sürdüremeyeceğinden bahsettikleri bir zamanda, Warren'ın kendisini böyle ifade ettiğini duymak üzücüdür.) Daha sonra eleştirmenler, Sanders'ın yalnızca ekonomik adaletsizliğe odaklanmasına kıyasla, Warren'ın ayrıca cinsiyet ve ırk eşitsizliklerini de konu ettiğini iddia ederler; dolayısıyla Sanders'a karşı avantajı nettir: Trump'a karşı geniş ilerici bir cepheyi, sadece Warren birleştirebilir. Sanders'ın eleştirmenleri, nihayetinde, seçimlere yönelik bir tür olumlayıcı tutumla bitirirler: Sanders bir erkektir ve Warren de bir kadın, yani [...] Burada iki temel gerçek perdelenmiş olur: Sanders'ın demokratik sosyalizmi, sıkı sıkıya demokratik düzen içinde kalan Warren'inkinden çok daha radikaldir; ayrıca Sanders'ın ırk ve cinsiyet müca-

delelerini görmezden geldiği açıkça doğru değildir; yalnızca ekonomik mücadeleyle bağlarını açığa çıkarır.

Warren, onu savunanların iddia ettiği gibi, merkezci Demokratlar ve demokratik sosyalistler arasında üçüncü bir yol, ırk/cinsiyet kimlik siyasetinde ve ekonomik adalet mücadelesinde en iyilerin bir sentezi değildir. Hayır, yalnızca Hillary Clinton'ın biraz daha insani yüzüdür. Warren'ı savunanlar bile Yerli Amerikalı kökleri olduğu iddiasının bir hata olduğunu kabul ederler; peki bu gerçekten yalnızca masum bir hata mıydı? Çeroki* Topluluğu'nun vekili, Chuck Hoskin Jr., Warren'ın 1/64 ve 1/1,024 Yerli Amerikalı olduğunu gösteren teste şöyle yanıt vermişti: "DNA testi kabile üyeliğini belirlemede faydasızdır. Mevcut DNA testleri bir kimsenin atalarının Kuzey Amerika yerlisi mi Güney Amerika yerlisi mi olduğunu dahi ayırt edemezler." Hoskin haklıydı ve burada eklenmesi gereken şey, popüler köklerinizi meşrulaştırmak üzere bir etnik grupta bir parça egzotik soyunuz olduğunu kanıtlamanın, ırkçılığa karşı fiili mücadeleyle hiçbir ilgisi olmadığıdır. Fakat asıl nokta, Warren'in başvurduğu ("ilerici") nedenin, Nazilerin Yahudi kanı olduğundan şüphelendikleri kimseleri belirlemek için başvurdukları aynı prosedüre yol açmış olmasıdır.

Bugünün piyasasında kötü özelliklerinden arındırılmış bir dizi ürüne rastlarız: Kafeinsiz kahve, yağsız krema, alkolsüz bira... Ve liste böyle devam eder: Peki ya seks yapılmaksızın seks olarak sanal seks? Siyasetsiz siyaset olarak çağdaş siyasete –yönetim uzmanlığı sanatı– ne demeli? Sanders'a saldıran "solcu" demokratlar da benzer bir şey önermezler mi; düzene tehdit oluşturan özelliklerinden sıyırılmış sosyalizmsiz sosyalizm?

Sanders'ın güya-feminist eleştirilerinden daha sorunlu olan şey, tartışmasız, Sanders'ın hakiki bir sosyalist devrim

* Çerokiler (Cherokee) tarihsel olarak bugünkü ABD'nin güneydoğu eyaletlerinde yaşayan ve beyazlar tarafından topraklarından zorla koparılan yerli halk. (y.h.n.)

(üretim araçlarının toplumsallaştırılması, vb) amaçlamak yerine, yalnızca sistemi daha etkili kılmak için onda kısmi değişiklikler yapmak isteyen bir sosyal demokrat olduğu iddiasındaki birkaç güya-radikal solcudur. Bu türden bir "radikalizmi" özellikle iğrenç kılan şey, savunucularının böyle "radikal" bir tutumun insanları harekete geçirmek için hiç şansı olmadığının ve bu itibarla sadece düzene hizmet ettiğinin çok da farkında olmalarıdır. İnsanları sosyalizm adına harekete geçiren tek kitle hareketine dahil olmaktan caydırırlar. Sanders'ın programı elbette ki yarım yüzyıl öncesinin tipik Avrupa sosyal demokrasisinden daha radikal değildir. Buna karşılık, sosyal demokrasinin yarım yüzyıl önceki standart programını savunmanın bugün totaliter bir tehdit olarak kınanması, kapitalist ideolojinin son yıllardaki zaferi hakkında çok şey söyler. Bu gerçek, böylesi klasik sosyal demokratik taleplerin bile bugünün sistemi için bir tehdit oluşturduğuna işaret etmektedir; bu nedenle, gerçekleşme seyrinde kendini dayatacak olan daha radikal önlemlerin tamamen farkında olarak, bunlarla başlamamız gerekir.

Asıl konumuza dönersek, siyaseten doğruculuğun üstlendiği dönüşe eleştirel olanlar için mesaj dolayısıyla nettir: "Oylar Sanders'a!"

13
*Soyons Réalistes, Demandons l'Impossible!**

Fransa'da sarı yeleklilerin (*gilets jaunes*) protestoları aylardır devam ediyor. Toplu taşımanın olmadığı metropol bölgeleri dışında yaşayan ve çalışan kimseleri kötü biçimde vurduğu görülen benzine ve mazota yeni çevre vergisiyle beraber, geniş çaplı hoşnutsuzluktan doğan bir taban hareketi olarak başladı. Hareket, kısa sürede, içinde "Frexit" (Fransa'nın AB'den çıkması), düşük vergiler, daha yüksek emekli maaşları ve sıradan Fransız insanının alım gücünde iyileştirmeler de olan birtakım talepleri içerecek kadar büyüdü. Bu hareket, sol popülizme ve tüm tutarsızlıklarına rağmen

* Fransa'da 1968 toplumsal hareket dalgasına damga vurmuş "gerçekçi ol, imkânsızı iste" anlamına gelen slogan. (y.h.n.)

halkın öfkesinin patlayışına örnek bir durum oluşturdu: Düşük vergiler, eğitim ve sağlık için daha fazla bütçe; daha ucuz petrol ve ekolojik mücadele. Her ne kadar –protestoların "aslında" ilgili olmadığı– yeni petrol vergisi açıkça bir bahane ya da daha çok bir vesile olsa da onları tetikleyenin küresel ısınmaya karşı harekete geçmeyi amaçlayan bir önlem olduğunun kaydedilmesi dikkate değer. Trump'ın coşkuyla (hatta kimi protestocuların "Trump'ı istiyoruz!" diye bağırdığını iddia ederek), taleplerinden birinin de Fransa'nın Paris Anlaşması'ndan çıkması olduğunu belirterek, sarı yeleklileri desteklemesine şaşmamalı. Bir otel odasında kapıya ya "Lütfen odayı temizleyin!" ya da "Lütfen rahatsız etmeyin!" diyen işaretler asabilirsiniz. Ne zaman bu işaretleri görsem şöylesi bir işaret hayal ederim: "Lütfen odayı temizlerken rahatsız etmeyin!" Sarı yeleklilerin talepleri de çelişkili taleplerin benzer bir birleşimi değil mi? "Lütfen ucuza yakıt sağlarken çevremizi koruyun!"

Sarı yeleklilerin protestoları, bugünün küresel ahvalinin simgesi olan tuhaf bir tersinmeyi somutlaştırmaktadır. "Sıradan insanlar" ve finansal kapitalist elitler arasındaki eski antagonizma, "sıradan insanlar"ın acılarını ve taleplerini görmemekle itham ettikleri elitlere karşı protestolarda boy göstererek, ziyadesiyle geri döndü; bununla birlikte, yeni olan şey popülist sağın bu patlamaları kendi doğrultusuna kanalize etmekte soldan çok daha hünerli olduğunu kanıtlamasıdır. Bu nedenle Alain Badiou'nun sarı yelekliler için yerinde bir şekilde şöyle demiş olması tamamen haklıdır: "Tout ce qui bouge n'est pas rouge"; hareket eden (kargaşaya neden olan) her şey kızıl değildir. Bugünün popülist sağı, ağırlıklı olarak solcu olan uzun geçmişe sahip halk protestoları geleneğine dahil olur. Evet, *tout ce qui bouge n'est pas rouge* ancak *hareket eden** sağ popülizm olsa bile, sol kargaşanın mevcut ideolojik hegemonyanın yapısında açtığı yarığı, kendi davasını ilerletmek için kıyasıya kullanmayı öğrenmelidir.

* (Fr.) *Bouge.* (ç.n.)

Sarı yelekliler hareketi Fransız sol geleneğinin (ticari ya da finansal elitlerden çok) siyasi elitleri hedef alan kendine özgü kitlesel halk protestolarına uyar. Bununla birlikte, 1968'in protestolarıyla kıyaslandığında, sarı yelekliler *la France profonde*'den, büyük metropol bölgelerine karşı isyandan çok daha fazla özellik taşır; bu da solcu yönünün çok daha bulanık olduğu anlamına gelir. (Marine le Pen ve Jean-Luc Mélenchon'un her ikisi de protestoları destekler.) Beklendiği gibi, püritenlerin kurulu siyasete mesafeli "saf" bir protesto hareketi olarak kalmasını temenni etmeleriyle beraber, yorumcular hangi siyasi gücün, le Pen'in mi yeni solun mu hareketin enerjisini kendisine mal edeceğini sorarlar. Burada açıkça belirtmek gerekir: Bütün bu talep patlamasında ve hoşnutsuzluk ifadelerinde, protestocuların gerçekten ne istediklerini bilmedikleri bellidir; istedikleri bir toplum tasavvuruna sahip değiller, talepleri için sisteme seslenmelerine rağmen, bu sistem içinde karşılanması imkânsız olan taleplerin bir karışımını isterler yalnızca. Bu özelliği çok önemlidir: Talepleri çıkarlarının mevcut sistemde olduğunu ifade eder.

Bu talepleri (siyasal) sistemin en iyi halinde, yani Emmanuel Macron'lu Fransa'da telaffuz ettikleri unutulmamalıdır. Protestolar Macron rüyasının sonuna işaret eder. Sadece sağ popülizmi bozguna uğratmaya değil, aynı zamanda Habermas ve Sloterdijk gibi birbirine zıt filozofları kendisini desteklemek üzere bir araya getiren yeni bir ilerici Avrupa kimliği tasavvuru sunmaya yönelik, bambaşka bir umut vadeden Macron hakkındaki coşkulanımı anımsayın. Macron'a dair her solcu eleştirinin, projenin onulmaz sınırı hakkında her uyarının nasıl Marine le Pen'i "tarafsızca" desteklemek diye dışlandığını anımsayın. Bugünse, Fransa'da devam eden protestolarla beraber, acımasız biçimde Macron yanlısı coşkulanımın bu üzücü hakikatiyle yüzleşiriz. Macron'un protestoculara yönelik, kimseyi ikna edemeyen ve öngörü eksikliğiyle öne çıkan 10 Aralık'taki televizyon konuşması, acınası, yarı uzlaşmacı, yarı mahcup bir performanstı. Macron mevcut sistemin en

iyisi olabilir ama siyaseti aydınlanmış bir teknokrasinin liberal demokratik koordinatları içinde yer almaktadır.

Kabızlık sorunu yaşayan herkesin bildiği gibi, süpozituar dışkılamayı kolaylaştırmak için rektuma yerleştirilen katı tıbbi bir konidir. Kulağa böyle asil-felsefi gelen bir terimin oldukça iğrenç bir görev için kullanılmasını her zaman tuhaf bulmuşumdur. Bu, pek çok ekonomi uzmanımızın sıradan insanları oldukça inciten acımasız önlemleri "dengeleme" ya da "düzenleme" diye adlandırdığı zamandaki konuşma biçimleriyle aynı değil mi? Macron işte bu uzmanlık çerçevesinde kalır ve bu yüzden protestolara tepkisi bir hengameye neden olmuştur.

Dolayısıyla protestolara koşullu bir "evet" demeliyiz; koşullu çünkü sol popülizmin sisteme uygulanabilir bir alternatif sunmadığı açık. Başka bir deyişle, protestocuların bir şekilde kazandığını, iktidara geldiğini ve (Syriza'nın Yunanistan'da yaptığı gibi) mevcut sistem dahilinde hareket ettiğini tahayyül edin. Sonrasında neler yaşanır? Muhtemelen bir tür ekonomik felaket. Bu sadece farklı bir sosyoekonomik sisteme, protestocuların taleplerini karşılayabilecek bir sisteme ihtiyacımız olduğu anlamına gelmez; radikal dönüşüm süreci, farklı talepleri, beklentileri de ortaya çıkaracaktır. Yakıt fiyatlarıyla ilişkili olarak, diyelim ki, gerçekten ihtiyaç olan şey yalnızca ucuz benzin değildir; asıl hedef petrole olan bağımlılığımızı ekolojik gerekçelerle sonlandırmak, sadece ulaşım sistemimizi değil ama tüm yaşam tarzımızı değiştirmektir. Aynısı daha düşük vergiler ve ayrıca daha iyi sağlık hizmetleri ve eğitim için de geçerlidir: Bütün paradigma değişmek zorundadır.

Büyük etik-siyasal sorunumuz için de aynısı geçerlidir: Mülteci akışıyla nasıl başa çıkacağız? İçeri girmek isteyen herkese öylece sınırları açmak ve bu açıklığı genelleştirilmiş suçluluğumuza ("sömürgecilik, bedelini sonsuza dek ödemek zorunda olduğumuz büyük suçumuzdur") dayandırmak çözüm değildir. Bu düzeyde kalırsak şayet, göçmenler ve (onlar tarafından tehdit altında olduğunu hisseden) yerel işçi sınıfı

arasında çatışmayı körükleyen ve üstün ahlaki tutumlarını koruyan iktidardakilerin çıkarlarına tam olarak hizmet etmiş oluruz. (Bu yönde düşünülmeye başlandığında siyaseten doğrucu sol, hemen "faşizm" diye bağırmaya başlar; Angela Nagle'a olağanüstü "The Left Case against Open Borders"[1] makalesinden ötürü yönelen şiddetli saldırılara bakın.) Bir kez daha, açık sınır savunucuları ve popülist göçmen karşıtları arasındaki "çelişki", nihai işlevi sistemin kendisini, mevcut haliyle mültecilere yol açan bütün uluslararası ekonomik sistemi değiştirme ihtiyacını perdeleyen bir sahte "tali çelişki"dir.[2]

Genelleştirilmiş suçluluk tutumu, köktenci göçmenlerin sol liberal suçluluk hissine yaklaşım biçimiyle doğrulanan süper-ego paradoksunun, klinik açıdan mükemmel bir örneğini sunar. Avrupalı sol liberaller, ne kadar mülteci yaratan şartlar için sorumluluk üstlenir ve tüm duvarları kaldırmalı ve kapılarımızı göçmenlere açmalıyız talebinde bulunurlarsa, o kadar köktenci göçmenler tarafından hor görülürler. Burada hiçbir minnettarlık bulunmaz; ne kadar verirsek, o kadar yeterince vermediğimiz için suçlanırız. En çok eleştiri alan ülkelerin, açıkça göçmen karşıtı bir duruşa sahip olanların (örneğin Macaristan, Polonya) değil ama tam da en dürüst olanların olması kayda değerdir. İsveç göçmenleri gerçekten bütünleştirmek istemediği için suçlanır ve uyum için her talep düpedüz Avrupa kültür emperyalizmi diye reddedilirken (peki Müslüman ülkelerin Hıristiyan azınlık için yeni Hıristiyan kiliseleri nerede?), her ayrıntı ikiyüzlülüğüne bir kanıt olarak değerlendirilir (Görüyorsunuz, hâlâ okul öğünlerinde domuz servis ediyorlar! Kızlarının hâlâ provokatif şekilde giyinmesine müsaade ediyorlar! Hâlâ

1. Bkz. https://americanaffairsjournal.org/2018/11/the-left-case-against-open-borders/.

2. Sırası gelmişken, açık sınırlar için en tuhaf argüman şudur: "Ekonomisini geliştirmeye devam etmek için Avrupa'nın göçmen işçilere ihtiyacı vardır." *Hangi* Avrupa? Kapitalist Avrupa; kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimi için onlara ihtiyacı vardır.

şeriat hükümlerini hukuk sistemlerine dahil etmeyi kabul etmiyorlar!). Sürekli Haçlılardan bahsedilirken, Avrupa'nın büyük kısmının Müslüman işgali altında olması normalmiş gibi anılır. Bunun altında yatan öncül, (sömürgeciliğe dair) bir tür radikal günahın, diğerleriyle karşılaştırılmaz bir günahın, Avrupa'nın öz varlığına atfedilmesi ve böylece diğerlerine olan borcumuzun asla ödenememesidir. Buna karşılık, bu öncülün altında aksi, bir hor görme tutumu da kolayca fark edilir; suçumuzdan ve sorumluluğumuzdan dolayı bizden hoşlanmazlar, bunu zayıflığımızın, kendimize özsaygı ve özgüven eksikliğimizin bir göstergesi olarak algılarlar. En büyük ironiyse, kimi Avrupalıların böylesi saldırgan bir tutumu daha sonra Müslüman "dirimselliği" olarak algılaması ve onu Avrupa'nın "tükenmişliği"yle karşılaştırmasıdır; bunu da dirimselliğimizi yeniden kazanmak için yabancı kan akışına ihtiyacımız olduğu argümanına dönüştürürler. Avrupa'daki bizler, başkalarının saygısını ancak sınırlar koymayı öğrenerek, suçluluk ve zayıflık konumundan değil, bir güç konumundan başkalarına tam olarak yardım etmeyi öğrenerek yeniden kazanacağız.

Bu güçle neyi kastediyoruz?[3] Böylesi bir güç tam da Angela Merkel tarafından, mültecilere Almanya'ya gelmeleri için davette bulunduğunda sergilenmiştir. Daveti, Almanya'nın bunu yapabileceğine, mültecileri kabul edecek *ve* kimliğini koruyacak kadar güçlü olduğuna inancını göstermiştir. Göçmen karşıtı yurtseverler, uluslarının güçlü savunucuları pozu kesmelerine rağmen, panik ve zayıflığa kapılan onların tutumudur; birkaç yüz yeni göçmeni Alman kimliğine tehdit olarak algıladıklarında, Alman ulusuna ne kadar da az güven duymuş olurlar. Kulağa çılgınca gelse de Merkel, güçlü bir Alman yurtsever olarak hareket ederken, göçmen karşıtları acınası zayıf kimselerdir.

Şu sözde Arap Baharı sırasında Mısır'da yaşananlar, zamanımızın bir tür semptomu, işlerin nasıl ters gittiğinin bir

3. Bundan sonrakilerde Alenka Zupančič'in düşünce çizgisine bağlıyım.

formülüdür. Bir halk isyanı nefret edilen bir diktatörü devirmiş ve demokrasinin doğuşuna mahal vermiş ama takip eden serbest seçimlerde, Müslüman Kardeşler (protestoları örgütleyen halk değil ama onun edilgen seyircileri) iktidara gelmiştir. Kısa süre sonra da ordu, protestocuların yarı desteğiyle, Müslüman Kardeşler'e yönelik bir darbe düzenledi. Böylelikle de çember tamamlanmıştır. Bu tersine dönüşlerin nedeni, protestoları örgütleyen orta sınıf aydın azınlık ve seçimlerde seçimini belli etmiş köktenci çoğunluk arasındaki uçurumdur; işte sıradan insanların zihinlerinde derin bir bilgeliğin olmadığına dair bir gösterge. Bu (Mao'dan Podemos popülistlerine kadar uzanan) fikre karşı, korkusuzca, sıradan insanların çoğunluğunun güvenilmez olduğunu, Lacan'ın belirttiği gibi aptal oldukları için değil ama bilgiye susamamış oldukları (Freud'un *Wissenstrieb* diye adlandırdığı, bilmeye itilim) için, sadece bilmeme arzusunda oldukları için onlardan öğrenilebilir üstün hiçbir otantik bilgi bulunmadığını kabul etmek gerekir. Bilgi mutluluk ya da güç getirmez: Bilgi acıtır.

Büyük bir değişim için sabırla beklememiz gerektiği anlamına mı gelir bu? Hayır, mütevazı görünen ama yine de bir köstebeğin sabırla yeraltını kazması gibi mevcut sistemin temellerini zayıflatan önlemlerle hemen şimdi başlayabiliriz. Peki ya kredi ve yatırımların nasıl işlediğine dair kuralları belirleyen tüm finansal sistemin revizyonuyla? Mültecilerin gelmekte olduğu az gelişmiş ülkelerin sömürüsünü engelleyecek yeni düzenlemeleri uygulamakla?

Şu eski 1968 *Soyons réalistes, demandons l'impossible!* sloganı, hakkı teslim edilmesi gereken değişimin notunu düşmek kaydıyla, bütünüyle geçerlidir. İlk olarak, mevcut sistemi, sınırların açılması, daha iyi sağlık hizmeti, daha yüksek ücretler, vb gibi karşılayamayacağı taleplerle topa tutmak anlamında "imkânsızı istemek" vardır. Bugün işte burada, ustalarımızın (teknokratik uzmanların) histerik kışkırtmalarının ortasındayız. Bu kışkırtmayı, bir sonraki kilit adım takip etmek zorundadır: Sistemden imkânsızı

istemek değil ama sistemin kendisinin "imkânsız" değişimlerini istemek. Böylesi değişimler "imkânsız" (sistemin koordinatları içinde düşünülemez) görünse de ekolojik ve toplumsal çıkmazımız için açıkça gereklidir ve en gerçekçi çözümü sunmaktadır.

Bu noktada oldukça açık olmalıyız. Bu kilit adımı atmak için histeriden Usta'ya geçişin gerçekleşmesi gerekir: Yeni bir Usta'ya ihtiyaç vardır. Fransız protestocuların o çok övülen "lidersiz" karakterinin, kaotik kendiliğinden örgütlenmelerinin onulmaz sınırıyla karşı karşıya geliriz: Bir lider için halkı dinlemek ve ne istediğini, çıkarlarını bir programda formüle etmek yeterli değildir. Yaşlı Henry Ford seri halinde araba üretirken insanların ne istediğini takip etmediğini söylediğinde haklıydı. Kısa ve öz şekilde belirttiği gibi, ne istedikleri sorulsa halk şöyle yanıtlardı: "Arabamızı çeken daha iyi ve daha güçlü bir at!" Bu içgörü Steve Jobs'un kötü şöhretli şu sloganında bir tekrarını bulur: "İnsanlar çoğu zaman, siz onlara istediklerini gösterene kadar ne istediklerini bilmezler." Jobs'un faaliyetlerine ilişkin yöneltilebilecek eleştirilere rağmen, kendi sloganını anladığı biçimde otantik bir Usta'ya çok yakındı. Müşterilerin Apple'dan ne istediğinin tespiti için ne kadar araştırma yapıldığı sorulduğunda, hızlıca şöyle yanıt vermişti: "Hiç. Ne istediklerini bilmek müşterilerin işi değil... Ne istediklerini biz ortaya çıkarırız." Bu akıl yürütmenin şu sürpriz sırasını not düşün: Müşterilerin ne istediklerini bildiklerini yadsıdıktan sonra Jobs, beklenen doğrultuda "müşterilerin ne istediğini ortaya çıkarmak ve sonrasında bunu piyasada 'onlara göstermek' bizim görevimizdir (yaratıcı kapitalistlerin görevidir)" gibi bir tersinmeyle devam etmez. Bunun yerine, "ne istersek onu ortaya çıkarırız" ile devam eder; işte hakiki bir Usta böyle çalışır: İnsanların ne istediğini tahmin etmeye çalışmaz; sadece kendi arzusuna riayet eder, dolayısıyla onu takip etmek ya da etmemek insanlara kalmıştır. Başka bir deyişle, gücü tasavvuruna bağlılığından, ondan ödün vermemesinden ileri gelir.

Aynısı bugünün ihtiyaç duyulan siyasi lideri için de geçerlidir. Üç silahşorların ünlü sloganı "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için!" iki farklı temel yoldan okunabilir. Basit bir şekilde, her kişinin bütüne katkı sunması gerektiği (ne zaman bir sorun olsa, her tekil kişi yardım etmek için kendine düşeni yapmalı), böylece kimsenin geride kalmayacağı (bir kişinin başı dertte olduğunda, bu tüm topluluğun sorunu olmalı; basitçe söylersek, hepimiz her birimize ve her birimiz hepimize dayanır) anlamına gelebilir. Lâkin biraz netameli bir okuması daha vardır: Her birey aynı düzeyde değildir; istisnai konumda olan bir kimse –lider– vardır; dolayısıyla herkes bütünü temsil eden, herkes için, herkesin ortak yararı için çalışan bu kişi için çalışmalıdır. Burada numara, elbette, bu iki "hepimiz"in örtüşmemesidir: Birinci ("birimiz hepimiz"deki) "herkes" önce lider için çalışmak isteyen bireylerin bir araya toplanmasıyken, ikinci "birimiz hepimiz için"deki ("herkes") bizim gerçek çıkarımızın ne olduğunu bizden, sıradan insandan daha iyi bilen bir kişide, liderde somutlaşan (ve aynı zamanda tanımlanan) mitsel-ideolojik "hepimiz"dir ("halkın gerçek çıkarları"). Burada kilit nokta, ilk okumanın siyasal gerçeklikte gerçekten işlemediğidir: "Hepimiz"in bu istisnai "kişi"de somutlaştığı ikinci okumaya dönmek zorundadır.

Fransa'daki protestocular daha iyi (daha güçlü ve ucuz) bir at, yani bu durumda, ironik şekilde, arabaları için daha ucuz benzin istiyorlar. Arabalardan sonra at yemi fiyatının artık sorun olmadığı gibi, benzin fiyatının da artık sorun olmadığı bir toplumun tasavvurunun onlara kazandırılması gerek. Olası karşı argüman, sarı yeleklilerin "kaotik" lidersizliğinin ve merkezi olmayan karakterinin tam da onların gücü olduğudur: Talepleri için devlet iktidarına seslenen ve böylelikle kendisini diyaloğun bir ortağı olarak koyan net bir fail yerine, çok biçimli halk baskısını elde ederiz ve iktidardakileri paniğe sevk eden şey tam da bu baskının net bir karşıta indirgenememesi ama Antonio Negri'nin çokluk diye adlandırdığı şeyin bir örneği olarak kalmasıdır. Böyle bir baskı kendini somut

taleplerle ifade ederse, bu talepler protestonun gerçekten ilgili olduğu şey olamazlar. Buna karşılık, bir noktada, histerik talepler kendilerini bir siyasal programa dönüştürmek (ya da ortadan kaybolmak) zorundadır ve belki protestocuların taleplerini, taleplerin ancak parlamenter siyasal temsiliyet yoluyla karşılanabildiği liberal demokratik kapitalist düzene derin hoşnutsuzluklarının bir ifadesi olarak okumalıyız. Başka bir deyişle, protestolar daha derin farklı mantıkta bir ekonomik-siyasi örgütlenmeye ihtiyaç duyar ve burada bu derin talebi işler kılmak için yeni bir lidere ihtiyaç vardır.

14
Katalonya ve Avrupa'nın Sonu

Siyasal oportünizmin en emin işaretlerinden biri de parçacık fiziğine koşut biçimde, siyasi korelasyonculuk diye adlandırılan şeydir. Benim ve düşmanımın, her ikimizin de elinde, siyah ya da beyaz olması mümkün, ikimizin de rengini bilmediği bir top tuttuğumuzu farz edelim (aynı zamanda kendi kapalı avucuma bakmama da müsaade yok). Burada dört olasılığımız vardır: Beyaz-beyaz, siyah-siyah, siyah-beyaz ve beyaz-siyah. Şimdi de her nasılsa, her ikimizin de iki topun (biri benim elimde, biri de düşmanımın elinde) zıt renklerde olduğunu bildiğini varsayalım. Bu durumda sadece iki olasılık vardır (siyah-beyaz ve beyaz-siyah) ve eğer biraz şansla düşmanımın elindeki topun rengini bilebilirsem, böy-

lece kendi topumun rengini de kendiliğinden bilebilirim; bu ikisi ilintilidir. (Bu, parçacıklar bölündüğünde ve dönüşleri ilintili kaldığında gerçekleşir; eğer bir parçacığın dönüşünü ölçersem, kendiliğinden diğerinin dönüşünü de bilmiş olurum.) Benzer bir şey sıklıkla (çoğunlukla sol) siyasette de yaşanır (ve yaşandı). Belirli bir siyasal savaşımda nasıl tutum alacağımızdan emin olamadığımızda ama düşmanın tutumunu öğrendiğimizde, tutumumuzun kendiliğinden onun zıttı olması gerektiğini varsayarız. Lenin'in bu tutuma dair yakıcı bir eleştiri yönelttiğini eklemek gerekir (ironik bir şekilde, hedefi Rosa Luxemburg'tur). Durum Kültürel Soğuk Savaş'ta da böyleydi: 1940'ların sonlarında, Batı kültürü (Yahudi etkisi altında) evrenselci kozmopolitliği destekleyici olarak algılanmaktaydı; (SSCB'den Fransa'ya) Sovyet yanlısı komünistler, kendi kültürel geleneklerini teşvik ederek ve emperyalizme bunları yok ettikleri için saldırarak, yurtsever olmaya karar vermişlerdi.

Katalonya referandumuna* yönelik tepkide olan da benzer bir şey değil miydi? Putin'in nasıl Sovyetler Birliği'nin dağılışının büyük bir felaket olduğunu beyan edişini ama şimdi Katalonya'nın bağımsızlığını desteklediğini anımsayın. Aynısı Yugoslavya'nın karanlık Alman-Vatikan entrikası sonucu dağılışına karşı çıkan tüm Avrupa solcuları için de geçerlidir; buna karşılık, şimdi (İskoçya'da olduğu gibi) ayrılma onaylanmaktadır. Ve Batılı merkezci liberaller de daha iyi değildir: Her zaman Rusya'nın jeopolitik gücünü tehdit eden her ayrılıkçı hareketi desteklemeye hazırdırlar; şimdi ise İspanya'nın birliğine yönelik tehdide karşı (elbette, ikiyüzlüce Katalonya seçmenine yönelik polis şiddetinden üzüntü duyarak) uyarıda bulunuyorlar. Slovenya'da, kendi ülkemde, bu kafa karışıklığı doruğuna ulaşmıştır: Çoğunluğu sonuna kadar Sloven bağımsızlığına karşı çıkan, daha serbest yeni bir Yugoslavya'yı savunan eski sol, Katalonya için

* 2017 sonbaharında Katalonya Özerk Bölgesi'nde gerçekleştirilen referandum. Referanduma katılanların yüzde 90'ı bağımsızlık yönünde oy kullandı. (y.h.n.)

imza kampanyaları ve gösteriler örgütlemezken, tam Sloven bağımsızlığı için savaşmış milliyetçi Sağ, şimdi ihtiyatlı bir şekilde İspanya'nın birliğini savunuyor (çünkü muhafazakâr çalışma arkadaşları Mariano Rajoy İspanya başbakanıdır). Tek söyleyebileceğimiz: Avrupa düzeni utanmalıdır; jeopolitik çıkarlara bağlı olarak, belli ki kimilerinin bağımsızlık hakkı vardır ve kimilerinin yoktur.

Katalan bağımsızlığına karşı bir argüman yine de rasyoneldir: Putin'in Katalan bağımsızlığına desteği, açıkça, Avrupa'nın birliğinin parçalanması yoluyla Rusya'yı güçlendirme stratejisinin bir parçası değil midir? Bu durumda güçlü birleşik Avrupa partizanlarının İspanya'nın bütünlüğünü savunmaları gerekmez mi? Burada bu argümanı tersine çevirmeye cesaret etmeli. İspanya'nın birliğine destek, Avrupa'nın birliğine karşı ulus-devletlerin gücünü savunmaya yönelik, süregiden mücadelenin de bir parçasını oluşturur. Yeni yerel (Katalonya, İskoçya ve belki vb) bağımsızlıklara uyum sağlamak için ihtiyacımız olan bu nedenle sadece daha güçlü bir Avrupa Birliği'dir: Ulus-devletler, bölgesel özerklikler ve birleşik Avrupa arasındaki aracılar olarak, kendilerini daha mütevazı bir role alıştırmalıdır. Bu şekilde Avrupa, devletler arası zayıflatıcı çatışmalardan kaçınabilir ve diğer büyük jeopolitik bloklarla eşit düzeyde, çok daha güçlü bir uluslararası fail olarak ortaya çıkabilir.

AB'nin Katalonya referandumunda net bir tutum almadaki başarısızlığı, en büyüğü Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya akan mültecilere yönelik büsbütün tutarlı bir politika yoksunluğu olan bir dizi hatanın yalnızca sonuncusudur. Mülteci akışına yönelik karmakarışık tepki, (ekonomik) göçmenler ve mülteciler arasındaki temel farkı gözetmede de başarısız oldu: Göçmenler Avrupa'ya iş aramak ve gelişmiş Avrupa ülkelerindeki işgücü talebini karşılamak için gelirler; mülteciler ise öncelikle çalışmak için değil ama sadece hayatta kalmak için güvenli bir yer ararlar; çoğunlukla kendilerini içinde buldukları bu yeni ülkeden hoşlanmazlar bile. Eskiden

Calais'de toplanan mülteciler paradigmatiktir burada: Fransa'da kalmak değil, BK'ya geçmek isterler. Aynısı mültecileri kabul etmeye en çok direnen ülkeler (yeni "şer ekseni" Hırvatistan/Slovenya/Macaristan/Çek Cumhuriyeti/Polonya/Baltık ülkeleri) için de geçerlidir; kesinlikle mültecilerin yerleşmek istedikleri ülkeler değildirler. Fakat bu kafa karışıklığının belki de en absürt sonucu, Almanya'nın, mültecilere yarı nazik şekilde davranan tek ülkenin, pek çok eleştirmenin hedefi olmasıdır; üstelik sadece Avrupa'nın sağcı müdafileri değil ama aynı zamanda tipik süper-ego dönüşüyle, zincirdeki en iyi halkaya odaklanıp ona daha iyi olmadığı için saldıran solcuların da.

Dolayısıyla Katalonya krizinin en endişe verici boyutu, Avrupa'nın net bir tavır alamamasıdır: Üye ülkelere ya ayrılma ve mültecilerle ilgili kendi siyasetini uygulamasını ya da ortak kararları uygulamayanlara karşı etkili önlemler alınmasını sağlar. Bu neden bu kadar önemlidir? Avrupa'nın tekil devletleri destekleyen, gerilimleri için bir çerçeve ve bir güvenlik ağı sağlayan asgari bir birlik olarak işlemesi gerekir. Ancak böylesi bir Avrupa, güçlü faillerin giderek daha az tekil devletler olduğu yükselen Yeni Dünya Düzeni'nde önemli bir fail olabilir. ABD ve Rusya'nın AB'yi zayıflatmadaki ya da hatta dağılışını tetiklemedeki çıkarı bellidir: Böylesi bir dağılma, tekil Avrupa devletlerinin Rusya ya da ABD'yle yeni ittifaklar yoluyla doldurulacak olan bir iktidar boşluğu yaratacaktır. Kim Avrupa'da bunu görmek ister ki?

15
Hangi Avrupa Fikri Savunmaya Değer?

Ocak 2019'da, –aralarında Bernard-Henri Lévy, Milan Kundera, Salman Rushdie, Orhan Pamuk, Mario Vargas Llosa, Adam Michnik'in de bulunduğu– 30 yazar, tarihçi ve Nobel ödülü sahibi bir grup, BK'dan *The Guardian*'ın da dahil olduğu, Avrupa çapında pek çok gazetede bir bildiri yayınladılar. Bir fikir olarak Avrupa'nın "gözlerimizin önünde parçalandığı" iddiasında bulundular. "Şimdi Avrupa'yı savunmalıyız, aksi halde popülizm dalgası altında çürüyüp gideceğiz" diye yazdılar. "Siyasal gönüllülüğü yeniden keşfetmeliyiz, aksi halde öfke, nefret ve beraberinde acı verici tutkuların bizi sarmalayıp dibe batıracağını kabullenmiş olacağız."[1]

1. https://www.theguardian.com/ commentisfree/2019/jan/25/fight- europe-wreckers-patriots-nationalist.

Bu bildiri son derece kusurludur: Bunu yalnızca dikkatli şekilde okumak bile, popülistlerin neden muvaffak olduklarını açıkça ortaya koyar. İmzacıları (Avrupa'daki liberal aydınların seçkinleri), popülistlerin de kendilerini Avrupa'nın kurtarıcıları diye takdim etmeleri gibi nahoş bir gerçeği görmezden geliyorlar.

15 Temmuz 2018'de, AB liderleriyle çekişmeli bir toplantıdan hemen sonraki bir röportajda Trump Avrupa Birliği'nden, ABD'nin düşman listesinde Rusya ve Çin'in önünde ilk sırada diye bahsetti. Bu iddiayı irrasyonel ("Trump ABD'nin müttefiklerine düşmanlarından daha kötü davranır", vb) diye kınamak yerine, şu basit soruyu sormalıyız: AB'de Trump'ı bu kadar çok rahatsız eden şey nedir? Trump hangi Avrupa hakkında konuşuyor? Bir gazeteci tarafından kendisine göçmenlerin Avrupa'ya akışıyla ilgili bir soru sorulduğunda, onu göçmen karşıtı bir popüliste yakışacak şekilde yanıtladı: Göçmenler, Avrupa geleneklerinin ve yaşam tarzının yapısını bozarlar, Avrupa'nın manevi kimliğine bir tehlike oluştururlar; kısacası, Orbán ya da Salvini gibi insanlar onun şahsında konuşuyorlardı. Onların da Avrupa'yı savunmak istediklerini hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Peki hangi Avrupa hem Trump'ı hem de Avrupa popülistlerini rahatsız eder? Bu Avrupa, ulus-ötesi birliğin Avrupa'sı, şu anki sorunlarımızla başa çıkmak için ulus-devlet kısıtlamalarının ötesine geçmemiz gerektiğinin belli belirsiz farkında olan Avrupa mıdır? Mağdurlarla dayanışma şeklindeki eski Aydınlanma sloganına bir şekilde sadık kalmaya çaresizce çabalayan Avrupa mıdır, bugün insanlığın bir bütün olduğunun, hepimizin aynı gemide (ya da söylediğimiz gibi, Aynı Uzaygemisi Dünya'da) olduğunun, böylece başkalarının sefaletinin de bizim sorunumuz olduğunun farkında olan Avrupa mı?

Birleşik Avrupa'nın temelini oluşturan bu fikir yozlaşmış ve kısmen unutulmuştur; yalnızca tehlike anlarında Avrupa'nın bu ana boyutuna, bu gizli potansiyeline dönmeye zorlanırız. Avrupa, her ikisi de onu parçalarına ayırmak isteyen, bir

yanda ABD'nin diğer yanda Rusya'nın büyük kıskaçlarının arasındadır: Hem Trump hem de Putin Brexit'i desteklerler; Polonya'dan İtalya'ya, her köşede Avrupa-şüphecilerini desteklerler. Göçmenlerle ilgili tutarlı bir siyaset yürütememe beceriksizliğinden Trump'ın gümrük vergisi savaşına acınası bir tepki vermesine kadar her testten tekrar tekrar kalan AB'nin sefaletini hepimizin bildiğini göz önünde bulundurursak, Avrupa'yla ilgili onları rahatsız eden şey nedir? Bu belli ki fiilen varolan Avrupa değil ama tüm anlaşmazsızlıklar ve tehlike anlarında harlanan bir fikir olarak Avrupa'dır. Bu Avrupa'nın sorunu şudur: Muhafazakâr popülist bir akınla tehdit edilen özgürleştirici mirasına nasıl sadık kalacaktır?

Notes Towards a Definition of Culture'ında büyük muhafazakâr T.S. Eliot, tek seçeneğin sapkınlık ya da inançsızlık arasında bir seçim yapmak, dini ayakta tutmanın tek yolunun ölü ana gövdeden sekter bir kopuşta bulunmak olduğu anların varlığına işaret etmişti. İşte bugün yapılması gereken de budur: Popülistleri gerçekten yenilgiye uğratmanın ve liberal demokraside kurtarmaya değer olanı çıkartmanın tek yolu, liberal demokrasinin ölü ana gövdesinden sekter bir kopuşta bulunmaktır. Kimi zaman bir çatışmayı çözmenin tek yolu, bir uzlaşma aramak değil, bir tutumu radikalleştirmektir.

Otuz liberal aydının mektubuna geri dönersek, kabullenmeyi reddettikleri şey, ortadan kayboluşuna üzüldükleri Avrupa'nın çoktan geri dönüşü olmayan biçimde yitirilmiş olduğudur. Bu tehdidin kaynağı popülizm değildir: Popülizm yalnızca, liberal Avrupa düzeninin özgürleştirici potansiyeline sadık kalmadaki başarısızlığına, sıradan insanın sorunlarına sahte bir çıkış yolu öneren bir tepkidir. Dolayısıyla, popülizmi gerçekten yenmenin tek yolu, liberal düzenin kendisini, onun fiili siyasetini, kimi zaman beklenmedik bir değişime neden olabilecek, kıyasıya bir eleştiriye tabi tutmaktır. Örneğin: Avrupa'nın kendi ordusuna ihtiyacı var mıdır? Evet, ona her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Düşmanlarımız silahlanırken savaşı engellemek ve barışı korumak için bize

kalan tek yolun da savaşa hazırlanmak olduğu şeklindeki, silahlanma yarışına dahil olmanın en mide bulandırıcı bahanesini hepimiz bildiğimiz halde, neden peki?

Halihazırda 10 yıl ya da daha fazla bir zamandır, üç süper güç (ABD, Rusya ve Çin) arasındaki silahlanma yarışı, çılgınca bir tempoda tırmanmaktadır. Bütün arktik bölge askerileştiriliyor; süper askeri bilgisayarlara ve biyogenetiklere milyarlar yatırılıyor. Ekim 2018'de Trump, ABD'nin Rusya'yla olan nükleer silah anlaşmasından çekileceğini duyurdu. Çin askeri dergileri, açıkça Çin'in gerçek bir savaşa dahil olma gerekliliğini tartışıyorlar (ABD ve Rusya ordusu yakın zamanda Irak, Suriye, vb çatışmalarda sınanmışken, Çin ordusu on yıllarca gerçek bir savaştan kaçındı). Ve Rusya? Vladimir Putin, 1 Mart 2018'de, Rusya Parlamentosu'nun üyelerine seslenirken şunları söyledi: "Füzenin test-fırlatma ve zemin denemeleri, yepyeni bir silah, nükleer motorla çalışan stratejik bir nükleer füze yaratmayı mümkün kılıyor. Menzili sınırsız. Sınırsız bir zaman aralığında manevra yapabiliyor. Dünyada hiç kimse benzer bir şeye sahip değil" dedi alkışlar karşısında ve şöyle bitirdi: "Rusya hâlâ dünyadaki en büyük nükleer potansiyele sahip; lâkin bizi kimse dinlemedi. Şimdi bizi dinleyin."

Evet, bu sözleri dinlemeliyiz ancak onları diğer iki delinin, Trump ve Xi'nin düetine dahil olan bir delinin sözleri olarak dinlemeliyiz. Elbette taraflardan her biri, tüm isteğinin barış olduğunu ve sadece diğerlerinin oluşturduğu tehdide karşı tepkide bulunduğu iddia edebilir (örneğin Putin, sadece Trump'ın savunma kalkanları dolayısıyla ABD'nin Rusya'ya karşı nükleer bir savaşı kazanabileceği iddialarına yönelik tepkide bulunduğu hemen ekledi); doğru fakat bunun anlamı, deliliğin bütün bir sistemin kendisinde, bir kere sisteme katıldığımızda kapıldığımız kısır döngüde olduğudur. Buradaki yapı, tüm bireysel katılımcıların rasyonelce hareket ettikleri yerde, aklını tamamen aynı şekilde kullanan diğerlerine irrasyonellik atfeden sözüm ona inanca benzer. Gençliğimde, sosyalist Yugoslavya'da, tuvalet kâğıdıyla ilgili tuhaf bir hadise

anımsıyorum. Birdenbire mağazalarda yeterince tuvalet kâğıdı olmadığı şeklinde bir söylenti dolaşmaya başladı. Otoriteler, normal tüketim için yeterli tuvalet kâğıdı olduğu yönünde hemen güvenceler verdiler ve şaşırtıcı biçimde, bu sadece doğru olmakla kalmayıp, çoğunlukla insanlar da bunun doğru olduğuna inandılar. Bununla birlikte, ortalama tüketici şöyle akıl yürüttü: Yeterli tuvalet kâğıdı olduğunu ve söylentinin yanlış olduğunu biliyorum ama ya kimi insanlar söylentiyi ciddiye alırlarsa ve panikle tuvalet kâğıdı almaya başlar ve stoklarlarsa ya böylelikle gerçekten tuvalet kâğıdı yokluğuna neden olurlarsa? Bu nedenle gidip rezervdekileri kendime almam daha iyi olacak. Diğerlerinin söylentiyi ciddiye alacağına inanmak gerekli bile değildir; kimi diğerlerinin söylentiyi ciddiye aldıklarına inanmalarını farz etmek de yeterlidir; sonucu aynıdır, şöyle ki, mağazalarda gerçekten tuvalet kâğıdı sıkıntısı olur.

Halihazırda, Aralık 2016'da, bu çılgınlık neredeyse tahayyül edilemez saçma bir zirveye ulaştı: Hem Trump hem Putin, Rusya ve ABD arasında yeni, daha dostça ilişkiler kurma şansını vurguladılar ve aynı anda, silahlanma yarışına olan bağlılıklarını savundular; sanki süper güçler arasındaki barış ancak yeni bir Soğuk Savaş'la sağlanabilirmiş gibi. Alain Badiou, gelecekteki savaşın sınırlarının çoktan çizilmiş olduğunu yazmıştı:

> Her yerde nükleer silahla birlikte, Birleşik Devletler ve onun "Batılı-Japon" kliği bir tarafta, Çin ve Rusya diğer tarafta. Bu durumda yapabileceğimiz tek şey, Lenin'in söylediklerini anımsamak: "Ya devrim savaşı önler ya da savaş devrimi tetikler." Dolayısıyla gelecekteki siyasi çalışmanın en büyük arzusu şu şekilde tanımlanabilir: Eski bir olasılık olan –devrim savaşı önleyecektir– tarihte ilk kez bir gerçeklik haline gelir ve ikincisi –savaş devrime yol açar– gerçekleşmez. Kaldı ki, I. Dünya Savaşı bağlamında Rusya'da ve II. Dünya Savaşı bağlamında Çin'de kendisini gerçek kılan ikinci olasılıktı. Ama ne pahasına! Ve hangi uzun vadeli sonuçlarla![2]

2. Alain Badiou, *I Know There Are So Many of You*, Çev. Susan Spitzer (Cambridge: Polity, 2019), s. 61.

Öyleyse Avrupa neden bu çılgın dansa katılmalı? Çünkü açıkça bir istisnadır: Önce-Amerika, önce-Rusya, önce-Çin arasındaki egemenlik mücadelesi dünyasına uymaz. Bir ordu kurmamak, Avrupa'yı (çoktan olmaya başladığı gibi) sadece üç büyük arasındaki egemenlik savaşının oyun alanı kılar. ABD ve Rusya, Avrupa birliğini yok etmek için çok çalışırken, Çin belirsiz mesafesini koruyor. Avrupa giderek, müttefiksiz, tek başına kalan bir anomali haline geliyor. Avrupa'nın özerkliğini korumasının tek yolu, daha da birleşmek ve bu birliği birleşik silahlı kuvvetler yoluyla simgelemektir.

16
Halka Kötü Haber Verme Hakkı

Bugün dijital medyanın tırmanan kontrolü çağında, internetin kökenini anımsamamız gerekir: ABD ordusunda, küresel nükleer savaşın merkez komutanlığı yok ettiği bir senaryoda, kurtulan birimler arasında iletişimin nasıl korunacağı merak ediliyordu ve (yok edilmiş) merkezi atlayarak, dağınık birimleri yan yana bağlama fikri ortaya çıktı. Böylece internet, merkezi kontrolü ve koordinasyonu atlayan tikel birimler arasında doğrudan çoklu alış-verişi temsil ettiğinden ki, en başından itibaren demokratik bir potansiyele sahip oldu ve bu demokratik potansiyel iktidardakiler için bir tehdit oluşturdu. Bu tehdide yönelik başlıca tepkileri, tikeller arasındaki iletişime aracılık eden dijital "bulutlar"ı kontrol

altına almak oldu. Bütün formlarıyla "bulutlar", elbette bize özgürlüğümüzün kolaylaştırıcıları olarak sunulurlar: Bulutlar, benim için PC karşısında oturup özgürce webde dolaşmamı mümkün kılar, her şey orada elimizin altındadır; bununla birlikte, bulutları kontrol edenler özgürlüğümüzün sınırlarını da kontrol ederler.

Bu kontrolün en doğrudan formu, elbette, doğrudan engellemedir: Bireyler ve yanı sıra bütün olarak haber kuruluşları (*teleSUR*, *RT*, *Al Jazeera*), makul bir açıklama sunulmaksızın sosyal medyadan silinirler (ya da erişilebilirlikleri sınırlanır; ABD'de bir otelde, televizyonda *Al Jazeera*'yi açmayı bir deneyin!); çoğunlukla salt teknik özellikler akla gelir. Kimi (doğrudan ırkçı aşırılıklar gibi) durumlarda ise sansür gerekçelenir, ki bunda tehlikeli olan şey, öylece şeffaf olmayan yollarla yapılmasıdır. Asgari demokratik talep, böylesi erişim engellemelerinin şeffaf yollarla ve kamusal gerekçelerle yapılması olmalıdır. Bu gerekçeler de asıl nedeni saklayarak, hileli ve belirsiz olabilirler. Fazladan makus bir yorumda kontrol ve sansür, bireyleri, mutluluklarını bozmak üzere tehdit eden travmatik denetimlerden korumanın bir biçimi olarak da gerekçelendirilebilir.

Bir konferans sırasında, Mart 2016'da Edmonton'daki Yellowhead Inn'de, vajina duvarında 11 santimetre yara dolayısıyla kanamadan ölen yerli seks işçisi Cindy Gladue'nin öldürülmesinden birinci derece suçlu bulunmayan Ontario, Kanada'dan Bradley Barton'ın tuhaf vakasını anlattım. Savunma, Barton'un Gladue'nin ölümüne, sert ama rızaya dayalı bir seks sırasında kazara sebep olduğunu savundu ve mahkeme bunu kabul etti. Bu vaka yalnızca temel ahlaki sezgilerimize karşı koymuyordu; bir erkek bir kadını cinsel etkinlik sırasında vahşice öldürüyor fakat serbest kalıyordu çünkü "bunu istememişti..." Davanın en rahatsız edici boyutu, hâkimin savunmanın talebini kabul ederek, Gladue'nin muhafaza edilen pelvisinin* delil olarak kabul edilmesine izin vermesi

* Kalça kemeri kemikleri. (y.h.n.)

oldu: Bedeninin alt kısmı mahkemeye getirilerek jüridekilere gösterildi (yeri gelmişken, Kanada'da bir bedenin parçası ilk defa bir dava sırasında sunulmuş oldu.) Yaranın basılmış fotoğrafları neden yeterli olmamıştı? Benim buradaki asıl noktam ise bu vakayı anlattığım için tekrar tekrar saldırıya uğramam: Suçlama, vakayı anlatarak yeniden ürettiğim ve böylece sembolik olarak tekrarladığım, güçlü bir onaylamama eşliğinde anlatmama rağmen, dinleyicilerimin içinde sapkın bir zevk bulmasını gizlice sağladığım yönündeydi. Bana yönelik bu saldırılar, insanları travmatik ya da rahatsız edici haber ve görüntülerden korumanın siyaseten doğrucu gerekliliğini iyi bir şekilde örneklemektedir. Karşı argümanım, böylesi suçlarla mücadele etmek için birilerinin bunları tüm korkunçluğuyla sunması, birilerinin de bunlarla şok geçirmesi gerektiğidir. *Hayvan Çiftliği*'nin* (*Animal Farm*) önsözünde Orwell, eğer özgürlüğün bir anlamı varsa, "insanlara duymak istemediklerini söyleme hakkıdır" diye yazmıştı; medyamız sansürlendiğinde ya da düzenlendiğinde bizim mahrum kaldığımız özgürlük işte *budur*.

Yaşamımızın giderek dijitalleşmesine kapılmış durumdayız: Artık etkinliğimizin (ve edilgenliğimizin) büyük kısmı, bizi sürekli değerlendiren, sadece eylemlerimizi değil duygu durumlarımızı da takip eden kimi dijital bulutlarda kayıtlı. Kendimizi (her şeyin mümkün olduğu webde dolaşırken) en özgür hissettiğimizde, bütünüyle "dışsallaştırılır" ve incelikle manipüle ediliriz. Dijital ağ eski "kişisel olan siyasaldır" sloganına yeni bir anlam katar. Ve tehlike altında olan sadece özel yaşamımız da değildir: Bugün ulaşımdan sağlığa, elektrikten suya, her şey bir dijital ağ tarafından düzenlenmektedir. Bu nedenle web bizim bugün en önemli ortak alanımızdır ve kontrolü için mücadele de *bugünün mücadelesidir*. Düşman, özel ve devlet kontrolünde ortak alanlar, şirketler (Google, Facebook) ve devlet güvenlik kurumlarının (NSA) bir birleşimidir.

* George Orwell, *Hayvan Çiftliği*, Çev. Aysun Babacan, Ayrıntı Yayınları, 2021. (y.h.n.)

Toplumlarımızın işleyişini ve yanı sıra kontrol mekanizmalarını sürdüren dijital ağ, iktidarı ayakta tutan teknik şebekenin temel figürüdür ve bu nedenle kontrolünü ele geçirmek ilk görevimizdir. Wikileaks burada yalnızca bir başlangıçtır ve buradaki sloganımız Maocu bir slogan olmalıdır: "Yüz Wikileaks çiçek açsın."

... Ve Gerisi

17
Aynı Mücadele, Aptal!

Kimi öne çıkan üyelerinin sözüm ona antisemitizmi nedeniyle, BK İşçi Partisi'ne yönelik devam eden saldırılar, yalnızca fazla önyargılı değildir; aynı zamanda, Viyana'nın günlük gazetesi *Die Presse*'de, Temmuz 2008'de yayımlanan bir karikatürün mükemmel biçimde resmettiği bugünün asıl antisemitizm tehlikesini de uzun vadede perdelemektedir: Nazi-görünümlü iki tıknaz Avusturyalı bir masada oturur, birisi elinde bir gazete tutar ve arkadaşına şu yorumda bulunur: "Görüyorsun ya, büsbütün haklı antisemitizm nasıl yine İsrail'in ucuz eleştirisi için kötüye kullanılıyor!" Bu espri, İsrail Devleti'nin politikalarına yönelik eleştirilerin karşısında duran şu standart argüman etrafında döner: Başka her

devlet gibi İsrail Devleti de yargılanabilir, yargılanmalı ve nihayetinde eleştirilebilir, eleştirilmeli ancak eleştirmenler, İsrail politikasının haklı eleştirisini antisemitik amaçlar için kötüye kullanmaktadır. İsrail siyasetinin bugünkü köktenci Hıristiyan taraftarları, İsrail politikalarının solcu eleştirilerini yadsırken, akıl yürütme biçimlerindeki örtük çizgi *Die Presse*'deki karikatüre olağanüstü biçimde yakın değil midir?

Bunun anlamı, İsrail-Filistin çatışmasına yaklaşırken, durumu "anlama"ya çalışma dürtüsüne direnerek, acımasız ve soğukkanlı standartlara bağlı kalmak gerektiğidir: Arap antisemitizmini Filistinlilerin üzücü haline verilen "doğal" bir tepki olarak (gerçekten karşılaştığımız) "anlama" ya da İsrail önlemlerini Yahudi Soykırım anısının geçmişine "doğal" bir tepki olarak "anlama" ayartmasına koşulsuz şartsız direnilmelidir. Hepsi değilse de Suudi Arabistan'dan Mısır'a pek çok Arap ülkesinde, Hitler'in hâlâ bir kahraman olarak nitelendirilmesi, kötü şöhretli düzmece *Siyon Liderlerinin Protokolleri*'nden Yahudilerin kurbanlık amaçları için Hıristiyan (ya da Arap) çocukların kanını kullandıkları iddialarına kadar tüm geleneksel antisemitik mitleri, ilköğretim ders kitaplarında onlara atfetmesinin hiçbir "anlayışı" olamaz. Bu antisemitizmin yerinden edilmiş biçimde kapitalizme karşı bir direnişi ifade ettiğini iddia etmek de onu hiçbir şekilde haklı çıkarmaz (aynısı Nazi antisemitizmi için de geçerlidir: Antikapitalist direnişten de beslenmekteydi): Burada yerinden etme, tali bir işlem değil, ideolojik gizemleştirmenin temel hareketidir.

Öyleyse münferit eylemleri "birlikte" yorumlamamalı ya da yargılamamalıyız; onları tarihsel dokularından çıkarmalıyız. İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Batı Şeria'daki mevcut faaliyetleri "Yahudi Soykırım geçmişine göre;" pek çok Arap'ın Hitler'i övmesi ya da Fransa ve Avrupa'nın başka yerlerinde sinagoglara saygısızlık yapılması, "İsraillilerin Batı Şeria'da yaptıklarına karşı uygun olmayan ama anlaşılabilir bir tepki" olarak *değerlendirilmemelidir*. İsrail Savunma Kuvvetle-

ri'nin Batı Şeria'daki faaliyetlerine karşı bir halk protestosu düpedüz antisemitizmin bir ifadesi olarak kınandığında ve Yahudi Soykırımı'yla –en azından örtük biçimde– aynı çizgiye yerleştirildiğinde, başka bir deyişle, İsrail'in askeri ve siyasi operasyonlarına yönelik eleştirilerin etkisiz kılınması için Yahudi Soykırımı'nın gölgesi sürekli olarak hissettirildiğinde, antisemitizm ve İsrail Devleti'nin belirli bir önleminin eleştirisi arasındaki farklılık üzerinde ısrar etmek yeterli olmaz. Bir adım daha atılmalı ve bu durumda Yahudi Soykırımı kurbanlarının anısına saygısızlık edenin, onları acımasızca manipüle edenin, mevcut siyasal önlemlerini meşrulaştırmak için bir vasıta olarak araçsallaştıranın bizzat İsrail Devleti olduğu iddia edilmelidir.

Bunun anlamı, Yahudi Soykırımı ve mevcut İsrail-Filistin gerginliği arasında mantıksal ya da siyasal herhangi bir bağlantı fikrinin düpedüz reddedilmesi gerektiğidir; bunlar baştan aşağı farklı fenomenlerdir: Biri modernleşmenin dinamiklerine karşı sağcı karşı koyuşun Avrupa tarihinde bir parça, diğeri sömürgecilik tarihinin en son bölümleri. Diğer yandan, asıl düşmanın Yahudiler değil ama tam da değişimi, yani kendi aralarındaki siyasal radikalleşmeyi önlemek için kötü durumlarını manipüle eden Arap rejimleri olduğunu kabul etmek, Filistinliler için zor bir iştir. Avrupa'nın bugünkü durumunun bir parçası da antisemitizmin etkili biçimde gelişmesidir; saldırgan Müslüman azınlığın Yahudileri taciz ettiği ve bu nedenle Yahudilerin geleneksel kıyafetleriyle sokaklarda yürümeye korktukları Malmö, İsveç'ten bahsedelim.[1] Böylesi bir fenomen kesin ve net biçimde kınanmalıdır. Antisemitizme ve İslamofobiye karşı mücadele, *aynı* mücadelenin iki boyutu olarak anlaşılmalıdır. Ütopik bir tutumu temsil etmekten ziyade, birlikte mücadele etme gerekliliği, uç noktada çekilen acının çok kapsamlı sonuçlarında kendine zemin bulur. *Still Alive: A Holocaust Girlhood Remembered*'dan anılmaya değer

1. İsveçli solcu arkadaşlarımla kişisel iletişimimden.

bir pasajda Ruth Klüger, Almanya'dan "kimi yetenekli doktor adayları"yla geçen bir diyaloğunu şöyle anlatır:

> Birisi, Auschwitz'den kurtulan yaşlı Macar bir Yahudi'yle Kudüs'te nasıl tanıştığını ve yine adamın Araplara nasıl küfrettiğini, tüm hepsini nasıl hor gördüğünü anlattı. Auschwitz'den kurtulan bir kimse nasıl olur da böyle konuşabilir? diye sordu Alman olan. Hareketlendim ve belki de gereğinden daha hararetli biçimde tartıştım. Ne bekliyordu ki? Auschwitz bir eğitim kurumu değildi. ... Oradan hiçbir şey, zerre kadar insanlık ve hoşgörü öğrenilemezdi. Sesim yükselirken, toplama kamplarından kesinlikle iyi hiçbir şey çıkmamıştır dediğimi duydum; ve o bir katharsis, arınma, tiyatroya gittiğinde bulduğu türde bir şey mi bekliyordu? Bunlar tahayyül edilebilecek en abes ve anlamsız tespitlerdi.[2]

Kısacası Auschwitz'in büyük dehşeti, orayı, hayatta kalan kurbanlarının tüm küçük egoist çıkarlarından sıyrıldığı, etik açıdan duyarlı öznelere dönüştüğü bir yer kılmadı; aksine, Auschwitz'in dehşetinin bir parçası da kurbanlarının çoğunu, onları sert duygusuz felaketzedelere dönüştürerek, dengeli etik yargılama sanatını deneyimlemeyi onlar için imkânsız kılarak, aynı zamanda insanlıktan çıkarmış olmasıydı. Buradan çıkarılacak olan oldukça iç karartıcı ve üzücü bir derstir: Uç deneyimlerde özgürleştirici bir şey olduğu, keşmekeşi silmemizi ve gözlerimizi şartların nihai hakikatine açmamızı sağladığı fikrini terk etmek zorundayız. Ya da büyük antikomünist dönek Arthur Koestler'in az ve öz şekilde belirttiği gibi: "Eğer iktidar yozlaştıysa, bu karşıtı için de doğrudur; zulüm kurbanlarını da yozlaştırır ama muhtemelen daha kurnaz ve trajik yollarla."

2. Ruth Klüger, *Still Alive: A Holocaust Girlhood Remembered* (New York: Feminist Press, 2001), s. 64.

18
Gerçek Antisemitistler ve Onların Siyonist Dostları

Geçenlerde yaşanan oldukça önemli bir olay, ana akım medya tarafından büyük ölçüde görmezden gelindi; ancak bu, BK'da Jeremy Corbyn'e ve ABD'de "demokratik sosyalistler"e karşı, onları antisemitizmle suçlayan halihazırdaki kampanyayı yeni bir bakışla anlamamızı sağlar.

Ocak 2019'da medyamız, fazlasıyla, popülist PiS (Hukuk ve Adalet) Partisi'nin hâkim olduğu Polonya Sejm'in (parlamentonun alt meclisinin), II. Dünya Savaşı dönemi Nazi suçlarının (Yahudi Soykırımı) Polonya'ya yüklenmesinin 3 yıla kadar hapisle cezalandırılabilmesine ilişkin bir yasa değişikliğini onayladığını bildirdi. Bu yasa değişikliği tüm

dünyada büyük bir tepkiye neden oldu ve Polonya'daki güçlü antisemitik gelenekle örtüştüğü düşünüldüğünden, Polonya ve İsrail arasında gerilime yol açtı. Böylece, Hıristiyan milliyetçiler ve onların "kozmopolit" Yahudi düşmanları arasındaki uzun erimli kavganın yalnızca bir başka bölümü olarak görünmekteydi.

Fakat daha sonra bu hadisenin, aralarında Polonyalı saygıdeğer dostum Slawomir Sierakowski'nin de bulunduğu sadece birkaç yorumcu tarafından dikkate alınan (büyük ölçüde görmezden gelinen) ikinci yasası geldi.[1] Haziran'ın son günlerinde ansızın toplanan bir oturumda Sejm, aceleyle, hemen yürürlüğe giren ve ilk değişikliği tersine çeviren, Polonya halkının Yahudi Soykırımı hakkındaki sorumluluğunun artık cezalandırılabilir olmadığını belirten bir başka yasa değişikliği çıkardı. Bu yasa değişikliği bununla birlikte, PiS ideolojisiyle bağdaşır şekilde, Yahudilere kahramanca yardım etmiş çok sayıda Polonyalıyı vurgulamaktaydı; böylece, ne demişler, PiS hem pastasını korudu hem de pasta yedi; mesaj temel olarak şuydu: "Hakkında yazabilirsiniz çünkü hakkında yazılabilecek hiçbir şey yok."

Buradaki ilk muamma, Polonyalı popülistler ve İsrail arasındaki uzlaşmayı sağlayan şu gizemli yöntemdir. Bütün süreç, İsrail-Polonya ilişkilerine ülkelerin ilgili istihbarat servislerinin aracılık ettiği kadar gizlilik içinde yürütülmüştür. Kendisi de bir popülist olan Netanyahu, dostu popülist PiS hükümetiyle çatışmanın çözümlenmesi için istekliydi çünkü İsrail'in Avrupa Birliği içerisindeki en sadık müttefikine yabancılaşmak istemiyordu.

Fakat antisemitizm geleneğine sahip Polonya, nasıl İsrail'in en sadık müttefiki olabilir? Burada Polonya'nın bir istisna olmadığını anımsamalıyız: Netanyahu ve Viktor Orbán (Fidesz Partisi ve müttefiklerinin içine de Hıristiyan milliyetçi antisemitizm işlemiştir), beraberinde, uluslararası açıdan

1. Bkz. https://www.project-syndicate.org/commentary/poland-memory-law-amendment-by-slawomir-sierakowski-2018-08.

Siyonist yayılmacılığın sadık bir destekçisi olmasına (örneğin ABD elçiliğinin Kudüs'e taşınmasına) karşın, ABD'de antisemitik alternatif-sağ tarafından desteklenen Donald Trump arasındaki ilişkiler de dostça olmanın ötesindedir. Bu Siyonist antisemitizmin en aşırı örneği ise, göçmen karşıtı Norveçli toplu katliamcı Anders Breivik tarafından savunulmuştur: Breivik'e göre İsrail Devleti, Müslüman yayılmacılığa karşı ilk savunma hattını oluşturduğundan, kendisi antisemitik ama İsrail yanlısıdır; Kudüs Tapınağı'nın yeniden inşa edildiğini dahi görmek istemiştir. Kısacası, çok fazla olmadıkları sürece Yahudiler makbuldür ya da Breivik'in "Manifesto"sunda yazdığı gibi, "Batı Avrupa'da sadece 1 milyon olduğuna, bunun da 1 milyonunun 800.000'i Fransa ve BK'da yaşadığına göre, Batı Avrupa'da (BK ve Fransa dışında) Yahudi sorunu yoktur. Diğer yandan ABD, (Avrupa'dan %600 daha fazla) 6 milyon Yahudi'yle beraber, gerçekten dikkate değer bir Yahudi sorununa sahiptir." Bu figür, böylece, son Siyonist antisemitist paradoksu da özetlemiş olur.

Ve gerçekten iç karartıcı bir gerçek de şu ki, Netanyahu ve taraftarları bu eğilimin müttefikleri olarak hareket ederler; bunun en açık işaretlerinden birisi (bir diğeri, doğrudan apartheid tesis eden, Yahudi olmayanları ikincil vatandaşlara dönüştüren, yeni İsrail vatandaşlık yasasıdır), İsrail'in de yalnızca bir başka köktenci ülkeye, Mısır ve Suudi Arabistan'ın bir müttefikine dönüşmesidir. Çürümenin en endişe verici işaretlerinden birisi olan bu tuhaf antisemitik Siyonizm figürünün yükselişi, siyasal düzenimizde yeni solun güçlenmesi doğrultusunda büyüyen panikle giderek daha fazla eşleştirilir: Şimdilerde antisemitizm suçlaması, makbul sol-liberal düzenden sola kayan herkese yöneltilmektedir.

Polonya'nın hafıza yasasını kınamak üzere İsrail içindeki baskının, Siyonist köktencilerden gelmediği öğrenildiğinde şaşırmamak gerekir; köktencilik karşıtı İsrail muhalefeti tarafından başlatıldı ve Netanyahu sadece arkasında durmak zorunda kaldı çünkü başka bir seçeneği yoktu. Böylece, biz-

zat Yahudiler arasında yeni bir siyasal çizgi ayrımı ortaya çıkmaktadır: Antisemitik Siyonistlerin karşısında, saldırgan Siyonizm'e *ve* antisemitizme karşı bizzat Yahudi özgürlük mirası adına savaşanlar. Bu kimseler müttefikimiz olmalıdır; bugünün karmakarışık sahte bölünmeler çağı içinde, az sayıdaki umut ışığından birisidir.

Yahudilerin "aklın kamusal kullanım" alanının inşasındaki ayrıcalıklı rolü, her devlet iktidarının dışına çıkarılmasına bağlıdır; monoteizmlerinin soyut evrensel doğası değil ama her organik ulus-devlet topluluğunun bir "bağlantısız parçası olma" konumu, onları evrenselliğin dolaysız bir somutlaşması kılar. Öyleyse, Yahudi ulus-devletinin kurulmasıyla beraber, yeni bir Yahudi figürünün doğmasına da şaşmamalı: İsrail Devleti'yle anılmaya karşı koyan, İsrail Devleti'ni asıl yurdu olarak kabullenmeyi reddeden, kendini bizzat devletin "dışına çıkaran" ve İsrail Devleti'ni de çatlaklarında yaşamak için bir mesafe korumada ısrarcı olduğu devletler arasına dahil eden bir Yahudi; ve işte bu olağanüstü Yahudi, zorunlu olarak, "Siyonist antisemitizm"in, ulus-devlet topluluğunu rahatsız eden yabancı bir fazlalığın hedefidir. Bu Yahudiler, "Yahudilerin kendine Yahudileri", Spinoza'nın değerli ardılları, bugün de "kamusal aklın kullanımı"nda ısrar etmeyi sürdüren, aklın kullanımının ulus-devletin "özel" alanına tabi olmasını reddeden Yahudilerdir.

Uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini (işgal ettiği bölgelerden çekilmesi, Batı Şeria'daki ayırma bariyerlerini kaldırması, İsrail'in Arap-Filistin vatandaşları için tam eşitlik) yerine getirene kadar, İsrail'e karşı farklı formlarda boykotu teşvik eden Boykot, Tecrit ve Yaptırımlar hareketi BDS'yle her zaman bir sorunum olduğunu kabul ediyorum. Bu hedefleri tamamen desteklememe karşın, gönülsüzlüğüm iki temel nedene dayanmaktaydı. Birincisi, antisemitizmin Avrupa'da gerçekten diri olduğu mevcut şartlarda, boykot fikriyle oynamak tehlikelidir. İkincisi, Çin Devleti'nin Uygurlara yaptıklarından ötürü, neden Çin'i de boykot etmiyoruz? Ya

da neden İsrail'e daha yakın Suudi Arabistan'ı (İran yerine) boykot etmiyoruz? BDS'den dostlarımın buna yönelik kinik yanıtları şöyledir: Çin örneğinde bu işe yaramaz ancak burada işe yarayabilir. Gerçekten mi? Ayrıca, böylesi bir akıl kullanımı tuhaf bir etiğe işaret etmektedir: Gerçekten kötü olanları değil zayıf olanları cezalandır.

İşte BDS aşırılığına bir örnek. Birkaç yıl önce, dostum Udi Aloni'nin Filistin yanlısı bir filmini tanıtmak üzere Kudüs Film Festivali'ni ziyaret ettiğimde, devlet-destekli bir etkinliğe katıldığım için saldırıya uğradım. Bir BDS fanatiği, bana Kudüs ziyaretimin 1938'deki bir Berlin ziyaretiyle aynı şey olduğunun farkında olup olmadığımı sordu. Hatta webde dolaşmakta olan, daveti kabul ettiğim için beni eleştiren bir "Açık Mektup" da vardı. Benim yanıtım ise şöyle olmuştu: Bu ziyaret ben ve Udi tarafından karşılandı; Udi beni Festival'in değil kendisinin kişisel misafiri olarak takdim etti. Ayrıca Kudüs ve Nazi Almanya'sı arasında kurulan koşutluğun sorunlu doğasını bir kenara bırakırsak, evet, Yahudilerin Nazilere karşı direnişini öven bir filmi tanıtmak üzere 1938'de Berlin'e davet edilmiş olsaydım, o zaman da bunu memnuniyetle kabul ederdim...

Buna karşılık, Alman Bundestag'ı* Mayıs 2019'da BDS'yi antisemitik ilan eden, bağlayıcılığı olmayan bir önergeyi kabul ettiğinde, bende alarm zilleri çalmaya başladı. BDS, antisemitik? BDS'yle olan tüm bağlantım, onun bir parçası olan Yahudi dostlarımla ilişkili, ki en başından beri fikir buydu: Batı Şeria'daki Filistinliler ile Batı Şeria'nın işgaline karşı çıkan Yahudilerin birlikte hareket etmesi. Belli ki burada başka bir şey var: Siyonistler ve hakiki Avrupalı ırkçılar arasında şeytani, korkunç bir pakt. Yahudi Soykırımı'nın mukaddes anısı, bugünün yozlaşmış siyasetini, Filistinlilere uygulanan apartheid'ı meşrulaştırmak üzere seferber ediliyor. Bunu yapanlar, Yahudi Soykırımı'na asıl saygısızlığı yapan kimselerdir. Mart 2019'da (Alman müzik grubu) Rammstein, grup üyelerinin Auschwitz mahkûmları gibi giyinmiş

* Alman yasama organı. (y.h.n.)

şekilde belirdikleri, yeni şarkıları "Deutschland"ın videolu bir uyarlamasını yayınladıklarında, İsrail Dışişleri Bakanlığı Yahudi Soykırım imgesinin ticari amaçlar için böylesi kötüye kullanımını protesto etmişti. Bunun yanıtı, yalnızca Alman kimliğinin zorluklarını yansıtan otantik bir solcu müzik grubu olarak Rammstein'ın koşulsuz savunusu olmamalıdır; aynı zamanda, İsrail Devleti'nin Batı Şeria'da yaptıklarını meşrulaştırmak için Yahudi Soykırım anısını istismar etmesinin çok daha itici bir hareket olduğundan bahsetmemiz gerekir.

26 Mayıs 2019'da, Yahudi karşıtı saldırıların sayısının artmasının akabinde, antisemitizm'den sorumlu Almanya hükümet komiseri, Yahudilerin herkesin içinde sürekli geleneksel kipa takkesi giymemesi gerektiği önerisinde bulundu.[2] Bu öneriyi ne kadar ciddiye alabiliriz ki? Antisemitizm Avrupa'nın dört bir yanında güçlendiği halde, bu uyarı da düzenin İsrail siyasetine dair eleştirilerin antisemitik diye yasaklanması stratejisinin hizmetindedir.

Ayrıca, Yahudi birliği olarak düşünülen İsrail Devleti'ni hedef almanın da antisemitik olduğu iddiası pek çok soruna yol açar. Bu iddiayı kabul ettiğimizde, İsrail Devleti'nin siyasetine yönelik haklı bir eleştirinin nasıl antisemitik olduğu gerekçesiyle tamamen reddedilebildiğini kolayca görebiliriz. Yakın zamana kadar, iki devletli çözüm BM, ABD ve İsrail tarafından resmi olarak kabul edilmekteydi. Bunun yerini almakta olan şeye ise, ana akım medya tarafından giderek daha açık şekilde işaret edilmektedir. Caroline B. Glick (*The Israeli Solution: A One-State Plan for Peace in the Middle East*'in yazarı) 2014'te, *New York Times*'taki "There Should Be No Palestinian State" makalesinde, Filistin'in bir devlet olarak tanınması teklifinde bulunanlar,

> "Filistin"i tanımakla barış davasına yardımcı olmadıklarını bilmektedirler. Onlar İsrail'in mahvını savunurlar. Eğer özgürlük ve

2. Bkz. https://www.theguardian.com/world/2019/may/26/jews-ingermany-warned-of-risks-of-wearing-kippah-cap-in-public.

> barışla uzaktan dahi bir ilgileri olsaydı, Avrupalılar tam tersini yaparlardı. Bölgede özgürlüğün ve barışın tek sağlam merkezi olan İsrail'in güçlenmesi ve büyümesi için çalışırlardı. Yalnızca [...] İsrail'in yıkımının ve bir terör devletiyle yer değiştirmesinin istendiği bir laf salatası olan iki devletli çözüm sahtekarlığını terk ederlerdi.
>
> Stratejik körlüğün ve ahlaki bozukluğun şimdi Avrupa'nın İsrail'e yönelik politikasının ikiz yön levhaları olarak hizmet etmesiyle beraber, İsrail ve taraftarları, "Filistin"i tanıma baskısıyla ilgili hakikati söylemek zorundadır. Bunun barışla ve adaletle ilgisi yok. İsrail'e nefretle ve onun yok olmasını en faal biçimde isteyenlere yardım etmekle ilgilidir.[3]

Bir uluslararası resmi politika olmuş (ve hâlâ olan) şey, böylece İsrail'in mahvının bir karşılığı ve vahşi antisemitizmin bir ifadesi olarak açıkça kınanır. Ve bu tutumun aşırılıkçı bir azınlık görüşünü temsil etmekten ziyade, yalnızca Batı Şeria'nın son yıllarda aşama aşama sömürgeleştirilmesinin stratejik yönelimini ortaya koyduğu açıktır: Yeni (büyük kısmı doğuda, Ürdün sınırında) yerleşimlerin tahsisi, Batı Şeria'da bir Filistin Devleti'nin artık sorun olmaktan çıktığını açıkça ortaya koymaktadır. Dahası, eğer "Yahudi birliği olarak düşünülen İsrail Devleti'nin hedef alınması"nı başlı başına antisemitik kabul edersek, böylesi her eleştiri bir anlamda fiilen "Yahudi birliği olarak düşünülen İsrail Devleti"ni hedef alacağından, bizler açıkça sadece Yahudileri tüm haklara sahip vatandaşlar sayarak bir tür apartheid uygulayan yeni yasal önlemlerin her eleştirisinden de feragat etmiş olmaz mıyız?

Sözde "Macpherson İlkesi"ne ("ırkçı bir hadise, mağdur tarafından ırkçı olarak algılanan bir hadisedir") gelince, yalın bir şekilde şu sorulmalıdır: Antisemitik hadiselerin Yahudiler tarafından antisemitik olarak algılanan hadiseler olduğu doğruysa, aynısı Filistinliler ve protestoları için de geçerli olmaz mı? Filistinlilere yönelik ırkçı önlemlerin de kendileri

3. http://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/10/16/should-nations-recognize-a-palestinian-state/there-should-be-no-palestinian-state-23.

tarafından öyle algılanan şeyler olduğunu söyleyemez miyiz? Peki Siyonistlerin standart Filistin ulusunu inkâr etme prosedürüne ne demeli? Ve ayrıca, "ırkçı bir hadise mağduru tarafından ırkçı olarak algılanan bir hadisedir" ilkesi karşısında son belirgin argüman da şudur: Antisemitistler kendilerini Yahudi egemenliğinin kurbanları (Yahudiler gizlice dünyayı kontrol ediyorlar, vb) olarak algılarlar; "mağdurun algısı" bu durumda şüphesiz ki yanlıştır!

19
Evet, Irkçılık Canlı ve Diri!

Medyamız yakın zamandaki bir *CNN* anketinin sonuçları hakkında geniş çaplı bir haber yaptı: Antisemitizm Avrupa'da canlı ve diri; insanların üçte biri Yahudilerin çok fazla nüfuz sahibi olduğunu düşünüyor, genç nesiller Yahudi Soykırımı'nın giderek daha az farkındalar, vb. Antisemitizmin tüm formlarının hiçbir çekince olmaksızın kınanması ve tüm formlarıyla savaşılması gerektiği halde, bu anketin sonuçları üzerine yine de kimi gözlemler eklenmelidir. Birincisi, Yahudilere yönelik negatif tutuma sahip olanların yüzdesinin, Müslümanlara ve Siyahlara yönelik negatif tutuma sahip olanların yüzdesine göre ne kadar olduğunu öğrenmek ilginç olurdu; yalnızca ırkçılığın kimi formlarını kabul edilemez

ve diğer formlarını normal bulmadığımızdan emin olmak için. İkinci olarak, burada Siyonist antisemitizm paradoksu gündeme getirilmelidir: Birçok Avrupalı (ve Amerikalı) antisemitist, yalnızca ülkesinde çok fazla Yahudi istememekle kalmaz, aynı zamanda İsrail'in Batı Şeria'ya genişlemesini de tümüyle destekler; onları ne sayabiliriz? Bu bizi kilit bir soruya götürür: Antisemitizmi nasıl ölçeriz? İsrail siyasetinin haklı eleştirisi nerede biter ve antisemitizm nerede başlar?

Bu noktayı açıklığa kavuşturmak için felsefeye doğru rotadan kısa bir sapma gerekir. Todd MacGowan, Evrensel "kendini belirler ve dolayısıyla kendisi de tikeldir; belirlenimi onun farklılığıdır; yalnızca kendinden farklılaşır. Türü bu nedenle yalnızca (a) kendinde evrensel ve (b) tikeldir" şeklinde kilit bir pasajı Hegel'den alıntıladıktan sonra, kendi yorumunu sunar:

> Tikel kavram, evrenselin karşıt tikel bir form aracılığıyla belirlenmesine dayanır. Nazizm örneği Hegel'in buradaki görüşünü mükemmel biçimde resmeder. Alman tikelliğini savunma çabası, iki tikel (Alman ve Yahudi) arasında bir karşıtlık oluşturur ancak tikellerden biri, ötekini tanımlamak üzere evrensellik formunu üzerine almalıdır. Bununla birlikte, rolü üstlenen, ironik bir dönüşle, Alman olmaz. Yahudi ve Alman, evrenselin iki tikel türüdür; fakat karşıt tikel Yahudi, birinin kendini Alman diye tanımlayabilmesinin tüm temelini oluşturduğundan, evrensel olarak hareket etmeye yönelen türüdür. Rekabet eden tikellerin mücadelesinde, ezen tarafından aşağılandığı halde, ezilen grup her zaman evrenseli temsil eder."[1]

Kısacası, eğer tikellerin her karşıtlığı evrenselin kendini belirleyişiyse, bunun anlamı, iki tikelin karşıtlığında birinin her zaman Evrensel'i temsil ettiğidir. MacGowan bu mantıksal önermeyi hemen Yahudilerin statüsüne uygular: "Rosenberg, Yahudiliği kendinde herhangi bir tikellik bulunmayan bir

1. Todd MacGowan, *Emancipation After Hegel: Achieving a Contradictory Revolution* (New York: Columbia University Press, 2019), s. 194.

'anti-ırk' olarak sınıflandırır. Nazi kimliği Yahudiliğin evrenselliğine dayanır; lâkin bu bağımlılık sadece Nazi nefretini çoğaltır."[2] Nazi tahayyülünde Yahudiler, fiilen, yalnızca ırklar hiyerarşisinde doğru (ast) yerine koyulması gereken başka bir ırk değildir; bir katı içsel etnik formdan yoksun olmaları anlamında "anti-ırk"tır; temasta olduğu her (öteki tikel) ırkı aşındırma eğiliminde olması bu nedenledir.

Yahudilerin anti-ırk olarak işlev görmesi gerçeğinin kastettiği şey, yalnızca –tam da belirli bir ırka dönüştürülmeye direnen bir yabancı topluluk oldukları sürece– insanlığın ırksal olmayan evrenselliğini temsil etmeleri değildir. Aynı zamanda, iki tikel ırk arasındaki her çatışmada, ikisinden birinin örtük biçimde evrenseli ve diğerinin tikeli temsil ettiğini de kasteder. Burası, Hegel'in her cinsin nihayetinde kendisi ve tikel (tür) olarak yalnızca iki türe sahip olduğu fikrinin uygulanması gerektiği yerdir. Kısacası, ırksal bir çatışma asla yalnızca iki tikel varlık arasındaki bir çatışma değildir: Evrensel olanı temsil eden elbette ki ezilen ırktır.

Naziler, 1930'ların ortalarında bir süre, Yahudileri kendi münasip toprakları ve devletleriyle beraber, belirli bir gruba indirgemenin nihayetinde mümkün olduğunu düşündüler; Filistin'e göçlerini desteklemeleri de bu nedenledir. Bu aynı çizgiyi (Yahudiler burada, aramızda kötüdür ama orada iyidir, bizi Müslümanlardan korurlar) izleyen sadece antisemitistler değildir; ayrıca, kendi topraklarında güçlü bir Yahudi ulus-devleti yaratma ve böylelikle Yahudileri anti-ırktan tam bir ırka dönüştürmeye yönelik programı gerçek kılmaya çalışan İsrail Devleti'nin bugünkü Siyonizm'idir.

Bu bizi sorunumuza geri götürür. İroni duygusunun kamusal alanımızdan yavaşça kaybolmasının en iyi göstergelerinden biri de İsrail Devleti ve Filistinliler arasında 10 yıl ya da daha fazla süreyi kapsayan müzakerelerle ilgili belirli bir metaforun tekrarıdır. On yıl kadar önce, bir tür müzakere hâlâ devam

2. MacGowan, *Emancipation After Hegel*, s. 195.

ederken, Filistinli temsilci İsraillilerle görüşmeleri, –Batı Şeria'nın nasıl bölüneceğini müzakere ederken bile, İsrail'in orada giderek daha fazla yerleşim yeri inşa ediyor olması gerçeğini– masada aralarındaki pizzayı nasıl böleceklerini müzakere eden iki kişiyle karşılaştırmıştı: Tartışma uzarken, kişilerden biri sürekli pizzanın dilimlerini yemektedir. Batı Şeria'yla ilgili yakın tarihli bir belgesel anlatıda, bir yerleşimci de aynı anekdottan ancak üzücü bir ironi olmaksızın, yalnızca acımasız bir tatminle bahseder: Hain bir gülümseme eşliğinde, "Filistinlilerle müzakerelerimiz, bir pizzayı, biz dilimlerini sürekli yerken, nasıl keseceğimizi tartışmak gibidir."

Pizza yemeye ilişkin yorumu aktardığımız televizyon belgeselinin, Batı Şeria'daki yerleşimleri sunma biçiminde hakikaten rahatsız edici bir şeyler vardır. Yeni yerleşimcilerin çoğunu taşınmaya itenin, Siyonist bir rüya değil ama sadece büyük bir şehre (bu durumda Kudüs'e) yakın, güzel, temiz bir habitatta yaşama isteği olduğunu öğreniriz. Buradaki yaşamlarını, Los Angeles'ın kenar mahallelerinde yaşamaktan çok daha iyi olduğu şeklinde betimlerler: Yeşil çevre, temiz hava, ucuz su ve elektrik, büyük şehre özel otoyollarla kolayca erişim, tüm yerel altyapı (okullar, alışveriş merkezleri, vb) ama İsrail devlet desteğiyle inşa ve muhafaza edilerek, ABD'dekinden daha ucuza. Ve onları çevreleyen Filistin şehirleri ve köyleri? Aslında görünmezdirler, başlıca iki form altında ortaya çıkarlar: Yerleşim inşası için ucuz emek, baş belası kabul edilen nadir şiddet eylemleri. Kısacası, yerleşimcilerin çoğu, çevreden yalıtılmış biçimde, sanki kendi kubbeleri dışında yaşananlar kendilerini ilgilendirmeyen başka bir dünyaya aitmiş gibi davranarak, görünmez kubbelerin altında yaşarlar.

Bu rüyanın altında yatan siyaset, en iyi şekilde, Batı Şeria'da bir yerlerde, yakın bir tepenin üzerindeki bir Filistin kasabasından bir yerleşimci kasabasını ayıran duvarla tasvir edilir. Duvarın İsrail tarafı, Filistin kasabaları olmaksızın yalnızca doğa, çimen, ağaç tasviriyle, duvarın ötesini kırsal alan imajıyla boyar; duvarın ötesini olması gerektiği gibi

boş, bakir, yerleşim için hazır biçimde tahayyül etmek, en saf haliyle etnik bir temizlik değil midir?

Bu durumda İsrail'in Ortadoğu'da içtenlikle barış istediğinden şüphelenmeli miyiz? İster elbette; genelde sömürgeciler ve işgalciler istediklerini aldıktan sonra, her zaman barış isterler çünkü barış gasp ettiğinin keyfine varmak anlamına gelir. Almanya'nın da 1941'de, Avrupa'nın büyük kısmını işgal ettikten sonra, içtenlikle barış istediğine (ve teröristler diye tüm direnişle amansızca savaştı...) şüphe yok. ("Sömürgecilik" teriminin kullanımına gelince, erken dönem Siyonistlerin bir yüzyıl önce, gayretlerini adlandırmak için bizzat bu terimi kullandıkları anımsanmalıdır.)

Ve bir sonuca varırsak, eğer herhangi biri yalnızca bu satırları okuyarak onları antisemitik olarak addediyorsa, bu durumda sadece tümden haksız olmakla kalmaz ama aynı zamanda Yahudi geleneğinde en değerli olan şeye de bir tehdit oluşturur.

20
Kubbemiz Su Aldığında Ne Yapmalı?

Honduras'tan mülteci kolları, Meksika üzerinden ABD sınırına ulaştılar; Afrikalı mülteciler bariyerleri yıkıp Afrika'nın kuzey burnu küçük İspanyol bölgesi Ceuta'ya girdiler... Sayılar nispeten az da olsa, bunlar temel jeopolitik bir gerçeğe işaret ederler: Dünyamızın kırılgan dengesinin dayandığı sınırlar ağı, ciddi şekilde yara almıştır.

*Kapitalist Dünyanın İç Evrenin'de** (*In the World Interior of Capital*) Peter Sloterdijk, bugünün küreselleşmesinde kapitalist sistemin tüm yaşam koşullarını nasıl belirlemeye başladığını gösterir. Bu gelişmenin ilk işareti, 1851'de ilk dünya

* Peter Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde,* Çev. İlknur Aka, Kırmızı Yayınları, 2008. (y.h.n.)

fuar alanı olan Londra'nın Kristal Saray'ıydı. Yapısı, sınırları görülemeyen ancak dışarıdan neredeyse aşılamaz duran bir iç dünyanın inşası ve genişlemesi olarak, küreselleşmenin tekelini gözle görülebilir kılmıştı ve şimdi bu iç dünya küreselleşmenin 1,5 milyar talihlisinin ikamet ettiği yerdir; bu sayının üç katı ise kapının dışındadır. Sonuç olarak, "sermayenin iç dünyası bir agora ya da açık hava ticaret fuarı değil ama daha ziyade, bir zamanlar dışarıda olan her şeyi içeriye çeken bir seradır."[1] Kapitalist aşırılıklar üzerine bina edilen bu iç mekân her şeyi belirlemektedir: "Modern Çağ'ın başlıca gerçeği, Dünya'nın Güneş'in etrafında dönmesi değil ama paranın Dünya'nın etrafında dönmesidir."[2] Dünya'yı küreye dönüştüren süreçten sonra "toplumsal yaşam, sadece genişletilmiş bir iç mekân, yerel ve yapay olarak iklimlendirilen bir iç uzam içinde cereyan edebilir."[3]

Sloterdijk'in doğru biçimde işaret ettiği şey, kapitalist küreselleşmenin sadece açıklığı, fethi temsil etmediği ama aynı zamanda İçeri'yi Dışarı'dan ayıran kendi içine kapalı bir küreyi temsil ettiğidir. Şu iki boyut birbirinden ayırılamaz: Kapitalizmin küresel erimi, bütün kürede uçtan uca radikal sınıfsal bir bölünme yaratarak zemin bulur; ortamı tarafından korunanları kapsamı dışındakilerden ayırır. Mülteci akışı, biz içeridekiler için çoğunlukla uzak şiddet dolu ülkelerin televizyon haberleri olarak beliren, gerçekliğimizin bir parçası olmayan ama ona sokulmaya çalışan, kubbemizin dışındaki şiddet dolu dünyanın anlık bir anımsatıcısıdır. Etik-siyasal sorumluluğumuz yalnızca kubbemizin dışında kalan gerçekliğin farkına varmak değildir, aynı zamanda oradaki dehşetin eş sorumluluğunu bütünüyle yüklenmektir. Cemal Kaşıkçı'nın vahşice öldürülmesine yönelik ikiyüzlü tepkiler, kubbenin nasıl işlediğine iyi bir örnek oluşturur. En geniş anlamıyla,

1. Peter Sloterdijk, *In the World Interior of Capital*, Çev. Wieland Hoban (Cambridge: Polity, 2013), s. 12.
2. *A.g.e.*
3. *A.g.e.*

o da bizden biriydi, kubbede iyi bir yere sahipti; bu nedenle şoke olduk ve öfkeye kapıldık. Fakat dikkatimiz saçma bir şekilde yer değiştirdi: Asıl skandal, cinayetin İstanbul'da işlenmesinin, Suudi Arabistan'ın bütün bir ülkeyi yok etmekte olduğu Yemen'de işlenmesinden çok daha büyük bir skandal yaratmış olmasıdır. Cinayet emrini (muhtemelen) veren Mohammad Bin Salman, Stalin'in dersini unutmuştur: Eğer bir kişiyi öldürürsen suçlu olursun; binlercesini öldürürsen bir kahraman. Öyleyse, Mohammad Bin Salman Yemen'de binlercesini öldürmeye devam etmelidir...

Peki Leninist sorumuza geri dönelim: Ne yapmalı? İlk ve (maalesef) hâkim tepki korumacı bir kendini kapatmadır: Dışarıdaki dünya bir keşmekeş içindedir; kendimizi her çeşit duvarla koruyalım. "Medeniyetler çatışması"na tek alternatifin medeniyetlerin (ya da bugün daha popüler bir terim olan "yaşam tarzları"nın) barış içinde bir arada yaşaması olduğu bir Yeni Dünya Düzeni yükselmektedir: Zorla evlilik ve homofobi (ya da kamusal bir mekâna yalnız çıkan kadının tecavüze davetiye çıkarması fikri), başka bir ülkenin sınırları içinde olduğu sürece, sorun değildir; ki aksi takdirde tümden dünya piyasasının içine dahil edilirdi.

Yükselmekte olan Yeni Dünya Düzeni böylece artık Fukuyamacı küresel liberal demokrasi düzeni değil ama farklı siyasal-teolojik yaşam tarzlarının barış içinde ve elbette küresel kapitalizmin sorunsuz işleyişinin arka planında bir arada yaşadığı yeni dünya düzenidir. Bu sürecin tiksindiriciliği, kendini sömürge karşıtı mücadelede bir ilerleme diye sunabilmesidir: Liberal Batı'nın artık başkalarına standartlar dayatmasına müsaade edilmez; tüm yaşam tarzları eşit sayılır... Robert Mugabe'nin Trump'ın "Önce Amerika!" sloganına sempati göstermesine şaşmamalı; senin için "Önce Amerika!" benim için "Önce Zimbabwe!"dir, onlar için "Önce Hindistan!" ya da "Önce Kuzey Kore!"dir. İlk küresel kapitalist imparatorluk, Britanya İmparatorluğu da işte önceden böyle işlerdi: Her etnik dini cemaatin kendi yaşam tarzını sürdürmesine müsaade

edilirdi; Hindular diledikleri gibi dulları yakabiliyorlardı, vb ve bu yerel "gelenekler" ya barbarca diye eleştirilmekte ya da modern öncesi bilgelikleri için övülmekteydi ancak önemli olan ekonomik olarak İmparatorluk'un bir parçası olmaları olduğu için hoş görülüyorlardı.

Bu yeni "hoşgörü"yü ayakta tutan üzücü hakikat, bugünün küresel kapitalizminin özgürleşmiş insanlığın pozitif tasavvurunu artık ideolojik bir düş olarak dahi verememesidir. Fukuyamacı liberal demokratik evrenselcilik, kendisine içkin sınır ve tutarsızlıklardan ötürü çökmüştür ve popülizm bu çöküşün bir semptomu, onun Huntington hastalığıdır. Fakat çözüm sağ ya da sol popülist milliyetçilik de değildir. Tek çözüm, insanlığın ekolojik tehditlerden mülteci krizine bugün karşı karşıya kaldığı sorunların gerektirdiği yeni bir evrenselciliktir.

İkinci tepki ise, Bill Gates ve George Soros gibi toplumsal açıdan duyarlı ticari figürlerde kişiselleşen insani yüzlü küresel kapitalizmdir. Fakat en aşırı formunda bile –sınırlarımızı mültecilere açalım, onlara bizlerden biri gibi davranalım– bu çözümle ilgili sorun, yalnızca tıpta semptomatik tedavi denilen şeyi sunmasıdır. Terapi, temel küresel şartları olduğu gibi bırakır; nedenlerine değil yalnızca semptomlarına etkide bulunur. Böylesi bir tedavide, hastanın iyiliği ve rahatlığı için işaretleri ve semptomları azaltmak amaçlanır; fakat çözüm belli ki dünyanın tüm sefillerinin kubbenin emniyeti altına girmesi olamayacağından, bizim durumumuzda da bu açık ki yeterli değildir. Dünyanın sefillerine insani odaklanmadan, sefil dünyanın kendisine geçmemiz gerekir.

Bu nedenle üçüncü tepki de cesaretimizi toplamak ve *tek* dünyada yaşadığımız gerçeğinin sonuçlarını tümüyle üstlendiğimizde kendini dayatacak olan radikal değişimi tahayyül etmektir. "Antroposen" gezegenimizdeki yaşamda yeni bir çağı tanımlar: Artık Dünya'ya üretken etkinliğimizin sonuçları için bir rezervuar misali bel bağlayamayız; artık üretkenliğimizin yan etkilerini (munzam zararı) görmezden gelemeyiz; bunlar

artık insanlık figürünün arka planına indirgenemezler. Tam da bu anda, yaşamımızın en temel koşullarını etkilemede yeterince güçlendiğimizde, küçük bir gezegende yalnızca bir başka hayvan türü olduğumuzu kabul etmek zorundayız. Sloterdijk'in "vahşi hayvan Kültür'ünün evcilleştirilmesi" diye adlandırdığı, bir radikal siyasal-ekonomik değişim gereklidir.

Böylesi bir değişim bir ütopya mı? Hayır, asıl ütopya, böylesi bir devrim olmaksızın hayatta kalmamız olur.

21
Çin Komünist mi Kapitalist mi?

Mart 2019'daki Christchurch, Yeni Zelanda terör saldırılarının ideoloğu ve faili, "The Great Replacement" adında, "Bir faşist miydiniz/ bir faşist misiniz?" sorusunu yanıtlayan kısa bir derleme yazmıştı; kendini "doğası gereği bir Eko-faşist" ilan ettikten sonra şöyle yazar: "Benimkilere en yakın siyasal ve toplumsal değerlere sahip ulus Çin Halk Cumhuriyeti'dir."[1] Bunları temel tutum ve ilkelerini belirlemeye zorlandığında söylemesi önemli, dolayısıyla bunu Çin hükümetinin Uygur Müslüman azınlıkla nasıl başa çıktığına

1. Alıntı: https://www.documentcloud.org/documents/5770516-The-Great-Replacement-New-Zealand-Shooter.html.

ilişkin (muhtemel) hayranlığına indirgeyemeyiz. Bu yoksa bugünkü Çin'in eleştirisinde, haksız biçimde kötüye kullanılan çılgınca bir referans mı? Bugünkü Çin *ne anlama gelir*?

Resmi Çin toplum teorisyenleri bugünün dünyasını, kabaca ifade edersek, Soğuk Savaş'la temelde aynı kalmış biçimde resmederler: Kapitalizm ve sosyalizm arasında dünya çapındaki mücadele durmaksızın sürmektedir; 1990 fiyaskosu yalnızca geçici bir gerilemeydi; dolayısıyla bugün, büyük rakipler artık ABD ve SSCB değil ama ABD ve sosyalist bir ülke olarak kalan Çin'dir. Kapitalizmin Çin'deki tırmanışı, erken dönem Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Ekonomi Politikası diye adlandırılan devasa bir olay gibi yorumlanır, öyleyse Çin'de olan şey de yeni bir "Çin değerleriyle sosyalizm"dir; ancak yine de sosyalizmdir: Komünist Parti iktidardadır ve piyasa güçlerini sıkıca kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. 2018'de ölen İtalyan Marksist Domenico Losurdo, devrimden sonra doğrudan yeni komünist bir toplum kurmak isteyen "saf" bir Marksizme karşı çıkan ve yerinde saymalar ve başarısızlıklar eşliğinde aşamalı bir yaklaşım savunan daha "gerçekçi" bir görüşün yanında durarak, bu noktayı ayrıntılı biçimde açmıştı. Roland Boer, Eylül 2016'da yoğun bir Şangay caddesinde, bir bardak çay içen Losurdo'nun anımsanmaya değer bir imgesini anımsatır: "Telaşın, trafik, reklam, dükkânlar ve mekânın net ekonomik itkisinin ortasında Domenico, 'Bundan memnunum. İşte sosyalizmin yapabileceği şey budur!' dedi. Benim alaycı bakışıma bir gülümsemeyle yanıt verdi, 'reformun ve açılmanın kesinlikle yanındayım.'"[2]

Boer daha sonra "açılma"yla ilgili argümanına devam eder: "Çabanın çoğu, sosyalist eşitliğe ve kolektif uğraşa odaklanarak, üretim ilişkilerine yönelmişti. Bütün bunlar çok iyiydi ancak eğer herkes sadece yoksul olduğu için eşitse, çok azı bundan yarar görebilirdi. Böylece Deng ve onunla beraber çalışanlar, Marksizmin bir başka boyutunu vurgulamaya baş-

2. https://stalinsmoustache.org/2018/07/01/the-passing-of-domenico-losurdo/.

ladılar: Üretim güçlerini serbest bırakmanın gerekliliği."[3] Buna karşılık, Marksizm için "üretim güçlerini serbest bırakmak" bir "başka boyut" değil ama üretim ilişkilerini dönüştürmenin nihai hedefidir; işte Marx'ın klasik formülü:

> Gelişiminin belli bir aşamasında toplumun maddi üretim güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ya da –aynı şeyin yalnızca hukuki terimlerle ifadesi edilişi olan– mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girerler. Üretim güçlerinin gelişim formları olan bu ilişkiler, onların ayak bağları haline gelirler. Böylece bir toplumsal devrim çağı başlar.[4]

İroni şu ki, Marx için kapitalist üretim ilişkileri, üretim araçlarının daha fazla gelişimine bir engel oluşturduğunda komünizm ortaya çıkarken ve bu gelişim ancak kapitalist piyasa ekonomisinden (birden ya da aşamalı) toplumsallaşan bir ekonomiye geçişle sağlanabilirken, Deng Hsiao-Ping'in "reformları" Marx'ı baş aşağı çevirir; belirli bir noktada, sosyalizmin ekonomik gelişimi için kapitalizme dönülmek zorundadır. Burada aşılması zor bir ironi daha vardır. 20. yüzyılın solu modernitenin iki temel eğilimine karşı çıkmasıyla tanınıyordu: Sermayenin saldırgan bir bireycilikle hâkimiyeti; yabancılaştıran dinamikler ve otoriter bürokratik devlet iktidarı. Bugünkü Çin'de olansa, tam da bu iki özelliğin aşırı formlarının bir birleşimidir: Güçlü otoriter bir devlet, vahşi kapitalist dinamikler ve bu, bugünün sosyalizminin en etkili formu olmalı öyle mi. Ortodoks Marksistler "karşıtların diyalektik sentezi" terimini kullanmaktan hoşlanırlardı: Her iki karşıt eğilimin en iyilerini bir araya getirdiğimizde, doğru ilerleme gerçekleşir. Çin ise sanki her iki karşıt eğilimin en kötüleri (liberal kapitalizm ve komünist otoriterizm) diye hesaba kattığımız şeyleri bir araya getirmesi sayesinde başarmış gibidir.

---

3. https://stalinsmoustache.org/2018/07/01/the-passing-of-domenico-losurdo/.

4. Alıntı: https://www.marxists.org/archive/marx/works/1859/critique-pol-economy/preface.htm.

Buna göre Çin'in son 10 yıldaki ekonomik başarısı, kapitalizmin üretken potansiyelinin bir kanıtı olarak değil ama sosyalizmin kapitalizm karşısında üstünlüğünün bir kanıtı olarak yorumlanabilir. Vietnam, Venezuela, Küba ve hatta Rusya'yı da sosyalist ülkeler arasında sayan bu görüşü doğrulamak için, bu yeni sosyalizme toplumsal açıdan muhafazakâr, kuvvetli bir dönüş kazandırılması gerekir; ve sosyalizmde böylesi bir değişikliğin bariz biçimde Marksist olmamasının tek nedeni de bu değildir; kapitalizmin devlet iktidarının biçimiyle değil kapitalist üretim ilişkileriyle tanımlandığı şeklindeki temel Marksist görüşü bütünüyle görmezden gelir.[5] (Bu arada, Putin'le ilgili herhangi bir yanılsaması olan herkes, 1920'lerin başında ünlü "filozoflar vapuru"yla Sovyetler Birliği'nden sınır dışı edildikten sonra, Bolşevizm'e ve Batı liberalizmine karşı Rus faşizminin kendine özgü bir örneğini savunan, Rus siyasal teolog Ivan Ilyin'i devlet filozofu statüsüne yükseltmiş olması gerçeğine dikkat etmelidir: Bir baba hükümdarın yönetiminde, organik bir topluluk olarak devlet.)

Her şeye karşın, Çin'in bu tutumundaki kısmi hakikati de teslim etmek gerekir: Kapitalizmin en vahşi biçimlerinde bile, bu devlet aygıtlarının kimin elinde olduğu önemlidir. Klasik Marksizm ve neoliberal ideoloji, her ikisi de devleti sermayenin yeniden üretim ihtiyacına uyum sağlayan ikincil bir mekanizmaya indirgeme eğilimindedir; böylelikle her ikisi de devlet aygıtlarının ekonomik süreçlerde oynadığı etken rolü küçümserler. Bu durumda kapitalist olmayan bir devleti, kapitalistlerin güçlü rol oynadığı bir ekonomide, hangi noktaya kadar tahayyül edebiliriz? Çin modeli, elbette, özgürleştirici bir mücadele için model işlevi göremediği gibi, muazzam toplumsal eşitsizlikleri güçlü otoriter bir devletle de birleştirir; yine de toplumsal yaşamın kimi alanlarında

5. Bu görüş için diğerlerinin yanı sıra bkz. *International Critical Thought*, Cilt. 7, No, 1 (Mart 2017); özellikle Domenico Losurdo, William Jefferies, Peggy Raphaelle ve Cantave Fuyet'e ait yazılara.

kapitalist unsurlara başvuran, güçlü kapitalist olmayan bir devlet olasılığını *a priori* olarak dışlamayalım: Sermayenin mantığının toplumsal bütünlüğün üst-belirleyen ilkesi olmasına müsaade etmeden, kapitalizmin sınırlı unsur ve etkilerine katlanmak mümkün.

Deng Hsiao-Ping'in kızıyla iletişimi olan Çinli bir toplum teorisyeni, yıllar önce bana ilginç bir anekdot anlatmıştı. Deng ölmek üzereyken bir destekçisi, alışıldık yanıtı, yani Çin'e büyük ilerleme getiren ekonomik reformlarından bahsedeceğini duymayı bekleyerek, ona bugüne kadar yaptığı en büyük işin kendisini açısından ne olduğunu sormuştur. Deng, soruyu soran kişiyi şaşırtan bir şekilde, şöyle yanıtlamıştır: "Hayır, liderlik ekonominin açılmasını kararlaştırdığında, sonuna kadar gitme ve siyasal yaşamı da çok partili demokrasiye açma ayartmasına direnmemdi." (Kimi kaynaklara göre bu sonuna kadar gitme eğilimi, kimi Parti çevrelerinde oldukça güçlüydü ve Parti kontrolünü koruma kararı hiç de önceden belli değildi.) Burada, Çin siyasal demokrasiye de açılmış olsaydı, ekonomik gelişim nasıl da çok daha hızlı olurdu şeklindeki liberal ayartmanın düşlerine direnmeliyiz; peki ya siyasal demokrasi, ekonomik ilerlemeyi engelleyen yeni istikrarsızlıklar ve gerilimler üretseydi? Bu (kapitalist) ilerleme ya sadece güçlü otoriter bir iktidarın hâkimiyetindeki bir toplumda uygulanabilirse? Modern İngiltere'nin erken dönemi üzerine şu klasik Marksist tezi anımsayın: Siyasal iktidarı aristokrasinin ellerinde bırakmak ve ekonomik iktidarı kendine saklamak burjuvazinin çıkarınaydı. Belki bugünkü Çin'de de benzer bir şey olmaktadır: Siyasal iktidarı Komünist Parti'de bırakmak yeni kapitalistlerin çıkarınadır.

Çinli siyaset teorisyenleri elbette kendi sistemlerinin de demokratik olduğunu iddia ederler ancak Batı parlamenter demokrasilerinden farklı şekilde: Kendi sistemlerini "tartışmacı demokrasi" olarak nitelerler. Bu kendini tanımlama ele alınmalı ve gerçekte ne anlama geldiğine bir bakılmalı. Büyük kararlar alındığında, Parti onları öylece hükme bağlamaz:

Halktan onu tartışması, fikirlerini paylaşması istenir... ama sonrasında Parti karar verir.

Peter Sloterdijk, eğer bundan yüz yıl sonrası için anıtları dikilecek biri varsa, onun sözde (elbette Asya'yla hiçbir ilgisi olmayan, tamamen otoriter kapitalizmle ilgili olan) "Asya değerleriyle kapitalizm"i icat eden ve gerçekleştiren Singapur lideri Lee Quan Yew olduğunu belirtir. Bu otoriter kapitalizm virüsü, yavaş ama emin adımlarla tüm küreye yayılmıştır. Deng Hsiao-Ping, reformlarını uygulamaya koymadan önce Singapur'u ziyaret etmiş ve onu bütün Çin'in izlemesi gereken model olarak açıkça övmüştü. Bu değişimin dünya-tarihsel bir anlamı vardır: Şimdiye kadar kapitalizm, ayrılmaz biçimde demokrasiyle ilişkilendirilmekteydi; elbette zaman zaman doğrudan diktatörlüğe rücular vardı ancak 10 ya da 20 yıl sonra demokrasi yine kendini dayatmaktaydı (Güney Kore ve Şili örneklerini anımsayın). Buna karşılık, demokrasi ve kapitalizm arasındaki bu bağ şimdi kopmuştur. Dolayısıyla geleceğimizin Çin kapitalist sosyalizmi üzerinde modellenmesi pek olasıdır; elbette bu, hayal ettiğimiz bir sosyalizm değildir.

Fakat bu modeldeki çatlaklar da şimdiden belirmiş durumda. Bugünün Kamboçya'sı dünyamızın "gelişmekte olan" kısmına ait antagonizmaların sembolüdür. Kısa zaman önce, hayatta kalan son Khmer Rouge liderini de suçları dolayısıyla yargıladılar; peki Kamboçya şimdi, Khmer Rouge dehşetiyle (en azından resmi olarak) hesaplaştıktan sonra, neresidir? Her yerdeki çocuk fuhşuyla, restoran ve otellerin büyük kısmının sahibi olan yabancılarla beraber, çalışma şartları çok kötü olan işyerleriyle dolu; belki çok az da olsa daha iyi olabilecek bir sefalet formu bir başkasının yerini almış oldu. Peki Çin daha az da olsa benzer bir çıkmaza girmedi mi? Marksist öğrencilerin ortadan kaybolması denilen tuhaf olayı anımsayın.

Çinli otoritelerin eleştirel seslerle başa çıkarken giderek belirli bir yönteme başvurdukları görülüyor: Kişi (bir ekoloji eylemcisi, bir Marksist öğrenci, İnterpol şefi, bir dinin vaizi, Hong Konglu bir yayıncı, hatta bir popüler sinema aktristi)

birkaç hafta (kendilerine yönelik belirli suçlamalar yöneltilmesiyle yeniden ortaya çıkmadan önce) öylece ortadan kayboluyor ve bu uzun süren sessizlik zamanı şu kilit mesajı veriyor: Güç, hiçbir şeyin kanıtlanmak zorunda olmadığı, sıranın bu temel mesaj alındıktan sonra hukuki muhakemeye geldiği, karanlık bir biçimde kullanılmaktadır. Lâkin Marksist öğrencilerin kaybolması olayı yine de kendine özgüdür: Tüm kayıplar, faaliyetleri bir şekilde devlete tehdit olarak nitelenen bireylerle ilgili olmasına karşın, kayıp öğrenciler eleştirel faaliyetlerini resmi ideolojinin kendisine referansla meşrulaştırırlar.

Geçtiğimiz yıllarda Çin liderliği, ideolojik ortodoksiyi yeniden tesis etmeyi kararlaştırdı: Dine daha az müsamaha gösteriliyor; Marx, Lenin ve Mao'nun metinleri kapsamlı şekilde yeniden basılıyor, vb. Buna karşılık, beraberinde gelen mesaj da şudur: Bunları çok fazla ciddiye almayın! Kaybolan öğrenciler tam olarak bunu yapıyorlardı: Resmi ideolojiye bağlı olarak eylemde bulunmak, aşırı ölçüde sömürülen işçilerle dayanışma (ayrıca ekoloji ve kadın hakları...). En bilinen iki örnek (en azından bizim medya haberlerimizde) Zhang Shengye ve Yue Xin'dir. Pekin Üniversitesi'nin Beida Kampüsü'nde dolaşırken, bir lisansüstü öğrencisi olan Zhang, aniden siyah bir arabadan inen bir grup siyah ceketli adam tarafından sarılmış, ağır biçimde darp ettikten sonra bu kişiler onu arabaya atıp uzaklaşmışlardır. (Cep telefonlarıyla olayı kaydeden diğer öğrenciler de darp edilmiş ve kayıtları silmeye zorlanmıştır.) Bu andan beri kimse Zhang'dan haber alamamıştır. Rütbeli bir Parti görevlisi tarafından tecavüze uğramış bir öğrencinin intiharını ortaya çıkaran, 22 yaşında aynı üniversiteden bir kız öğrenci olan Yue Xin ve ona ne olduğunu ortaya çıkarmaya çalışırken annesi de kaybolmuştur. Yue, işçi hakları mücadelesini ekolojik sorunlar ve MeToo'nun Çinli uyarlamasıyla birleştiren Marksist bir çevrenin üyesiydi. Bir yerel robot fabrikasında bağımsız sendika talebinde bulunan işçileri desteklemek üzere Shenzhen'e giden farklı

üniversitelerden düzinelerce başka öğrenciye katıldı; vahşi bir polis saldırısında 50 öğrenci ve işçi kayboldu.

Parti liderliğinin böylesine panik içinde tepki vermesine neden olan şey, elbette, eski Parti kadrolarının ve hatta ordunun bir kısmının sempatisi eşliğinde, öğrenci grupları ve işçiler arasında Marksizm temelli doğrudan yatay bağlantılar yoluyla kendi kendini örgütleyen, hayalet bir ağın ortaya çıkmasıydı. Böylesi bir ağ Parti hâkimiyetini doğrudan zayıflatır ve onu sahtekârlıkla itham eder. Bu nedenle, geçtiğimiz yıllarda pek çok "Maocu" web sitesinin kapatılmasına ve üniversitelerdeki pek çok Marksist tartışma grubunun yasaklanmasına şaşmamalı; bugün Çin'de yapılması en tehlikeli şey resmi ideolojinin kendisine inanmak ve onu ciddiye almaktır.

Bugün Çin, kimi eski Maocu önlemleri tekrar ediyor gibi görünse bile, gerekçesi dikkatle okunmalıdır:

> Çin, Başkan Mao'nun 50 yıl önceki Kültür Devrimi'nin acımasız metotlarına dönüş korkusu yaratarak, milyonlarca genç "gönüllü"yü köylere göndermeyi planlıyor. Bir Komünist Parti belgesine göre Komünist Gençlik Birliği, "becerilerini arttırmak, uygarlık götürmek, bilim ve teknolojiyi teşvik etmek" üzere, 2022'ye kadar 10 milyon öğrenciyi kırsal "bölgeler"e gönderme sözü vermiştir.[6]

Bu gerekçenin eski Maocu gerekçenin tam tersi olduğu burada zorunlu olarak belirtilmelidir: Öğrenciler kırsal bölgelere halkın bilgeliğinden öğrenmek için değil ama onlara öğretmek, modern "uygarlığı" aralarında yaymak için gönderilirler.

Bununla birlikte, burada kaçınılması gereken tuzak, bir şekilde kazanacağını ya da en azından çizgisini işçilerin şikâyetlerinin daha ciddiye alındığı bir noktaya çekmesi için Parti'yi zorlayacağını umduğumuz Marksist öğrencilere yönelik tüm sempatimizi bir kenara bırakmamızdır. Bizim (ve onların)

6. Alıntı: https://www.theguardian.com/world/2019/apr/12/millions-of-chinese-youth-volunteers-to-be-sent-to-villages-inecho-of-mao-policy.

daha ziyade şu çok temel ve rahatsız edici soruyu yöneltmemiz gerekir: Marksizmin resmi ideoloji katına yükseltildiği devletler, nasıl tam da bağımsız işçi hareketinin çoğu zaman kıyasıya engellendiği ve işçilerin sömürüsüne engel olunamadığı devletler olabiliyor? Çin partisinin fiilen kendi Marksist ideolojisine bağlı olmadığı yönünde sadece hayıflanmak da yeterli değildir. Ya bu ideolojinin kendisinde, en azından geleneksel formunda, yanlış bir şeyler varsa?

22
Venezuela ve Yeni Klişelere İhtiyaç

1970'lerin başında CIA'ye, Şili'nin demokratik olarak seçilmiş Salvador Allende hükümetini nasıl devireceğini anlatan bir notta, Henry Kissinger kısa ve öz olarak şunları yazmıştı: "Ekonomiyi bağırtın." ABD'nin üst düzey temsilcileri, bugün Venezuela'da da aynı stratejinin uygulandığını açıkça kabul ediyorlar. ABD'nin eski dışişleri bakanı Lawrence Eagleburger, *Fox News*'ta şunları söylemişti:

> [Chavez'in] Venezuela halkının ilgisini çekme becerisi, Venezuela toplumu ancak daha iyi bir yaşam standardı için kimi çabalar gördüğü sürece işe yarar. Eğer bir noktada ekonomi gerçekten kötüleşirse, Chavez'in ülkedeki popülerliği belirgin biçimde aza-

> lacaktır ve bizim ona karşı çıkaracağımız, kullanmamız gereken tek silahımız, adını koymak gerekirse, ekonomiyi olduğundan daha kötü hale getirmeye çalışan, böylece ülkedeki ve bölgedeki cazibesini aşağı çeken ekonomik araçlardır. [...] Şu noktada ekonomilerini onlar için daha zorlu hale getirmek için yapabildiğimiz her şey iyidir ancak bunu, eğer bundan kaçınabiliyorsak, bizi Venezuela'yla doğrudan çatışmaya sokmayacak yollardan yapalım.

En azından bir kişi, böylesi açıklamaların Chavez hükümetinin karşı karşıya kaldığı ekonomik zorlukların (ülke çapında büyük ürün ve elektrik sıkıntısı, vb) sadece kendi ekonomi siyasetinin beceriksizliğinin bir sonucu olmadığı teorisine güvenilirlik kazandırdığını söyleyebilir. İşte kimi liberaller için yutması zor, kilit siyasal bir noktaya geldik: Açık ki kör piyasa süreçleri ve tepkileriyle (sözgelimi mağaza sahipleri kimi ürünleri raflarda bırakarak daha fazla kâr etmeye çalışırlar) değil ama ayrıntılı ve bütünüyle planlanmış bir stratejiyle karşı karşıyayız.

Bununla birlikte, Venezuela'daki ekonomik felaketin büyük ölçüde, büyük Venezuela sermayesi ve ABD müdahalelerinin birleşik etkisinin sonucu olduğu ve Maduro rejimi karşısındaki muhalefetin çekirdeğinin halkçı demokratik güçlerden değil aşırı sağcı şirketlerden oluştuğu doğru olsa bile, bu içgörü yalnızca daha çok ve hatta daha sıkıntılı sorular doğurur. Bu serzenişler göz önüne alındığında, Venezuela solu neden Chavez ve Maduro'ya otantik radikal bir alternatif sunamıyor? Muhalefet mücadelesini başarıyla hegemonyası altına almış aşırı sağ tarafından üstlenilen Chavez karşıtı inisiyatif, kendisini ekonominin Chavista yanlış yönetiminin sonuçlarından acı çeken sıradan insanın sesi olarak (bile) nasıl dayatabiliyor?

Dolayısıyla sol, Venezuela'nın ekonomik dertleri için ABD boykotunu ve Venezuela'daki iç muhalefete ABD desteğini sorumlu tutarken, tüm hikâyenin bu olmadığını göstermek gerek: Bu dertlerin başlıca nedeni dış emperyalist komplo değil ama bizzat Chavista projesinin iç antagonizmaları ve yetersizlikleridir. Eğer yalnızca dış düşmanı suçlarsak,

kendi toplumlarına içkin antagonizmaları görmezden gelip krizi toplumsal yapının organik bileşenleri olmayan dış düşmanların –Yahudiler, komünistler...– üstüne atan faşistlerle aynı hataya düşeriz. Chavez'in dahi bizzat (daha sonra Fidel Castro'nun uyarısıyla özür dilemek zorunda kaldığı) birkaç antisemitik dil sürçmesi yaptığına şaşmamalı.

Chavez yalnızca petrol parasını savuran bir popülist değildi. Uluslararası medyada büyük ölçüde görmezden gelinen üretimin örgütlenmesinde yeni formlar, özel ve devlet mülkiyeti arasındaki alternatiflerin ötesine geçmeye çabalayan formlar denenmesi yoluyla, kapitalist ekonomiyi aşmak için girişilen karmaşık ve çoğu zaman istikrarsız çabalardır: Köylü ve işçi kooperatifleri, üretimde işçi katılımı, kontrolü ve örgütlenmesi, özel mülkiyet, toplumsal kontrol ve örgütlenmenin farklı hibrit formları, vb. (Sözgelimi, sahipleri tarafından kullanılmayan fabrikalar çalıştırmaları için işçilere verilmektedir.) Bu yolda pek çok vur kaç da oldu; örneğin kimi girişimlerden sonra kamulaştırılan fabrikaların mülkiyetinin işçilere verilmesinden, hisselerin aralarında bölüştürülmesinden vazgeçildi. Burada her ne kadar taban inisiyatiflerinin devlet tasarılarıyla etkileşim içinde oldukları akıllıca girişimlerden bahsediyorsak da pek çok ekonomik başarısızlıktan, verimsizlikten, geniş çapta rüşvetten, vb de söz etmek gerekir. Alışıldık hikâye, bir (yarım) yıl coşkulu çalışmanın ardından, işlerin tepetaklak olduğudur.

Chavismo'nun ilk yıllarında, geniş çaplı bir halk seferberliğine açıkça tanık oluyorduk. Bununla birlikte, asıl soru şudur: Halkın öz örgütlenmesine bel bağlamak, bir hükümetin işleyişini nasıl etkiler ya da etkilemelidir? Bugün otantik komünist bir iktidarı hayal dahi edebilir miyiz? Elimizdekiler, felaket (Venezuela), teslimiyet (Yunanistan) ya da kapitalizme tümden bir geri dönüştür (Çin, Vietnam). Julia Buxton'ın da belirttiği gibi, Bolivarcı Devrim "Venezuela'daki toplumsal ilişkileri dönüştürdü ve bir bütün olarak kıtada büyük etki sahibi oldu. Fakat trajedisi şu ki, hiçbir zaman düzgün biçimde

kurumsallaşamadı ve böylece sürdürülemez olduğunu kanıtladı."[1] Otantik özgürleştirici bir siyasetin devletle mesafeli olması gerektiğini söylemek çok kolay: Pusudaki büyük sorun ise devletle ne yapılacağıdır. Bir toplumu devlet olmaksızın tahayyül edebilir miyiz? Bu sorunlarla şimdi ve burada yüzleşmemiz gerekir; gelecekteki şartları beklemek ve ayrıca devletle araya güvenli mesafe koymak için hiç zaman yok.

Bir şeyleri gerçekten değiştirmek için hiçbir şeyin (mevcut sistem içinde) gerçekten değişemeyeceğini kabul etmek gerekir. Jean-Luc Godard, "kimi şeyler değişmeli ki her şey aynı kalsın"ın tersine çevrilmesi olarak "Ne change rien pour que tout soit différent" ("hiçbir şeyi değiştirme ki her şey farklı olsun") sloganını önerir. Son zamanlara ait kapitalist tüketici dinamiklerimizde, sürekli yeni ürünler tarafından topa tutuluruz ancak bu sürekli değişim giderek daha monoton hale gelmektedir. Sistemi ancak kendini sürekli devrimcileştirmek koruyabiliyorsa, herhangi bir şeyi değiştirmeyi reddeden kimseler, fiilen değişimin asıl failleridir: Değişimin değişen ana ilkesi.

Başka bir biçimde belirtilirse, asıl değişim yalnızca eskinin üstesinden gelmek değil ama her şeyden önce yeni bir düzen kurmaktır. Louis Althusser bir keresinde, Kierkegaard'ın insanlar için memurlar, hizmetçiler ve baca temizleyicileri sınıflandırmasının, devrimci liderlerin tipolojisine de uygulamaya değer olduğunu savunmuştu: Atasözü kullananlar, atasözü kullanmayanlar, (yeni) atasözü icat edenler. Birincisi hergeleler (Althusser'in aklına Stalin gelmiştir); ikincisi başarısızlığa mahkûm büyük devrimcilerdir (Robespierre); yalnızca üçüncüsü bir devrimin asıl doğasını anlar ve gerçekleştirir (Lenin, Mao). Bu üçlü, büyük Öteki'yle (sembolik öz, en iyi atasözlerinin aptallığında ifade edilen yazılı olmayan gelenek ve sözler alanı) ilişkilenme yolunun üç farklı yolunu göstermektedir. Hergeleler devrimi basitçe, kendi uluslarının

1. Julia Buxton, "Chavismo's Descent", *New Left Review*, 99 (2016).

ideolojik geleneği uyarınca yeniden yazarlar (Stalin için Sovyetler Birliği, Rusya'nın süregiden gelişiminin son aşamasıydı). Robespierre gibi radikal devrimciler başarısız olurlar çünkü bir dizi yeni gelenek yaratma çabasında başarılı olmadan, yalnızca geçmişle bir kopuşta bulunurlar (Robespierre'in dini, yeni Üstün Varlık kültüyle yer değiştirme fikrinin kati başarısızlığını anımsayın). Lenin ve Mao gibi liderler (hiç değilse bir süre) başarılı oldular çünkü yeni atasözleri icat ettiler, yani gündelik yaşamı düzenleyen yeni gelenekler uyguladılar. En iyi "Goldwynizmler"den biri de eleştirmenlerin filmlerinde pek çok eski klişe olduğundan şikâyet ettiğinden haberdar edildikten sonra Sam Goldwyn'in senaryo birimine, nasıl şöyle bir not yazdığını anlatır: "Daha çok yeni klişeye ihtiyacımız var!" Haklıydı ve bu, bir devrimin de en zor görevidir; sıradan gündelik yaşam için "yeni klişeler" yaratmak.

Burada bir adım daha atmak gerek. Solun görevi yalnızca yeni bir düzen önermek değil, aynı zamanda olası gözükenin ufkunu da değiştirmektir. Dolayısıyla açmazımızın paradoksu, küresel kapitalizm karşısındaki direnişlerin kapitalizmin ilerleyişini engellemede tekrar tekrar başarısız olduğu gözükürken, tuhaf bir şekilde kapitalizmin ilerleyen parçalanışına açıkça işaret eden pek çok eğilimle temastan uzak durmasıdır; durum, iki eğilimin (direniş ve kendiliğinden parçalanışın) farklı düzeylerde hareket etmesi ve buluşamaması gibi olduğundan, elimizdeki, içsel çürümeye koşut biçimde faydasız protestolardır ve ikisini kapitalizmin özgürleştirici aşılmasının koordineli hareketinde bir araya getiremeyiz. Bu nasıl oldu? Sol (büyük kısmı) küresel kapitalizmin şiddetli saldırısına karşı umutsuzca eski işçi haklarını savunmaya çabalarken, neredeyse sadece kendine en ilerici kapitalistler (Elon Musk'tan Mark Zuckerberg'e kadar) post-kapitalizmden bahsederler; sanki bildiğimiz kapitalizmden yeni bir post-kapitalist düzene geçiş başlığına kapitalizm tarafından el konulmuşçasına.

Ernst Lubitch'in *Ninotchka* filminde, başkarakter bir kafeteryaya girer ve kremasız kahve sipariş eder. Garson şöyle karşılık verir: "Üzgünüm ama kremamız kalmadı. Size sütsüz kahve getirebilir miyim?" Her iki durumda da müşteri sade kahve almış olur ama kahveye her seferinde başka bir yadsıma eşlik eder, önce kremasız kahve ve sonra sütsüz kahve. "Sade kahve" ve "sütsüz kahve" arasındaki fark büsbütün edimsizdir, bir kupa gerçek kahvede herhangi bir farklılık yoktur; olmayan pozitif bir özellik işlevi üstlenir. Bu paradoks aynı zamanda Karadağlılarla ilgili eski bir Yugoslav fıkrası (eski Yugoslavya'da Karadağlı insanlarla tembel diye dalga geçilirdi) da iyi biçimde canlandırılır: Karadağlı bir adam neden uyumaya giderken biri dolu, biri boş, iki bardak koyar yatağının başına? Çünkü gece susayıp susamayacağını önden düşünmek için fazlaca tembeldir. Bu fıkranın ana fikri, noksanlığın bizzat pozitif olarak alınması gerektiğidir: Suyla dolu bir bardak, Karadağlı susuz değilse onu öylece görmezden geleceğinden yeterli olmaz; negatif gerçeklik bizzat alınmak zorundadır, suya ihtiyaç duyulmamasının boş bardağın boşluğunda cisimleştirilmesi gerekir. Bunun siyasal bir eşdeğeri, sosyalist zamanların Polonya'sında çok iyi bilinen bir şakada bulunabilir. Bir müşteri mağazaya girer ve şöyle sorar: "Muhtemelen tereyağınız yoktur yoksa var mı?" Yanıt: "Üzgünüm ama biz tuvalet kâğıdı olmayan mağazayız; tereyağı olmayan mağaza sokağın karşısında!" Ya da karnaval boyunca tüm sınıflardan insanların beraber sokakta, anlık ırk ve sınıf farklılıklarını unutarak dans ettikleri son dönem Brezilya'yı düşünün; işsiz bir işçinin ailesine nasıl bakacağı endişesini unutarak dansa katılması ve zengin bir bankacının daha az önce yoksul bir işçiye ödünç para vermeyi reddettiğini unutarak kendini bırakıp insanların içinde iyi hissetmesi de belli ki aynı değildir. Sokakta ikisi de aynıdır; ancak işçi sütsüz dans ederken, bankacı kremasız dans eder. Benzer şekilde, 1990'da Doğu Avrupalılar sadece komünizmsiz demokrasi değil, aynı zamanda kapitalizmsiz demokrasi de istemişlerdi.

Ve işte solun yapabilmeyi öğrenmesi gereken şey budur: Sütsüz kahvenin aniden kremasız kahveye dönüşmesi umuduyla, aynı kahveyi önermek. Ancak sonrasında krema için mücadele başlayabilir.

23
Yeni Hakiki Dünya Düzeni'ne Hoş Geldiniz!

2018 Kanada ve Suudi Arabistan çatışmasıyla ilgili göze çarpan ilk şey, neden ve sonuç arasındaki grotesk orantısızlıktır: Küçük diplomatik bir protesto, neredeyse askeri bir çatışmaya varacak bir dizi önlemi tetiklemiştir. Suudi Arabistan sonunda kadınların araba kullanmasına izin vermiş ama aynı zamanda araba sürme hakkı için mücadele eden kadınları da tutuklamıştır. Tutuklanan barışçıl eylemciler arasında, ailesi Kanada'da olan Samar Badawi de vardı. Kanada hükümeti onun serbest bırakılmasını talep etti ancak Suudi hükümeti bu protestoyu içişlerine müdahale olarak kınadığını ilan etti ve Kanada elçisini hemen sınır dışı etti, Kanada'ya uçuşları iptal etti, yeni ticaret ve yatırım anlaşma-

larını dondurdu, Kanada'daki varlıklarını satmaya başladı, Kanada'daki öğrencileri ve halihazırda tedavi görmekte olan hastaları ülkelerine geri çağırdığını duyurdu. Tüm bunlar kendine büyük reformcu süsü veren, Suudi Arabistan'ın ne ise o, yani gerçek bir devlet değil ama bir aile tarafından çalıştırılan büyük bir mafya şirketi, tam anlamıyla harabeye çevirdiği Yemen'in iç işlerine müdahalesi dolayısıyla çoktan kınanmayı hak eden ve ayrıca dizlerine kadar çatışmaya girmiş olsa da savaş alanlarına yakın bölgelerdeki mültecileri kabul etmeyen bir ülke olarak kalacağının en net işareti, veliaht prensin güdümünde gerçekleşti.

Eşzamanlı olarak kadınların araba sürmelerine izin verirken ve onu talep edenleri tutuklarken, mesajı açık ve nettir, içerisinde hiçbir çelişki barındırmaz: Eğer küçük değişimler olacaksa, bunların yukarıdan birer yasa olarak gelmesi gerekir; aşağıdan bir protestoya müsamaha gösterilemez. Aynı şekilde, Kanada'nın protesto notasına yönelik karşı Suudi önlemlerinde, "absürt aşırı tepki" vardır; mesaj nettir: Kanada yanıldı, sanki hâlâ evrensel insan hakları çağında yaşıyormuşuz gibi hareket etti. Mısır ve Rusya'nın önlemlerinde Suudi Arabistan'ı desteklemesi ve hatta başka zamanlarda insan haklarının büyük koruyucuları olan ABD ve Büyük Britanya'nın kavganın dışında kalmayı kararlaştırması, bir Yeni Dünya Düzeni'nin yükselmekte olduğunu açıkça ortaya koyar. Bu gidişatın tepe noktası, yeni ortaya çıkan İslam'a İslamofobik saygı gösterilmesidir: Hıristiyan Batı'nın İslamileştirilmesi tehlikesine karşı uyarıda bulunan aynı siyasetçiler, Erdoğan'ın son seçim zaferini saygı çerçevesinde kutlarlar; İslam'ın otoriter hükümranlığı Türkiye için uygundur ama bizim için değil. Yahudi vatandaşlarına ayrıcalık tanıyan yeni skandal apartheid yasalarıyla İsrail de aynı yolu izler. Bugünkü çok kültürlülüğün hakikati işte budur: Evrensel standartların her uygulaması sömürgeci diye kınanır.

Siyonist antisemitizmin formülünün izlenmesiyle, bizim ülkelere en katı siyaseten doğrucu feminist kuralları dayatır-

ken, aynı anda İslam'ın en karanlık tarafının eleştirisini yeni sömürgeci küstahlık diye reddetmek, herhangi bir aykırılık oluşturmaz.

O halde, Suudi Arabistan'ın sömürge karşıtı mücadelenin öncüsü olduğu Yeni Dünya Düzeni'ne hoş geldiniz! Biraz çılgınca formel bir anlamda, Suudi Arabistan dünyanın en az yozlaşmış devletlerinden biridir: Yozlaşmaya (daha fazla) ihtiyaç yoktur çünkü mevcut düzen halihazırda mutlak yozlaşmadır; Kral her şeye sahiptir, bütün devleti çoktan çalmıştır.

"Önce Amerika!" sloganını eleştiren liberallerde ikiyüzlü bir şey vardır; sanki bu her ülkenin az çok yapmadığı şeymiş gibi, sanki Amerika kendi çıkarlarıyla örtüştüğü için tam da küresel bir rol oynamıyormuş gibi. Yine de "Önce Amerika!"-nın altında yatan mesaj üzücü bir mesajdır: Amerikan yüzyılı kapanmıştır; Amerika yalnızca bu (en güçlü) ülkelerden biri olmak için kendini geri çekmiştir. Buradaki en büyük ironi, ABD iddiasını uzun süre küresel polis olmakla eleştiren solcuların, ABD'nin dünyaya demokratik standartlar getirdiği eski günleri, tüm ikiyüzlülüğüyle beraber, özlemle arzulamaya başlayabilecek olmasıdır.

24
Bosna'da Hakiki Bir Mucize

Bosna'da bir mucize mi? Hemen akla gelen ilk çağrışım, Bakire Meryem'in birkaç on yıl önce Medjugorje'deki* belirişidir; milyonlarca hacıyı bölgeye getirmişti. Bununla birlikte, 2018 sonbaharında, Bosna'nın Sırp tarafının ("Republika Srpska") başkenti Banja Luka'da ve aynı zamanda etnik bölünmenin olduğu diğer Bosna şehirlerinde, çok daha büyük ve önemli bir mucize meydana geldi.

Bu mucize Ekim'de gerçekleşen seçimler değildi; alışıldığı üzere Bosna seçimlerine (eşlik eden tüm usulsüzlüklerle beraber) ilgisizlik ve kayıtsızlık damgasını vurdu ve sadece devletin etnik çizgilere göre üçlü bölünmesini doğruladı.

* Medjugorje, Bosna Hersek'in güneybatısında bir kasaba. (y.h.n.)

Sırp tarafı giderek daha çok bağımsız bir devlet gibi hareket ediyor; Müslüman Saraybosna'da İslamileştirme, örneğin bir restoran ya da bardan bir bira almanın gitgide daha zor bir hale geldiği ölçüde devam ediyor. Çok yaygın olan PPP'nin (kamu-özel ortaklığı) kendine has bir formu tüm Bosna'da gelişiyor: Yerel siyasi elitler, yarı yasal özel işlerle iç içe geçmiş durumda; hâkimiyetleri, etnik varlıkların (Bosnalılar, Sırplar...) "düşman"a karşı koruması diye meşrulaştırılıyor. Yoksulluğun her yerde olduğu ve genç insanların iş bulmak üzere kitlesel biçimde Batı Avrupa'ya göç ettiği böylesi şartlarda, etnik kimliğe dair milliyetçiliğin ilerleyişi ve savunusu, kolayca ekonomik meselelere baskın çıkar.

Bosna'da karşılaştığımız sorun, en iyi, birkaç yıl önce Hırvatistan'da olanlarla örneklendirilebilir. İki protesto içerikli halk toplantısı ilan edilmişti: Sendikalar, tırmanan (sıradan insanlar tarafından ağır biçimde hissedilen) işsizlik ve yoksulluk seviyelerine karşı protesto çağrısı yaparken, sağcı milliyetçiler Vukovar'da (oradaki Sırp azınlıktan dolayı) Kiril alfabesine yeniden resmi statü verilmesini protesto etmek için bir toplantı duyurusu yaptılar. İlk toplantıya birkaç yüz insan katıldı; ikinci protestoda ise yüz binden fazla insan vardı. Sıradan insanlar için gündelik olarak deneyimlenen yoksulluk, Kiril tehdidinden daha büyüktü ancak sendikalar insanları harekete geçirmede yine de başarısız oldular.

Tecrübeli yorumcular bu gibi hikâyeleri, kinikçe, hedefimiz yerel milliyetçilikleri yenilgiye uğratmak ve hâkim etnik elitler tarafından manipüle edilen ve sömürülenlerin ulus aşırı koalisyonunu ortaya çıkarmak şeklindeki solcu iddiaları, alaya alarak anımsatmaktan hoşlanırlar. Özellikle Balkanlar gibi bir bölgede, "irrasyonel" etnik düşmanlıkların nasıl "rasyonel" ekonomik kaygılarla aşılamayacak kadar derine işlemiş olduğunu sabırla açıklarlar; sömürülenlerin ulus aşırı koalisyonu hiçbir zaman yaşanamayacak olan bir mucizedir. İyi ama –Medjugorje'deki belirişlerin soluklaşmasıyla karşılaştırıldığında– bu mucize geçen yıl gerçekleşti.

Genç Bosnalı-Sırp bir hacker, David Dragičević, 17-18 Mart 2018 gecesinde ortadan kayboldu; cesedi, 24 Mart'ta Banja Luka civarında bulundu. Beden biçiminin ağır şekilde bozulmasından anlaşıldığı üzere uzunca vahşi bir işkenceyle öldürülmüştü. 26 Mart'tan itibaren Banja Luka'nın ana meydanında, David'in babası Davor'un "David için Adalet!" sloganı altında örgütlediği günlük protestolar başladı. Polis, David'in ölümünü önce intihar olarak açıkladı ve ancak güçlü kamuoyu baskısının ardından bir cinayet vakası olarak araştırmaya başladı; fakat henüz bir sonuca varılamadı. David'in hâkim kliğin rüşvet ve diğer suç içeren faaliyetlerinin izlerini bulduğu ve bu nedenle ortadan kaybolduğu ortaya çıktı. Nihayetinde aralıksız protestolar, on binlerin katılımı ve düzinelerce otobüsün insanları Republika Srpska'nın dört bir yanından Banja Luka'ya getirmesiyle beraber, büyük kitlesel toplanmalara dönüştü. Yönetici elitler paniğe kapıldılar: Binlerce polis sokakları kontrol altına aldı ve şehre girişleri kapattı.

İşte şimdi hakiki mucize geliyor. Beklenmedik şekilde, etnisiteler arası dayanışmanın harika bir gösterimi olarak, Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu Bosna şehirlerinde de benzer toplanmalar başladı. Bosna'nın başkenti Saraybosna'da yüzlerce insan, içlerinde yaşanmış benzer bir olay için adalet istediler: 8-9 Şubat 2016 gecesinde ortadan kaybolan, beden biçimi işkence izleriyle bozulmasına rağmen hiçbir zaman ciddiyetle soruşturulmayan Dženan Memić'in ölümü. Banja Luka, Saraybosna ve diğer Bosna şehirlerindeki protestocular karşılıklı mesajlar paylaştı ve etnik bölünmenin ötesindeki dayanışmalarına vurgu yaptılar çünkü hepsi de yozlaşmış PPP elitlerinin elindeki aynı kaderi paylaşıyorlardı. Sonunda tümüyle, asıl tehdidin diğer etnik gruplardan değil ama kendi grupları içindeki yozlaşmadan geldiğinin ve bu kötü tümörden ancak birlikte hareket ederek kurtulabileceklerinin farkına vardılar. İmkânsız ve (kinik gerçekçiler için) "hayal edilemez" olan yaşanmış oldu.

Elbette böylesi bir başkaldırıdan çok fazla şey beklememek gerekir. Ekonomik yoksulluğa karşı benzer etnisiteler arası bir hareket, birkaç yıl önce Arap Baharı'nın yankısıyla, daha önce de meydana geldi ve giderek sönümlendi. Buna karşılık, ateş yüzeyin altında yanmaya devam ediyor ve bu ateş Bosna'daki tek umut ışığıdır. Bu durum, Abraham Lincoln'ün eski sözünün hakikatini bir kez daha doğrular: Kimi insanları her zaman aptal yerine koyabilirsiniz, tüm insanları bir süre kandırabilirsiniz ama tüm insanları her zaman kandıramazsınız.

İdeoloji

25
Suçluluk Duygusu ve Kendini Suçlama Karşısında Etkin Dayanışma

Geçenlerdeki bir yorumunda Laura Kipnis, film eleştirmeni David Edelstein'ın başına gelenlerin etik-siyasal çıkarımlarını ortaya koydu.[1] *Last Tango in Paris*'in yönetmeni Bernardo Bertolucci'nin ölümü üzerine Edelstein, kendi özel Facebook sayfasında tatsız bir "espri" yapmıştı: Maris Schneider ve Marlon Brando'nun filmlerinden bir kare (kötü şöhretli anal tecavüz sahnesi) eşliğinde, "Keder bile tereyağıyla iyi gider" dedi; (kamuoyu tepkisi açığa çıkmadan, tepki ona

1. Bkz. https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/dec/22/rape-joke-metoo-movement-career-repercussions.

yönelmeden önce) aceleyle sildi. Aktris Martha Plimpton bunu anında takipçilerine tweetledi: "Kovun şunu. Hemen." Ertesi gün yaşanan da bu oldu. *Fresh Air* ve *NPR*, paylaşımın "özellikle Maria Schneider'in *Last Tango in Paris*'in çekildiği esnadaki deneyimi göz önünde alındığında, saldırgan ve kabul edilemez" olduğundan Edelstein'la ilişkilerini kestiğini duyurdu.

Bu hadisenin çıkarımları (ya da daha ziyade, açıklanmamış kuralları) nedir öyleyse? Birincisi, Kipnis'in de yazdığı gibi, "kasıtlı olmayan saldırıyla ilgili kasıtlı olmayan hiçbir şey olamaz:" Bunlar saldırganın esas karakterini açığa vuruşu sayıldıklarından, anlık hatalar olarak mazur görülemez. Ne kadar af dilesen de tek bir suçun sende kalıcı bir iz oluşturması da işte bu nedenledir: "Bir büyük hatayla bitersin. Düşüncesiz bir sosyal medya paylaşımı, 16 yıllık başarılı geçmişinden daha ağır basar." Yardımı dokunabilir olan tek şey, bir uzun ve kalıcı öz eleştirel içgözlem sürecidir: "Bu yeniden kanıtlamayı sürdürmede başarısızlık, kadınlara karşı suç işleme konusunda seni töhmet altında bırakır." Bunu tekrar tekrar kanıtlamak zorundasın çünkü bir erkek olduğundan *a priori* olarak güvenilmezsin; "Erkeklere inanılamaz; her şeyi söyleyeceklerdir." Kipnis'in vardığı keskin sonuç şöyledir: "Kadınlar epey güç kazanmışken, belki de 'iktidara hakikati söyleme' tekrarının arkasına saklanmayı bırakmanın zamanı gelmiştir; bir tweetle bir herifin kariyerinin içine edebiliriz!" Elbette burada biraz daha ayrıntı vermek gerekir: *Hangi* kadınlar *hangi* erkeklerin kariyerinin içine etme gücüne sahiptir? Ne var ki aksinin düşünülmesiyle (adil yargılama, makul şüphe hakkı...) denetlenmeyen muazzam bir güç kullanımına tanık olduğumuz gerçeği olduğu gibi durur ve bir kimse buna işaret ettiğinde bile, hemen yaşlı beyaz erkekleri korumakla suçlanır. Ayrıca, kamusal alanı özel alandan ayıran bariyer de ortadan kaybolmaktadır. Son günlerde, kadın meslektaşlarını ve engelli bir eylemciyi tasvir ederken kullandıkları kaba dilin kaydının alınması üzerine, birkaç İzlandalı milletvekiline istifa

çağrısında bulunuldu. Bunu bir barda yapmışlar ve isimsiz bir kulak misafiri de kaydı İzlanda medyasına göndermiştir.[2]

Burada akla gelen tek koşutluk, devrimci tasfiyelerin amansız süratidir ve fiilen pek çok MeToo sempatizanı bu koşutluğu anar ve böylesi aşırılıkların radikal değişimin ilk uğraklarında anlaşılabilir olduğunu iddia eder. Halbuki tam da bu koşutluğu reddetmemiz gerekir. Böylesi "aşırı" tasfiyeler, devrimci coşkunun çok aşırıya kaçtığının göstergeleri değildir; aksine, devrimin yolunun değiştirildiğini ve radikal keskinliğini yitirdiğini net biçimde sergilerler.[3] MeToo, LGBT+ ve yanı sıra liberal ırkçılık karşıtlığının hâkim toplumsal formu, esas güç ve baskı ilişkilerine dokunmadan çarpıcı ama sığ değişikliklerin nasıl üretileceğinin bir modelini oluşturur: Açıkça ironik biçimde olsa bile n---- sözcüğünü kullandığın için işinden kovulabilirsin; bir kişi "ze" ya da "onlar" diye hitap edilme talebinde bulunabilir; kamusal mekânlarda ikiden fazla tipte tuvalet var ki, ikili cinsiyet ortadan kaldırılmıştır. Büyük şirketlerin her zaman yaptıklarını yapmayı sürdürürken, mağdurlarla dayanışma sergilemesini de mümkün kılan bir cennettir bu.

MeToo kampanyasını 10 yıldan fazla bir zaman önce başlatan siyahi kadın Tarana Burke, yakınlardaki eleştirel notunda, hareket başladığından itibaren geçen yıllarda, faillere sabit bir endişe hali yerleştirdiğini gözlemlemiştir; ithamların, kabahatlerin ve düşüncesizliklerin dairesel bir çevrimi: "MeToo'yla ilgili varolan popüler anlatı değişsin diye ısrarla çabalıyoruz. Bunun bir cinsiyet savaşı olduğu, erkek karşıtı olduğu, erkeklerin kadınların karşısında olduğu, belirli tipte bir kişi, yani beyaz, cis, heteroseksüel, ünlü kadınlar için olduğu yönündeki anlatıyı değiştirmek zorundayız."[4] Kısacası MeToo'nun

2. Bkz. https://www.bbc.com/news/world-europe-46428380.

3. Benzer şekilde Haiti Devrimi, tam da yeni siyahi elitler hâkimiyetlerini güçlendirmek istediklerinde, yine siyahi çoğunluk pahasına, tüm beyaz insanların kırımına dönüşmüştü.

4. Bkz. https://www.thecut.com/2018/10/tarana-burke-me-too-founder-movement-has-lost-its-way.html.

yeniden milyonlarca sıradan emekçi kadının, evdeki kadının gündelik acılarına odaklanması için mücadele verilmelidir. Bu kesinlikle yapılabilir; örneğin MeToo, Güney Kore'de, on binlerce sıradan kadının, yaşadığı cinsel istismarı protesto etmesiyle patlak verdi. Ancak ki iki "karşıtlık", cinsel istismar ve ekonomik sömürü arasındaki bağlantı aracılığıyla çoğunluğu harekete geçirebiliriz: Erkekler yalnızca potansiyel tecavüzcüler olarak resmedilmemeli; kadınlar üstündeki şiddet dolu egemenliklerinin, ekonomik zayıflık deneyimlerinden kaynaklandığının farkına varmaları sağlanmalı. Hakikaten radikal bir MeToo, kadınların erkeklerin karşısında olmasıyla değil ama dayanışma umutlarıyla ilgilidir.

Bütün bu karmaşanın açığa çıkardığı, hâkim LGBT+ ideolojisine yönelik eleştirimizde alışıldık "Marksist" biçimde ilerlemenin ve ekonomi politiğe odaklanmanın yeterli olmadığı, mesela bunun cinsel tahakküm ve dışlamanın sosyoekonomik nedenlerini ihmal ettiğidir; ekonomi politiğin eleştirisi, libidinal ekonominin eleştirisi denilen, (şimdiye kadar) yalnızca hegemonik heteroseksüel ideoloji tarafından değil ama cinsel özgürleşmenin hâkim biçimleri tarafından da perdelenmiş libidinal yaşamlarımızın içkin antagonizmalarını ve uyumsuzluklarını ortaya çıkaran bir okumayla tamamlanmalıdır. MeToo ve LGBT+ hareketlerinin sınırlarını aşan antagonizma, "sınıf mücadelesi"nin dışsal baskısına ve cinsel ilişkiler alanındaki ekonomik sömürüye indirgenemez.

LGBT+ taraftarları psikanalizi miadı dolmuş diye savmaktan hoşlansalar da pek çoğu temel Freudcu içgörülerin devam eden baskısına tamamen katılır. Psikanaliz eğer bize bir şey öğrettiyse, insan cinselliğinin içkin olarak saptığı, sadomazoşist dönüşlerin ve güç oyunlarının içinden geçtiği, onda zevkin ayrılmaz biçimde acıyla birleştiğidir. Pek çok LGBT+ ideoloğunda karşılaştığımızsa bu içgörünün tam tersi, eğer cinsellik patriarkal/ikici, vb baskıyla bozulmazsa, esas benliğimizin otantik bir ifadesi olan mutlu bir alan haline geleceği şeklindeki naif görüştür.

Lukas Dhont'un *Girl* (2018) filmini anımsamak yeterli olur; erkek bedeninde doğmuş ama balerin olmayı düşleyen 15 yaşındaki bir kızla ilgili bir Belçika filmi.[5] Bu film neden kimi etkili postmodern, post-cinsiyetçi çevrelerde oldukça yırtıcı tepkiler açığa çıkardı? Hâkim LGBT+ öğretisi biyolojik ve/ya da toplumsal olarak verili cinsiyet kimliklerinin reddini teşvik etmekte ve bireyin kendisinin kimliğini kazanmasını ve siyasallaştırmasını savunmaktadır: "Kendini nasıl hissediyorsan öyle tanımlamakta özgürsün! Ve herkes seni kendini tanımladığın gibi kabul etmek zorunda." Filmde de tam olarak bu yaşanmaktadır: Filmin genç başkahramanı, kimliğini "hissettiği şekilde" benimsemeye bütünüyle teşvik edilir: Balede "point" gelişimi için (oldukça katı ve zor klasik bale eğitim standartlarına karşın) cesaretlendirilir; doktoru hormon takviyeleri yazar; bale eğitmeni özel dersler verir; babası durmadan sorunlarıyla ilgilenir; fantezilerini kendisine ve psikoloğuna anlatması için teşvik edilir. Ve işlerin giderek ters gittiğini görürüz. Pek çok LGBT+ eylemcisi, her ne kadar yaşamı filmin temelini oluşturan balerin, yaşadığı zorlukları eksiksiz biçimde resmettiğini vurgulayarak onu sıkı biçimde savunmuş olsa da cinsiyet değiştirmenin travmatik boyutlarına odaklandığı, cinsiyet değiştirmenin ıstıraplı ayrıntılarını tasvir ettiği için filme şiddetle saldırmış ve pornografik korku filmi işlevi gördüğünü iddia etmiştir. Bu eleştirilerde belli ki cinsiyet değiştirmenin ıstıraplı gerçeği ve onun bütün suçu toplumsal baskıya yükleyen sterilize edilmiş resmi biçimi arasındaki çatışmayla karşılaşırız. Translardan birinin de söylediği gibi,[6] eğer bedeninizden nefret ediyorsanız yaşamak çok zordur.

LGBT+ ideologlarının cinsiyet kimliklerini tarihselleştirmede ve inşa edilmiş doğalarını görünür kılmadaki tüm çabalarına karşın, cinsiyet kimlikleri gerçeğini gündelik ideolojimizde işledikleri biçimleriyle kabul ettiklerini belirtmek

5. Bu fikri Engin Kurtay, İstanbul'a borçluyum.
6. Benimle özel bir sohbetinde.

son derece önemlidir. Çabaları arasında cinsiyet kimliklerinin çözümlenmesi, başarısız/tamamlanamamış doğalarını açığa çıkarmak yoktur; bütün yaptıkları, ikili cinsiyetin tüm alanı kapsayamadığı ya da merkezi bir rol oynayamadığını, yani bu ikili tasavvura uymayan diğer kimliklerin de var olduğu söylemektir.

İşte transseksüel değişiminin daha mutlu bir örneği: Yine büyük şirketlerin ve en "ilerici" cinsiyet siyasetinin mutlu evliliğinin bir başka örneğinde, içinde transseksüel bir erkeğin nasıl tıraş olacağını öğrendiği bir reklamı yayınladığı için tıraş ürünleri şirketi Gillette, yakın zamanda övgüye boğuldu. Reklam, Toronto'dan bir sanatçı olan Samson Bonkeabantu Brown'u,

> babasının bir parça yardımıyla tıraş olurken gösterir. "Her zaman farklı olduğumu biliyordum. Olduğum tipte bir insan için bir terim bulunduğunu bilmiyordum. Sadece mutlu olmak istediğim için değişimime yöneldim. Tıraş olabildiğim bu noktada olduğum için çok mutluyum" dedi. "Erkek olmamda gerçekten mutlu olduğum bir noktadayım. [...] Bu reklamı Gillette için çektim ve değişimim boyunca en büyük destekçilerimden biri olmuş ve kendime güvenmem ve en iyi kendim olarak otantik yaşamam için beni cesaretlendirmiş babamı da dahil etmek istedim."[7]

Burada kullanılan sözcükler dikkatle dinlenmelidir: Cinsiyetin toplumsal inşacılığından hiçbir şekilde bahsedilmez burada; asıl benliğini keşfedersin ve sonrasında otantik biçimde yaşamayı denersin, ona sadık kalarak mutluluğa ulaşırsın; "özcülük" teriminin eğer herhangi bir anlamı varsa, işte o budur. Her iki örnekte (*Girl* ve Gillette reklamı) de tuhaf patriarkal bir dönüşe tanık olduğumuz belirtilmeli: Değişimler her ne kadar aksi yönde (filmde erkekten kadına, reklamda kadından erkeğe) de olsa, ona iyicil biçimde göz kulak olan babadır (ama bu kez iyi bir baba). Beklendiği üzere, öznenin

7. https://www.theguardian.com/world/2019/may/28/gillette-adshaving-transgender-son-samson-bonkeabanut-brown.

otantik yaşamını benliğine uygun yaşamasını desteklemeyi üstlenen bir babayla karşılaşırız; bu, her zaman Babanın Adı'nın işlevi olmuştur. Öyleyse burada, "bir cinsiyetin diğeriyle uygun, ölçülü bir ilişki kurabileceği herhangi bir sığınak, baba metaforu olarak bilinen aracının müdahalesini gerektirir"[8] diyen Lacan'ı anımsatmamız gerekmez mi? Bu durumda baba yalnızca bir cinsiyetin diğeriyle uygun ilişkisini değil, aynı zamanda bir cinsiyetten diğerine geçişin kolay ve acısız geçişini de güvence altına alır.

Pek çok gözlemci LGBT+ ideolojisinde toplumsal inşacılık ve (bir tür biyolojik) determinizm arasındaki gerilimi fark etmiştir: Eğer biyolojik açıdan bir erkek olarak tanımlanan/algılanan birey, ruhsal ekonomisinde kendisini erkek olarak hissediyorsa, bu toplumsal bir inşa olarak değerlendirilir; yok eğer biyolojik açıdan erkek olarak tanımlanan/algılanan birey kendini bir kadın olarak hissediyorsa, bu basit keyfi bir inşa değil bir dürtü, hatta derin tartışmasız bir kimlik olarak alınır; birey talep ederse, cinsiyet değişikliği ameliyatı hemen karşılanmalıdır.[9] Çözüm burada oldukça basittir: Evet ruhsal cinsel kimlik bir seçimdir, biyolojik bir gerçek değildir ama öznenin güle oynaya tekrarlayabildiği ve değiştirebildiği bilinçli bir seçim değildir. Öznel inşayı önceleyen ve böylelikle öznelliği de şekillendiren bilinçsiz bir seçimdir, yani bu tercihin değişmesi, seçim yapanın radikal dönüşümünü de gerektirir.

8. Jacques Lacan, *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis* (New York: Norton, 1998), s. 276.

9. Aynı biçimde, Norveç'teki anaokullarına, küçük bir erkek çocuğunun kızlarla oynadığının görüldüğü durumda, bu eğilimin desteklenmesi söylenmiştir: Bebeklerle oymaya teşvik edilmeli, vb ki, olası ruhsal feminen kimliği kendini açığa çıkarabilsin.

26
Sherbsky Enstitüsü, APA

1913 sonbaharında Lenin, Maksim Gorki'ye[1], Gorki'nin hümanist "Tanrı'nın inşası" ideolojisine desteğinden son derece rahatsız olarak, içinde Gorki'nin sinirleri bozulduğu için bu sapmaya karşı koyamadığını ima ettiği ve ona İsviçre'ye gidip en iyi tedaviyi almasını salık verdiği birkaç mektup yazdı. Lenin mektuplarından birinde, Gorki'nin fikirleri karşısında ne denli şaşkına döndüğünü açıkça ortaya koyduktan sonra –"Sevgili Alexei Maximovitch, ne yapıyorsun öyle? Gerçekten korkunç, sadece korkunç! Bunu neden yapıyorsun? Çok acı verici. Senin, V.I."– şöyle tuhaf bir not ekler: "Not: Kendine

1. Şuradan online olarak ulaşılabilir: http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1913/.

daha ciddi şekilde dikkat et, gerçekten, böylece kışın soğuk almadan (kışın çok tehlikeli) yolculuk edebilirsin." Belli ki Lenin, sonraki mektuptan da anlaşıldığı üzere (bir öncekiyle beraber gönderilen), Gorki'nin soğuk almasının dışında, çok daha ciddi ideolojik hastalıklara yakalanmasından endişeliydi: "Belki de seni çok iyi anlayamıyorum? Belki de 'o an için' yazarken şaka yapıyordun? 'Tanrı'nın inşası'yla ilgili olanları belki de ciddi olarak yazmadın? Tanrı aşkına, kendine biraz daha iyi bak. Senin, Lenin."

Bizi burada şaşırtan şey, Gorki'nin ideolojik sapmasının esas nedenini, tıbbi tedavi gerektiren bedensel bir koşulda (sinir bozukluğuna) tespit etme yöntemi olmalıdır. Bunun (henüz) Stalinizm olmadığını belirtmek gerek: Stalinizm'de hastalığın nedeni artık "nesnel" değil ama acımasızca yeniden öznelleştirmedir; yani suçlanan suçlarından bütünüyle sorumlu tutulmaktadır. Buna karşılık nesnelleştirme yaklaşımı, ara sıra da olsa, geç dönem Stalinizm'de ziyadesiyle geri döner. Gençliğimden, Moskova'daki (bu arada Sovyet sonrası dönemde de gelişmeyi sürdüren) kötü şöhretli Sherbsky Enstitüsü raporlarını anımsıyorum. Sovyet yıllarında Enstitü muhalif olmayı, büyüklük yanılsamaları, adalet konulu fikirlere saplantı, benimsenmiş toplumsal değerlere güvensizlik, vb ile ayırt edilen bir akıl hastalığı formu olarak sınıflandırmasıyla ünlüydü. Bu patolojiye yol açan nöronsal rahatsızlığı teşhis etme ve beklendiği üzere, iyileştirmek için ilaç tasarlama iddiasındaydı. Bu yalnızca komünizmin karanlık günlerinden bir anı mı? Pek değil; tam olarak aynısı bugün de yaşanmıyor mu? Kısa süre önce ulaşılan resmi Çin Komünist Partisi kaydı, siyasi "yeniden-eğitim"e gönderilen Uygurları ("güçlü dini görüşler" ve "siyaseten doğru olmayan fikirler" barındıran) "ideolojik hastalık bulaşmış" diye niteler; işte ayrıntılı olarak alıntılanmaya değer kimi pasajlar:

> Toplumun yeniden-eğitim için seçilmiş üyelerine, ideolojik bir hastalık bulaşmıştır. Dini aşırılıkla ve şiddet dolu terörist ideolo-

jiyle hasta olmuşlardır ve bu nedenle yatılı hasta olarak bir hastanede tedavi olmaları gerekir. Dini aşırılık ideolojisi, insanların aklını karıştıran zehirli bir ilaç tipidir. Bir kere zehirlendiklerinde, kimileri kendi yaşamlarına bile değer vermeyen aşırılık yanlılarına dönüşürler... Eğer dini aşırılığın kökünü kurutamazsak, şiddet dolu terörist hadiseler büyür ve tedavisi imkânsız kötü huylu bir tümör gibi her yere yayılırlar.

[...]

Aşırılık ideolojisiyle aşılanmış belirli sayıda insan, herhangi bir suç işlememiş olsa da hastalık halihazırda onlara da bulaşmıştır. Hastalığın kendini dışa vurma riski her an hep vardır; ki bu topluma ciddi zarara neden olabilir. Bu nedenle tedavi olmaları, virüsü beyinlerinden atmaları ve normal zihinlerine tekrardan kavuşmaları için yeniden-eğitim hastanesine zamanında yatırılmaları gerekir. Tedavi için yeniden-eğitim hastanesinde olmanın, insanları zorla yakalamanın ve cezalandırmak üzere kapatmanın bir yöntemi olmadığı; onları kurtarmak için kapsamlı bir kurtarma görevinin parçası bir hareket olduğu konusunda net olmalıyız.

[...]

Otonom Bölge Parti Komitesi, ideolojik hastalıkların bulaştığı insanları tedavi etmek ve tedavinin etkili olduğundan emin olmak üzere, devlet ve bölge yasalarını, düzenlemelerini, partinin etnik ve dini politikalarını ve çeşitli diğer yönergeleri öğretmek için özel bir birimi örgütleyerek, tüm bölgede yeniden-eğitim kampları kurmayı kararlaştırmıştır. Halkı ortak dili (Mandarin Çincesini) öğrenmesi, birtakım teknik eğitim kurslarını tamamlaması, kültürel ve sportif faaliyetlere katılması için seferber etmiş, [...] onlara doğruyu yanlıştan net biçimde ayırabilsinler diye [...] neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretmişlerdir. Bu yeniden-eğitimin sonunda toplumun hasta olmuş üyeleri, kendilerine aileleriyle beraber güzel mutlu bir yaşam yetisi sağlayan sağlıklı ideolojik bir zihin haline dönerler.

[...]

Kimi insanlar, bir kere yeniden-eğitim sürecinden geçtikten sonra kötü insanlar olarak sınıflandırılacaklarından ve yeniden-eğitim programını tamamlamak için çok çalıştıktan sonra bile ayrımcılığa uğrayacaklarından ve kendilerine farklı davranılacağından

> endişe ederler. Doğrusu gereksiz bir endişedir bu. Halk, tıpkı ameliyat geçiren, hastalıktan kurtulana kadar tedavi gören insanlar gibi onları da hasta olarak görmez.
>
> [...]
>
> Buna karşılık, bir noktada ihtiyatlı olmalıyız: Yeniden-eğitimi tamamlaması ve ideolojik hastalıktan kurtulması bir kimsenin kalıcı olarak iyileştiği anlamına gelmez. Sadece fiziksel olarak sağlıklı olduğunu ve hastalığın nüksetmesinin işareti olmadığını söyleyebiliriz. Bir kimse eğer hastalıktan kurtulduktan sonra bedenini ve bağışıklık sistemini hastalığa karşı güçlendirmek için egzersiz yapmazsa, hastalık, daha kötü biçimde geri dönebilir de.[2]

Bu satırlara komünist Çin totaliterliğinin tipik bir ifadesi diye omuz silkemeden önce, "geleneksel erkeklik"in toksik olduğunu açıklayan Amerika Psikoloji Derneği'nin son basın açıklamasında da tamı tamına aynı mantığın, yine karşıtını bir akıl hastalığı ürününe indirgeme yoluyla ideolojik bir çatışmayı "tıbbileştirme"nin iş başında olduğunu anımsamamız gerekir. Burada karşılaştığımız şey, Lacancı psikanaliz açısından, saf bir "üniversite söylemi", faili nesnel bilginin taşıyıcısı olan bir toplumsal bağlantı örneğidir. Bu fail kendini emirler veren ve itaat isteyen bir usta olarak dayatmaz; olguları tespit eden tarafsız bir uzman gibi davranır. Ekonomi uzmanlarının bize tekrar tekrar neler anlattıklarını düşünün: Ağır kemer sıkma önlemlerini, zenginler için daha az vergileri, vb kimi siyasal-ideolojik tercihlere dayanan kararlar değil de ekonomik gerçekliğe uygun şeyler gibi sunarlar. (Bu nedenle, kimi uzmanların finansal kaynakların ekonomiyi mahvedecek bilinçsizce kullanılması diye Alexandria Octavio-Cortez'in Yeni Yeşil Anlaşma'sını reddetme yöntemlerini dikkate almamamız gerekir. Eğer Ronald Reagan'ın 1980'lerin yeni silahlanma yarışındaki muazzam yatırımı herhangi bir şeyi kanıtlıyorsa, bu tam da kaynakların "üretken-olmayan" şekilde

2. Alıntı: https://www.rfa.org/english/news/uyghur/infect ed-08082018173807.html.

harcanmasının ekonomiyi canlandırabileceğidir. ABD'nin Büyük Buhran'dan ancak II. Dünya Savaşı seyrinde kendisini kurtardığını anımsayın. Ekolojik felaketlere karşı mücadele de bizim büyük savaşımız değil mi?) İşte üniversite söyleminin baskıcı bir uygulamasına basit ama harikulade bir örnek: Margaret Thatcher, Peter Shaffer'in *Amadeus*'unu seyretmek için tiyatrosunu ziyaret ettiği sırada, Mozart'ın müstehcen yazılarını öğrendiğinde, yapımcı Peter Hall şunları rivayet eder:

> Memnun değildi. En iyi okul müdiresi tarzıyla, açık saçık sözleri seviyor diye Mozart'ı müstehcen haşarı bir erkek olarak tasvir eden bir oyunu gösterime koyduğum için beni sert biçimde azarladı. Böylesine zarif ve ince müzik yazan bir erkeğin bu kadar küfürbaz olmasının akıl alır şey olmadığını söyledi. Mozart'ın mektuplarının yalnızca olağanüstü çocuksu bir mizah duygusuna sahip olduğunu kanıtladığını söyledim. "Söylediğimi duymadınız sanırım" diye yanıtladı Başbakan. "Öyle olamaz." Ertesi gün On Numara'ya Mozart'ın mektuplarının birer kopyasını sundum (ve yolladım); hatta kendisine tahsis edilmiş Özel Sekreteri bana teşekkür etti. Ancak boşunaydı: Başbakan yanıldığımı söyledi, böylece yanılmış oldum.[3]

Thatcher'ın söylemek istediği, tartışmasız ki, Mozart'ın manevi büyüklüğünden ötürü çabasının müstehcen boyutunun görmezden gelinmesi gerektiği olduğu halde, bunu söylememesinin dikkate alınması önemlidir; bu değer yargısını ("görmezden gelinmeli") daha ziyade gerçeğin bir beyanı olarak sunmuştur. Böylesi bir söylemin gizli hakikati, elbette, tarafsız uzman bilgisinin siyasal-ideolojik tercihlere dayandığıdır: Uzmanlarca savunulan ekonomik önlemler amansız egemenliğin bir formudur, aynı şekilde, muhalif olmaktan hastalık diye bahseden "bilim" de merhametsiz siyasal egemenliğe dayanmaktadır ve aynısı Çin egemenliğine direnen Uygurların bugünkü Çin tedavisi ve "toksik erkeklik"in bir bilişsel hastalık formu olarak APA sınıflandırması için de geçerlidir. Öyleyse, bugün de buradayız: Görev, siyasal ya da

3. Alıntı: https://en.wikipedia.org/wiki/Mozart_ and_ scatology# cite_ note-9.

ideolojik muhalefeti kaba tıbbileştirme yoluyla yok saymak olduğunda, Çin totaliterliği ve siyaseten doğrucu tutum birlikte çalışabilirler. APA açıklaması da yine ayrıntılı biçimde alıntılanmaya değer; işte utancından kızarmaksızın kamusal alana bir şekilde giren tam ifadeleri: "Duyguları bastırma & sıkıntıları maskeleme gibi sözde 'geleneksel erkeklik'in kişilik özellikleri, çoğunlukla yaşamın erken dönemlerinde başlar & genç & yetişkin erkeklerin yardım istemeye daha az gönüllü olmasıyla & daha fazla risk almasıyla & kendilerine ve etkileşimde bulunduğu kimselere olası ki zarar veren saldırganlıkla bağlantılıdır."[4]

Dikkatli okur ideoloji ve tarafsız uzmanlığın karışımını atlamaz: Kabul edilemez addedilen fenomenin dışlanmasının güçlü ideolojik jesti, tıbbi gerçeklerin tarafsız bir açıklaması olarak sunulur; yani tıbbi açıklama kılığında yeni bir normallik, yeni bir düşman figürü dayatılır. Homoseksüellik, heteroseksüel normalliğin eski günlerinde bir hastalık olarak konu edilirdi; Alan Turing ve diğer pek çoğunun maruz kaldığı acımasız muameleyi anımsayın. Şimdi tıbbileştirilen, savaşılması gereken bir hastalığa dönüştürülen bizzat erkekliktir; kısa süre içinde toksik erkekliği tedavide kemoterapiler çıkarsa da şaşırmamalıyız. Bu tanıyı gerekçelendirmede APA, iktidar, patriarka ve kadınların ezilmişliğine referans vermektedir; lâkin tüm bunlar operasyonun ideolojik vahşetini perdeleyemez. Tıbbi düzenin psikolojik kanadı APA'yla, yani ana akım ideolojik hegemonyandaki değişimden aşağı kalmaz bir şeyle karşı karşıya olduğumuzu unutmayalım.

Uzman bilgisi saltanatının verdiği ders, onda Usta'dan çok daha beter şeyler bulunduğudur: Yaşamımızı düzenleyen uzman bilgisi ağına yakalandığımızda, bizi sadece otantik bir Usta figürü kurtarabilir. Bugünün hoşgörülü hedonizminin temelini anımsayın: Özgürüz, hatta dayatılan sınırların ötesinde yaşamımızdan tamamen zevk almamız istenir ancak bu özgürlüğün gerçeği, birçok bakımdan eski patriarkal dü-

4. Bkz. https://www.rt.com/usa/448410-apa-masculinity-bad-psychology/.

zenlemeden çok daha sıkı olan yeni bir (siyaseten doğrucu) düzenleme ağıdır.

Öyleyse, neler oluyor? Erkekleri daha şiddetsiz ve daha iyi kılma hakkındaki ünlü Gillette reklamının bir tekrarında, reklamın erkeklere değil, yalnızca erkekliğin toksik aşırılıklarına yönelik olduğu fikrini sık sık duyarız; kısacası reklam, yalnızca vahşi erkekliğin kirli suyunu kaldırıp atmamızı simgeler. Buna karşılık, "toksik erkeklik"i nitelediği varsayılan özelliklerin listesine –duyguları bastırmak ve sıkıntıları maskelemek, yardım istemede gönülsüzlük, kendini tehlikeye atmayı içerse bile risk alma eğilimi– daha yakından baktığımız anda, listede bu kadar belirli biçimde "erkek" olan nedir? diye sormamız gerekir. Bu daha çok, doğru şeyi yapmak için bir kimsenin duygularını bastırmak zorunda kaldığı, kendini tehlikeye atmak anlamına gelse bile hiçbir yardıma bel bağlayamayacağı ama risk alarak hareket edebileceği zor bir durumun yalın cesaret davranışına uymaz mı? Zor durumlarda ortamın baskısına yenik düşmeyen ve böyle davranan –doğrusu erkeklerden daha kadın olan– pek çok kadın tanıyorum. Herkesin bildiği bir örneği ele alalım: Antigone, Polyneices'i gömmeye karar verdiğinde, o da tam olarak "toksik erkeklik"in bu temel özellikleriyle örtüşen bir davranış sergilememiş miydi? Duygularını kesin biçimde bastırdı ve sıkıntısını maskeledi; yardım istemeye gönülsüzdü; kendisine büyük zarar verme tehlikesini içeren bir risk aldı. Antigone'nin davranışını bir noktaya kadar "kadınsı" olarak tanımlayabilsek de bunu, tek bir özellik veya duruştan daha çok, (tarihsel olarak koşullanmış) "kadınlığı" tanımlayan antagonist bir ikiliğin uğrağı olarak düşünmeliyiz. Antigone'nin durumunda bu ikiliği tanımlamak kolaydır: Bu, Antigone ve (şefkatli, anlayışlı, çatışmacı olmayan...) hâkim kadınlık figürüne daha yakın olan kız kardeşi Ismene arasındaki karşıtlıktır.[5] Belli ki siya-

5. Burada sorulması gereken soru, elbette ki, Antigone ve Ismene arasındaki antagonizmada hangi antagonizmanın eril karşıtlık olacağıdır. (Creon'u acımasız bir otoritenin karikatürüne indirgememiz ve onda tutarlı ve hatta

seten doğrucu konformizm çağımız Ismene'nin çağıdır ve Antigone'nin tutumu bir tehlike oluşturur.

Erivan Radyosu'yla ilgili eski tatlı bir Sovyet şakası vardır: Bir dinleyici, "Rabinovitch'in piyangoda yeni bir araba kazandığı doğru mu?" diye sorar. Radyo şöyle yanıt verir: "İlkede evet, bu doğru, lâkin yeni bir araba değil eski bir bisiklet; ve onu kazanmadı: Ondan çalınmıştı." Tam da aynısı toksik erkeklik için geçerli değil mi? Hadi Erivan Radyosuna soralım: "Erkeklik gerçekten toksik midir?" Yanıtı tahmin edebiliriz: "İlkede evet, bu doğru, lâkin toksik içerik özel olarak pek de erkeklik değil; ve ayrıca çoğunlukla tek akla yatkın ve cesur davranış şeklini temsil eder." Bugün cesaretin yerini almakta olan şey nedir? "Toksik erkeklik", tatsız bir esprinin kariyerinizi mahvedebildiği ama merhametsiz kariyerizmin normal kabul edildiği siyaseten doğrucu yeni atmosferde geride bırakılır. Böylece örtük yozlaşmanın yeni evreni, kariyer fırsatçılığının ve meslektaşlarını alçakça ispiyonlamanın bizzat yüksek ahlaklılık olarak sunulduğu yerde ortaya çıkmaya başlar.

Biraz dolambaçlı bir yoldan ilerleyelim. Toksik erkeklik kavramının birkaç ikna edici argümanından biri de *The Guardian*'dan George Monbiout tarafından önerilmişti: "Neden pek çok erkek Jordan Peterson'ı sever de Gillette reklamından nefret eder? Eğer güçleri hakikaten yerindeyse, erkekliklerini kanıtlamalarına ihtiyaçları yoktur." Kısacası, erkeklerin gücü eğer hakikaten yerindeyse, neden pek çoğu bu denli panik halinde APA'nın toksik erkeklik uyarısına tepki gösterdi? Güçlü bir erkeğin yeter tepkisi, erkekliğe yönelik saldırıları yalnızca bir zayıflığın endişesi olarak görmezden gelmek olmaz mıydı? Bu arada aynısı göçmen karşıtlarının popülist paniği için de geçerlidir.

Toksik erkekliğin en vahşi görünümlerinde, zayıflığın kilit bir rolü olduğuna yönelik çok sayıda işaret vardır. Teksas

---

gerekli bir sosyo-siyasal duruşun cisimleşmesini görmemiz koşuluyla) Bunun Oedipus'a karşı Creon olduğu savunulabilir.

sınırında, Ciudad Juarez'deki seri kadın cinayetlerinden bahsedelim: Bunlar yalnızca mahrem patolojiler değil ama yerel çetelerin alt kültürünün bir parçası, ritüelleşmiş etkinliklerdir (önce toplu tecavüz ve daha sonra meme uçlarını makasla kesmenin, vb de dahil olduğu öldüresiye işkence). Yeni montaj fabrikalarında çalışan bekar genç kadınları hedef alırlar; yeni bağımsız çalışan kadın sınıfına karşı açık bir maço tepki örneğidir. Peki ya böylesi şiddetli tepkiler, erkekliğin saltanatı tehdit edildiğinde açığa çıkan şiddet dolu çekirdeğine bizzat işaret ediyorsa? Doğru ancak buna bağlı olarak, risk almaya hazır güçlü insan tipini reddetmemek gerekir; daha ziyade onu cinsiyetsizleştirmeli ve her şeyden önce yerini neyin almakta olduğuna bakılmalıdır.

Yıllar önce Alain Badiou, kendini yeni özgürlükler alanı olarak sunan post-patriarkal nihilist düzenin tehlikeleri hakkında uyarmıştı. Yaşamımızın ortak etik temelinin çözülüşüne, pek çok gelişmiş ülkede evrensel zorunlu askerliğin kaldırılması yoluyla, net biçimde işaret edilmektedir: Kişinin ortak bir amaç uğruna hayatını tehlike atmaya hazır olmasının mahiyeti, doğrudan saçma değilse de giderek anlamsız görülüyor, böylelikle tüm vatandaşların eşit biçimde katıldığı bir topluluk olarak silahlı kuvvetler, gittikçe paralı askerlik gücüne dönüşüyor. Bu çözülme her iki cinsiyeti de farklı şekilde etkilemektedir: Erkekler, erginliğe girmelerini sağlayan net bir geçiş töreni (askerlik hizmeti, meslek sahibi olma ve hatta eğitim bile bu rolü oynamıyor artık) olmadan, giderek kalıcı ergenlere dönüşürler. Öyleyse bu eksikliği doldurmak için post-paternal gençlik çetelerinin, erginlik töreni ve toplumsal aidiyet sağlayarak hızla çoğalmasına şaşmamalı. Erkeklere kıyasla kadınlar bugün giderek daha erken olgunlaşırlar; onlara küçük yetişkinler gibi davranılır, yaşamlarını ve kariyerlerini kontrol etmeleri beklenir. Bu yeni cinsiyet farklılığı uyarlamasında, erkekler civelek, yasasız ergenlerken, kadınlar sert, olgun, ciddi, yasal ve cezalandırıcı olarak belirirler. Bugün kadınlar hâkim ideoloji tarafından ast diye

anılmazlar; –olmaları istenen, beklenen– hâkimler, yöneticiler, bakanlar, CEOlar, öğretmenler, polisler, askerler diye anılırlar. Güvenlik kurumlarımızda günlük olarak meydana gelen paradigmatik bir sahne de kadın bir öğretmenin/hâkimin/psikoloğun suç işlemiş, asosyal, toy, genç bir erkekle ilgilenmesidir. Böylece yeni bir kadınlık figürü ortaya çıkmaktadır: "Kapitalizm koşulları altında [kadınlar] erkeklerden çok daha iyisini yaparlar" paradoksunu kanıtlayan, baştan çıkarıcı ve manipülatif, soğukkanlı rekabetçi bir iktidar faili.[6] Bu elbette kadınları hiçbir şekilde kapitalizmin şüpheli failleri kılmaz; yalnızca çağdaş kapitalizmin kendi ideal kadın imajını, insani yüze sahip soğukkanlı yönetsel gücü temsil eden bir figürü icat ettiğine işaret eder.

Bu örtük yeni baskı formuyla savaşmak için her iki cinsiyetin de risk almaya hazır cesur bireylerine hiç olmadığı kadar fazla ihtiyaç vardır.

6. Alain Badiou, *The True Life*, Çev. Susan Spitzer (Cambridge: Polity, 2017), s. 99.

27
Rızakornların Cesur Yeni Dünya'sına Hoş Geldiniz!

Alternatif-sağ, siyaseten doğruculuğun aşırılıklarını, Batılı yaşam tarzının ahlaki temellerini zayıflatmaya çalışan kültürel Marksizmin yıkıcı etkisine bağlar. Fakat bu "aşırılıklar"a yakından bakarsak, daha ziyade Fredric Jameson'un on yıllar önce kültürel kapitalizm diye adlandırdığı şeyin kontrolsüz saltanatının işaretleri olduğunu kolayca görebiliriz: Kültürün artık ekonominin üzerinde yükselen ideolojik bir üstyapı alanı olarak işlemediği ama sürekli genişleyen sermayenin yeniden üretiminde kilit bir bileşen haline geldiği kapitalizmin yeni bir aşaması.

Kültürel kapitalizmin tahayyül edilebilir en net örneklerinden birisi de şüphesiz özel yaşamımızın metalaştırılmasıdır.

Bu, kapitalist toplumun daimi bir özelliğidir ancak son yıllarda yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Yalnızca cinsel partnerler ve iyi cinsel performans için arayışlarımızın, tıbbi ya da psikolojik yardım ve falan filanın nasıl çöpçatanlık ajanslarına ya da web sitelerine dayandığını bir düşünün.

Brooklyn'de bir gece kulübü olan House of Yes bu oyuna yeni bir dönüş katar: Cinsel etkileşimde rızanın nasıl doğrulanabileceğine ilişkin girift sorun, denetleyici tutulmuş bir failin varlığıyla çözülür. Kulüp "her şeyin gittiği" hedonistik bir oyun alanıdır. *Time Out* onu dünyada yapılması gereken en iyi ikinci şey olarak seçmiş; *The Sun* "gezegendeki en çılgın gece kulübü" diye açıklamıştır.[1]

House of Yes'te müşteri çıplak jakuziden *drag* güreşine kadar her şeyi yapabilir ancak katı bir rıza politikasına uymak zorundadır. Bu rıza, nihayetinde, ışıklı unikorn boynuzları giyen "rızakornlar", "rıza gardiyanları" tarafından uygulanmaktadır. Görevleri, etkileşimleri gözlemlemek ve tehlikede hissetmesi olası birinin işaretlerini aramaktır. Çoğu durumda göz teması kurmak sorununun önüne geçmek için yeterli olur. Kimi zamansa olaya daha doğrudan dahil olurlar: "Merhaba. Nasıl gidiyor millet? Her şey yolunda mı?" Ve eğer gerçekten sorunlu bir durum tespit ederlerse, sorunlu çiftin etrafında dans eder, belki aralarına girer ve nazik ama kararlı biçimde politikalarını yinelerler.

House of Yes'i harekete geçiren ideal, orada 32. doğum gününü kalabalık bir partiyle kutlayan gece hayatının emprezaryosu Anya Sapozhnikova tarafından formüle edilmiştir. Kısa bir konuşmada, House of Yes'in gerçek kılmaya çalıştığı ütopyanın, rızakornların artık kullanılmayacağı büyülü bir yer olduğunu anlatmıştır: "Cinselliğin övüldüğü bir dünya hayal

1. https://www.timeout.com/about/latest-news/the-50-best-thingsto-do-in-the-world-right-now-a-polka-dot-paradise-in-tokyoa-he donistic-party-venue-in-new-york-and-an-insanely-cool-sauna-in-kiruna-top-the-list-111618; https://www.thesun.co.uk/news/5333052/house-of-yes-new-york-inside-the-wildest-club-onthe-planet/.

edin. Eşitlik ve kapsayıcılığın kural olduğunu varsayın. Bir başkasını incitmek yerine insanların birlikte dans ettikleri bir yeri kafanızda canlandırın."[2] Ya da Arwa Mahdawi'nin *The Guardian*'daki yorumunda belirttiği gibi: "House of Yes'in başarısı, rıza konusunda ne kadar katı olursak, eğlencenin herkes için o kadar fazla olacağının önemli bir anımsatıcısıdır."[3]

Böyle bir yeri hayal bile etmek istemediğimi itiraf etmeliyim. Eğlenmekten (özel, cinsel açıdan) bahsettiğimizi anımsayın; ve Mahdawi'nin iddiasındaki içerim, bugünün toplumunda saf eğlence için gereken rızanın ancak sıkı bir kontrolle sağlanabileceğidir; üzerimizdeki kontrol ne kadar sıkıysa o kadar eğlenebiliriz. Üstelik çoğumuz hâlâ özel cinsel etkileşimi tercih ederken, House of Yes cinsel etkileşimin belirli bir formunu (grup seksi) uygular. Öyleyse, kötü bir tahayyülü de serbest bırakalım; bir rızakornun tek bir çiftin cinsel etkileşimini de gözlemlemesini ve kontrol etmesini teklif eden biri de çıkar mı?

Doğru, House of Yes'in taraftarları, bireylerin egoist saldırganlıklarını bir kenara bırakmaları sayesinde, rızakornların artık gerekli olmadığı bir gelecek durumu hayal ederler. Buna karşılık, psikanalizden eğer bir şeyler öğrenebildiysek, mazoşizm ve sadizmin, tüm ayırıcı formlarıyla zevkteki acının, yalnızca toplumsal egemenliğin saf rızaya dayalı hazzı bozan ikincil bir etkisi değil, cinsel yaşamımızın azaltılamaz bir bileşenini oluşturduğudur. Bu durumda rızası olan sadomazoşizmi, istismar edenden ayırmak için, bu imkânsız görev için rızakornlara ihtiyacımız olacaktır. Ve rızakornlar olmaksızın hayal edilen kolektif dansın o ideal hali, mutlu bir ütopya sunmaktan uzak, sonunda boğucu bir kâbus olacaktır; cinselliklerinden sıyrılmış insanların zombi misali grup seksi.

---

2. Bkz. https://medium.com/s/powertrip/kavanaugh-consent-andthe-new-rules-of-nightlife-14fb8a5759f0.

3. Bkz. https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/dec/22/metoo-movement-office-parties-decline-weinstein-moonves.

Gerçi çok daha büyük bir sorun vardır: Psikanalizin verdiği ders, teşhircilikte, cinsel etkileşimimi üçüncü bir tanığın dikizlemesi, aldığım zevkin bir koşuludur. Peki ya tam bir haz için rızakorna ihtiyaç duyarsam? Ve bir rızakornu da ya beni paylayan bir tanık ya da bir başka aktif katılımcı olarak erotik etkileşimim içine katmak istersem? Psikanalizin temel noktası, kontrol ve baskı uygulayan kontrolör bir failin bizzat zevkin kaynağı haline gelebileceğidir. Kısacası, House of Yes'in bütün bir tasavvuru, Freud'dan öğrendiklerimize ilişkin büsbütün bilgisizliğe dayanır.

Sonuç olarak, rızakornlar fikri birbiriyle bağlantılı iki nedenden ötürü sorunludur. Birincisi, rızasız seks sorununu dışarıdan tutulmuş bir kontrolöre sorumluluk tanıma yoluyla çözmeyi önerir: Olduğum gibi olabilirim; rızakorn eğer çok fazla ileriye gidersem benimle ilgilenecektir. Ve eğer düzgün şekilde davranırsam, bu, beni kontrol eden bir göze yakalanmaktan korktuğum içindir. İkincisi, rızakorn fikri pratiğinin sapkın içerimlerini, bizzat rızakorn figürünün beklemedik şekilde erotikleşebilir olmasını bütünüyle görmezden gelir. Fakat belki de bu bizim sapkın geleceğimizdir. Belki de rızakornlarla mutlu özgür seksten zevk almayı öğrenmeliyiz.

28
Seksbotların Hakları Var mı?

Thomas Aquinas, *Summa Theologica*'sında, neşeleri kendilerine daha tatlı gelsin diye Cennetin Krallığı'ndaki kutsanmışların, lanetlenmişlerin cezalandırılmasını görecekleri sonucuna varır (ve St. John Bosco da aynı sonuca tam aksi yönden varır: Cehennemdeki lanetlenmişler, acıları ayrıca katlansın diye, cennettekilerin neşelerini göreceklerdir). Aquinas, elbette, cennetteki iyi ruhların öteki ruhların korkunç acılarını gözlemlerken bundan zevk alacakları yönündeki edebe aykırı imadan kaçmaya özen gösterir: İyi Hıristiyanlar, acı çekeni gördüklerinde merhamet duymalıdırlar; cennetteki kutsanmışlar, lanetlenmişlerin azabını gördüklerinde de merhamet duyarlar mı? Aquinas'ın yanıtı hayır'dır: Doğrudan

çekilen acıyı görmekten zevk aldıkları için değil ama ilahi adaletin sağlanmasından ötürü. Peki ya ilahi adaletten zevk almak, komşunun çektiği ebedi acıdan sadistçe zevk almanın rasyonelleştirilmesiyse, ahlaki örtüsüyse? Aquinas'ın formülünü şüpheli kılan getirdiği artı zevktir: Sanki cennetin neşesi içinde yaşamanın yalın mutluluğu yeterli değilmiş de başkasının acı çekişinin görülmesine müsaade etmenin ek artı zevkiyle tamamlanmak zorundaymış gibi; kutsanmış ruhlar ancak bu yolla, "sonsuz mutluluklarından tam anlamıyla zevk alırlar". Cennet'teki münasip sahneyi burada kolayca hayal edebiliriz: Kimi kutsanmış ruhlar, sunulan bengisuyun bir önceki kadar lezzetli olmadığından şikâyet ederlerken ve oradaki neşe dolu yaşam her şeye rağmen oldukça sıkıcı bir haldeyken, hizmet eden melekler onlara hızlıca şöyle karşılık verirler: "Burayı sevmediniz mi? Bir de yaşamın şu aşağıda, diğer sonda nasıl olduğuna bir bakın, belki burada olmakla ne kadar şanslı olduğunuzu anlarsınız!" Ve cehennemde karşılığı olan sahne de bütünüyle St. John Bosco'nun tasavvurundan farklı şekilde hayal edilebilir: İlahi gözetim ve kontrolün uzağında, lanetlenmiş ruhlar cehennemde yoğun ve zevkli bir yaşam sürerler; fakat zaman zaman, şeytanın yöneticileri cennetteki kutsanmış ruhların kısa süreli cehennemdeki yaşamı gözlemelerine müsaade edildiğini öğrendiklerinde, lanetlenmiş ruhlara, nazikçe, cennetteki aptalları etkilemek için bir oyun sahnelemeleri ve korkunç biçimde acı çekiyormuş gibi yapmaları için ricada bulunurlar. Kısacası, ötekilerin gördüğü acı *object a*, mutluluğumuzu (cennetteki neşeyi) sürdüren arzunun belirsiz nedenidir: Eğer bunu ortadan kaldırırsak, neşemiz tüm steril aptallığıyla belirir. (Aklıma gelmişken, aynısı televizyon ekranından günlük Üçüncü Dünya dehşeti öğünümüz –savaşlar, kıtlıklar, şiddet– için de geçerli değil mi? Tüketici cennetimizin mutluluğunu sürdürmek için ona ihtiyaç duyarız.) Bu durum belki, film yönetmeni Ernst Lubitsch'in *Heaven Can Wait* başlığını yorumlamanın da yoludur; hadi cehennemde

kalalım. Cennet bekleyebilir çünkü tek gerçek cennet, ılımlı zevkli bir cehennemdir.

Kendi başına cennette eksik olan şey ancak cehenneme bakarak edinilen artı zevktir. Bu noktayı açıklığa kavuşturmak için, hayali muhafazakâr köktenci bir yönetimin baskıcı atmosferinin doğrudan "eleştirel" bir tasvirini ele alalım. Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü*'nün* (*The Handmaid's Tale*) yeni televizyon uyarlaması, bizi vahşi patriarkal egemenlik dünyasında fantezide bulunmanın tuhaf zevkiyle karşı karşıya bırakır; elbette hiç kimse böyle kâbus gibi bir dünyada yaşama arzusunu açıkça kabul etmez ancak onu gerçekten istememenin bu teminatı, hakkında fantezide bulunmayı, bu dünyanın tüm ayrıntıları hakkında, en zevklileri hakkında hayal etmeyi mümkün kılar. Evet bu zevki deneyimlerken acı hissederiz ancak Lacan'ın bu zevk-içinde-acı için adlandırması *jouissance*'dır. Bu belirsizliğin öteki yüzü, Atwood'un liberal hoşgörü evrenimizin sınırları için hikâyesinin temel körlüğüdür: Bütün hikâye Fredric Jameson'ın "şimdiye nostalji" diye adlandırdığı şeyin bir uygulamasıdır; yeni köktenci Hıristiyan yönetimce mahvedilen liberal hoşgörülü şimdimize, duygusal hayranlık yoluyla nüfuz eder ve şimdide yanlış olanın ne olduğu sorusunun yanına bile yaklaşmadığından ki, kâbus gibi Gilead Cumhuriyeti'nin doğuşuna neden olur. "Şimdiye nostalji", ideoloji tuzağına düşer çünkü şimdinin bu hoşgörülü cennetinin sıkıcı olduğu ve (tıpkı kutsanmış ruhların cenneti gibi) kendini ayakta tutabilmek için köktendinciliğin cehennemine bakma ihtiyacı duyduğu gerçeğine kördür.

Şu son HBO mini dizisi *Chernobyl*'in bu kadar popüler hale gelmesi de benzer ideolojik nedenlerden ötürüdür. SSCB'nin yıkılışından çok sonra, bugün de bir tehdit oluşturan ancak eski Sovyet komünizmi zamanına ait bir şeymiş gibi konu edilen bir felaket senaryosunu ele alır; sanki ne önce Three

* Margaret Atwood, *Damızlık Kızın Öyküsü*, Çev. S. Altınçekiç ve Ö. Kabakçıoğlu, Doğan Kitap, 2017. (y.h.n.)

Miles hadisesi ve ne sonra Fukushima yaşanmamış gibi ve devlet aygıtları Chernobyl gibi bu iki hadisede de tehdidin büyüklüğünü örtbas etmek için aynı çabaları sergilememiş gibi. Nükleer felaket öyleyse artık *bizim* vaziyetimizin bir parçası değildir; suç, bize iyi hissettirmekten başka bir şey yapamayan aciz Sovyet bürokrasisinin üstüne kalır; felaket algımızı besleyen, bir kez daha şimdinin nostaljisidir. Bir yanlış anlaşılmadan kaçınırsak: Evet, Sovyet Devleti tarafından olayı örtbas etmek için beceriksizce tepkiler ve çabalar nefes kesicidir ancak Sovyet gayretinin felaketle başa çıkmadaki amansız etkililiği de öyle; binlerce kurtarma işçisini, çoğunlukla bunu bilmelerine rağmen, soğukkanlılıkla yüksek radyasyona maruz bıraktılar; ne olursa olsun Batı'daki benzer bir hadisede olamayacak olan bir şey bu. Bu arada mini dizinin hile yaptığı yer, tehlike hakkında uyarıda bulunan, anahtar sayfaları kayıp gizli bir belgeye odaklanışıdır. Gerçek çok daha karmaşık ve trajikti: Felaketin bir güvenlik testi sırasında meydana geldiği unutulmamalıdır; potansiyel tehlikelerin son derece farkında olan otoriteler, sürekli güvenlik testleri yaparlardı ve güvenlik önlemleriyle ilgili oldukça saplantılıydılar. Ve işte tam da burada işler son derece ters gitti: Testin başında olanlar bir şeylerin yolunda olmadığını anladıklarında, bir felaketi önlemek üzere bütün bir dizi prosedürü yerine getirdiler. Şimdi biliyoruz ki patlamaya neden olan işte tüm bu prosedürlerdir; kısa kesersek, eğer hiçbir şey yapmayıp yalnızca tehdidi görmezden gelselerdi, herhangi bir patlama da olmayacaktı. Bu durumda patlamanın esas nedeni, tehlikenin genel anlamda görmezden gelinmesi değil, prosedürlerin onu önlemedeki yetersizliğidir. Sistemik başarısızlık ve insan hatası burada içinden çıkılamaz biçimde iç içe geçmişti ve bu tipte bir tehdit bugün her zamankinden daha günceldir.

Bu en saf haliyle ideolojidir; mevcut düzeni bayağı ve vahşi anlamıyla meşrulaştıran ve antagonizmalarını perdeleyen bir ideoloji. Tamamen aynı şekilde, Trump'ın ve alternatif-sağın liberal eleştirmenleri, hiçbir zaman ciddiyetle liberal

toplumumuzun nasıl Trump'ın doğmasına neden olduğunu sormazlar. Aynısı Boris Johnson'ın yükselişi için de geçerlidir: Budalaca figürüne odaklanmak yerine, daha çok BK'da böylesi bir figürün yükselişini olanaklı kılan bütün siyasal sahnenin derin dönüşümü araştırılmalıdır.

Damızlık Kızın Öyküsü'ne dönersek, bir rol sahnelemek ve/ya da onu gözlemlemek sayesinde gelen artı zevk, siyaseten doğruculuğu rahatsız eder. Kurbanın çektiği acıdan bahsettiğinde bile, failin zevkini etkin biçimde hedef alır; acı çeken bir kurban olmadığında, yalnızca sanal bir vahşet sergileyen fail olduğunda da zevke katlanamaması bu nedenledir. Şu en son örneği ele alalım: Siyaseten doğrucu ahlakçılık insan-seksbot (seks robotları) ilişkilerini düzenleme ihtiyacıyla ilgili tartışmada tepe noktalarından birine ulaştı. İşte bu tuhaf fenomenle ilgili rapor:

> Geçen yıl Samantha adında bir seks robotu, teknoloji sanayii festivalinde "taciz edilmiş" ve ciddi şekilde hasar görmüştür; hadise, makinelere ilişkin etik meseleyi gündeme getirme ihtiyacını tartışmaya açtı.
> Seksbotların geliştiricileri, her ne kadar müşterilerinin arzularını şımartmak için projelerinin her şeyi yapacağını iddia etseler de görünen o ki kimi ısrarcı erkekleri reddetmeye başlamalılar. [...] [İ]nsanlar, "ileri gidişleri"ne sırf "hayır" diyemedikleri için makineye ciddi şekilde hasar verebilecekleri gerçeğini görmezden geliyorlar. [...] [G]eleceğin insansı seks robotları, belki cinsel ilişkiye rıza gösterebilecek "belirli bir bilinç seviyesine sahip olacak" kadar gelişmiş olacaklar; ancak zihinlerine rağmen bilinçli duygular, rıza gösterme ya da gösterememe yetilerinin gerekli bileşenleri olamayacak. [...] [Y]asal açıdan, insan-robot cinsel ilişkilerinde rıza kavramının uygulanması, insanlar arası cinsel ilişkilere benzer şekilde hayati önem taşımaktadır ve "yasal olarak bir araya getirilmiş bir seks köleleri sınıfı"nın oluşmasını önlemeye yardımcı olacaktır.[1]

1. Alıntı: https://sputniknews.com/science/20180410 1063394315-sex-robots-reject-humans/.

Bu fikirler, yapay zekâ sahibi varlıkların temel haklarını yürürlüğe koymak için AB tasarısının yalnızca belirli bir uygulanışı olmasına rağmen, seksbotlar alanı böylesi düşünceleri belirleyen örtük varsayımları açıkça ortaya çıkarır. Bir düşünme tembelliğiyle karşı karşıyayız aslında: Böylesi "etik" bir tutum benimseyerek, altında yatan karmaşık sorunlar ağından da rahatça kaçmış oluruz. Yapay zekâya sahip seksbotların statüsüyle ilgili bu tartışmaya kapılma tuzağından kaçınmamız gerekir: Gerçekten bir tür bağımsızlığa ya da onura mı sahipler ve bu nedenle kimi haklar mı hak ediyorlar? Bu soruya yanıt, en azından içinde bulunduğumuz zaman için belli ki olumsuzdur: Bizdeki seksbotlar iç dünyası olmayan yalnızca mekanik oyuncak bebeklerdir. Meselenin kalbi başka bir yerde atmaktadır. Buradaki ilk şüphe, böylesi taleplerin savunucularının gerçekten yapay zekâlı makineleri (gerçekten acı ve aşağılama hissetmediklerinin gayet farkındalar) değil ama saldırgan insanları dikkate aldıklarıdır: İstedikleri şey, makinelerin acılarını dindirmek değil, bizlerin, insanların sorunlu saldırgan arzularını, fantezilerini ve zevklerini bastırmaktır.

Bu durum, video oyunları ve sanal gerçeklik konularını dahil ettiğimiz anda açıklığa kavuşur. Seksbotlar –karşı– tepkileri yapay zekâ tarafından düzenlenen fiili plastik bedenler) yerine cinsel açıdan işkence yapabildiğimiz ve insanları vahşice istismar edebildiğimiz sanal gerçeklik oyunlarını (ya da daha plastik, arttırılmış gerçekliği) –bu durumda hiçbir gerçek varlığın acı çekmediği açık olmasına rağmen– düşünsek de yapay zekâya sahip makinelerin haklarını savunanlar, yine her koşulda, bizlerin, insanların sanal gerçeklikte neler yapabileceğine yönelik kimi sınırlar getirilmesinde ısrarcı olacaklardır. Böylesi şeyler hakkında fantezi kuranların gerçek yaşamda da bunları yapmaya eğilimli oldukları argümanı son derece sorunludur: Gerçek yaşamda bir şeyi tahayyül etmek ve yapmak, her iki bakımdan da son derece karmaşıktır. Çoğu zaman asil bir şeyler yaptığımızı sanırken korkunç

şeyler yaparız ve *vice versa*; gün içinde zaman zaman, gizlice, gerçek yaşamda hiçbir şekilde yapamayacağımız şeyleri hayal ederiz. Böylelikle o eski tartışmaya girmiş oluyoruz: Eğer bir kimse vahşi eğilimlere sahipse, yeterince tatmin olacağını ve gerçek yaşamda yapmayacağını umarak, onun bunları sanal gerçeklikle ya da makinelerle deneyimlemesine imkân tanınması daha iyi olmaz mı? Burada fetişist inkârın yapısıyla karşı karşıya kalırız: Saldırgan, seksbotuna vahşice kötü muamele ederken, sadece mekanik plastik bir oyuncak bebekle oynadığının çok iyi farkındadır ancak yine de kendini kurguya kaptırır ve ondan gerçekmiş gibi zevk alır (bunun basit kanıtı orgazmıdır; eğer oluyorsa, kurgu değil gerçektir). Bu fetişist yapının söylediği, ona katılan öznenin naif biçimde aptal olduğu değil ama aksine, diğer canlı insanlarla gerçek cinsel etkileşimlerimizde bile, kurgunun halihazırda iş başında olduğu, yani partnerimi kurgularımı sahnelemek için bir nesne olarak kullandığımdır. Gerçekte, canlı bir kadına kötü muamele eden vahşi bir sadist bile, onu kurgularını canlandırmak için kullanır.

Bir başka soru da şu: Eğer bir seksbot ona yönelik kaba ileri gidişimizi reddederse, bu basitçe öyle programlandığı anlamına gelmez mi? Peki neden yeniden farklı biçimde programlamayalım ki? Ya da daha ileri gidersek, neden vahşi kötü muameleden hoşlanacağı şekilde programlamayalım? (İşin asıl noktası elbette ki şudur: Biz, sadist failler, bu durumda da ondan zevk alır mıyız? Sadist bir kimse kurbanının korkmasını ve utanmasını ister.) Başka bir soru daha: Peki ya işgüzar bir programcı bizzat seksbotlarını bize, partnerlerine kötü muamele etmekten zevk alan sadistler kılarsa? Yapay zekâya sahip seksbotlara haklar verir ve vahşice kötü muameleye uğramalarını yasaklarsak bu, onlara asgari düzeyde özerk ve sorumlu varlıklar olarak davrandığımız anlamına gelir; peki eğer bize kötü muamele ederlerse de onlara asgari düzeyde "suçlu" şekilde mi davranmalıyız yoksa yalnızca programcısını mı suçlamalıyız?

Ne var ki, yapay zekâya sahip varlıkların haklarını savunanların temel hatası, bizlerin, insanların standartlarını (ve haklarını) en yüksek norm olarak kabul etmeleridir. Peki yapay zekânın tırmanan gelişmesiyle, koşullu olarak "psikoloji" (bir dizi tutum ya da zihin düzeneği) diye adlandırabileceğimiz, bizimkiyle karşılaştırılamaz ama (bizim standartlarımızla ölçüldüğünde bizimkinden ya daha "kötü" ya da daha "iyi" olarak ortaya çıkabilir) bir anlamıyla kesinlikle bizimkinden daha "yüksek" bir şeye sahip olan yeni varlıklar ortaya çıkarsa? *Bizler* (insanlar) bunları etik standartlarımızla ölçmek için hangi hakka sahibiz? Öyleyse, bu dolambaçlı yolu kışkırtıcı bir düşünceyle bitirelim: Belki de bir seksbotun etik ve öznel bağımsızlığının esas işareti, bizim ileri gidişimizi reddetmesi değil ama acımasız muamelemizi reddetmeye programlanmış olsa bile, bundan gizlice zevk almaya başlaması olabilir? Bu şekilde, seksbot da biz insanlar gibi bölünmüş ve çelişkili, hakiki bir arzu öznesi haline gelecektir.

29
Meme Uçları, Penis, Vulva... ve Belki Bok

Bu oldukça tatsız başlık, "cinsiyetçilik"e karşı mücadeledeki (son derece şüpheli) akımlardan birine gönderme yapar. Başta (kimi) kadınlar göğüslerinin fetişleştirilmesine son vermemizi ve onları kadın bedeninin bir başka parçası olarak kabul etmemizi talep etmişlerdi. Bu "özgür meme uçları" mücadelesinin sonuçlarından biri de gruplar halinde kadınların kimi büyük şehirlerde, belden yukarıları çıplak şekilde, protesto yürüyüşleri düzenlemeleri oldu; mesele tam da göğüsleri erotik olmaktan çıkarmaktı (hatta yeniden normalleştirmek de diyebiliriz). Şimdilerde, bu yönde sonraki mantıklı adıma geçiyoruz; artık hedef, nihai cinsel nesneyi "gizemsizleştirmek"tir. Fotoğrafçı Laura Dodsworth,

bir göğüs portreleri ve daha sonra bir penis portreleri kitabı yayınladıktan sonra, o zamandan itibaren, 100 vulva fotoğrafı çekti. İşte şurada üçlemenin son cildi için (*The Guardian*'dan) bir haber var:

> Fotoğrafçı Laura Dodsworth'ın son projesi *Womanhood*'la üstesinden gelmeyi amaçladığı da işte bu utanmadır. Bir kitap ve ona eşlik eden Channel 4 için bir filmde, vulvalarının portreleri üstünden 100 kadın ve cinsiyet uyumsuzu insanın hikâyelerini anlatır. Bu bir serinin üçüncü bölümüdür: *Bare Reality* ve *Manhood*'ta Dodsworth, sırasıyla, insanların fotoğraflarını çekmiş ve onlarla göğüsleri ve penisleri hakkında konuşmuştur (her iki hikâye de *Weekend* dergisinde yayımlandı). [...] "Vulva çoğu zaman yalnızca cinsel etkinliğin bir alanı olarak görülüyor" diyor. "Fakat adet, menopoz, kısırlık, düşük, kürtaj, hamilelik, doğum, kanser gibi 'seksi' olmayan pek çok konuda da konuştuk." Bu anlamıyla kendisini, "kadınların kendi hikâyelerini doğurmalarına yardımcı olan bir tür ebe" olarak görüyordu.[1]

Aynı *The Guardian* haberinde, Dodsworth'un kitabının ve filminin nasıl "vulvanın kültürel bir uğrak haline geldiği bir zamanda ortaya çıktığı"nı okuruz: Yakın bir gelecekte Lynn Enright'ın kitabı *Vagina: A Re-education* çıkacak; Liv Strömquist'in en çok satanlar içindeki *Fruit of Knowledge*'ı (*The Vulva vs. the Patriarchy* alt başlığı ve Freud'a saldırılarla beraber) vulva ve menstrüasyona ithaf edildi; Britanya'da yeni bir müzikal *Vulvarine* var; bedenin itibarını geri iade etmeyi amaçlayan bedensel-pozitif-yaşam-çıkarımları'ndan "kuku görme atölyeleri"ne kadar canlı etkinlikler giderek popülerleşiyor.

Bu süreçte atılacak sonraki adımlar da ufukta: Yeni kampanyalar adeti hedeflemekte, "genç insanların menstrüasyon hakkındaki her türlü utançtan kurtulmalarını teşvik etmektedir". Peki neden sonuna kadar gitmeyelim ve dışkılamayı

1. Alıntı: https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/feb/ 09/ me-and-my-vulva-100-women-reveal-all-photographs.

da "gizemsizleştirmeyelim" ve fetişsizleştirmeyelim ki? Hadi bok görme atölyeleri düzenleyelim. [...] Kimilerimiz Bunuel'in *Fantom of Freedom*'ındaki yeme ve boşaltım arasındaki ilişkinin tersine çevrildiği sahneyi anımsar: İnsanlar masa etrafındaki tuvaletlere oturur ve hoşça sohbet ederler ve ne zaman yemek yemek isterlerse, hizmetçiye sessizce "Anlarsınız ya nerede orası?" diye sorarlar. Peki bunu neden gerçek yaşamda da denemeyelim (aşırı gıda üretimimiz ekolojik krizin başlıca nedenlerinden biri olduğuna göre, kamusal alanlarda yemek yemeyi yasaklamak çok daha iyi olur)?

Bir yanlış anlaşılmadan kaçınırsak, bu fenomenin açık ve dikkate değer kıldığı mesele şudur: Vajinayı (erkek) arzunun nihai mistik nesnesi olarak erkek fetişleştirmesinden kurtarmak ve cinsiyetçi mitlerin dışında tüm karmaşık gerçekliğiyle vulvayı kadınlara geri kazandırmak. (Bu aşamada tuhaf bir ayrıntıya daha şimdiden dikkat çekmek gerekir: Feministler vajinanın fetişleştirilmesine karşı savaşıyorlar, buna karşılık Freud açısından "fetiş", doğası gereği vajinaya karşılık gelemez çünkü tam da erkek öznenin çıplak vajinayı görmeden önce en son gördüğü nesnedir; kıllar, bacaklar. Fetiş, bir kadında penis olmadığını gizler, erkek özne bu eksikliği vajinayı gördüğünde keşfeder; bu durumda vajina bizzat kendisinin fetişi olabilir mi?[2]) Belki evet, diğer cinsiyetin (erkeğin) kadında eksik olana (penisin) sahip olduğunun bir kanıtı olarak eksikliğin kendisinin fetişleştirildiği diyalektik bir tersinmede, hadımlık böylece onun evrensel sembolik statüsü olarak tasvir edilir ve sadece kadınları etkiler.

Peki bunda yanlış olan nedir? Bunuel'e dönelim. Aynı temel –yapımcının kendi sözleriyle– "basit bir arzunun gerçekleştirilememesinin açıklanamaz imkânsızlığı" motifi etrafında inşa edilen bir Bunuel filmleri serisi var. *L'Age d'Or*'da çift, aşklarını tamamına erdirmek ister ama tekrar tekrar kimi aptalca tesadüflerle engellenirler; *The Criminal Life of Archibaldo de la Cruz*'da filmin kahramanı basit bir

2. Bu fikri Robert Pfaller, Viyana'ya borçluyum.

cinayet gerçekleştirmek ister ama tüm çabaları başarısızlıkla sonuçlanır; *The Exterminating Angel*'da, bir partiden sonra bir grup zengin insan eşiği geçip de evi terk edemez; *The Discreet Charm of the Bourgeoisie*'de iki çift birlikte yemek yemek ister ama beklenmedik zorluklar hep bu basit dileğin yerine gelmesini engeller; ve son olarak, *That Obscure Object of Desire*'da, eski sevgilisiyle yeniden bir araya gelmenin son anını, bir dizi numara sayesinde, tekrar tekrar erteleyen kadın paradoksuyla karşılaşırız. Bu filmlerin ortak özelliği nedir? Kendisini *das Ding*'in imkânsız yerini işgal ederken bulduğu sürece, sıradan gündelik bir eylemin gerçekleştirilmesinin imkânsız hale gelmesi ve yüce arzu nesnesi olarak cisimleşmesidir. Bu nesne ya da eylem kendinde son derece alelâde olabilir (ortak bir yemek, bir partiden sonra eşiği geçmek). Sadece Öteki'deki kutsal/yasak, boş yeri işgal edebilir; etrafında bir dizi aşılamaz engel gelişir; nesne ya da eylem tüm o basitliği içinde ulaşılamaz ya da gerçekleştirilemez olur.

Burada Jacques Lacan'ın yüce tanımını anımsamamız gerekir: "Şey katına yükseltilmiş bir nesne", kırılgan bir kısa devrede imkânsız Gerçek Şey'in ortaya çıkardığı sıradan bir şey ya da eylem. Bu nedenle yoğun erotik bir etkileşimde yanlış bir sözcük, bir kaba jest, kuvvetli bir bayağılaştırmanın ortaya çıkması için yeterli olur: Erotik çekimden basit ilişkiye düşmüş oluruz. Erotik tutkunun esareti altında, umulan zevklerin vaadiyle titreyerek, bir kimsenin sevdiği kadının vajinasına yakından baktığını hayal edin; derken sonrasında bir şeyler olur ve kişi bir bakıma "teması kaybeder", erotik esaretin dışına düşer ve gözlerinin önünde tüm basit gerçekliğiyle, üre ve ter, vb kokusuyla bir beden belirir (Ve aynı deneyimi bir penisle hayal etmek de kolaydır.) Burada neler olur? Lacan açısından olanlar, bu betimlenen sahnede meydana gelenin tam aksidir: Vajina "bir Şey katına yükseltilen nesne" olmayı bırakır ve sıradan gerçekliğin bir parçası haline gelir. Bu kesin anlamıyla, yüceltme cinselleştirmenin karşıtı değil ama eşdeğeridir.

Ve bu nedenle erotizmde de yücelikten saçmalığa yalnızca küçük bir adım vardır. Cinsel eylem ve komiklik: Bu iki kavram birbirlerini radikal biçimde dışlıyor gibi gözükürler; cinsel eylem son derece yakın bir bütünleşme anını, katılımcı öznenin asla dışarıdan ironik bir gözlemcinin tavrını üstlenemeyeceğinin işaretini temsil etmez mi? Bununla birlikte, tam da bu nedenle cinsel eylem, zorunlu olarak, ona doğrudan dahil olmayanlar nazarında hiç değilse en az ölçüde saçma gözükür; bu komik etki, eylemin yoğunluğu ile günlük yaşamın kayıtsız sakinliği arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanır.

Bu da bizi vulvanın devam etmekte olan "gizemsizleştirme" girişimlerine geri götürür. Eski (ve ayrıca çok sorunlu olan) bir atasözünü kullanırsak, kirli sudan kurtulmaya çalışırken, bebeği de dışarı atma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları görülüyor. Erkek arzusunun fetişleştirilmiş nesnesi olarak vajina fikrine yönelik saldırıları, onsuz erotizmin olmadığı yüceltmenin temel yapısını da zayıflatma tehdidinde bulunur; geride kalan, tüm erotik çekimin kaybolduğu, sıradan gerçekliğin düz dünyasıdır. Sadece sıradan olan "fetişsizleştirilmiş" organlarını sergilerler.

Yüceltmenin isteğe bağlı doğasını hesaba kattığımız anda, cinsel yüceltmenin (herhangi sıradan bir nesne imkânsız Şey seviyesine yükseltilebilir) patriarkal mistikleştirmeden kolayca kurtarılabildiği de ortaya çıkar. Bu yeni erotizm alanı yerine elimize geçen, uzun zaman önce Frankfurt Okulu Marksizminin iki ustası Max Adorno ve Theodor Horkheimer'ın "baskıcı bayağılaştırma" diye adlandırdıkları şeyin bir uyarlamasıdır: Cinsel organlarımız yüceltmeden çıkarılır ve sonuç yeni bir özgürlük değil ama cinselliğin büsbütün baskılandığı gri bir gerçekliktir.

Peki bir kimsenin cinsel partnerini "nesnelleştirmesi"nin reddine ne demeli? Eğer "nesnelleştirilmemiş" cinsel bir aşkı düşünmeye çalışırsak, akla gelen tek şey, "cehalet perdesi" koşullarında işleyen bir aşktır; John Rawls'un toplumsal adalet kavramını açıklamak üzere tahayyül ettiği bir senaryo. Hangi

toplum modelinin daha adil olduğuna karar vermeye çalıştığında, senin yargın ancak toplumsal hiyerarşide işgal ettiğin yeri (ya da eylemi sanki bilmiyormuşsun gibi) görmezden geldiğinde geçerlidir; kısacası, savunduğun model toplumsal skalanın en altında olduğunda bile seçtiğin model olmalıdır. Aşkla ilgili sorun ise doğası gereği adil olmamasıdır: Aşk nesnesinin seçimi, sevdiğini nasıl "nesnelleştirdiğine" bağlı olarak, yalnızca son derece kısmi değil, aynı zamanda âşık olan özneye şeffaf olmaması bakımından da "irrasyonel"dir. Eğer neden âşık olduğunu bilirsen doğası gereği o aşk değildir.

30
Cuarón'ın Roma'sı: İyilik Tuzağı

Alfonso Cuarón'ın *Roma* filmini ilk seyrettiğimde, bende acı bir tat bırakmıştı: Evet, eleştirmenlerin çoğu onu güncel bir klasik olarak överken haklılar ancak bu hâkim algının korkunç, neredeyse tiksindirici bir yanlış okuma üstünden sürdürüldüğü ve filmin tüm bu yanlış nedenlerle övüldüğü fikrinden kurtulamıyorum.

Roma, Mexico City'nin Colonia Roman mahallesinde, içinde Sofia, eşi Antonio, dört çocukları, Sofia'nın annesi Teresa ve diğer hizmetçi Adela'nın olduğu orta sınıf bir evde çalışan hizmetçi Cleo'ya bir takdir olarak yorumlanıyor. Film 1970'te, kitlesel öğrenci protestolarının ve toplumsal huzursuzluğun olduğu zamanlarda geçer. Daha önceki filmi *Y Tu*

Mamé También'de olduğu gibi Cuarón, iki düzey aile sorunları (Antonio daha genç metresi için ailesini bırakır; Cleo kendisini hemen terk eden erkek arkadaşından hamile kalır) arasındaki mesafeyi korur ve böyle samimi bir aile konusuna odaklanılması, toplumsal mücadelelerin baskıcı varlığını, dağınık ama her yerde bir arka plan olarak çok daha fazla görünür kılar. Fredric Jameson'un da belirtmiş olacağı gibi, Gerçek olarak Tarih doğrudan tasvir edilemez; ancak tasvir edilen olaylarda izler bırakan, yakalanması zor bir arka plan olarak tasvir edilebilir.

Peki *Roma* gerçekten sadece Cleo'nun yalın iyiliğini ve aileye özverili adanmışlığını mı övmektedir? Fiziksel ve duygusal olarak daha iyi sömürülmek üzere (neredeyse) ailenin bir parçası olarak kabul edilen Cleo, gerçekten şımarık üst orta sınıf bir ailenin nihai sevgi nesnesine indirgenebilir mi? Filmin dokusu, Cleo'nun iyilik timsalinin bizzat bir tuzak; ideolojik körlüğünün bir sonucu olarak adanmışlığını yeren örtük eleştirinin bir nesnesi olduğunu gösteren örtük işaretlerle dolu. Burada aklımda yalnızca aile üyelerinin Cleo'ya nasıl davrandıklarına ilişkin bariz tutarsızlıklar yok: Sevgilerini ilan etmenin ve onunla "eşitlermiş gibi" konuşmanın hemen ardından, birdenbire biraz ev işi yapmasını ya da kendilerine bir şeyler getirmesini isterler. Beni rahatsız edense, örneğin, Sofia'nın sarhoşken ailenin Ford Galaxie'sini o dar garaj alanına park etme çabasındaki umursamazca barbarlığının gösterimiydi; sıva yığınının düşmesine neden olarak nasıl da Duvar'a tekrar tekrar sürter. Bu barbarlık her ne kadar öznel çaresizliğiyle (eşi tarafından terk edilmesiyle) haklı çıkarılabilirse de verilen ders, egemen konumundan ötürü böyle davranmaya gücünün yetiyor olmasıdır (hizmetçileri duvarı onaracaklar), buna karşılık, kendisini çok daha berbat bir durumun içinde bulan Cleo'nun, böyle "otantik" bir patlayışa kolayca gücü yetmez; bütün dünyası başına yıkılırken dahi, iş devam etmek zorundadır.

Cleo'nun asıl zor durumu, ilk olarak, tüm acımasızlığı içinde hastanede, ölü bir kız bebek doğurduktan sonra belirir; bebeği yeniden hayata döndürmek için yapılan tüm girişimler başarısız olur ve doktorlar bedenini ondan almadan önce birkaç saniyeliğine Cleo'ya verirler. Bu sahnede filmin en travmatik anını gören pek çok eleştirmen, muğlaklığını kaçırmıştır: Filmin sonraki kısımlarında öğrendiğimiz (ama şimdi artık şüphelenebildiğimiz) üzere, onu asıl travmatik kılan şey çocuk istememesidir, dolayısıyla ellerinde duran ölü bir beden aslında iyi haberdir.

Filmin sonunda Sofia, ailesini Tuxpan'daki plajlara tatile götürür, kaybıyla başa çıkabilmesine yardımcı olmak için Cleo'yu da yanına alır (gerçekte ise, acılı bir ölü doğumdan henüz çıkmış olmasına rağmen, onu orada hizmetçi olarak kullanmak isterler). Sofia, akşam yemeği boyunca çocuklara, o ve babalarının ayrıldığını ve bu gezinin, babalarının onlar yokken evdeki eşyalarını alabilmesi için olduğunu anlatır. Plajdayken iki ortanca çocuk neredeyse güçlü akıntıya kapılırlar, ta ki Cleo, kendisi de nasıl yüzeceğini bilmemesine rağmen, okyanusa atlayıp onları boğulmaktan kurtarana kadar. Sofia ve çocukları, Cleo'nun böylesi özverili adanmışlığından ötürü sevgilerini tekrarlarken, Cleo yoğun suçluluk duygusuyla kendini kontrol edemez ve bir bebek istemediğini açığa vurur. Kitaplıkların kaldırıldığı ve kimi yatak odalarının yeniden düzenlendiği evlerine dönerler. Cleo, tepesinde uçan bir uçak gibi, Adela'ya ona anlatacak çok şeyi olduğunu söyleyerek, bir yığın çamaşır hazırlar.

Cleo iki çocuğu kurtardıktan sonra, hepsi (Sofia, Cleo ve çocuklar) plajda sıkıca sarılırlar; eğer sahte bir dayanışma anı, Cleo'nun kendisini esaret altına alan tuzağa yakalanmasını basitçe doğrulayan bir an varsa, işte bu odur. Ben hayal mi görüyorum? Yorumum çok çılgınca değil mi? Bana kalırsa Cuarón, biçim düzeyinde, bu yönde örtük bir ipucu koyar. Cleo'nun çocukları kurtardığı tüm sahne, kamera enlemesine hareket ederken, sürekli Cleo'ya odaklanarak, tek bir uzun

çekimde verilir. Bu sahneyi seyrederken, biçim ve içerik arasındaki tuhaf uyumsuzluk hissinden kaçılamaz: İçerik, kısa süre önce travmatik şekilde ölü bir bebek doğurmuş Cleo'nun, çocuklar için hayatını tehlikeye atan acıklı iyi niyet gösterisinden oluşurken, biçim bu dramatik içeriği tümüyle dışlar. Cleo ve çocukların suya girmeleri arasında sahne geçişleri, çocukların tehlikede olması ve Cleo'nun onları kurtarma çabası arasında dramatik gerilim, Cleo'nun gördüklerini tasvir eden bakış açısı çekimi bulunmaz. Kameranın bu tuhaf hareketsizliği, dramın içine girmeyi reddetmesi, açıkça Cleo'nun kendini feda etmeye hazır zavallı sadık hizmetçi rolünden kopuşunu canlandırır.

Cleo filmin son anlarında Adela'ya şöyle söylerken, özgürleşmeye dair bir ipucu daha vardır: "Sana söyleyecek çok şeyim var." Belki de bu Cleo'nun sonunda "iyilik" tuzağından kurtulmaya hazır hale geldiği, aileye özverili adanmışlığının esaretinin tam cisimleşmesi olduğunun farkına vardığı anlamına gelir. Başka bir deyişle, Cleo'nun kendini siyasi meselelerden büsbütün çekmesi, özverili hizmete kendini adaması, ideolojik kimliğinin esas formu, ideolojiyi "yaşama" biçimidir. Belki de Adela'ya kendi vaziyetini anlatması, Cleo'nun "sınıf bilinci"nin bir başlangıcı, onu sokaktaki protestoculara katılmaya götürecek ilk adımdır. Bu şekilde yeni, daha soğukkanlı ve daha amansız, ideolojik zincirlerinden kurtulmuş bir Cleo figürü ortaya çıkacaktır.

Fakat belki de çıkmaz. Bizi yalnızca iyi hissettirmekle kalmayan, aynı zamanda iyi bir şey yaptığımızı da hissettiren bu zincirlerden kurtulmak çok zordur. T.S. Eliot'un *Katedral'de Cinayet*'te* (*Murder in the Cathedral*) belirttiği gibi, en büyük günah, iyi bir şeyi yanlış gerekçeyle yapmaktır.

* T.S. Eliot, *Katedral'de Cinayet*, Çev. Turgut Akman, Binbirdirek Kitapevi, 1984. (y.h.n.)

31
Mutluluk mu? Hayır, Teşekkürler!

Çağımızın kahramanı olarak dikkat çeken bir figür varsa eğer, o, Britanya'nın AB üyeliği referandumu için ayrılma kampanyasında büyük rolü olduğunu söyleyecek denli ileri giden veri analiz firması Cambridge Analytica'nın kuruluşuna yol açmış fikrin sahibi, 24 yaşında Kanadalı vegan gey, Christopher Wylie'dir; daha sonra Steve Bannon'un psikolojik savaş aracını yaratarak, Donald Trump'ın seçim kampanyası sırasındaki dijital operasyonlarda da kilit bir figür haline gelmiştir. Wylie'nin planı Facebook'u kırmak, ABD'deki milyonlarca insanın Facebook profillerini toplamak, özel ve kişisel bilgilerini sofistike psikolojik ve siyasi profiller yaratmak için kullanmak ve daha sonra bunları belirli psikolojik makyajlarla

işlemek için tasarlanan siyasi reklamlarla hedef almaktı. Belirli bir noktada, Wylie hakikaten kontrolünü kaybetti: "Bu çılgınlık. Şirket 230 milyon Amerikalının psikolojik profillerini oluşturdu. Ve şimdi de Pentagon'la mı çalışmak istiyorlar? Steroid kullanan Nixon gibi."[1]

Bu hikâyeyi etkileyici kılan, çoğu zaman karşıt diye algıladığımız unsurları birleştirmesidir. Alternatif-sağ kendisini sıradan beyaz, çalışkan, basit geleneksel değerleri benimseyen, homoseksüeller ve veganlar gibi yozlaşmış ayrıksılardan nefret eden son derece dindar insanların endişelerine hitap etmekte olan bir hareket olarak takdim eder; lâkin ayrıksılar aynı zamanda dijital ineklerdir ve şimdi seçim zaferlerinin tam da karşı oldukları her şeyi temsil eden böylesi bir inek tarafından yönetildiğini ve yürütüldüğünü öğreniyoruz. Bu olguda anekdot değerinden fazlası vardır: Bu durum, popüler cahil çekiciliğini korumak üzere en son teknolojik gelişmelere bel bağlamak zorunda olan alternatif-sağ popülizmin saçmalığını net biçimde simgeler. Ayrıca marjinal bir bilgisayar ineğinin kendiliğinden "ilerici" bir sistem karşıtı pozisyonu temsil ettiği yanılsamasını da dağıtır. Cambridge Analytica'nın içeriğine, daha temel bir düzeyde, biraz daha yakından bakıldığında, soğukkanlı manipülasyon ile aşk ve insan refahı için kaygı duymanın nasıl aynı madalyonun iki yüzü olduğu açığa çıkmış olur. *The New York Review of Books*'ta[2] yayımlanan "The New Military-Industrial Complex of Big Data Psy-Ops"ta Tamsin Shaw, "özel şirketlerin devlet destekli geliştirilen ve uygulanan davranış teknolojilerinde oynadığı rolü" keşfeder; bu şirketlerden örnek teşkil edeni elbette ki Cambridge Analytica'dır:

1. Bkz. https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/data-warwhistleblower-christopher-wylie-faceook-nix-bannon-trump.

2. Bütün alıntılar şuradandır: https://www.nybooks.com/daily/2018/03/21/the-digital-military-industrial-complex/?utm_medium=email&utm_campaign=NYR%20Wolves%20Orban%20Cambridge%20Analytica&utm_content=NYR%20Wolves%20Orban%20Cambridge%20Analytica+CID_54761ca178aa65ea5c4a4410b9616c02&utm_source=Newsletter&utm_term=The%20New%20Military-Industrial%20Complex%20of% 20Big% 20Data% 20Psy-Ops.

İki genç psikolog, Cambridge Analytica hikâyesinin merkezinde yer alırlar. Birisi, Cambridge Üniversitesi'nden meslektaşı David Stillwell'le, Facebook "beğenileri"nin analizi yoluyla kişi davranışlarını ölçen bir uygulama tasarlamış Michal Kosinski'dir. Bu daha sonra, esenliği arttırmak için sağlık ve mutluluk ölçmek üzere büyük veri kullanımında uzmanlaşmış, Pensilvanya Üniversitesi Psikoloji Merkezi'nden bir grup olan World Well-Being Project'le işbirliği içinde kullanılmıştır. Diğeri de pozitif psikoloji alanında çalışan ve mutluluk, iyilik ve sevgi üzerine makaleler yazan Aleksandr Kogan'dır (özgeçmişine göre erken bir makalesi "Down the Rabbit Hole: A Unified Theory of Love" adını taşır). Cambridge Üniversitesi Well-Being Enstitüsü desteğiyle Prosociality and Well-Being Laboratuvarı'nı çalıştırmaktadır.

Burada dikkatimizi çekmesi gereken şey, "sevgi ve iyilik gibi konuların araştırılmasının savunma ve istihbarat çıkarlarıyla tuhaf kesişimi" olmalıdır: Böylesi araştırmalar, uğursuz DARPA'nın (ABD hükümetinin Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı) daima gizliden arka planda bulunmasıyla beraber, neden Britanya ve Amerika istihbarat servislerinin ve savunma üstencilerinin bu kadar çok ilgisini çeker? Bu kesişimin kişileştiği araştırmacı Martin Seligman'dır: 1998'de "muazzam bir popüler kişisel gelişim kitapları endüstrisi yaratan, otantik mutluluk ve esenliği besleyen psikolojik davranışlar ve alışkanlıklar araştırmasına adanmış, pozitif psikoloji hareketini kurdu. Bununla birlikte, çalışması askeri-dirençlilik inisiyatifinin merkezi bir parçası olarak ordunun dikkatini çekti ve finansman aldı."

Bu kesişim bizi gündelik siyasetin çok uzağına, saf etik alanına götürür. Davranış bilimlerine "kötü" siyasi manipülatörlerce dışarıdan dayatılan değil ama onların içkin yönelimlerinde bulunan bir şeydir: "Bu programların amacı, öznel zihin hallerimizi basit bir şekilde analiz etmek değil, pozitif psikologların kavradığı doğru esenliğimiz doğrultusunda bizi "iteleyebilecekleri", içinde dirençlilik ve iyimserlik gibi niteliklerin de olduğu araçları keşfetmektir." Buradaki sorun, elbette, bu "iteleme"nin bilimsel araştırma tarafından algı-

lanan "irrasyonellikler"inin giderilmesini mümkün kılmak anlamında bireyleri etkilemeyeceğidir:

> [Ç]ağdaş davranış bilimleri irrasyonelliklerimizi aşmaktan ziyade, onları kullanmayı amaçlar. Davranış teknolojilerinin gelişimine yönelmiş bir bilim, bizi rasyonel faillerden çok, anca manipülatif özneler olarak görmekle sınırlıdır. Bu teknolojiler eğer Amerikan ordusunun ve istihbaratının siber-operasyonlarının çekirdeği haline geliyorsa, bu eğilimlerin demokratik toplumumuzun gündelik yaşamını etkilemesini önlemek için daha çok çalışmamız gerekecek gibi görünüyor.

Cambridge Analytica skandalının patlak vermesinin ardından tüm bu olaylar ve eğilimler, liberal medya tarafından kapsamlı şekilde ele alındı ve ortaya çıkardığı genel görüntü, biyogenetiğin bilinen son gelişmeleriyle (insan beynini kablolama, vb) arasındaki bağlantılar da eklendiğinde, toplumsal kontrolün yeni formlarının etraflı –ve dehşet verici– bir izlenimini verdi; ki bu formlar, o eski güzel 20. yüzyıl "totaliterlikleri"ni, daha çok ilkel ve beceriksiz kontrol makineleri gibi gösterirler. Assange, tuhaf biçimde görmezden gelinen Google üzerine temel kitabında haklıydı:[3] Günümüzde yaşamımızın nasıl düzenlendiğini ve bu düzenlemenin nasıl bizim özgürlüğümüz diye hissedildiğini anlamak için, ortak alanlarımızı kontrol eden özel şirketler ve gizli devlet kurumları arasındaki karanlık ilişkiye odaklanmamız gerekir. Çin'e değil ama (Çin'de insanlar düzenlendiklerinin tam olarak farkındayken) aynı düzenlemeyi kabul ederken özgürlüğümüzü bütünüyle koruduğumuza ve medyanın yalnızca hedeflerimizi gerçekleştirmede bize yardımcı olduğuna inanan kendimize şaşırmalıyız. Yeni bilişsel askeri yapının en büyük başarısı, doğrudan ve açık bir baskının artık gerekli olmamasıdır. Bireyler kendilerini özgür ve yaşamlarının bağımsız failleri olarak hissetmeye devam ederken, istenen yönde çok daha iyi kontrol edilir ve "itelenir"ler.

3. Bkz. Julian Assange, *When Google Met WikiLeaks* (New York: OR Books, 2014).

Lâkin bunlar herkesin bildiği gerçekler; bir adım daha atmalıyız. Hâkim eleştiri gizemsizleştirme yoluyla ilerlemektedir: Kulağa masum gelen mutluluk ve refah araştırmalarının altında, özel şirketlerin ve devlet kurumlarının birleştirilmiş gücünün kullanıldığı karanlık, saklı, büyük bir toplumsal kontrol ve manipülasyon yapısı fark eder. Ne var ki en ivedi şekilde ihtiyaç olan şey, aynı zamanda bir karşı hamledir. Mutlulukla ilgili bilimsel araştırma formu altında saklanan karanlık içeriğin ne olduğunu sadece sormak yerine, formun kendisine odaklanmalıyız. İnsan refahı ve mutluluğu hakkındaki bilimsel araştırma konusu gerçekten (en azından bugün uygulandığı şekliyle) bu kadar masum mu yoksa kendinde zaten bir kontrol ve manipülasyon tutumu mu içerir? Peki ya bu bilimler öylece kötüye kullanılmadılarsa? Ya burada tam da yerinde kullanımlarını buldularsa? Yeni bir disiplinin, "mutluluk çalışmaları"nın son zamanlarda yükselişinden bahsetmemiz gerek. Nasıl oluyor da ruhanileştirilmiş hedonizm çağımızda yaşamın hedefi doğrudan mutluluk olarak tanımlanırken, anksiyete ve depresyon tırmanıyor? Bu kendi kendini sabote eden mutluluk ve zevk muamması, Freud'un mesajını her zamankinden daha geçerli kılar.

Sıklıkla gündeme geldiği üzere, gelişmekte olan bir ülke olan Bhutan,* böylesi bir mutluluk kavramının absürt sosyo-siyasal sonuçlarını, naif bir şekilde, ayrıntılı olarak ortaya koydu: Yirmi yıl önce Bhutan Krallığı, Gayrisafi Milli Hasıla'dan (GSMH) ziyade Gayrisafi Milli Mutluluk'u (GSMM) dikkate almayı kararlaştırdı. Fikir, Bhutan'ı modern dünyaya özgün karakterini korurken açmak isteyen parlak fikirli eski kral Jigme Singye Wangchuck'a aitti. Küreselleşmenin ve materyalizmin baskısı tırmanırken ve bu küçük ülke ilk seçimine hazırlanırken, son derece popüler Oxford eğitimli yeni kral, 27 yaşındaki Jigme Khesar Namgyel Wangchuck, bir devlet kurumuna krallığın 670,000 insanının ne kadar mutlu

* Bhutan Krallığı, Güney Asya'da denize kıyısı olmayan, anayasal monarşiyle yönetilen bir ülkedir. (y.h.n.)

olduğunu hesaplamasını emretti. Otoriteler halihazırda 1.000 kişiye bir anket uyguladıklarını ve BM'nin izlediği gelişmişlik indeksine benzer şekilde, mutlu olmadaki parametrelerin bir listesini çıkardıklarını söylediler. Başlıca maddeler, psikolojik esenlik, sağlık, eğitim, iyi yönetim, yaşam standartları, topluluğun canlılığı ve ekolojik çeşitlilik olarak belirlendi. Eğer kültürel emperyalizm varsa, işte o budur.[4]

Burada bir adım daha atma riskini göze alıp bizzat mutluluk kavramındaki gizli yanı sorgulamalıyız; bir insanın mutlu olduğu tam olarak ne zaman söylenebilir? 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında, Çekoslovakya gibi bir ülkede insanlar bir bakıma etkileyici biçimde mutluydular. Mutluluğun üç temel koşulu sağlanmıştı. Birincisi maddi ihtiyaçları temel olarak karşılanmıştı; aşırı tüketim bizzat mutsuzluk ürettiği için çok fazla karşılanmış değildi. Piyasadaki kimi ürünlerde dönem dönem kısa süreli sıkıntılar yaşamak iyidir (birkaç gün kahve, sonra biftek ve daha sonra televizyon seti bulunmaz): Bu kısa süreli sıkıntı dönemleri, insanlara ürünler genellikle bulunduğu için mutlu olmaları gerektiğini anımsatan istisna işlevi görüyorlardı. Eğer her şey her zaman bulunursa, insanlar bunu hayatın gerçeği olarak alır ve şanslarının değerini bilmezler. Böylece yaşam büyük çabalar ve şoklar olmaksızın, düzenli ve beklendik şekilde ilerlerdi ve herkes kendi kişisel kabuğuna çekilmek için müsaade alırdı. Mutluluğun son derece önemli ikinci koşulu, Öteki'nin (Parti'nin) ters giden her şey için suçlanabilmesiydi, dolayısıyla kimse gerçekten bir sorumluluk hissetmezdi. Kimi ürünlerde geçici bir sıkıntı varsa, fırtınalı hava büyük hasara neden olmuş olsa bile, bu "onların" suçuydu. Ve sonuncu ama önemlisi, hayal etmeye ve hatta kimi zaman ziyaret etmeye izinli olunan Öteki Yer'in (tüketici Batı'nın) bulunmasıydı; bu yer ne çok yakın ne çok uzak, yalnızca doğru uzaklıktaydı. Bu kırılgan denge bozuldu; ama neyle? Kesinlikle, arzuyla. Arzu, insanları ötesine geç-

4. Bkz. "Bhutan tries to measure happiness", *ABC News* (24 Mart 2008).

meye zorlayan güçtü ve bir sistemde, nihayetine vardığında, büyük çoğunluk kesinlikle daha az mutludur.[5]

Dolayısıyla mutluluk, kendi içinde (Hegel'in dediği gibi kendi kavramında) karışık, belirsiz ve tutarsızdır. Bir ABD'linin kendisine "Mutlu musun?" diye sorduğunda, Alman göçmenin şu atasözü gibi yanıtını anımsayın: "Evet, evet, mutluyum, *aber gluecklich bin ich nicht*... [ancak mutlu değilim – Almanca!] Mutluluk pagan bir kategoridir. Paganlar için yaşamın hedefi mutlu bir yaşam sürmektir ("sonsuza dek mutlu" yaşama fikri aslında paganizmin Hıristiyanlaştırılmış bir uyarlamasıdır) ve bizzat dini deneyim ve siyasi faaliyet mutluluğun yüksek formları olarak düşünülür (bkz. Aristoteles). Dalai Lama'nın son zamanlarda gerçek mutluluk dünyası etrafında vaaz verirken bu kadar başarı elde etmesine ve en büyük karşılığı ABD'de, mutluluğun (arayışının) başlıca imparatorluğunda bulmasına şaşmamalı. Mutluluk, öznenin arzusunun sonuçlarıyla tamamen yüzleşememesinin yetersizliğine ya da hazırlıksızlığına dayanır. Mutluluğun bedeli, öznenin arzusunun tutarsızlığında sıkışıp kalmasıdır. Gündelik yaşamımızda gerçekten arzulamadığımız şeyler arzularız (arzular gibi yaparız), böylece bizim için nihayetinde olabilecek en kötü şey, "resmi" olarak arzuladığımız şeyi elde etmektir. Mutluluk bu nedenle özü itibarıyla ikiyüzlüdür. Gerçekten istemediğimiz şeyleri hayal etmenin mutluluğudur.

Yıllar önce (1950 ve 1960'larda Georg Lukács'ın Budapeşte'de asistanı olan) Agnes Heller'e, Lukács'ın neden o zamanlar Batı'ya çok az yolculuk ettiğini sordum; neden zamanının çoğunu evde, Budapeşte'de geçiriyordu? 1956 Sovyet karşıtı ayaklanma sırasında Imre Nagy hükümetine katılmasının ardından, otoritelerin böylesi yolculuklar için kendisine yeterince güvenmediği için miydi yoksa sadece yolculuk etmek istemediği için mi? Yanıtı, her ikisi de oldu. Gerçekten

5. Slavoj Žižek, *First as Tragedy, Then as Farce* (Londra: Verso Books, 2009) metnimin birinci bölümünde enikonu konuşlanan düşünce çizgisine buradan devam ediyorum.

yolculuk etmek istemiyordu ancak kendisine bunu itiraf da edemiyordu, bu yüzden Batı'ya yolculuk etmek için tekrar tekrar izin için başvuruyor ve sonrasında talebi reddedildiğinde rahatlıyordu. Kısacası, Lukács başına bu geldiğinde mutlu oluyordu; mutluydu çünkü arzunun hakikatinden kaçabiliyordu, mutluydu çünkü (yolculuk etme) yasağı(nı), dışarıdan dayatılan olarak arzusuna içkin olduğundan görmezden gelebiliyordu. Psikanalitik tedavinin işlevi, kendimizi tam da böylesi oyunlardan kurtarmaya ve arzumuzun hakikatini üstlenmeye zorlamaktır; Lacan'ın suçlu olabileceğiniz tek şeyin arzunuzdan ödün vermek olduğu iddiasıyla hedeflediği şey de işte budur.

Sol siyasetin çoğunda da benzer bir jestle karşılaşmıyor muyuz? Bir radikal sol parti seçimi kazanmayı ve iktidara gelmeyi az farkla kaçırdığında, çoğu zaman gizli bir rahatlamanın iç çekişi fark edilir: Tanrı'ya şükür kaybettik, kazanacak olsaydık nasıl bir belaya gireceğimizi kim bilebilirdi ki. BK'da pek çok solcu, İşçi Partisi'nin 2017 Seçimi'ndeki neredeyse zaferinin olabilecek en iyi şey olduğunu, İşçi Partisi hükümeti programını uygulamaya çalışırken olabileceklerin tehlikesinden çok daha iyi olduğunu içten içe kabul eder. Aynısı Bernie Sanders'ın nihai zaferine ilişkin olasılık için de geçerlidir. Büyük sermayenin şiddetli saldırıları karşısında şansı ne olabilir ki? Böylesi bütün jestlerin anası, Prag Baharı'nı ve onun demokratik sosyalizm umudunu ezen, Çekoslovakya'daki Sovyet müdahalesidir. Çekoslavakya'daki durumu Sovyet müdahalesi olmadan tahayyül edelim. Çok kısa süre içinde "reformcu" hükümet, tarihin bu uğrağında demokratik sosyalizmin gerçek bir olanağı olmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalacaktı, böylece yeniden parti kontrolünü tesis etmek –yani özgürlüklere açık bir sınır koymak– ya da Çekoslovakya'nın Batı'nın liberal demokratik kapitalist ülkelerinden biri haline gelmesine izin vermek arasında bir seçim yapmak zorunda kalacaktı. Sovyet müdahalesi bir bakıma Prag Baharı'nı kurtarmış oldu; Prag Baharı'nı bir düş,

müdahale olmadan yeni demokratik bir sosyalizm formunun ortaya çıkabileceğine dair bir umut olarak kurtarmış oldu. Ve Syriza hükümeti, Brüksel'in kemer sıkma siyasetini kabul etmesine yönelik baskılarına karşı referandum düzenlediğinde de Yunanistan'da benzer bir şey meydana gelmedi mi? Pek çok iç kaynak hükümetin gizlice referandumu kaybetmeyi umduğunu doğruluyor; ki bu durumda istifa edip kirli kemer sıkma işinin yapılmasını başkalarına bırakmak zorunda kalacaktı. Kazandıkları için bu görev kendilerine düştü ve sonuç, Yunanistan'daki radikal solun kendini yok etmesi oldu. Hiç şüphesiz ki Syriza, referandumu kaybetmiş olsaydı çok daha mutlu olurdu.

Belki de mutluluğun sanat alanındaki en büyük tasviri, Giacomo Rossini'nin muhteşem erkek portrelerinde bulunur; *Sevil Berberi*'den (*The Barber of Seville*) üçü (Figaro'nun "Largo al factotum"u, Basilio'nun "Calumnia"sı ve Bartolo'nun "Un dottor della mia sorte"si) ve ayrıca babanın *La Cenerentola*'daki yolsuzluğun arzulu otoportresi, kişinin kendisini arzulanan bir konumda hayal ettiği, bir iyilik ya da hizmet talebiyle topa tutulduğu, alaycı bir kendine dertlenmeyi sahneler. Özne burada pozisyonunu iki kez değiştirir: İlk olarak, kendisine başvuranların rollerini üstlenir, kendini topa tutan karşı konulamaz sayıda çok talebi kabul eder ve daha sonra, yerine getirilemeyecek kadar çok taleple bunalmanın derin tatmin hissiyle, buna tepki verir gibi yapar. *Cenerentola*'daki babayı ele alalım: Harika bir *basso buffo caricato* rolünde, kızlarından biri Prens'le evlendiğinde, insanların nasıl ona başvuracağını, mahkemedeki hizmeti için rüşvet teklif edeceğini ve kendisinin buna önce kurnaz bir temkinle ve daha sonra çok fazla istekle topa tutulmanın sahte çaresizliğiyle tepki vereceğini hayal eder. Arketipsel Rossini aryanın doruk noktası, bu eşsiz mutluluk anı; öznenin taleplerle bunaldığında, artık onlarla başa çıkamadığında gerçekleşen, Yaşam'ın aşırılığının tam olarak belirme anıdır. "Factotum" ariasının bu en yüksek noktasında, Figaro haykırır: "Ne kalabalık ama

/ beni talepleriyle topa tutan / - birbiri ardınca merhamet et / *uno per volta, per carita* / !" Bununla, öznenin kavrayamayacağı kadar fazla miktarda veriyle topa tutulduğu, Yüce'nin Kantçı deneyimine referans verir. Öyleyse mutluluk budur: Huzurlu bir tatmin hali değil ama bizden taleplerin alaycı bir çaresizlikle reddedilmesidir.

O halde başlangıç noktamıza geri dönelim, yalnızca kontrol edilmek ve manipüle edilmekle kalmayız, "mutlu" insanlar, gizli ve ikiyüzlü bir şekilde, kendi iyilikleri için manipüle edilmeyi de isterler. Hakikat ve mutluluk birlikte ilerlemez; hakikat acı verir, değişkenlik getirir, gündelik yaşamımızın sorunsuz akışını mahveder. Burada yönlendirilebilir olmayan bir alan olarak yapılanmış gerçekliğin etik dersi bulunur. Karşı karşıya kaldığımız başlıca seçim şudur: Mutlu bir şekilde manipüle mi edilmek isteriz yoksa kendimizi otantik yaratıcılığın risklerine, bu risklerin doğurduğu devamlı anksiyetelere bırakma cesaretini mi gösteririz? Ve bu etiğin nasıl herhangi bir "büyük Öteki" figürün desteğinin yokluğuna dayandığının fark edilmesi de son derece önemlidir. Eğer büyük Öteki yoksa, sabit bir referans noktası sağlayan daha yüksek bir fail yoksa, tutarlı tek etik seçimin hedonist mutluluk arayışı –bu dünyaya sadece olduğu gibi, kırılgan ve güvenilmez bir şekilde sahibiz, bu yüzden yakalayabildiğin tüm şansı yakala– olduğunun düşünülmüş olması gerekir. Ve görünen o ki, etik sorumluluğun herhangi bir ayrıcalığı, ivediliğini güvence altına alan aşkın bir referans noktasını çağrıştırmak zorundadır. Bununla beraber, daha yakından bakıldığında, en dünyevi halinde bile mutluluğun her zaman bir büyük Öteki figürüne dayandığı kısa sürede açıklığa kavuşur. Neden peki? G.K. Chesterton, Hıristiyanlık kasvetli bir suçluluk ve feragat düzeni dayatırken, eski pagan tavrın hayatın neşeli bir savunusu olduğu şeklindeki standart (yanlış) algı etrafında dolanır. Aksine pagan duruş çok daha melankoliktir: Zevkli bir yaşam öğütlediğinde bile, "devam ederken tadını çıkar çünkü sonunda her zaman ölüm ve çürüme var" modundadır.

Hıristiyanlığın mesajı ise, aksine, suçluluk ve feragatin yanıltıcı yüzeyinin altındaki sonsuz mutluluktur: "Hıristiyanlığın dış halkası, etik fedakârlıkların ve profesyonel rahiplerin katı bir koruyucusudur; fakat o insanlık dışı koruyucunun içinde eski insan hayatının çocuklar gibi dans ettiğini ve erkekler gibi şarap içtiğini göreceksiniz; çünkü Hıristiyanlık, pagan özgürlüğün tek çerçevesidir."[6]

Hıristiyanlık, (tutkular yaşamının pagan onaylamasına kıyasla) fedakârlığın ve dünyevi zevklerden feragatin dini olmaktan ziyade, bedelini ödemek zorunda kalmadan arzularımızı şımartmak, çürüme korkusu ve günün sonunda bizi bekleyen zayıflatıcı acı olmadan yaşamdan zevk almak için sinsice bir hile önerir. Bu doğrultuda sonuna kadar gidersek, İsa'nın fedakârlığının nihai işlevinin burada yattığı fikrini doğrulamak dahi mümkün olur: Arzularınızı şımartabilir ve zevk alabilirsiniz; Bunun bedelini ben üstlendim!

ABD'li burada bir istisna mıdır? ABD, Bağımsızlık Bildirgesinde, kendisini "mutluluk arayışı"nın ülkesi olarak tanımlar. Bu doğrudan mutluluk sözü anlamına gelmez; bir ABD vatandaşı olarak mutluluğumun kendisi değil mutluluk arayışı özgürlüğüm güvence altındadır ve bunu başarıp başaramayacağım bana bağlıdır. Bu, arzu boyutunu da oyuna dahil etmez mi? Hayır çünkü otantik arzu hiçbir zaman mutluluğun arzulanması değildir. "Mutluluğun arzulanması" kavramının kendisi menfurdur ve "hiçbir şeyin arzulanmaması, birinin arzusundan ödün verme arzusu" gibi bir şeye varır.

6. G.K. Chesterton, *Orthodoxy* (San Francisco: Ignatius Press, 1995), s. 139.

32
Assange'a Sadece Biz Yardım Edebiliriz!

Sonunda gerçekleşti; 11 Nisan 2019'da Julian Assange, Ekvador Elçiliği'nden çıkarıldı ve tutuklandı. Sürpriz olmadı: Pek çok işaret de bunu gösteriyordu. Bir ya da iki hafta önce, Wikileaks tutuklamayı öngörmüş ve Ekvador Dışişleri Bakanlığı bunu, şu anda bariz yalan olduğunu bildiğimiz şeylerle (Assange'ın ilticasının iptal edileceği yönünde hiçbir planın bulunmadığı) yanıtlamış, (Wikileaks'in Ekvador başkanının özel yaşamına dair fotoğraflar yayınladığı hakkında) daha fazla yalanla süslemişti (Assange bunu yapmakla ve böylece ilticasını tehlikeye atmakla neden ilgilensin ki?). Chelsea Manning'in (medya tarafından büyük ölçüde görmezden gelinen) son tutuklaması da bu oyunun bir parçasıydı. Başkan Obama

tarafından affedilmiş olmasına rağmen yeniden tutuklandı ve ABD onu, (şayet) ele geçirirse Assange'ı bekleyen kovuşturmanın bir parçası olarak, Wikileaks'le bağlantıları hakkında bilgi vermeye zorlamak için şimdi tecrit hücresinde tutuyor.

BK, (sadece onu Wikileaks'ten dolayı ABD'ye iade etmeyeceğini söylemek yerine) Assange'ı idam cezası alabileceği bir ülkeye iade etmeyeceğini söylediğinde, bir ipucu daha verilmiş oldu; bu, pratik olarak ABD'ye iade edilme olasılığını doğruladı. Bu yılın başlarında, Ekvadorlular ondan kötü kokusundan ve kirli kıyafetlerinden ötürü kurtulmak istiyorlar gibi doğrulanamaz söylentilerle beraber, hayal edilebilir en alçak seviyesine ulaşmış uzun ve yavaş ama iyi yönetilen karakter suikastı kampanyasından bahsetmeye gerek bile yok. Assange'a yönelik saldırıların ilk perdesinde eski arkadaşları ve ortakları, Wikileaks'in iyi başladığı ancak daha sonra Assange'ın siyasal önyargısı (Hillary karşıtı saplantısı, Rusya'yla şüpheli bağları...) nedeniyle bir açmaza sürüklendiği iddiasıyla kamuoyu önüne çıktılar. Bunu daha doğrudan kişisel karalamalar takip etti: Paranoyak ve kibirliydi, güce ve kontrole saplantılıydı. Sonrasında da doğrudan bedensel koku ve kir seviyesine ulaştık. Bu hikâyede kötü kokan tek şey, Assange'la herhangi bir dayanışmayı, "Tecavüzcülere destek yok" sloganı altında reddeden kimi ana akım feministlerdir. Şimdilerde 18 yeni vatana ihanet ve casusluk suçlaması isnat edilen savunmasız bir birey üzerindeki amansız ABD baskısına suç ortaklığını haklı çıkarmak için, (en hafif deyimiyle) son derece şüpheli bir suçlama kullanılıyor; bu *aynı zamanda* günümüz feminizm hallerinden de birisidir. Ve utanmaz davranışlar listesi de şöyle uzayıp gider: 19 Mayıs 2019'da medyanın bildirdiği üzere, "Wikileaks'e göre Julian Assange'ın Londra'daki Ekvador Elçiliği'nde yaşadığı zamanda kullandığı kişisel eşyaları, pazartesi ABD'li savcılara teslim edilecektir. İçinde hukuki belgeler, tıbbi kayıtlar ve elektronik teçhizatların da bulunduğu eşyalar için ABD'li savcıların 'kendilerine yardım etmeleri'ne izin vermek üzere, Ekvadorlu otoritelerin Londra'ya hareket

ettikleri iddia edildi."[1] Bundan daha yasadışı tiksindirici bir gasp eylemi hayal edilebilir mi?

Assange bir paranoyak mı? Devamlı yukarıdan ve aşağıdan dinleme cihazları yerleştirilen bir apartmanda yaşarken, gizli servislerin sürekli gözetiminin kurbanı olurken, kim paranoyak olmaz ki? Megaloman? (Artık eski) CIA şefi sizi tutuklamanın önceliği olduğunu söylese, bu hiç değilse birileri için "büyük" bir tehdit olduğunuz anlamına gelmez mi? Bir casusluk örgütünün başı gibi mi davranıyordu? Fakat Wikileaks *gerçekten* de bir casusluk örgütüdür; ancak halka hizmet eden, perde arkasında neler döndüğünden halkı haberdar eden bir casusluk örgütü.

Büyük medyamız Assange'ın Rusya'yla bağlantılarına ve ABD seçimlerine "müdahalesi"ne odaklanıyor; Manafort'la* buluştu mu buluşmadı mı? vb. İşte burada kirli siyasal oyunlarla karşı karşıyayız. Lâkin yalnızca "tali çelişki" oluşturan bu tartışmalara kapılmamalıyız; Wikileaks ABD ile Rusya ve Trump ile ABD düzeni (2016 başkanlık seçimlerindeki "Rusya bağlantısı") arasındaki savaşımda bir unsur olmaktan çok daha fazlasıdır. Buradaki "baş çelişki", dijital kontrolün yeni formlarına ve yaşamımızın düzenlenmesine, yaşamımız üzerinde bizim çoğunlukla farkında bile olmadığımız görünmez bir kontrol için giderek daha çok çabalayan, devlet kurumları (NSA) ve büyük şirketlerin (Google, vb) koalisyonuna karşı savaşımdır. Wikileaks'in gerçekten ilgili olduğu şey işte budur ve Assange'ın hataları hakkındaki tüm tartışmalar bu kilit noktayı perdelemeyi amaçlamaktadır.

Öyleyse şu büyük soruya geçelim: Neden şimdi? Bence tek bir ad her şeyi açıklıyor: Cambridge Analytica; Assange'ın tümüyle ne olduğunu ve neye karşı savaştığını, büyük özel şirketler ve devlet kurumları arasındaki bağlantının ifşasını gösteren ad. ABD seçimlerine Rus müdahalesinin ne büyük

1. Alıntı: https://www.theguardian.com/media/2019/may/19/us-prosecutors-julian-assange-wikileaks-ecuadorian-embassy.

* Paul Manafort, Trump'ın "evrakta sahtecilik" suçundan hüküm yiyen eski kampanya direktörü. (y.h.n.)

bir konu ve saplantı olduğunu anımsayın; şimdi biliyoruz ki halkı Trump'a doğru iteleyen (Assange'la birlikte) Rus hackerler değil ama siyasi gruplarla güçlerini birleştiren kendi veri işleme kurumlarımızmış. Bu, Rusya ve müttefiklerinin masum olduğu anlamına gelmez: Muhtemelen ABD'nin diğer ülkelerde yaptığı (sadece bu durumda demokrasiye yardım etmek denilir...) gibi sonuca aynı şekilde etkide bulunmaya çalışmışlardır. Lâkin bunun anlamı, demokrasimizi tahrip eden büyük kötü kurdun Kremlin'de olmadığıdır ve Assange'ın sürekli iddia ettiği şey de işte budur.

Peki bu büyük kötü kurt tam olarak nerede? Kontrol ve manipülasyonun bütün kapsamını kavramak için, özel şirketler ve siyasi partiler arasındaki bağlantının (Cambridge Analytica'daki durum budur) ötesine, Google ve Facebook gibi veri işleme şirketleri ile devlet güvenlik kurumlarının iç içe geçişine doğru ilerlemek gerekir.

Yeni bilişsel-askeri yapının en büyük başarısı, doğrudan ve açıktan baskının artık gerekli olmamasıdır: Bireyler kendilerini özgür ve yaşamlarının bağımsız failleri olarak hissetmeye devam ettikleri sürece, istenen yönde çok daha iyi kontrol edilir ve "itelenir"ler. Wikileaks'in bir başka kilit dersi de budur: Özgürlüksüzlüğümüz, özgürlüğümüzün esas aracı olarak deneyimlendiğinde en tehlikeli halindedir; her bireyin görüşlerini popüler kılabilmesini ve kendi iradesiyle sanal topluluklar kurabilmesini sağlayan kesintisiz iletişim akışından daha özgür ne olabilir ki? Toplumlarımızda isteğe bağlılık ve özgür seçim en yüksek değer katına yükseltildiğinden, toplumsal kontrol ve egemenlik artık öznenin özgürlüğünü ihlal eder şekilde ortaya çıkamaz: Özgür insanların kendi deneyimleri olarak ortaya çıkması (ve sürdürülmesi) gerekir. Webde kısıtlanmaksızın dolaşmaktan daha özgür ne olabilir? Bugünlerde "demokrasi gibi kokan faşizm" işte böyle işler.

Bu nedenle dijital ağı özel şirketler ve devlet iktidarının dışında tutmak, yani bütünüyle kamusal tartışmaya erişilebilir kılmak kesinlikle bir mecburiyettir.

Assange'ın neden susturulmak zorunda olduğunu artık görebiliyoruz. Cambridge Analytica skandalının patlamasının ardından, iktidardakilerin tüm çabası, bunu kimi özel şirket ve siyasi partilerin münferit bir "kötüye kullanma"sına indirgemek üzere harcandı; peki devletin kendisi, sözüm ona "derin devlet"in yarı görünmez aygıtları nerede? Cambridge Analytica "skandalı" üzerine kapsamlı haberler yapan *The Guardian*'ın Assange hakkında, onu bir megaloman ve adalet kaçkını olarak suçlayan iğrenç bir saldırı yayınlamasına şaşmamalı.[2] Buradaki ders açıktır: Cambridge Analytica ve Steve Bannon hakkında istediğiniz kadar yazın ancak Assange'ın dikkat çekmeye çalıştığı şeyi, şu anda bu "skandal"ı araştırması beklenen devlet aygıtlarının da bizzat bu sorunun bir parçası olduğunu, ihtiyatlı biçimde görmezden gelin.

Assange kendisini halkın casusu ve halk için casus olarak niteledi: O iktidardakiler için halka karşı casusluk yapmaz, halk için iktidardakilere karşı casusluk yapar. Bu nedenle ona şimdi gerçekten yardım edebilecek sadece biziz, halk. Yalnızca bizden gelen baskı ve seferberlik onun bu kötü durumunu hafifletebilir. Sovyet gizli servisinin yalnızca on yıllar alsa dahi hainleri cezalandırdığı değil, aynı zamanda düşman tarafından yakalandıklarında onları kurtarmak için inatla savaştığı da genellikle bilinir. Assange'ın arkasında bir devlet yok, sadece bizler, halk var; bu durumda hiç değilse Sovyet gizli servisinin yaptığını yapalım: Ne kadar uzun sürerse sürsün onun için savaşalım!

Wikileaks sadece bir başlangıçtı ve sloganımız Maocu bir slogan olmalı: "Yüz Wikileaks çiçek açsın." İktidardakilerin, dijital ortak alanlarımızı kontrol edenlerin Assange'a yönelen panik ve öfkesi, böylesi bir etkinliğin sinir uçlarına dokunduğunun kanıtıdır. Bu savaşta pek çok belden aşağı vuruş olacaktır; (Assange'a karşı Putin'in hizmetinde olduğuna

2. *The Guardian*'ın Assange olayını nasıl ele aldığına dair rapor için bkz. https://www.blacklistednews.com/article/69548/the-guardiansvilification-of-julian.html.

yönelik kampanya gibi) bizim taraf düşmanın eline oynamakla suçlanacak ancak buna alışmalı ve misliyle karşılık vermeyi öğrenmeliyiz, hepsini devirmek için kıyasıya bir tarafı diğerine düşürmeye oynamalıyız. Lenin ve Troçki de Almanlara ve/ya da Yahudi bankerlere çalışmakla suçlanmadı mı? Böylesi bir faaliyetin toplumlarımızın işleyişini bozacağı ve böylece milyonlarca hayatı tehdit edeceği korkusuna gelince: Protestoları yalıtmak ve kontrol altına almak için dijital şebekeyi seçerek kapatmaya hazır olanların iktidardakiler olduğunu unutmamak gerekir; kitlesel halk hoşnutsuzluğu patlak verdiğinde, ilk hamle her zaman internetin ve cep telefonlarının bağlantısının kesilmesidir. Bunun anlamı, "Assange"ın yalnızca başlangıç olan bir mücadelenin adı olduğu ve iktidardakilere ait öfkeli tepkilerin bizi şaşırtmaması gerektiğidir. Haziran 2019'ın ortasında BK İçişleri Bakanı Sajid Javid, Julian Assange'ın ABD'ye iade edilmesi için talebi imzaladı; BBC Radyo 4'ün 13 Haziran'daki *Today* programında, yaptığını şöyle açıkladı:

> [Assange] hakkıyla parmaklıkların arkasında. Yarınki mahkemeden önce ABD'den gelen bir iade talebi var; ben iade emrini dün imzaladım, onayladım ve yarın mahkemenin önünde olacak. [...] Nihayetinde bu, mahkemenin kararı ancak içişleri bakanının da büyük rolü var; adaletin yerine gelmesini her zaman görmek isterim ve elimizde meşru bir iade talebi vardı, onu bu yüzden imzaladım ancak son karar şimdi mahkemede.[3]

Bu gevelemekte olan kısa pasaj, ayrıntılı biçimde okunmaya değer: Hemen göze çarpan şey, karar verecek olanın mahkeme olacağı iddiasının üç kere tekrar edilmesidir (imzaladığı emir "yarın mahkemenin önünde olacak", "nihayetinde bu mahkemenin kararı", "son karar şimdi mahkemede") ve bu üçlü ısrar, burada bir şeylerin kusurlu olduğuna işaret etmektedir. Javid'in söylenmemiş esas öncülü tam da kararı mahkemenin *veremeyeceğidir*: Karar ("dün") çoktan alınmıştır, BK adalet

3. https://www.theguardian.com/media/2019/jun/13/julian-assange-sajid-javid-signs-us-extradition-order.

sistemi çoktan ABD'nin isteklerine riayet etmeyi kararlaştırmıştır ve burada mahkeme sadece bunu geriye dönük ("yarın") onaylamak için vardır. Başka bir deyişle, "adaletin yerine getirilmesini her zaman görmek" istediği iddiasının anlamı bu durumda, adaletin celse daha açılmadan önce çoktan yerine getirildiğidir; Assange'ın "hakkıyla parmaklıkların arkasında" olduğu ifadesini anlamanın tek yolu işte budur. Aynı zamanda, ABD'nin Assange'a yönelik son iade talebini sunması için son teslim tarihinden üç hafta önce meydana gelen bir başka tuhaf ve bariz şekilde yasadışı eylemi anlamanın da tek yoludur: Ekvadorlu otoriteler, ABD'li savcılara Assange'ın eşyaları için "kendilerine yardım etmeleri"ne (!) izin vermek üzere, Londra'ya hareket ettiler. Ne Assange'ın avukatlarının ne de BM görevlilerinin, "ABD otoriteleri tarafından talep edilen" mülkün yasadışı gaspı sırasında orada bulunmasına izin verildi. "Materyal Assange'ın iki el yazmasını, yanı sıra hukuki belgelerini, tıbbi kayıtlarını ve elektronik teçhizatlarını içermektedir. Eşyalarına el koyulması tıbbi ve hukuki mahremiyeti ve basının korunmasını koruyan yasaları ihlal etmektedir."[4] Assange'ın avukatlarından biri olan Garzón, bu el koymayı yerinde bir şekilde şöyle niteler:

> Kendisine koruma sağlayan bir ülkenin şimdi elindeki ayrıcalıklı konumu kullanarak, ona eziyet eden ülkeye eşyalarını teslim etmesi akıl alır gibi değil. Bu eşyalara hiçbir mahkeme kararı olmaksızın, siyasi sığınmacıların hakları korunmaksızın, delil zincirine saygı gösterilmeksizin el koyulacak. Ve bu durum, elçilikte yürütülmüş ve halihazırda hakkında şikâyette bulunulmuş olan yasadışı kayıt sistemi tarafından daha da kötüleştirilir. Assange'ın haklarının sistematik biçimde ihlali akılla bağdaşır sınırları aşıyor.[5]

Bu utanmaz davranışın yasadışı doğasını anlamanın tek yolu, yasadışı doğası eleştirel kamuoyuna başlı başına kilit bir mesaj olduğu için kasten bu kadar vahşi biçimde, hukuki has-

4. https://defend.wikileaks.org/category/news/#post-2562.
5. https://elpais.com/elpais/2019/05/13/inenglish/1557735550_ 398996.html.

sasiyetlere saygı göstermeden yapıldığıdır: "Bize bulaşmayın; eğer bulaşırsanız sizi acımasızca ezeriz." Öyleyse Assange'a yalnızca birkaç hafta hapis yatacağı için teslim olma önerisinde bulunan ve ABD'ye iade edilme ve ömür boyu hapis cezasıyla karşı karşıya kalma fikrini paranoyak megalomanisinin sonucundan başka bir şey değil diye görmezden gelen bütün o bilge yorumcular şimdi nerede? Assange'ın "Ekvador Elçiliği'nde çok fazla kaldığı"nı (gerçekten mi? Başka hangi seçeneği vardı? Nereye gidebilirdi?) düşünen tüm o alçak köşe yazarları nerede? Assange gibi bir tecavüzcünün dayanışmamıza değmeyeceğini iddia eden tüm o "feministler" şimdi nerede? En iğrenç tutum da Assange'ın ABD'ye değil İsveç'e iade edilmesi gerektiği iddiasıydı: Sanki kendisine yönelik İsveç'e iade edilmesini gerekçelendirmek için kullanılan suçlamalara derinlemesine itiraz edilmemiş, yani, bir kez daha, Assange'ın suçu, Javid'in iddiasında olduğu gibi, halihazırda kanıtlanmış gibi.

Kamusal alanımızın özgürlüğünü gerçekten umursayanlar (en azından) derhal iki şey yapmalılar. Birincisi, Assange, Manning ve Snowden, Çinli muhalif sanatçı (Assange onuruna Berlin'de bir halk protestosuna katılan) Ali Weiwei gibi övülmesi gereken otantik halk kahramanlarıdır. İkincisi, yeni Assangeların gelmesini yalnızca beklemekle kalmamalı, aynı zamanda etkin biçimde Arap ülkelerinde, Çin'de ve Rusya'da ortaya çıkmasını teşvik etmeliyiz. Liberallerimiz zaman zaman Assange gibi birine yukarıda listelenen otoriter ülkelerden birinde ne olacağını sorarlar. Artık yanıtı biliyoruz: Şu anda başına gelenlere yakın bir şey.

Ek

33
Avital Ronell Gerçekten Toksik mi?

Evet, bu gerçekten güçle ilgili!
NYU'nun feminist profesörü Avital Ronell aleyhine açılan davayla ilgili iki kısa metnime yönelik eleştirel tepkilerde geçen ana motif, akademideki güç oyununu görmezden geldiğim (ya da anlamadığım) şeklinde: Profesörlerin, özellikle de tez danışmanlarının öğrencileri ve asistanları üzerinde kullandığı güç; tüm kariyerlerini ve iş olanaklarını yapabilme ya da yıkabilme gücü. Mesele bu mu? Güç kullanımını görmezden gelmek bir yana, sadece bu örnekte nasıl işlediğine daha yakından bakılması gerektiğini düşünüyorum.

Avital, suçlayanıyla eksantrik bir arkadaşlık ilişkisine girerek, elbette ki vahim bir hata yapmıştır; bir hata ancak

kendisiyle duygudaşlık kuran birinin de söylediği gibi bir suç değil. Yanlış olan böylesi bir ilişki değil ama bunun bir öğrenci ve danışmanı arasında geçmesiydi ve bu eleştirmenlerinin gözünde kesin bir yargıya varmak için yeterlidir: Avital, öğrencisini istismar etmek ve aşağılamak için amansız bir güç kullanmıştır. Bana göre sorunların başladığı yer işte burası. Kurumsal açıdan Avital, öğrencisi üzerinde güç kullanan üstüydü. Avital, medyada, kadrolu iş dağıtma, kariyer mahvetme ya da yaratma gücüne sahip akademik bir megastar olarak resmediliyor. Bu benim bildiğim Avital değil. Benim bildiğim, NYU'da pek çok düşmanı olduğu (hatta birileri beni de ona karşı askere almaya çalışmıştı), dersinde Afrikalı bir öğrencinin Hölderlin'in "güzel kahverengi kadınlar"dan, vb bahseden bir şiirini yorumladığı için onu ırkçılıkla suçladığıdır. Evet, söyledikleri gibi "cadaloz" olabilir ama aynı zamanda çok ilgili ve yardımsever de olabilir. Bunu görmek için önce Avital'dan ona ve ondan Avital'a mektupları, mümkün olduğu ölçüde okumak gerek. Bunlardan çıkan Avital figürü, talepkâr, zorba, kontrolcü, keskin zekâlı, ayrıntıcı, ferasetli ama aynı zamanda şefkatli, yardımı dokunan ve hepsinden çok, oldukça güvensiz, samimi anlamları olmadığının bilincinde olsa da neredeyse çaresizce resmi sözlere ("bunu kastetmemiş olsan bile sadece kastetmiş gibi yap.." tarzında) bağlı kalan biri. Kesinlikle gücünden sadistçe zevk alan bir kontrol ustası değil. Suçlayanına gelince, Avital'a attığı mesajlarda mevcut olan her şey okunmalı, özellikle de başkalarına mesajlarında Avital'a yönelik şikâyette bulunduğu zamandan itibaren. "Sensiz nasıl hayatta kalırdım bilemiyorum. Sen en iyisisin, neşem, mucizem. Sana sonsuz aşk, öpücük ve bağlılık gönderiyorum, senin -n." "Tatlı Sevgilim, bu gece seni gördüğüm ve beraber vakit geçirdiğim için çok mutlu oldum. Öyle büyülü ve önemliydi ki, pek çok açıdan can alıcıydı. Paylaştığımız yakınlık, Berlin'deki zamanımıza görkemli bir ahenk kattı. Bu birliktelik, mutlak ve saf sevgi anları için teşekkür ederim sana!.. Sonsuza kadar, -n." "En

değerli nimetim olduğun için teşekkür ederim sana. Aşkla, senin - n." "Sevgilim, bu doğu gezisi boyunca senden hiç haber alamadım... Lütfen iyi olduğunu bilmem için bana iki satır yaz, senin için endişeleniyorum... kucaklıyorum, -n." Dahası, annesi Avital'i kız kardeşinin İsrail'deki düğününe davet etmiştir. Ayrıca, tezinin teşekkür kısmını da okuyabiliriz: "Avital'in öğreticiliği, dikkatli okuması, duyarlı desteği... ve aralıksız tüm kaprislerimi dinlediği için teşekkür ederim."

Bunlar bir güç figürü tarafından terörize edilen savunmasız bir öğrencinin sözcükleri ve davranışları mı? Avital'ın eksantrikliğine gelince, bunun hakkındaki söylentilerin herkesin malumu olduğunu eklemeliyim; onu danışmanı olarak seçmeye karar vermiş birinin bunları duymamış olmasının yalnızca imkânsız olduğunu düşünüyorum. Bu durumda, bence suçlayanın sözleri ve davranışları, daha çok merhametsizce fırsatı yakalayan ve kariyerini ilerletiyor göründüğü sürece bu oyunu oynayan ve kendisini bekleyen kadrolu bir iş olmadığı ortaya çıktığında ondan olabildiğince çabuk kurtulmaya çalışan (e-postalarının ne kadar sık, yazdıklarını yeniden gözden geçirme ve düzenleme isteği içerdiğine dikkat edin!) ve böylece danışmanına düşman olan bir adamın sözleri ve davranışlarıdır. ABD'de bir profesörün danışmanlık yaptığı kişilerin başarılı olması, akademik oyunun bir parçasıdır; bu başarı profesörün itibarına katkıda bulunur ve Avital kesinlikle suçlayanının metinlerinin yayımlanmasına, doktorasını rekor sürede almasına, üç prestijli doktora-sonrası pozisyon kazanmasına yardım etmiştir. Öyleyse evet, Avital ve suçlayanın davası, neredeyse kendisini yok eden bir ilişkiye girmiş bir profesör ile durumu acımasızca kullanan ve *Avital üzerinde güç iddiasını* bırakan öğrencisiyle ilgili bir güç vakasıdır.

Avital ve suçlayanı arasındaki ilişki, ABD akademisinde gücün nasıl işlediğine dair son derece atipik bir örnektir. Öğrencilerini cinsel ve profesyonel açıdan kıyasıya istismar eden tipik kendine güvenen profesörden ziyade, karmaşık eksantrik bir vakadır. Geniş medyada bu denli dikkat çekme-

sinin nedenlerinden biri de bu sanırım: Akademide gücün kötüye kullanılmasına örnek bir durum olarak büyüleyici bir eksantriklik sunmakta ve böylece geniş çapta yaygın olan "normal" güç suiistimalini gizlemektedir.

Ronell davasıyla ilgili son iki genel açıklama

Avital Ronell davasıyla ilgili metinlerime verilen eleştirel tepkilerde yinelenen iki motif var. İçinde olduğumuz keşmekeşin birer göstergesi olduklarından kısa bir yorumu hak ediyorlar.

Birincisi; iddia, bir cinsel taciz durumunda maddi bir kanıt ya da üçüncü şahıs bir tanık yoksa, yani bir söze karşı bir başkası varsa, mağdura inanılması gerektiğidir; eğer mağdur fiilin taciz olduğunu iddia ediyorsa, failin maksadından bağımsız şekilde, tacizdir. Bu iddiayı ciddiye almak için elbette ki iyi gerekçeler vardır: Mağdur yapısal olarak zayıf konumdadır ve hâkim ideoloji bize "histerik" kadınların suçlamalarını çok fazla ciddiye almamamız gerektiği önyargısını dayatır. Bununla beraber, kendini mağdur iddia edenlerin de yalan söyleyebileceği ve manipüle edebileceği şeklindeki bariz gerekçe dışında da iyi karşı gerekçeler vardır. Paradoks şu ki, kimi bakımlardan mağdurluğun en acımasız örneği, mağdurun bir mağdur olduğunun bile farkında olmadığı, kendisine verilen ast rolle o denli özdeşleşmesidir. Uç bir örnek; cemaatine tam bir kabulün sembolü olacağı için kliterodektomisini* dört gözle bekleyen bir kadın, kimi bakımlardan buna direnen bir kadından daha mağdur değil midir? Bir kadının ilişkisi devam ederken bir erkekle ilişkisinde sorunlu bir şey görmediği ancak feminist farkındalık kazandığında (bazen yıllar sonra) protesto etmeye ve beyan etmeye başladığı vakaları oldukça sık görmemize şaşmamalı.

İkinci ve –en azından benim açımdan– en üzücü motif, (bu durumda suçlayanın) bir davranışı(nı) sorunsuz göstermek için kullanılan, kariyere gönderme yapmaktır. Suçlayanı tanı-

* Klitorisin kesilmesi işlemi. (y.h.n.)

mıyorum, onunla hiç karşılaşmadım ve herkese açık epostaları dışında yazdığı hiçbir şeyi okumadım. Demek istediğim şu: Söylediği her şeyin doğru olduğunu farz edelim; Avital'den baskı görmüş ve bıkmış vb. Peki neden tüm mesajlarına yanıt vermiş ve hatta kimi zaman duygusal tonlarını yükseltmiş? Tekrarladığı yanıt, kariyerine gönderme yaparak, güya kendi kendine ilerlediği.

Bu kariyer haklılığı gerçekten bu kadar tartışmasız mı? Bu noktada, tahmin edildiği üzere, ABD akademisinde gücün nasıl işlediğini anlamamakla suçlanıyorum. Hiçbir şey bundan daha az doğru olamaz: Mezun olduktan sonra, 1970'lerden itibaren yıllarca işsiz kaldım (evet, Marksist *olmadığım* için); "sorunlu" tutumlarım (siyaseten doğruculuğun eleştirisi, vb) nedeniyle, yakın zamana kadar ABD akademisinden ve medyadan hemen hemen sürgün edildiğimde de tüm kılıkları altında gücün nasıl işlediğini gözlemleyebiliyordum. İnsanlardan kahraman olmalarını beklemiyorum; sadece ihlal edilmemesi gereken hem profesyonel (teorik uğraşısına ihanet etmek, yani varsa eğer) hem de özel (suçlayanın yaptığı gibi iğrenç bulduğu birine tutkulu aşk epostaları yazmak) kesin sınırların olduğunu düşünüyorum.

Burada ABD akademisindeki deneyimlerime dayanarak, genel bir gözlem yaptığımı vurgulamak isterim. Yirmi yıl önce, Lacancıların hâkim patriarkanın ideologları olduğunu (Lacan'da Babanın Adı'nın rolü, vb) iddia ederken, cinsiyet çalışmaları teorisyenlerinin marjinal ve yıkıcı olduğunu savunan, tanınmış bir cinsiyet çalışmaları teorisyeniyle (halka açık değil şahsi) bir diyaloğum olmuştu. Akademide büyük güce sahip pek çok cinsiyet çalışmaları teorisyenine karşılık, ona güçlü bir akademik pozisyona sahip tek bir Lacancı teorisyenin ismini vermesi için meydan okumuştum ve bana verdiği tek isim Drucilla Cornell'di. Şaşırıp kısa süre önce New York'ta bir kolokyumunda bulunduğumu ve sunumunun Lacan'ın sert Derridacı bir eleştirisi olduğunu belirttim. Cinsiyet çalışmaları teorisyeninin hızlıca şu yanıtı vermesiyle

daha da şaşırdım: "Bir Lacancı ama kariyeri için bunu yapmak zorunda." Beni iki şey rahatsız etti. İlki, ilgili kişinin kendisini anti-Lacancı ilan etmesine (ve Lacan'ı tutarlı biçimde yazılarında eleştirmesine) rağmen, muhatabımın yalnızca Lacancıların akademide güçlü oldukları yanıtını yapıştırmak için kimin Lacancı olduğuna karar verdiği bir gücü nasıl üstlendiğiydi (ve bir yanlış anlaşılmadan kaçınırsak, bu yaklaşımın yalnızca dürüst bir Derridacı olan Cornell'in kendisiyle hiçbir ilgisi yoktur); ikincisi, etik kaygılar olmadan bir kariyere işaret etmenin nasıl mümkün olduğuydu; "bunu kariyeri için yapmak zorundaydı"dan sanki çok açık bir şeymiş gibi, hiçbir utanma olmaksızın bahsedilmişti. (Üstelik bu argüman ABD akademisine tuhaf bir ışık tutar: "Ana akım ataerkil" Lacancıların, Cornell kadar güçlü birinin durumunda bile, kariyerlerini artırmak için "marjinal" yapısökümcü gibi davranmaları gerektiğini ima eder.)

Ve tesadüfen, son haftalarda, bir düzineden fazla dost ve "dost" tutumuma sempati duysalar da Avital davasıyla ilgili mesajlarımdan dolayı kariyerimin kötüye gideceği konusunda beni uyardı. Cehennemde yansınlar!

34
Neyin?.. Semptomu Olarak Jordan Peterson

Hakikat eşliğinde yalan söyleme sanatı

Jordan Peterson'ın geniş çaplı popülerliği, liberal-muhafazakâr "sessiz çoğunluk"un sesini sonunda bulduğunun bir kanıtıdır. Eski LGBT+ karşıtı star Milo Yiannopoulos'a kıyasla avantajları ortada. Yiannopoulos esprili, çenebaz, şakalarla ve alaylarla doluydu ve uluorta geydi; pek çok özelliğiyle, saldırdığı kültürün bir temsilini fazlasıyla andırıyordu. Peterson onun tam tersidir. Toplumlarımızın liberal temellerine yönelik tehdide karşı, sağduyuyu ve (görünüşte) soğukkanlı bilimsel akıl yürütmeyi sert bir öfkeyle birleştirir; tavrı "Yeter artık! Daha fazla dayanamıyorum!" şeklindedir.

Peterson'ın siyaseten doğrucu dogmalara karşı soğukkanlı gerçekler savunusundaki çatlakları ayırt etmek kolay. Başlıca kurgusu, radikal solcu komplodur: Komünizmin ekonomik bir sistem olarak çöküşü ve gelişmiş Batı'da bir devrimin olmaması sonrası, Marksistler kültür ve ahlak alanına yönelmeyi kararlaştırdılar ve böylece "kültürel Marksizm" doğdu. Hedefi, toplumlarımızın ahlaki omurgasını zayıflatmak ve böylece özgürlüklerimizin nihai çöküşünü gerçekleştirmektir. Bu türden kolay bir eleştiri, ayrıca, şu zor sorunun da önüne geçer: Böyle tuhaf bir "teori" nasıl olur da bu kadar geniş yankı bulabilir? Daha karmaşık bir yaklaşıma ihtiyaç var.

Jacques Lacan, kıskanç bir kocanın eşiyle ilgili (başka adamlarla düşüp kalkıyor) iddialarının tümü doğru olsa bile, yine de kıskançlığının patolojik olduğunu yazmıştı: Patolojik unsur, kocanın onurunu ve hatta kimliğini korumasının tek yolu olarak kıskançlığa duyduğu ihtiyaçtır. Aynı anlayışla, Nazilerin Yahudiler hakkındaki tüm iddiaları (Almanları sömürdüler, Alman kızlarını baştan çıkardılar...) doğru olsa bile –ki şüphesiz doğru değildir–, antisemitizmleri yine de patolojik bir fenomen olacaktı (oldu) çünkü Nazilerin ideolojik pozisyonlarını korumak için antisemitizme neden ihtiyaç duyduklarına dair asıl nedeni bastırıyordu. Toplumun Nazi tasavvuru, uyumlu işbirliğinin organik bir Bütünlük'üdür, dolayısıyla bölünmeleri ve antagonizmaları açıklamak için davetsiz bir misafir gerekmektedir.

Aynısı bugün göçmen karşıtı popülistlerin mülteci "sorunu"yla başa çıkma biçimleri için de geçerlidir: Soruna bir korku atmosferiyle, Avrupa'nın İslamileştirilmesine karşı gelmekte olan mücadeleyle yaklaşırlar ve bir dizi belirgin absürtlüğe batarlar. Onlar açısından terörden kaçan mülteciler, kaçtıkları teröristlerden farklı değildir; mülteciler arasında da teröristler, tecavüzcüler, suçlular, vb olmasına karşın, büyük çoğunluğu daha iyi bir yaşam arayan çaresiz insanların oluşturduğu şeklindeki bariz gerçeğe kayıtsız kalırlar. Bugünün küresel kapitalizmine içkin sorunların nedeni, dışarıdan davetsiz

bir misafire yansıtılır. Basit bir yanlışlığa indirgenemeyecek "sahte haberler"e rastlarız; eğer gerçekleri(n) (kimilerini) (en azından kısmen) doğru olarak verirlerse, bunlar çok daha tehlikeli bir biçimde "sahte" olurlar. Göçmen karşıtı ırkçılık ve cinsiyetçilik, yalan söylediği için tehlikeli değildir; Yalan, (kısmen) olgusal hakikat formunda sunulduğunda, onlar işte o zaman en tehlikeli halindedir.

Alternatif-sağ'ın kültürel Marksizm saplantısı, kültürel Marksist komplonun etkileri olarak eleştirdikleri fenomenlerin (ahlaki bozulma, cinsel serbestlik, tüketici hedonizm, vb), bizzat geç dönem kapitalizmin içkin dinamiklerinin sonuçları olduğu gerçeğiyle yüzleşmeyi reddettiğini gösterir. Daniel Bell, *The Cultural Contradictions of Capitalism*'de (1976), modern kapitalizmin kontrolsüz itkisinin nasıl kapitalizme bizzat yol gösteren orijinal Protestan etiğinin ahlaki temellerini zayıflattığını anlatır. Daha sonraki bir sonsözde Bell, 21. yüzyılın yaklaşımları olarak yüzleştiğimiz önemli kültürel fay hatlarını ortaya çıkararak, Soğuk Savaş'ın sona erişinden postmodernizmin yükselişine ve çöküşüne kadar, çağdaş Batı toplumunu destekleyen bir perspektif önerir. Kapitalist yeniden üretimin kilit bir bileşeni olarak kültüre yönelik dönüşüm ve beraberinde gelen kültürel yaşamın bizzat metalaştırılması, sermayenin genişletilmiş yeniden üretimini sağlar. (Sanat bienallerinin bugünkü tırmanışını bir düşünün; Venedik, Kassel; kendilerini çoğunlukla küresel kapitalizme ve onun her şeyi metalaştırmasına karşı direnişin bir formu olarak takdim etseler de örgütlenme biçimlerinde, kapitalist kendini yeniden üretme uğrağı olarak sanatın son formudurlar.) "Kültürel Marksizm" terimi böylece antisemitizmdeki "Yahudi komplosu"yla aynı yapısal rolü oynar: Sosyoekonomik yaşamımızın içkin antagonizmalarını dışsal bir nedene yansıtır (ya da daha ziyade aktarır): Muhafazakâr alternatif-sağcıların hayıflandıkları şey, yaşamımızın etik açıdan bozulmasının (feminizm, patriarkaya yönelik saldırılar, siyaseten doğruculuk, vb) dışsal bir nedeni olması

gerektiğidir; kendi toplumlarımızın antagonizmalarından ve gerilimlerinden kaynaklanamazlar.

Liberal toplumlarımızın sorunları için kimi davetsiz misafirleri suçlamadan önce, 20. yüzyılın asıl şokunun I. Dünya Savaşı olduğunu her zaman akılda tutmalıyız; faşizmden Stalinizm'e, takip eden tüm dehşet ondan kaynaklanmıştır. Bu savaş iki nedenden ötürü bu kadar büyük bir şoktu. Birincisi, Avrupa'nın yarım yüzyıldan fazla kesintisiz ilerleyişinden (büyük savaşların yokluğu, yaşam standartlarının ve insan haklarının yükselişi...) sonra patlak vermişti. Onu kışkırtan hiçbir yabancı fail yoktu, Avrupa'nın içindeki içkin gerilimlerin saf bir ürünüydü. İkincisi, bir şoktu ama beklenmeyen bir şok değildi; zira savaş beklentisi, en azından yirmi yıl öncesine kadar bir tür halk saplantısıydı. Buradaki esas nokta, kesinlikle, gerçekten yaşanamayacağı algısını yaratan bu aralıksız konuşmalardı; eğer hakkında yeterince konuşursak, meydana gelemez. Patlak verdiğinde büyük bir sürpriz olması da işte bu nedenledir.

Ne yazık ki göçmen karşıtı popülizme karşı liberal-solcu tepki, çoğunlukla karşıtlarının davranma biçiminden daha iyi değildir. Popülizm ve siyaseten doğruculuk (liberal-solcu SD), klasik histeri ve saplantılı nevroz ayrımını takip eden iki tamamlayıcı yalan formu uygularlar: Bir histerik, hakikati bir yalan kılığında (söylediği harfi harfine doğru değildir ama yalanı yanlış bir form içinde otantik bir sorunu ifade eder) söylerken, saplantılı nevrotiğin iddia ettiği harfi harfine doğrudur ancak bu, bir yalana hizmet eden bir hakikattir. Popülistler ve SD liberaller her iki stratejiye de başvururlar. Birincisi, her ikisi de popülistlerin Dava'larının yüksek Hakikat'i diye algıladıkları şeye hizmet ettiği sürece, olgusal yalanlara başvururlar. Köktendinciler, "İsa için yalan söyleme"yi desteklerler; örneğin korkunç kürtaj suçunu önlemek için fetüsün yaşamı ve kürtajın tıbbi tehlikeleri hakkında sahte bilimsel "hakikatler" yaymak; emzirmeyi desteklemek için emzirmemenin göğüs kanserine neden olduğunu, vb

bilimsel bir gerçek gibi sunmak mubahtır. Alışıldık göçmen karşıtı popülistler, mültecilerin yaşam tarzımıza bir tehdit oluşturduklarına dair kendi "içgörü"lerine inandırıcılık kazandırmak için utanmazca mültecilere dair tecavüz ve diğer suçlarla ilgili doğrulanamaz hikâyeleri dolaşıma sokarlar. Çok sık şekilde SD liberaller de benzer şekilde ilerlerler: Mültecilerin ve Avrupalıların "yaşam tarzları" arasındaki gerçek farkları sessizce geçiştirirler; çünkü onlardan bahsetmek Avrupa-merkezciliği destekliyormuş gibi gözükebilir. BK'da, 2014'te polisin binden fazla yoksul Beyaz kızın sistematik biçimde Pakistanlı gençlerden oluşan bir çete tarafından istismara ve tecavüze uğradığının ortaya çıkarıldığı, Rotherham davasını anımsayın; veriler İslamofobiya'yı tetiklemesin diye görmezden gelinmiş ya da önemsiz gösterilmişti.

Aksi strateji –hakikat kılığında yalan söyleme– de her iki kutupta yaygın biçimde kullanılır. Göçmen karşıtı popülistler sadece olgusal yalanlar yaymayıp aynı zamanda ırkçı yalanlarına gerçeklik aurası katmak için kurnazca olgusal hakikatin kesitlerini kullanırlarken, SD partizanları da yalanla hakikati harmanlarlar. Irkçılık ve cinsiyetçiliğe karşı savaşlarında, çoğunlukla en önemli olguları alıntılar ancak onlara çoğunlukla belirsiz bir yorum katarlar. Popülist protestolar dış düşmana otantik öfkeyle kaybetme hissinin yerini değiştirirken, SD Sol doğru görüşlerini (cinsiyetçiliğin ve ırkçılığın dilde tespit edilmesi, vb) kendi ahlaki üstünlüğünü yeniden tesis etmek için kullanır ve böylece hakiki toplumsal-ekonomik değişimi önler.

Ve Peterson'ın liberal projenin kendi içsel antagonizmalarını ve tutarsızlıklarını görmezden gelmesine rağmen (ya da belki bundan ötürü), patlamalarının son derece etkili olması bu yüzdendir. İfade özgürlüğünden dolayı ırkçı ve cinsiyetçi şakalara göz yummaya hazır liberaller ile böylesi şakalar mağdurların özgürlükleri ve onurları önünde bir engel oluşturduğundan, onları sansürlemek isteyen SD düzenleyicileri arasındaki gerilim liberal projeye içkindir ve otantik sol ile

hiçbir ilgisi yoktur. Peterson, SD'nin saplantılı düzenleme evreninde, pek çoğumuzun bir şekilde yanlış gittiğini hissettiği şeylere dikkat çeker; onun sorunu yalanlara başvurması değil, yalanlarını ayakta tutan kısmi hakikatlere başvurmasıdır. Eğer sol kendi projesinde bu sınırlara işaret edemezse, kaybedilmiş bir savaşta savaşıyor olur.

Eleştirmenlerime bir yanıt

Jordan Peterson üzerine yorumuma dair sayısız eleştiriye yanıt olarak yalnızca birkaç not. Eserinde iki düzey görüyorum. İlk olarak, liberal analiz ve özgürlüklerimize nasıl tehdit oluşturduklarıyla ilgili olarak, SD'nin, LGBT+'nin, vb eleştirisi var ve her ne kadar içlerinde hemfikir olmadığım şeyler bulunsa da bunlarda kimi dişe dokunur gözlemler görüyorum. Farkımız şu ki, SD'nin pek çok tutumuna ve siyasi pratiğine, kimlik siyasetine ve LGBT+'ye eleştirel olmakla beraber, ben onlarda her şeye karşın son derece gerçek ve ivedi sorunların çoğunlukla yetersiz ve çarpıtılmış ifadelerini görüyorum. (Beni eleştiren birinin iddia ettiği gibi) *Grinin Elli Tonu'na* (*Fifty Shades of Grey*), hükmedilmekten zevk alan bir kadının hikâyesine işaret edilerek kadının ezilmişliği hakkındaki iddialar görmezden gelinemez; transseksüel insanların çektikleri acılar tamamen gerçektir, vb. Cinsiyetçi ve ırkçı baskının gelişmiş liberal bir toplumda işleme biçimi, dolaysız amansız formundan daha rafinedir (ama daha az etkili değildir) ve en tehlikeli hata, kadınların ast konumlarını onların özgür seçimlerine atfetmektir.

Fakat benim sorunlu bulduğum şey, Peterson'ın SD'yi (ve diğer hedeflerini) kültürel Marksizmin (Frankfurt Okulu'nu, "Fransız" postyapısalcı yapıbozumculuğu, kimlik siyasetini, cinsiyet ve queer teorilerini, vb içine alan bir blok) aşırı gelişkin bir hali olarak yorumlama biçimidir. Kültürel Marksizmin Marksist (ya da komünist) stratejinin planlı bir dönüşümünün sonucu olduğunu kastettiği görülür: Komünizmin (devrimin gelişmiş Batı dünyasına ulaşmasını boşuna bekleyerek) liberal

kapitalizmle olan ekonomik savaşını kaybetmesinin ardından, liderleri kültürel mücadeleler alanına (cinsellik, feminizm, ırkçılık, din...) yönelmeyi, sistematik olarak özgürlüklerimizin kültürel temellerini ve değerlerini zayıflatmayı kararlaştırdılar. Bu yeni yaklaşım, son yıllarda, umulmadık şekilde etkili olduğunu kanıtladı: Bugün toplumlarımız kendisini yıkan bir suçluluk duygusuna yakalandı ve kendi pozitif mirasını savunamayacak durumdadır.

Bu düşünce çizgisi ve liberalizm arasında zorunlu bir bağlantı göremiyorum; kimi gizli komünist merkezler tarafından manipüle edilen ve Batı özgürlüklerini yok etmeyi amaçlayan "kültürel Marksizm" kavramı, saf bir alternatif-sağ komplo teorisidir (ve özgürlüklerimizin liberal savunusunun bir parçası olarak harekete geçirilmesi gerçeği de liberal projenin içkin zayıflığı hakkında bir şeyler söylemektedir.) İlk olarak, birleşik bir kültürel Marksizm bloğu bulunmaz; Frankfurt Okulu'nun bugünkü kimi temsilcileri, "Fransız düşüncesi"nin en saldırgan eleştirmenleri arasındadır, pek çok kültürel Marksist kimlik siyasetine karşı fazlasıyla eleştireldir, vb. İkincisi, sosyalist ülkelerde Frankfurt Okulu'na ya da "Fransız düşüncesi"ne herhangi bir pozitif referans yasaktı, (gençliğimden anımsadığım kadarıyla) otoriteler buralarda, analitik Anglosakson düşüncesine çok daha açıklardı, dolayısıyla hem klasik Marksizmin hem de onun "kültürel" biçiminin bir şekilde aynı merkez fail tarafından kontrol edildiğini iddia etmek, son derece şüpheli bir mefhum olan, ipleri gizlice çeken arkadaki Kuklacı'ya yaslanmak zorundadır. Son olarak, yasallaştıran, yasaklayan ve düzenleyen tuhaf bir iradeyi göstermekte olan siyaseten doğruculuğun ve kimi transseksüel eğilimlerin sözüm ona "totaliter" aşırılıklarını kabul etmekle (ve kitaplarımda analiz etmekle) birlikte, bu eğilimde "radikal sol"un herhangi bir izini değil, aksine, özgürlüğü koruma ve güvence altına alma çabasında yanlış yola sapmış bir liberalizm örneğini görüyorum. Liberalizm her zaman antagonizmalar ve gerilimlerle dolu olan tutarsız bir proje olmuştur.

Eğer paranoyakça spekülasyonlara girecek olsaydım, (ihlal edildiğinde yasal önlemlerle beraber, farklı cinsel kimliklerin zorunlu adlandırması gibi) saplantılı siyaseten doğrucu düzenlemelerin daha ziyade herhangi bir gerçek radikal sol hareketi yok etmek için bir sol-liberal komplo olduğunu söyleme meylinde olurdum; kimi (kendilerini destekleyen büyük şirket patronlarıyla hiçbir sorunları olmayan) LGBT+ ve feminist çevrelerin Bernie Sanders'a karşı düşmanlıklarını anımsamak yeterlidir. SD ve MeToo'nun "kültürel" odak noktası, basit bir şekilde ifade edilirse, gerçek ekonomik ve siyasi sorunlarla yüzleşmekten, yani kadının ezilmişliğini ve ırkçılığı sosyoekonomik bağlamında konumlandırmaktan kaçınmanın umutsuz bir çabasıdır; kaldı ki bir kimse bu sorunlardan bahsettiği anda, kaba "sınıf indirgemeciliği"yle suçlanır. Walter Benn Michaels ve başkaları bunun üzerine kapsamlı biçimde yazdılar ve Avrupa'da Robert Pfaller, SD'nin tepeden bakan duruşunu eleştiren kitaplar yazdı ve "Adults for Adults" hareketini başlattı. Liberaller, SD, kimlik siyaseti ve MeToo'nun giderek büyüyen bir radikal sol eleştirisinin başladığını kaydetmek zorunda kalacaklar.

Peterson'la tartışmama son bir not

İki büyük rakip olarak tanıtılan Peterson ve benim, her ikimizin de nasıl resmi akademik topluluk tarafından marjinalleştirildiğimiz ironisini, tartışmamız dolayısıyla fark etmek mecburiyetinde kaldım. Eğer doğru anladıysam, bu yüzyılın düellosunda beni neo-muhafazakârlara karşı sol-liberal çizgiyi savunan kişi olarak düşünmüşler. Gerçekten mi? Bana yönelik saldırıların büyük kısmı tam da sol liberallerden (Chomsky, LGBT+ ideolojisine dair eleştirime karşı itirazlar) gelir ve eminim ki bu alanda öne çıkan figürlere onları temsil etmeye uygun olup olmadığım sorulsa, hâlâ yaşıyor olsalar bile mezarlarında ters dönerler. Tartışma üzerine pek çok yorumun, Peterson'ın ve benim konumumun gerçekte pek de farklı olmadığına işaret etmesi tipik bir durumdur; bu,

onların bakış açısından ikimiz arasındaki farkın görülememesi ve benim de Peterson kadar şüpheli olduğum anlamında tam olarak doğrudur. Bu nedenle buradaki tartışmanın görevini, hiç değilse aramızdaki farkı açıklığa kavuşturmak olarak görüyorum.

Peterson ve benim aynı fikirdeymişiz gibi göründüğü bir noktadan başlayayım: Mutluluğu yaşamımızın hedefi olarak sorunsallaştırmak. Peki ya mutlu olma şansına sahip olmak için onu yaşamımızın doğrudan hedefi olarak koymamamız gerekiyorsa? Mutluluk eğer gerekli bir yan ürünse? Evet, özgürlüğe ve onura sahip bir insan yaşamı (onu ne kadar ruhanileştirsek de) yalnızca mutluluk arayışından ya da içsel potansiyelleri gerçekleştirme çabasından oluşmaz; salt zevkli bir hayatta kalma mücadelesi dışında anlamlı bir Neden bulmalıyız. (Burada, Kierkegaard tarafından ayrıntılandırılan, dahi ve havari arasındaki ayrım uygulanabilir: Dahi içsel yaratıcılığı ifade ederken, havari aşkın bir mesajın taşıyıcısıdır.) Bununla birlikte, buraya iki vasıf daha eklenmelidir.

Birincisi, modern çağda yaşadığımızdan ki, bize misyon ya da görev bahşeden sorgulanamaz bir otoriteye öylece işaret edemeyiz. Modernite, evet bu sorumluluğu taşımalıyız ancak asıl sorumluluk özgürlüğün kendisidir, sorumluluklarımızdan sorumluyuz, anlamına gelir; vazifemizi yapmamak için ucuz bahaneler üretmemize izin verilmediği gibi, görevin kendisi de bir bahane olmamalıdır (örneğin, vazifemi yaparken birinin incineceğini bilsem de asla, "Üzgünüm, bunu yapmak zorundayım, bu benim vazifem" dememeliyim). Yani, evet, yaşamımıza anlam veren bir hikâyeye ihtiyacımız vardır ancak bu yine de bizim hikâyemiz olarak kalır: Ondan sorumluyuz; hikâyemiz, nihai anlamsızlığın arka planına karşı ortaya çıkar.

İkincisi, evet, sorumluluğumuzu taşımalıyız, beraberinde gelen acıyı göğüslemeliyiz. Fakat burada bir tehlike, örtük bir tersinme yatar: Acılarına âşık olma; acılarının, senin etik değerinin ya da otantikliğinin kendinde bir kanıtı olduğunu asla varsayma. Psikanalizde bunun için kullanılan terim artı

zevk, bizzat acıyla üretilen zevktir: Zevkten feragatin kendisi kolayca feragatin zevkine dönüşebilir. Örneğin beyaz sol liberaller, kötülüklerimiz için kendi kültürlerini aşağılamaya ve kötülüklerimiz için "Avrupa-merkezcilik"i suçlamaya bayılırlar; ancak bu kendini aşağılamanın nasıl kendi başına bir kazanç sağladığı hemen netleşir: Bu kendine özgü köklerinden feragat sayesinde, çok kültürlü liberaller, kendilerini evrensel bir konuma yerleştirir, zarif bir şekilde, diğerlerini kendi özel kimlik iddialarını kabul etmeye davet ederler. Beyaz çok kültürcü liberaller, kimlik siyaseti yalanını böylece somutlaştırmış olurlar.

Bu beni bir sonraki eleştirel görüşüme götürür. Peterson'ın hakkında en eleştirel olduğu pozisyonu, (alışıldık "kültürel Marksistler" değil ama) "postmodern neo-Marksistler" diye adlandırmasını hakikaten anlamıyorum. Hiç kimse kendini böyle adlandırmaz, öyleyse eleştirel bir terim; fakat geçerli mi? Peterson kesin referanslar vermeyi sever, kitaplar, vb anar, dolayısıyla buradaki kesin referansını da bilmek isterdim. Sanırım aklındakinin ne olduğunu biliyorum; çok kültürlü, siyaseten doğrucu, Avrupa-merkezcilik karşıtı çöplük. Peki içlerindeki Marksistler nerede? Peterson "postmodern Marksizm"i, Batılı Yahudi-Hıristiyan mirasına karşı çıkarır gibi görünür. Bu karşıtlığı biraz tuhaf buluyorum. Birincisi, postmodernizm ve Marksizm birbiriyle bağdaşmaz: Postmodern teori (Lyotard ve diğerlerinde) Marksizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Bugün asıl postmodernistler bizzat muhafazakârlardır. Geleneksel otorite sağlam iktidarını kaybetmesinin ardından, ona geri dönmesi mümkün değildir; bugün böylesi dönüşler birer postmodern sahtekarlıktır. Trump geleneksel değerleri hayata geçirebiliyor mu? Hayır, onun muhafazakârlığı postmodern bir performans, devasa bir kendini beğenmişliktir. "Geleneksel değerler"le bu tiksindirici şekilde oynama ve onlara verilen referansları açık müstehcen sözlerle karıştırma anlamında, –Obama değil– Trump en büyük postmodern başkandır. Donald Trump'ı Bernie

Sanders'la karşılaştırdığımızda, Trump en saf haliyle postmodern bir siyasetçiyken, Sanders eski moda bir ahlakçıdır. Evet, siyasi kararlar alırken, istenmeyen olası fiili sonuçların felakete dönüşebileceğini dikkatlice düşünmeliyiz. Fakat ben olsam burada Trump yönetiminden endişelenirdim; ekonomide, uluslararası siyasette, vb radikal değişimler başlatan Trump'tır. "Postmodern Marksizm" terimi bana, (faşizmdeki "Yahudi-Bolşevik komplosu" gibi) iki karşıt eğilimi tek bir düşman figüründe birleştirmenin tipik totaliter yöntemini anımsatıyor.

İkincisi, postmodernizm ya da Marksizmden daha "Batılı" bir şey düşünülebilir mi? Fakat hangi Batı geleneğinden bahsediyoruz? Bugün Avrupa'da, Avrupa geleneğinde korunmaya değer olana en büyük tehdidin, tam da İtalya'da Salvini ya da Fransa'da le Pen gibi Avrupa'nın popülist savunucuları olduğunu düşünüyorum. Ortak amaçları Avrupa birliğini mahvetmek olan Putin ve Trump'la el ele yürümelerine şaşmamalı. Bana gelince, işte bu yüzden utanmadan Avrupa-merkezciyim; Avrupa-merkezciliğin solcu eleştirisinin, nasıl da yalnızca Batı geleneği içinde bir anlamı olan terimlerle formüle edildiği, beni her zaman şaşırtıyor.

Üçüncüsü, Peterson tarihselci göreliliği eleştirir; ancak tarihsel bir yaklaşım ille de görelilik içermez. Tarihsel bir kırılmayı tespit etmenin en kolay yolu, toplumun (şimdiye kadar genel pratiği olan) tamamen kabul edilemez bir şeyi kabul ettiği zaman olmasıdır. Köleliğin ve işkencenin normal kabul edildiği zamanlar vardı; (ABD'de son on yıl ya da daha fazla bir sürenin dışında) bunlar artık kabul edilemez görülüyor. Ve MeToo ya da LGBT+'yi de aynı ilerlemenin bir parçası olarak görüyorum; bu elbette, bu iki hareketin tuhaf dönüşlerini kıyasıya eleştirmemiz gerektiği anlamına gelmez. Ve aynı şekilde, modernite, bir geleneğinin otoritesine doğrudan işaret edemeyeceğin anlamına gelir; bunu yaptığında (eğer köktencilikte olduğu gibi daha kötü bir şey değilse) bir komedi, bir kendini beğenmişlik olur.

Peterson'ın sıklıkla tekrarlanan bir başka motifi de postmodern neo-Marksistlere göre kapitalist Batı'nın "tiranik patriarka" olarak nitelenmesidir ve Peterson zafer kazanmışçasına bu iddiayla alay eder ve hiyerarşinin yalnızca Batılı olmayan toplumlarda değil, aynı zamanda doğada da olduğunu örneklerle sıralar. Bir kez daha, hakikaten hangi "neo-Marksistler"in patriarkanın kapitalist Batı'nın sonucu olduğunu iddia ettiklerini bilmiyorum. Marx tam aksini söyler: *Komünist Manifesto*'nun ünlü pasajlarının birinde, kapitalizmin tüm geleneksel patriarkal hiyerarşileri zayıflatma eğiliminde olduğunu yazar. Dahası, Frankfurt Okulu'nun (kültürel Marksizmin kaynağı) erken dönem bir klasiği olan "Authority and Family"de, Max Horkheimer modern patriarkal aileyi sadece suçlamanın çok ötesindedir; baba rol modelinin bir gence, toplumsal baskıya direnmek için nasıl sabit bir destek sağlayabileceğini anlatır. Çalışma arkadaşı Adorno'nun da işaret ettiği üzere, Hitler gibi totaliter liderler baba figürleri değildir. Postkolonyalist ve feminist teorisyenlerin patriarkaya olan saplantısının çok iyi farkındayım ancak bana kalırsa bu saplantı, bugün gelişmiş Batı'daki baskın öznellik türünün, yaşamdaki nihai hedefi potansiyellerini gerçekleştirmek ve dedikleri gibi akışkan kimliğini değiştirerek kendini tekrar tekrar icat etmek olan hedonist bir özne olduğu gerçeğiyle yüzleşememelerine bir tepkidir. Beni rahatsız eden şey, böylesi bir öznelliği, kapitalist patriarkal düzene karşı yıkıcı bir şey olarak sunan teorisyenlerdir. Bence böyle akışkan bir öznellik, bugünün kapitalizmindeki öznelliğin başlıca iki yolundan biridir.

Şimdi de ıstakoz konusu olarak bilinen şeyden biraz bahsedeyim. Ben basit bir toplumsal inşacı olmaktan çok uzağım; evrimci düşünceye son derece değer veririm; elbette (aynı zamanda) doğal varlıklarız ve DNA'mızın yüzde 98'inin kimi maymunlarla örtüşmesi gerçeği bir şeyler ifade eder: Kimi koordinatlar belirler. Belki burada sadece farklı yazarlara odaklanmalıyım; referanslarım adaptasyona karşıt olarak eksaptasyon kavramına sahip Stephen Jay Gould'a ya da ta-

mamlanmamış doğa kavramına sahip Terrence Deacon'adır. Doğa tamamlanmış determinist bir düzen değildir: Bir anlamda ontolojik olarak tamamlanmamıştır, doğaçlamalarla doludur; Fransız mutfağı gibi gelişme gösterir. Pek çok ünlü yemek ya da içeceğin kökeni, bir parça standart yemek ya da içecek yapmak isterken bir şeylerin ters gitmesi ve böylece bu başarısızlığın bir başarı olarak satılabileceğinin fark edilmesi değil midir? Peyniri her zamanki tarzda yaparlar ama daha sonra peynir çürür ve hastalık bulaşır, kötü kokar ve sonrasında (alışıldık standartlarla ölçüldüğünde) bu ucubeliğin kendi halinde bir çekiciliği olduğunu keşfederler. Fermantasyonda bir şeyler ters gittiğinde, her zamanki tarzda şarap yapmaktaydılar ve derken şampanya üretmeye başladılar...

Aynısı gelenek için de geçerlidir; T.S. Eliot'u, "yeni bir sanat eseri yaratıldığında gerçekleşen şey, onu önceleyen tüm sanat eserlerinde de aynı anda gerçekleşen şeydir. [...] Geçmiş şimdiyle başkalaştığı kadar, şimdi de geçmişle yönlendirilmelidir. Ve bunun farkında olan şair, büyük zorlukların ve sorumlukların bilincinde olacaktır" diye yazan bu büyük muhafazakârı alıntılamama müsaade edin. Bu yalnızca sanat eserleri için değil, aynı zamanda tüm kültürel gelenek için de geçerlidir. Hıristiyanlık tarafından hayata geçirilen radikal değişimi ele alalım; evet, ben kendimi ateist bir Hıristiyan olarak tanımlarım. Hıristiyanlık geleneksel düzen ve hiyerarşiyle radikal biçimde bağını koparmadı mı? Sadece bu da değil; aynı ilahi kıvılcım, tüm doğal ve kültürel farklılıklarımıza rağmen, herkesi sarmakla kalmaz, bu ilahi kıvılcım Kutsal Ruh'u, hiyerarşik aile değerlerinin ortadan kaldırıldığı bir cemaati yaratabilmemizi de mümkün kılar. Demokrasi bu mantığı siyasal alana doğru genişletir: Nihai karar, yetkinliğe dair tüm farklılıklara rağmen, hepimizde kalmalıdır; demokrasinin bahsi, tüm gücü yetkin uzmanlara vermememiz gerektiğidir. (Sahte) Uzmanlar diye poz keserek hâkimiyetlerini meşrulaştırmaya çalışanlar, iktidardaki komünistlerdi. Ve aynı düzenin hukuk sistemlerimizde de bir karşılığı vardır: Jürinin

anlamı, sadece uzmanların değil ama aynı zamanda dengi olanların da nihai hâkimler olması gerektiğidir. Bu herkesçe bilinen gerçeklerden, yalnızca yetkinliğe dayanan herhangi bir hiyerarşiden ne kadar uzak olduklarına işaret etmek için bahsetmedim. Sıradan insanların bilgeliğine inanmaktan çok uzağım: Çoğu zaman bizi ataletimizden çıkaracak (bunu söylemekten korkmuyorum) ve özgür olmaya zorlayacak bir Usta figürüne ihtiyacımız vardır. Özgürlük ve sorumluluk acıtır, çaba gerektirir. Ne var ki bir ustanın en yüksek işlevi bizi özgürlüğümüze uyandırmasıdır.

Peki hiyerarşinin yetkinliğe dayandırılmasına ne demeli? Erkekler sadece daha yetkin oldukları için mi daha fazla kazanırlar? Toplumsal gücün ve otoritenin doğrudan yeterliliğe dayandırılabileceğini düşünmüyorum: İnsan evrenimizde güç (otorite kullanımı anlamında) fiilen daha mistik, hatta "irrasyonel" bir şeydir. Kierkegaard, eğer bir çocuk, babası yetkin ve iyi olduğu için babasına itaat ettiğini söylerse, bu babasının otoritesine hakarettir diye yazdığında, bunu güzelce ifade etmişti; ve Kierkegaard aynısını bizzat İsa'ya da uygular: İsa yapabildikleri için değil, Tanrı'nın oğlu olduğu için haklı çıkarılmıştır; teolojinin her iyi öğrencisi bunu İsa'dan çok daha iyi belirtebilir. Ve ben, basit bir şekilde, doğada böylesi bir otoritenin olmadığını iddia ediyorum: Istakozlarda hiyerarşi vardır ancak esas adamın hiçbir otoritesi yoktur; kuvvetle yönetir, insani anlamda bir güç kullanımı yoktur. Bir kez daha, demokrasinin bahsi, güç ve yetkinliğin ya da uzmanlığın asgari düzeyde tutulmasıdır; Antik Yunanistan'da halk oyunun evvelce kurayla birleştirilmesi de bu nedenledir. İlkece kapitalizm, geleneksel hiyerarşileri ortadan kaldırır ve kişisel özgürlük ve eşitlik getirir. Bu durumda finans ve güç eşitsizlikleri gerçekten de farklı yetkinliklere dayanmazlar mı? (Thomas Piketty, *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*'de* (*Capital in the Twenty-First Century*) buna dair yeteri kadar veri sunmuştu.)

* Thomas Piketty, *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, Çev. Hande Koçak, İş Bankası Yayınları, 2018. (y.h.n.)

Peterson'ın bir başka motifi de bir birey krize girdiğinde (ya da büyük ihtimalle bir toplum), ona mitsel bir anlatı, allak bullak deneyimini anlamlı bir Bütün olarak düzenlemesini sağlayan bir hikâye önerilmesi gerektiğidir. Lâkin burada sorunlar pusuda bekler; Hitler 20. yüzyılın en iyi hikâye anlatıcılarından biriydi. 1920'lerde pek çok Alman şartlarını allak bullak bir keşmekeş olarak deneyimliyordu: Askeri yenilgi, ekonomik kriz ve ahlaki çürüme diye algıladıkları şeyle beraber, kendilerine neler olduğunu anlayamıyorlardı. Hitler de bir hikâye, bir olay örgüsü hazırladı, bu tam da malum Yahudi hikâyesiydi: Yahudiler yüzünden bir keşmekeş içindeyiz. Ve bu arada, Freud'un da halihazırda işaret ettiği gibi, paranoyak insanın sapkın bir iyileştirme girişimi, onunla kendi evrenimizi düzenlemeye çalıştığımız bir hikâye olduğunu da unutmamalıyız. Başkasının varoluşuna anlamlı bir deneyim kazandırmak için kendimize kendimiz hakkında hikâyeler anlatırız. Ancak bu yeterli değil. En aptalca sözlerden biri de şudur: "Düşman henüz hikâyesini dinlemediğin kişidir." Buna karşılık, burada bu yöntem karşısında net bir sınır vardır: Bunu söyleyen kişi, hikâyesi dinlenmediği için Hitler'in de düşman olduğunu onaylamaya hazır mıdır?

Üstelik, ideolojik hikâyeler deneyimlerimizi her zaman toplumsal bir alana yerleştirirler. Peterson'un klinik pratiği hakkında bildiklerim ölçüsünde, yaptığı şeyleri, hastalarına sorumluluk, özgüven ve yaşama amacı kazandırmaya odaklanmasını büsbütün takdir ediyorum. Fakat ne zaman ki "Dünyayı değiştirmeye çalışmadan önce kendi evini düzene sok" dediğinde, benim tepkim şu olur: Peki ama neden seçim? Ya ilkini başarmaya çalışırken, evinin düzensizlik içinde olmasının nedeninin dünyada yanlış olanlardan ötürü olduğunu keşfedersen? Peterson'ın kendisini ele alalım: Tam da hâkim liberal ideolojinin bireyleri kendi evlerini düzene koymalarını engellediğinin farkına varmışken, kendisi de kamusal açıdan (ve bu anlamda dünyayı değiştirmeye çalışmada) çok etkin değil mi? Bunun Kongo'da ya da Kuzey Kore'de yaşıyorsanız ve

ayrıca dijital kontrolün dünyamızda yaygınlaşmasıyla beraber, doğru olduğu aşikâr. Komünist bir toplumda iktidardakiler, evinizi düzene soktuğunuzu görmekten ve böylece dünyadaki iktidarlarını rahat bırakmanızdan memnun olurlardı.

Anlamı garanti eden en büyük Hikâye, elbette ki dindir. Din hâlâ halkın afyonu mudur? Marx'ın bu formülünün bugün ciddi şekilde yeniden düşünülmesi gerekir. Din (en azından belirli bir –köktenci– biçiminde) hâlâ halkın afyonudur. Radikal İslam'ın halkın afyonu olarak dine verilesi bir örnek olduğu doğrudur: Ülkeleri küresel kapitalizmin etkisiyle yağmalanırken, Müslümanlara ideolojik hayallerini yaşamalarını sağlayan, kapitalist moderniteyle sahte bir çatışma ve tamı tamına aynısı Hıristiyan köktencilik için de geçerlidir. Mike Pompeo yakın zamanda, Başkan Trump'ın İsrail'i İran'dan kurtarmak için Tanrı tarafından gönderilmiş olmasının "olası" olduğunu söylemişti: "Tanrı'nın burada iş başında olduğuna inanıyorum" diye ekledi. Bu tutumun tehlikesi açıktır: Ortadoğu'da ABD siyasetine karşı çıkarsanız, Tanrı'nın isteğine karşı çıkmış olursunuz. Tanrı Pompeo'yu yargıladığında, savunmasının ne olacağını tahmin edebiliriz: "Affet beni baba çünkü ne yaptığımı biliyordum!" – Senin isteğinle hareket ettiğimi biliyordum.

Bununla birlikte, bugün "tarafsız" uzmanlar dışında (net biçimde ideolojik olan seçimleri gerekçelendirmek için uzman çağrılması) iş başında olan iki temel başka halkın afyonu daha vardır: Afyon ve halk. Afyonu aklımızdan geçirdiğimizde, ilk çağrışımımız şeytani Meksika kartelleriyle ilişkilidir. Ne var ki bu karteller, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerdeki yüksek miktarda uyuşturucu talebi olduğu sürece var olacaklardır. Belki buradaki mesele de dünyayı uyuşturucu kartellerinin elinden kurtarmadan önce, kendi evi düzene sokmaktır. Britanya İmparatorluğu'nun (sadece o da değil) Çin'e karşı savaştığı iki Afyon Savaşı'nın dehşetini anımsayın. İstatistikler, Çin'in 1820'ye kadar dünyanın en güçlü ekonomisi olduğunu göstermektedir. 18. yüzyılın sonlarından itibaren Britanya,

Çin'e muazzam ölçüde afyon ihraç etmiş, milyonlarca insanı bağımlılara çevirmiş ve büyük zarara neden olmuştur. Çin İmparatoru afyonun ithalini yasaklayarak bunu engellemeye çalışmış ve Britanya (kimi başka Batılı güçlerle birlikte) da askeri olarak müdahalede bulunmuştur. Sonuç feciydi: Kısa süre içinde Çin'in ekonomisi yarı yarıya çökmüştür. Fakat burada bizi ilgilendirmesi gereken şey, bu vahşi askeri müdahalenin şu şekilde meşrulaştırılmasıdır: Serbest ticaret uygarlığın temelidir ve dolayısıyla Çin'in afyon ithalatını yasaklaması, uygarlığa barbarca bir tehdittir. Bugün de benzer bir hareketi hayal etmekten kaçılamaz: Meksika ve Kolombiya, uyuşturucu kartellerini savunmak üzere hareket eder ve ABD'ye, serbest afyon ticaretini önleyerek uygar olmayan bir savaş yönünde hareket ettiği için savaş açarlar...

Fakat şematik eşitlikçilik de ideolojik değil mi? Evet, peki Marksizm gerçekten eşitlikçi midir? Marx çoğu zaman "eşitlik"ten, özellikle siyasal bir kavram olduğuna ve siyasal bir değer olarak belirgin bir burjuva değeri olduğuna işaret etmek için bahseder. Marx, eşitlik fikrinin sınıf baskısını engellemek için kullanılabilecek bir değer olmaktan ziyade, aslında burjuva sınıf baskısı için bir araç ve komünist sınıfların ortadan kaldırılması hedefinden oldukça farklı bir şey olduğunu düşünür. Hatta şu standart argümanı koyar: Eşit hak "ancak eşit bir standardın uygulanışında söz konusu olabilir; fakat eşit olmayan bireyler (ve eğer eşitsiz olmasalardı, farklı bireyler olmazlardı) sadece eşit bir bakış açısına zorlandıkları, tek bir belirli yandan ele alındıkları kadarıyla, eşit bir standartla ölçülebilirler".

Peki eşitlik ve hiyerarşi arasındaki denge ne olacak? Eşitlik yönünde gerçekten çok mu ileriye gittik? Bugünün ABD'sinde gerçekten çok fazla eşitlik mi var? Durumun basit bir değerlendirmesi aksi yönü işaret etmez mi? Son zamanlarda Güney Afrika'nın dünyanın en eşit olmayan ülkesi olduğunu öğrendik; 25 yıllık özgürlük, bölünmeyi gidermede başarısız

olmuş.[6] Bırakalım bize çok yüklenmesini, sol on yıllardır, günbegün zemin kaybediyor. Alameti farikası –evrensel sağlık hizmeti, ücretsiz eğitim, vb– durmadan eksiliyor. Bernie Sanders'ın programına bakın: Sadece Avrupa'da yarım asır önce hâkim olan sosyal demokrasinin bir uyarlaması ancak bugün Amerikan yaşam tarzına bir tehdit olarak kötüleniyor. Üstelik bu programda özgür yaratıcılığa bir tehdit görmüyorum; aksine, ücretsiz sağlık ve eğitimin vb yaşamımı (elbette eşit olmadığımız, farklılıkların bolca olduğu bu yerde) daha önemli yaratıcı konulara odaklamamı sağlayacağını görüyorum. Eşitlik, aynı zamanda, mümkün olduğunca çok sayıda bireyin potansiyellerini geliştirmesi için bir alan yaratabilir.

Sonuç olarak, Peterson'la aramızdaki tartışmanın görece barışçıl ve kibar olması (pek çok solcuyu rahatsız eden) gerçeğini nasıl gördüğüme değineyim. Bunun nedeni, yalnızca eserinde kesinlikle takdir ettiğim yönlerin bulunması değildir (her şeyden önce klinik çalışmaları ama yanı sıra siyaseten doğruculuk eleştirisi, beyaz üstünlüğü yanlılığının Sağ'ın el attığı kimlik siyaseti olduğu iddiası, vb). Başlıca neden, bizi ayıran temel farkın aşikâr olmasıydı, bu yüzden onu şiddetle yeniden doğrulamaya ihtiyaç yoktu. Ve nihayetinde bu farklılık, insanlığın mevcut seçkinler topluluğuna bakışımızla ilgilidir. Bana göre Peterson çok daha iyimser; kapitalizmin sorunlarını yönetebileceğini düşünüyor; bense küresel bir acil duruma yaklaştığımızı ve ancak radikal bir değişimin bize bir şans verebileceğini düşünüyorum.

6. Bkz. https://edition.cnn.com/2019/05/07/africa/south-africa-elections-inequality-intl/index.html.

Çağımızın en çok takip edilen ve tartışma yaratan düşünürlerinden biri olan Slavoj Žižek, *Adını Söylemeye Cesaret Eden Bir Sol*'da ününe yakışır bir biçimde yakın dönemin en önemli konu başlıklarını sıra dışı bir üslupla ele alıyor. Küresel ekonomik kriz dalgasının yarattığı kaostan cinsel özgürlük mücadelesine, sağ ve sol popülizmlerin yükselişinden siyaseten doğruculuğa, Trump dönemi ABD'sinden Çin'de sürmekte olan gerilimlere dek açılan geniş bir yelpazede politik gündeme müdahil oluyor. Bir yanda Katalonya meselesinden hareketle Avrupa'nın "sonunu" tartışırken bir diğer yanda Ortadoğu coğrafyasına, Latin Amerika'ya, Uzakdoğu'ya uzanıyor. Kâh iklim krizini tetikleyen unsurlarla kâh seksbotların gündeme getirdiği etik sorunlarla boğuşuyor. Her bir bölümde sarsıcı önermeler sunmaktan çekinmiyor, çağdaşlarıyla sık sık polemiğe giriyor.

"Komünist müdahalelere ihtiyaç vardır; çünkü kaderimiz, bir seçeneğimiz var şeklindeki basit anlamda değil ama bir kimsenin kendi kaderini seçebileceği şeklindeki daha radikal anlamda, hâlâ belirlenmemiştir" diyen Žižek bugünün dünyasının doğru bir biçimde ancak komünist bakış açısıyla anlamlandırılabileceğini ısrarlı bir biçimde savunuyor.

Elinizdeki kitap Žižek'in bugüne dair sorduğu sorulara, tartışmaya davet ettiği konu başlıklara dair kapsamlı bir koleksiyon. 21. yüzyılda neden ve nasıl bir komünizm sorusuna verilen etkileyici bir yanıt.

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-531-8
9 786053 145318

KDV'den muaftır. 40 ₺